

SD

www.sde.org.tr

STRATEJİK DÜŞÜNCE

HAZİRAN 2010

Aylık Uluslararası İlişkiler ve Strateji Dergisi Yıl: 1 Sayı: 7 Fiyat: 7 TL (KDV Dahil)

CHP Aradığı Karizmayı
Kılıçdaroğlu'nda Buldu mu?
Yasin AKTAY

"Türkiye İçin
Her Zaman Hazır"
Farhad KARİMIAN

CHP: Yol
Ayrımında mı?
Murat YILMAZ

İsrail - İran
Denklemleri
Nüzhet KANDEMİR

Türk-Rus Yakınlaşmasının
Nedenleri
Biol AKGÜN

Küresel Statükoya Karşı Nükleer Açılım



ISSN 1309-3649



9 771309 364001

Yaşar Akgün, Caner Arabacı, Mustafa Aydın, Sinan Başak, Aydın Bolat, Murat Çemrek, Kaan Dilek, Ömer Ersoy, Mürteza Hasanoğlu, Hasan Köni, B.Berat Özipek, Muhsin Kar, Talip Özdeş, Necdet Subaşı, Alper Tan, Faik Tarımcıoğlu, Ahmet Ünal

Lezzetli yemekler için...



58 yıldır mutfak cihazları üreten Termikel, 38 ülkeye ihraç ettiği solo ve ankastre ürünlerini Türkiye'yle buluşturuyor. Fırın, ocak, davlumbaz, bulaşık makinesi, buzdolabı, mikrodalga fırın ve buharlı fırın seçeneklerinden oluşan Termikel ankastre 2009 serisi ile www.termikel.com.tr adresinde ya da en yakın Termikel ankastre mağazasında tanışabilirsiniz.

TERMİKEL
Kalitesiyle özel





Nükleer Denge Ülkesi Türkiye

Türkiye içinde yer aldığı 'batı ittifakı'na rağmen farklı bir stratejik ilişkiler ağı kuruyor. Rusya ve İran'la geliştirdiği diplomatik ve ekonomik çözümlerin yanısıra İsrail'le yollarını ayırma eşğine gelen yeni siyasetimiz dünyada ilgi ile izleniyor. Kimileri kaygılanıyor kimileri de takdir ediyor. Türkiye, kaygıların yersiz olduğunu, dış politikadaki açılım sürecinin uzun dönemde bütün dünyanın çıkarına olduğunu vurguluyor: "Buradayım ve bölgede bensiz bir çözüm düşünemezsiniz" demenin bedeli ise oldukça ağır. Barışa ve ilişkilerin geliştirilmesine yaptığı katkılar bölge içinde etkinliğini gittikçe artırmakta ancak bu etkinlik sadece hüsnü kabul ile karşılanmamakta, giderek daha fazla antipati de uyandırmaktadır.

O yüzden Türkiye'nin belli bir seviyeye kadar güçlenmesine paralel olarak bazı sabotajlarla karşılaşması muhtemeldir. Ermeni soykırımı konusunun Türkiye'nin güçlenmesine karşı küresel statükonun verdiği örtük bir mesaj olduğu düşünülebilir.

Rusya ile Nükleer Santral ve İran ile Uranyum Takası anlaşmaları Türkiye'nin son diplomatik ataklarından sadece ikisi. Birkaç yıl öncesine kadar ABD'nin atom bombalarına evsahipliği ve radyasyon ölçmenin ötesinde nükleer tecrübesi bulunmayan Türkiye, ittifaklar ve medeniyetler arasında köprü kurmakta ise göze çarpan başarıları imza atıyor.

Süper güçler gerçekten sorunsuz bir dünya arzuluyorsa, Türkiye'nin çabalarını alkışlamaları gerekiyor. Ancak özellikle İran'la uranyum takası anlaşmalarına ABD, Avrupa ve İsrail'in verdikleri tepkiler göz önünde bulundurulduğunda akla ister istemez farklı yorumlar da geliyor. Medeniyetler arasındaki sorunlar gerçekten çözülmek isteniyor mu, yoksa süper güç hegemonyasının yayılması ve etkinliğinin sürdürülebilmesi için terör gibi nükleer sorunlar da basit birer bahane mi? Bu tepkilere bakılarak Türkiye'nin dış politika ataklarının giderek küresel güç dengelerine ciddi bir etkiye bulunduğunu bir nevi küresel statükoyu sarstığı izlenimi doğruluk kazanıyor.

Dış politikamızın değişmez ve vazgeçilmez davalarından birisi de şüphesiz Kıbrıs'tır. Son dönemde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki seçimi ve Kıbrıs Sorununu ele alan bir analizi Doğu Akdeniz Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Yılmaz Çolak SDE için kaleme aldı. "KKTC Siyaseti ve Kıbrıs Sorunu" başlıklı analiz, konuya ilgi duyanlar için güncel veri ve bilgiler sunuyor.

SDE uluslararası konular kadar iç sorunlara da ağırlık vermeyi sürdürüyor. Mayıs ayının başında, "Türkiye İnsan Hakları Hareketinde Ortak Gelecek Perspektifleri" konulu çalıştay, insan hakları konusunda çalışan örgütleri biraraya getirdi. Çalıştay sonucunda, "Ortak Bir Gelecek Perspektifi İçin Öneriler" de kamuoyuna açıklandı.

Türkiye'nin henüz oturmaya başlayan siyasal ve sosyal dengelerini sarsan 27 Mayıs darbesinin toplumsal hafızadan silinmesine de gönlümüz razı olamazdı. Yıldönümünde "50. Yılında 27 Mayıs" Konferansını kıymetli siyasetçi ve tecrübeli devlet adamı Ferruh Bozbeyli verdi. Arkadaşlarımız katılımcılara 27 Mayıs'la ilgili bir çalışma dosyası dağıtarak, darbeler konusundaki kamuoyu duyarlılığının devamına katkıda bulundular.

Stratejik Düşünce Dergisi Türkiye'de ve dünyada olup bitenleri sizler için konunun uzmanı kadrolarımızla güçlü bir sosyal bilim nosyonu ve akademik ciddiyetle izleyip değerlendirmeye devam ediyor. 7. Sayıya da bu şekilde vasil olduk. Önümüzdeki sayılarda yine zengin ve doyurucu analizlerle buluşmak üzere..

Prof. Dr. Yasin AKTAY
SDE Başkanı

STRATEJİK DÜŞÜNCE

Stratejik Düşünce ve Araştırma Vakfı
İktisadi İşletmesi Adına Sahibi
Dr. Nural Canbolat

Genel Yayın Yönetmeni
Prof. Dr. Yasin Aktay

Yayın Kurulu
Prof. Dr. Hasan Köni
Prof. Dr. Yasin Aktay
Büyükelçi (E) Nüzhet Kandemir
Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın
Prof. Dr. Beril Dedeoğlu
Prof. Dr. Ali Şafak
Prof. Dr. Sencer İmer
Prof. Dr. Birol Akgün
Prof. Dr. Hasan Tahsin Fendoğlu
Prof. Dr. İbrahim S. Canbolat
Prof. Dr. Mehmet Şişman
Prof. Dr. Ramazan Gözen
Prof. Dr. Şaban H. Çalış
Prof. Dr. Talip Özdeş
Prof. Dr. Ziya Öniş
Doç. Dr. Murat Çemrek
Doç. Dr. Mustafa Aydın
Doç. Dr. Ertan Beşe
Yrd. Doç. Dr. Caner Arabacı
Mehmet Akif Ak
Aydın Bolat
Veli Şirin
Bayram Girayhan

Danışma Kurulu
Prof. Dr. Tayyar Arı
Prof. Dr. Yavuz Unat
Prof. Dr. Gökhan Koçer
Prof. Dr. Harun Gümrükçü
Prof. Dr. E. Ethem Atay
Prof. Dr. Hasan B. Paksoy
Prof. Dr. Cihat Göktepe
Doç. Dr. Bekir Berat Özipek
Doç. Dr. Ensar Nişancı
Doç. Dr. Ertan Efeçil
Doç. Dr. M. Vedat Gürbüz
Doç. Dr. Mehmet Dikkaya
Doç. Dr. Mert Bilgin
Doç. Dr. Yaşar Akgün
Yrd. Doç. Dr. Necdet Subaşı
Dr. Zafer Aydın Ecemiş

Yayın Koordinatörü
Faruk Can

Yazı İşleri Müdürü
Ahmet Ünal

Yayın Asistanları
Feyzan Ece Çapa,
Özlem Pınar Oran, Yasemin Küçer

Grafik ve Sayfa Tasarımı
OMEDYA - www.omeya.com

Fotoğraflar
AA, Cihan, Shutterstock

Baskı Yeri / Tarihi
Öncü Basımevi
Kazım Karabekir Cad. Ali Kabakçı İşhanı
No:85/2 İskitler / ANKARA
T: 0312 384 31 20 - F: 0312 384 31 19
Stratejik Düşünce Enstitüsü Çetin Emec Bulvarı
A. Öveçler Mah. 4. Cad.1330 Sok.
No: 12 Çankaya / ANKARA / Türkiye
T: 0312 473 80 45 - F: 0312 473 80 46
www.sde.org.tr

Bu dergi içeriğinin telif hakları Stratejik Düşünce Enstitüsü'ne ait olup 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak alıntılar dışında önceden izin alınmaksızın hiçbir şekilde kullanılamazveyeniden yayımlanamaz. Buderideyeralan SDE'nin kurumsal bilgileri ile SDE Akademik Personeli'nin çalışmaları dışındaki diğer görüş ve değerlendirmeler, yalnızca yazarının düşüncelerini yansıtmaktadır; SDE'nin kurumsal görüşünü temsil etmemektedir.

24

Röportaj

“Türkiye İçin Her Zaman Hazırız”

İran Büyükelçiliği Uluslararası ve Bölgesel İşler Uzmanı Müsteşar Farhad Karimian ile İran'ın nükleer çalışmalarını, Türkiye-İran ilişkilerinde muhtemel işbirlikleri ve bu iki ülke arasındaki ilişkilerin geleceğini, Türkiye-İran-Brezilya arasında imzalanan “Uranyum Takası” anlaşmasını, bu anlaşmada Brezilya'nın konumunu ve İsrail'in, İran'ın nükleer meselesi karşısında benimsediği tutumu değerlendirdik.



11

Aydın BOLAT

Küresel Statüko Sarsılıyor!

Yaptırım baskılarına karşı Nükleer Takas Anlaşması... BM Güvenlik Konseyi yaptırımları mı geçerli olacak yoksa uranyum takasını içeren Tahran mutabakatı mı? Güçlülerin, egemenlerin, üstünlerin hukuku mu yoksa adaletin, hukukun üstünlüğü ve egemenliği mi dünyamızı şekillendirecek?



60

Doç. Dr. Yaşar AKGÜN

Yunanistan Bağlamında Avrupa

Ünlü İngiliz Financial Times gazetesinin 12 Mayıs 2010 tarihli internet sayısında ABD'nin en önde gelen düşünce üretim kuruluşlarından Dış İlişkiler Konseyi'nin (Council on Foreign Relations) Başkanı Richard Haass tarafından kaleme alınan “Büyük bir güç olarak Avrupa'ya elveda” başlıklı bir yorum yayınlandı.

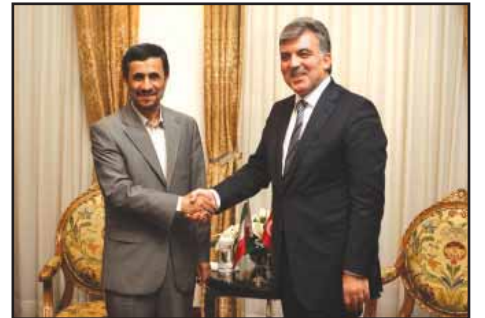


05

Prof. Dr. Hasan KÖNİ

Türkiye İran Sorununda Bedel Öder mi?

Amerika'daki diğer güç merkezleri rahat bıraksalar dünya barışı üzerinde önemli rol oynayacak olan ABD Başkanı Barack Obama, Amerika'nın yakın zamanlarda açıklanan nükleer stratejisinde Cumhuriyetçi-Muhafazakar çevrelerin beğenmediği dengeli adımlar attı.



77

Prof. Dr. Yasin AKTAY

CHP Aradığı Karizmayı Kılıçdaroğlu'nda Buldu mu?

CHP içinde Kurultay'a doğru gidilirken yaşanan baş döndürücü hızdaki değişiklik birçok bağlamda tartışma zemini buldu. Bu zeminlerin ilki sabık lider Baykal'ın devrilme biçiminde uygulanan ahlak-dışı yol üzerineydi.



08

Nüzhet KANDEMİR

İsrail-İran Denklemi

Nükleer alanda İran tarafından yürütülen çalışmalar ve bu ülkenin nükleer silah imal edebilme kapasitesine sahip olmak yolunda attığı adımlar, BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesi ve Almanya'nın yürüttükleri yoğun karşı kampanyaya rağmen, sürmektedir.



82

Dr. Murat YILMAZ

CHP: Yol Ayrımında mı?

CHP 33. Olağan Kurultayı olağanüstü gelişmelerle tamamlandı. Deniz Baykal'ın özel kalem müdürlüğünü yaptıktan sonra CHP'den bir milletvekili olan bir hanımla uygunsuz halini gösteren görüntülerin yayınlanmasından sonra istifa etmesiyle başlayan süreç, Kemal Kılıçdaroğlu'nun milletvekili seçilmesiyle neticelendi.



34

Röportaj

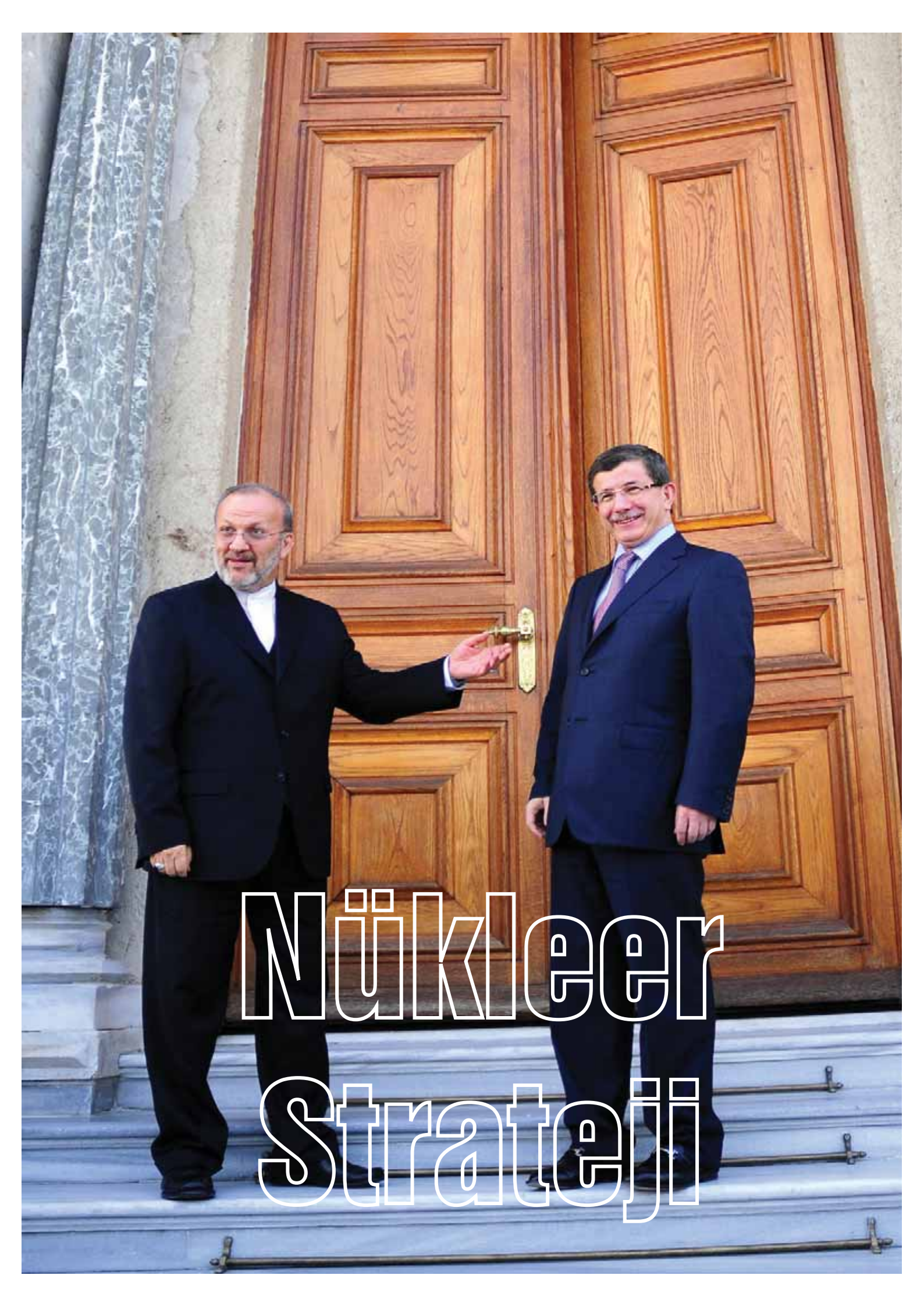
"Rusya ile İmzalanan Asrın Anlaşmasıdır"

1991 yılına kadar Türkiye doğusu ve kuzeyiyle ilgili, politikalarını kendisi üretmiyordu. Üyesi bulunduğu NATO ittifakının politikalarını uyguluyordu. 1991'den sonra kendisi birtakım politikalar uygulamaya başladı ve bu politikalar hazırlıksız yakalanılmış bir ortamda, kimi zaman hatalı kimi zaman isabetli bir şekilde günümüze kadar geldi. Son dönemde Türkiye pusulada dört yönün olduğunu çok iyi idrak etmiş durumda.



İÇİNDEKİLER

- 05 Türkiye İran Sorununda Bedel Öder mi?
Prof. Dr. Hasan KÖNİ
- 08 İsrail-İran Denklemi
Büyükelçi(E) Nüzhet KANDEMİR
- 11 Küresel Statüko Sarsılıyor!
Aydın BOLAT
- 15 "Nükleer Takas Anlaşması" ve Türkiye-İran İlişkileri
Dr. Kaan DİLEK
- 20 İran Nükleer Meselesi ve Stratejik Hesaplar
Hüseyin BEHEŞTİ
- 24 Röportaj: "Türkiye için Her Zaman Hazırız"
Farhad KARİMİAN
- 29 Türk-Rus Yakınlaşmasının Nedenleri
Prof. Dr. Birol AKGÜN
- 34 Röportaj: "Rusya ile İmzalanan Asrın Anlaşmasıdır"
Dr. İhsan ÇOMAK
- 37 Türk-Rus İlişkilerine Kremlin'in Stratejik Yaklaşımı
Ferit TEMUR
- 43 Türkiye - Rusya İlişkilerinde Kafkasya'nın Konumu
Mehmet Fatih ÖZTARSU
- 45 Röportaj: 100 Milyar Dolar Ticaret Hacmi Zor Ama Mümkün
Yrd. Doç. Dr. Fatih ÖZBAY
- 49 TDP'nin Yeniden İnşası
Doç. Dr. Murat ÇEMREK
- 52 Yasin Aktay AP'de Ortadoğu Barışını Anlattı
SDE Haber
- 55 Kafkaslarda Son Gelişmeler
Dr. Mürteza HASANOĞLU
- 60 Yunanistan Bağlamında Avrupa
Doç. Dr. Yaşar AKGÜN
- 62 Yunanistan Krizi Avrupa'yı Kendine Getirecek
Doç. Dr. Muhsin KAR
- 68 Organize Suç - Terör Sarkacında Değişen Dengeler
Ömer Ersoy
- 72 Modern Terörizmin Siber Silahı: İnternet
Özlem Pınar ORAN
- 77 CHP Aradığı Karizmayı Kılıçdaroğlu'nda Buldu mu?
Prof. Dr. Yasin AKTAY
- 80 Baykal Neden Harcandı?
Alper TAN
- 82 CHP: Yol Ayrımında mı?
Dr. Murat YILMAZ
- 87 AK Parti; Fırsatlar, Risk ve Beklentiler
Yrd. Doç. Dr. Necdet Subaşı
- 91 Açılımın Kısacasında Kürtler!
Sinan BAŞAK
- 94 Siyasal Devletten Sosyal Devlete
Doç. Dr. Mustafa AYDIN
- 98 Çelişkiyi Sorgulamak Atılımı Tetikler
Yrd. Doç. Dr. Caner ARABACI
- 101 27 Mayıs Nedir? Veya "Bütün Kötülüklerin Anası" Ne Doğurdu?
Hakim (E)Faik TARIMCIOĞLU
- 102 50.Yılında 27 Mayıs Konferansı
SDE Haber
- 103 Siyaset Ahlakından Anladığımız
Prof. Dr. Talip ÖZDEŞ
- 107 Demokrasiye Geçişin İki Yolu
Doç. Dr. Bekir Berat ÖZİPEK
- 109 Batının Medeniyet Stratejisi Var mı?
Ahmet ÜNAL

A photograph of two men in suits standing in front of a large, ornate wooden door. The man on the left is older, with a beard and glasses, wearing a dark suit and white shirt. He is gesturing with his right hand towards the door handle. The man on the right is younger, with glasses and a mustache, wearing a dark suit, white shirt, and a patterned tie. He is smiling. The door is made of light-colored wood with a prominent grain and a brass handle. To the left of the door is a grey stone pillar. The scene is set on a stone step.

Nükleer Strateji



Türkiye İran Sorununda Bedel Öder mi?

Prof. Dr. Hasan KÖNİ*

Amerika'nın Irak'ı işgali Türkiye'nin Ortadoğu'yla ticaretini yüzde 70 azaltmıştır. Bugün Türkiye'nin, Avrupa-İsrail-Amerika eksenine karşı direnişi duysallıktan değil, Amerika'nın lobiler etkisi altında yönettiği akıl dışı politikalardan kendi siyasal ve ekonomik yaşamsal çıkarlarını korumak içindir.

Amerika'daki diğer güç merkezleri rahat bıraksalar dünya barışı üzerinde önemli rol oynayacak olan ABD Başkanı Barack Obama, Amerika'nın yakın zamanlarda açıklanan nükleer stratejisinde Cumhuriyetçi-Muhafazakar çevrelerin beğenmediği dengeli adımlar attı.

Nükleer silahların artık Amerikan stratejisinde savaşılacak ülkelere karşı kullanılmayacağını açıklayan Obama, belki bazı lobilere taviz vermek için İran ve Kuzey Kore'ye karşı nükleer silah kullanabileceklerini, İran'a karşı Avrupa içine füze sistemi yerleştirileceklerini belirtti. Ancak her nedense bu füze sistemlerinden en fazla rahatsız olan ülke olarak Rusya gözüküyor. Amerika, Rusya konusunda ikinci bir adımı hemen atarak stratejik nükleer füzelerin belli bir süre içinde her iki ülkede 1.500 füzeye kadar indirilmesini öngören bir anlaşma imzaladı. Bu anlaşmanın hemen ardından Amerika'ya yakın ülkelerin psikolojik harp uzmanları Rusya'nın da neden NATO'nun bir parçası olması gerektiğiyle ilgili yazılar yazdılar.¹ Bu yazarlar haklı olarak NATO'nun savunma alanı olan Avrupa dışından gelecek tehdit ve tehlikelere karşı Rusya'nın yanlarında olması gerektiğini belirtiyorlardı. Amerika'nın Rusya'yı İran konusunda yanına çekmek için yaptığı

ikinci hamle; Tahran'ın nükleer ve füze programlarına destek vermekle suçladığı Rus firmalarını kara listeden çıkartması olmuştur.² Birçok yorumcunun bu olayı çifte standart olarak nitelemesi Amerika'nın amacını anlamamalarındandır. Amerika İran'ı yalnız bırakmak ve Güvenlik Konseyinde Rusya'nın desteğini almak için bu hamleleri yapmıştır. Zaten Batılı devletler ve Amerika yeni tehditlerin Asya'dan geleceğini ileri sürüyorlardı. Batılıların, şimdiki ekonomik durumları içinde Çin'in adını ağızlarına alamayacakları için Amerika ve İsrail'in uyarılarını göz önüne alarak bu oyunların İran için olduğunu anlamaları mümkündür.

Irak'tan çekilmeye hazırlanan Amerika, Afganistan'da gerçekleştirdiği büyük çıkarma hareketine rağmen, bu ülkenin Helmand eyaletinde pek başarılı değil. Öte yandan insansız uçaklarla savaşı Pakistan'a yayıyor. Üç ülkede pasifikasyon adına askeri bir politika izleyen Amerika bir de Musevi lobisinin ve İsrail'in baskısı üzerine İran'da bir savaşa girmek istemiyor. Bu nedenle Obama yönetimi Birleşmiş Milletler'den İran'la ilgili yeni yaptırım kararları çıkartarak, Rusya ve Çin'i hafifliğiyle, İsrail'i de bu kararlar tatmin yoluna gitmeye çalışırken, daha önce görüşülen ve çözümü son dakikaya bırakılan İran'ın zenginleştirilmiş uranyumu-

nun Türkiye üzerinden takas edilmesini Türkiye ve Brezilya'nın çabalarıyla kabul etmesi, Amerika'nın yaralı parmağına tuz dökme etkisi yarattı. Amerikan Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, Güvenlik Konseyi üyelerinin ve özellikle ve Rusya ve Çin'in yaptırımları kabul ettiğini açıkladı. Acaba İran petrolüne gereksinme duyan, Amerika içine yoğun yatırımlar yapan ve buna rağmen Asya ve Afrika'ya giden enerji yollarında Amerika tarafından önu kesilen Çin, İran'a yaptırım yapılımasını istemekte midir? İran'a nükleer teknolojiyi veren ve bölgede güvendiği devletlerden biri olan İran'a karşı Rusya yaptırımlara evet diyecek midir? Para kazanma hırsı ile Ortadoğu ve Asya'ya nükleer santral kurmak için didinen Fransa satacağı uranyum çubuklarının gelirlerinden mahrum kalacak mıdır? Önümüzdeki günlerde bu durumun gerçekliği daha açık olarak belirlenecektir.

Türkiye Ne Yapmak İstiyor?

Sık sık Batılı analistler tarafından dış politika eksenin Doğu'daki İslam ülkelerine ve Rusya'ya kaydığı iddia edilen Türkiye gerçekte Batının isteği üzerine komşularıyla ilişkilerindeki sorunları kaldırmaya çalışmakta ve Hristiyan Avrupa'nın artık çifte standart haline gelen is- ➤

teklerini elli senedir yerine getirmeye çalışmaktadır. Oysa komşusu ile ve kendi içinde de sorunları olan Güney Kıbrıs'ı Avrupa Birliği'ne alan Avrupalılardır. Yunan vetosu nedeniyle Türkiye Avrupa güvenlik sistemi içine alınmamakta ve Avrupalılar Amerika'nın kendilerine empoze ettiği politikaları kendi aralarında tartışıp Türkiye'den bu politikaları uygulamalarını istemektedir. Öte yandan, Ruslardan pahalı enerji fiyatları ödeyerek alım yapan Türkiye, İran'dan ucuz gaz elde etmekte, belli bir miktarın üzerinde yatırım yaparak doğalgaz sahalarına ulaşmakta güçlük çekmektedir. Türkiye, 1948'den günümüze kadar İsrail-Filistin çekişmesinin yarattığı olaylarla kendisinin neden olmadığı acılar çekmiştir ve çekmeye devam etmektedir. Önceleri sol terörizm, Ermeni terörizmi, aşırı sağ terörizmi, PKK terörizmi hep Ortadoğu'da yeşermiş ve Türkiye üzerine çökmüştür. Ortadoğu gelişmeleri Türkiye ekonomisine ağır darbeler vurmuştur. 1991'de Amerika'nın Irak'ı işgali Türkiye'nin Ortadoğu'ya yaptığı ticareti yüzde 70 azaltmıştır. Günümüzde ise İran'a uygulanacak yaptırımlar ve bir saldırı Ortadoğu siyasetini tümünden olumsuz etkileyeceği gibi, Ortadoğu devletlerinin ekonomileri de derinden sarsılacaktır. Türkiye'nin, Avrupa-İsrail-Amerika eksenine karşı direnişi duysallıktan değil, Amerika'nın lobiler etkisi altında yönettiği akıl dışı politikalarından kendi siyasal ve ekonomik yaşamsal çıkarlarını korumak içindir. Türkiye, İran'ın nükleer enerji sorununun barışçı ve diplomatik yollardan çözülmezinden yanadır. İran'ın yalnız bırakılmasından çok İran'la birlikte Batı dünyasının katıldığı bir gündem oluşturularak, Irak, Çevre Sorunları, Enerji gibi konularda bir gündem oluşturulmasını önermektedir. Türkiye'nin ve diğer devletlerin haklı olarak ileri sürdükleri görüşler arasında, Nükleer Yayılma Anlaşmasını imzalamamış Hindistan ve İsrail'le Amerika'nın teknoloji devri ve atom enerjisi için malzeme verme gibi anlaşmalara gitmesidir. Amerika kendi çıkarına

uygun olarak Çin'i çevrelerken diğer ülkelerin kendi görüşlerine göre hareket etmesini istemektedir.

Batılıların Görüşleri

Batılıların İran'ın nükleer enerji üzerindeki görüşleri Amerikan Musevi lobisinin güçlü analizcileri tarafından oluşturulmakta ve kendine mahsus dış politikası olmayan Avrupalılara aktarılmaktadır. Özellikle göreceli bir özerkliğe sahip Almanya Merkel dönemiyle tam bir müşteri devleti rolünü oynamaktadır. Takas'a karşı olan bu gruba göre İran'ın nükleer silahlara kavuşması Ortadoğu'da güç denkleminin değişmesi demektir. İsraillilere göre Ortadoğu'nun gittikçe güçlenen devleti İsrail'dir ve bu gücü sayesinde Arap coğrafyasında yaşayabilmektedir.³ İsrail, İran'ın Ortadoğu'da hegemon olmak istediğini ve enerji alanını ele geçirecek bu alanlardan müttefikleri olan Rusya ve Çin'i faydalandıracağını ileri sürmektedir. Gene, İsraillilere göre Amerikan dış politikasının Ortadoğu'da beş hedefi bulunmaktadır:

- A) İran'ın nükleer güç olmasını önleme;
- B) Taliban'ı yenmek;
- C) Irak hükümetini güçlendirip Irak'tan çıkmak;
- Ç) Filistin-İsrail sorunu çözmek;
- D) Lübnan'ı barış süreci içinde tutmak.

Ancak Amerika izlemek zorunda kaldığı taraflı politikalarıyla Müslü-

man dünyasına inandırıcı gelmediği için yukarıdaki amaçlarından hiçbirini gerçekleştirip gözükmemektedir ve ileride de gerçekleştirebileceği tahmin edilmemektedir. Amerikan düşünce kuruluşlarında çalışan Türk asıllı araştırmacılar durumu anlamayarak İran'a karşı Washington'un güven eksikliği olduğunu söylemekte ancak karşı tarafın Amerika'ya güveninin olmadığından bahsetmek öngörüsüne sahip olamamaktadırlar.⁴ İran'ın nükleer yakıtı zenginleştirilmesi ve takas konusunda görüş bildiren ve yazı yazan sosyal bilimciler ve siyaset adamları atom bilimcilerin neler söylediğine bakmadan kendilerine verilen propaganda metinlerini okumaktadırlar. Oysa, İran'ın Uranyumu yüzde 20 zenginleştirilmesinin ne demek olduğunu açıklayan Atom bilimcileri:

“...İran'ın zenginleştirilmiş Uranyumu saf uranyum okside çevirmek için üretim hattını daha bitiremediğini ve İran'ın zenginleştirilmiş uranyumunda molibden parçaları bulunduğunu ve bu durumda daha saflaştırma işlemi gerektiğini ve Natanz'daki araştırma reaktörü için reaktörün yakıt unsurlarını kaplama maddesini üretemedikleri ve reaktörün işleminin kesintiye uğramaması için Rusya, Fransa ve hatta Amerika'nın satacağı reaktör yakıtını almak zorunluluğunu ortaya koyuyorlar...” Aynı uzmanlar Uranyumun yüzde 20 zenginleştirilmesinin Nük-



Amerika Rusya'yı İran konusunda yanına çekmek için Tahran'ın nükleer ve füze programlarına destek vermekle suçladığı Rus firmalarını kara listeden çıkartmıştır. Birçok yorumcunun bu olayı çifte standart olarak nitelemesi Amerika'nın amacını anlamamalarındandır. Amerika bu hamleyi İran'ı yalnız bırakmak ve Güvenlik Konseyinde Rusya'nın desteğini almak için yapmıştır.

leer Silahların Yayılmasını Önleme Sözleşmesine göre yasal olduğunu ve yüzde 90 zenginleştirilmiş bomba yapma değerinde uranyum üretmek için 5 ton saf uranyumu kullanması gerektiğini belirtiyorlar. Doğal olarak daha kısa yollardan uranyum zenginleştirilebiliyor. Gene uzmanlar İran'ın yüzde 20 dereceden fazla bir zenginleştirme için yirmi üç şelale denen saflaştırma sistemini kullanması gerektiğini ancak İran'ın

bu kapasiteyi aşma için bir gayret içinde olmadığını açıklıyorlar. Araştırmacılar saydıkları nedenlerle İran'ın ciddi bir biçimde reaktörü için yakıt parçaları üretmek istediğine ve bomba yapma kabiliyetini arttırmak istediğini sanmadıklarını belirtiyorlar. Bu düzeyde uranyumu zenginleştirmeye devam edeceklerini belirtmek reaktör için yapılacak olan yakıt anlaşmasını hızlandırmak için bir güç gösterisidir, diyorlar.⁵ Amerika'nın sağ kanat yazarlarından Charles Krauthammer ise şöyle diyor: "...bu bir hiledir. İran'ın elinde bomba yapmak için haddinden fazla zenginleştirilmiş uranyum var. İran bu uranyumu gittikçe daha hızlı bir biçimde zenginleştirmek ve saflaştırmak için uğraşıyor..."⁶ Yazar bu yazısında daha ileri giderek Obama'nın yatıştırıcı politikasının İran'ı güçlendirdiğini ve yükselen güçlerin ve Amerika'nın müttefiklerinin Amerika'nın düşmanlarıyla bir olmaktan artık çekinmediklerini söylüyor.⁷ Muhafazakar yazarlar bir yandan Obama'yı eleştirirken dolaylı olarak Türkiye ve Brezilya'nın da cezalandırılması gerektiğini açıklıyorlar.⁸

İsrail'in Tavrı

İsrail, Türkiye'nin politikalarından memnun değil ancak direkt olarak Türkiye'yi karşısına almıyor. Hamas ve İran ile ilişkilerini eleştiriyor. İsrail'in gözünde Türkiye'nin çok taraflı dış politikası onun Arap kamuoyunda desteğini arttırıyor ancak Arap kamuoyu Arap politikasına ve devlet idaresine hakim değil. Türkiye'nin dış politikası Ortadoğu'da rekabete yol açıyor ve bu rekabet yeni Os-

manlılık olarak nitelendiriliyor. İsrail kendisinin atom bombasına sahip olması konusunda ise II. Dünya Savaşında yaşanan soykırımın bir daha olmaması için küçük İsrail topraklarını ancak böyle koruduklarını, İran'ın soykırımı kabul etmediğini ve İsrail devletinin varlığını reddettiğini bu nedenle İran'ın nükleer silah yapmasının son 15 yılda İsrail'in karşılaştığı en önemli tehdit olduğunu ileri sürüyor. İsrail'e göre nükleer terörizm bir hayal değil göz ardı edilmemesi, olmayacağını düşünülmesi kabul edilemez.⁹ Bir Musevi yazar, İsrail'in nükleer terörizme karşı izleyeceği politikaların sert ve caydırıcı olması gerektiğini, kendisinin tek başına caydırıcı olmayacağını bu konunun Amerika ile stratejik diyalogun bir parçası olması gerektiğini vurguluyor.¹⁰ İsrail'in politikalarını eleştiren Amerikalı bazı yazarlar ise İsrail'in güvenliğini askeri güce dayandırıp siyasal sorunlarla ilgili çözüme gitmemesini eleştiriyor. Kendileri Amerikan siyasal sistemini iyi bildikleri halde İsrail'in Amerika'ya nasıl kafa tutabildiğine şaşırıyorlar.¹¹

Sonuç

Uluslararası ilişkiler sisteminin değiştiğini ve yükselen güçlerin artık daha bağımsız politikalar izleyebileceğini öne sürenler kadar, bu bağımsız davranışların göz boyacı olduğunu ve bu davranışlarından ötürü yükselen ülkelerin bir fiyat ödeyeceklerini yazan analizciler var. Hangilerinin görüşlerin doğru olacağını, fiyat ödeyip ödemeyeceğimizi yakın zamanda göreceğiz.■

SDE Yönetim Kurulu Başkanı*

1. 1 Walker Rühle, Klaus Naumann et al., "It's Time to invite Russia to join NATO", Spiegel Online, 03/08/2010.

2. 2 'ABD'den Rus Devlerine Af', Radikal Gazetesi, 23 Mayıs 2010, Pazar, s.18

3. 3 Bahçeşehir Üniversitesinde BESA Merkezi ile yapılan ortak konferansta, BESA Başkanı Efraim İnbar konuşmasında: "... onlar zayıf biz güçlüyüz. Biz savaşa ve terörle yenemeyeceklerini anladılar" demıştır. 23 Mayıs 2010.

4. 4 Ömer Taşpınar, "ABD'nin İran Tepkisi", Sabah Gazetesi, 23 Mayıs 2010.

5. 5 İvan Oelrich and İvanka Barzashka, "Deconstructing the Meaning of Iran's 20 Percent Uranium Enrichment", Bulletin of Atomic Scientists, 19 Mayıs 2010.

6. 6 Charles Krauthammer, "The Fruit of Weakness", Washington Post, 21 Mayıs 2010, s.A19.

7. 7 Krauthammer, a.g.m., s.A19.

8. 8 James P. Rubin, "Leaning On Lula": "Allies Who Refuses to Sanction Iran Must Themselves Pay A Price", Newsweek, Mart-Nisan 5, 2010, s.29. Clinton yönetiminde Dışişleri Bakan Yardımcısı olan yazar; iyi niyet ve saygının yeterli olmadığını. Bazen dost ülkelerin Amerika'yı karşılama almaları sonucu bir fiyat ödemeleri gerektiğini anlamalarının şart olduğunu söylüyor.

9. 9 Chuck Freilich, "The Armageddon Scenario: Israel and the Threat of Nuclear Terrorism", BESA Center Mideast Security and Policy Studies No. 84.

10. 10 Freilich, ibid.,

11. 11 Fareed Zakeria, "Bibi's Bluster", Newsweek, Mart-Nisan 5, ss. 26-28.



İsrail-İran Denklemi

Büyükelçi (E) Nüzhet KANDEMİR*

İran'ın nükleer programından asıl büyük rahatsızlığı duyan bölge ülkesi İsrail olmaktadır. Bu ülke, İran'ın nükleer programını kendi varlığı ve geleceğine ilişkin yaşamsal önemde bir tehdit olarak algılamaktadır.

Nükleer alanda İran tarafından yürütülen çalışmalar ve bu ülkenin nükleer silah imal edebilme kapasitesine sahip olmak yolunda attığı adımlar, BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesi ve Almanya'nın yürüttükleri yoğun karşı kampanyaya rağmen, sürmektedir. Son kez, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Andlaşması'nın (NPT) periyodik gözden geçirme konferansları çerçevesinde, New York'ta düzenlenen Küresel Nükleer Konferansta, İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad, baskılara ve yaptırımlara boyun eğmeden bu çalışmalara devam edileceğini vurgulayan konuşması ile, uluslararası toplumun büyük bir bölümüne, adeta meydan okumuştur.

İran'ın nükleer programından asıl büyük rahatsızlığı duyan bölge ülkesi İsrail olmaktadır. Bu ülke, İran'ın nükleer programını kendi varlığı ve geleceğine ilişkin yaşamsal önemde bir tehdit olarak algılamaktadır. Bunun sonucu olarak da, ülke genelindeki bu tehdit algısı, ister iktidarda ister muhalefette olsun, mevcut siyasi partilerin gö-

rüş ve etki alanının ötesine taşarak, İsrail'in izlediği politikalar, İsrail Savunma Kabinesi ve istihbarat servislerinin, çok az sayıda karar vericiden oluşan bir kadro ile aldıkları kararlar doğrultusunda yürütülür olmuştur.

İsrail'deki ulusal güvenlik endişeleri ABD'nin bölgesel stratejik amaçları ile iç içe geçmektedir. Böylece, İran'ın nükleer teknolojiyi silah yapım düzeyinde kullanmaya başlayacağı andan itibaren, sonuçları ne olursa olsun, İsrail'in bu ülkeye saldırıda bulunması kaçınılmaz bir olasılık şeklinde yorumlara tabi tutulmaktadır..

Gerek İsrail gerek dünya ölçeğinde yayılmış Yahudi bireylerin zihninde kazınmış olduğu görülen inanç, yok edilme tehdidi ile karşı karşıya bulunduklarıdır. Buna göre, İran tarafından yinelenen bir soykırıma uğrama ihtimali kabul edilemez bir durumu da beraberinde getirmektedir. İran tarafının, mevcut endişeyi daha da depreştirecek tarzda, İsrail'e yönelik tehditleri, Hizbullah ve Hamas gibi, İsrail'i yok etmek amacıyla çalışan örgütlere her türlü yardımı sağlıyor ol-

ması, bu çerçevede olumsuzlukları artırıcı bir etki yaratmaktadır.

İran'ın bölgede hegemonyasını kurabileceği bir nükleer silah yapım programına sahip bulunduğu ve bunun bölgedeki İsrail çıkarlarını olumsuz yönde etkileyeceği; ayrıca, birçok Arap ülkesinin, istemeseler bile, kendilerini İran'ın yanında yer almak zorunda hissedecekleri Yahudiler arasında yerleşmiş kesin bir kanaat olarak ifadesini bulmaktadır.

Birleşmiş Milletler

3 Mayıs 2010 tarihinde, Küresel Nükleer Konferansın açılışında konuşan BM Genel Sekreteri Ban-ki Moon da, bu olguyu yansıtır şekilde, "Dünyada giderek artan nükleer terörizm endişesi ya da bölgesel bir ihtilafın nükleer bir çatışmaya dönüşmesi korkusu vardır" demiştir. Genel Sekreter ayrıca, İran'a bir çağrıda bulunarak, BM Güvenlik Konseyi kararlarına tümüyle uyması ve Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu ile (UAEK) tam işbirliği yapmasını istemiştir. Güven sağlayıcı bir önlem olarak, UAEC tarafından, nükleer yakıt tedarikine >>

Eylül 2009 tarihinde New York'ta, Medvedev-Obama görüşmesi sonrasında, İran'a ek yaptırımlar konusunda her ne kadar Rus dış politikasında Amerikan politikasına yatkın bir tutum kendini göstermiş olsa da, Rusya'nın İran bağlamında ikircikli bir tutum içinde olduğu ve İran konusundaki uluslararası siyasetin kendi kontrolünde yürütmesi arzusunun ağır bastığı görülmektedir.

ilişkin öneriyi İran'ın kabul etmesi tavsiyesinde bulunmuştur. Ban-ki Moon, İran Cumhurbaşkanı'na yapıcı bir davranış içinde olmasını önermiş ve "kendi nükleer programı üzerindeki duraksama ve kuşku ortadan kaldırma sorumluluğu İran'a aittir" demiştir.

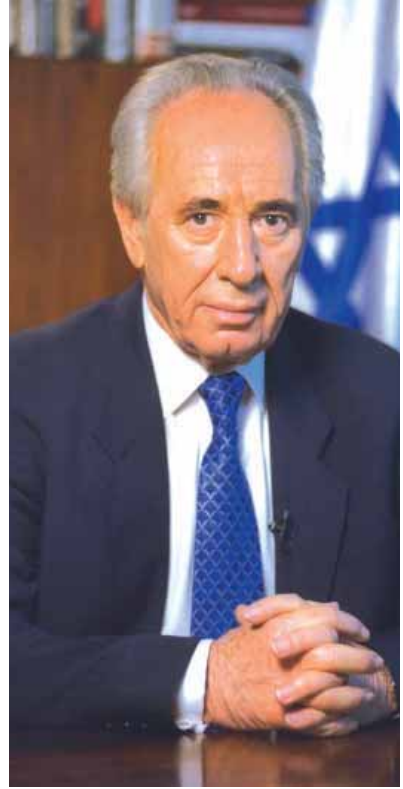
UAEK Başkanı Yukiya Amano da, yaptığı konuşmada, İran'ın elinde bulundurduğu nükleer malzemeyi barışçıl amaçlarla kullanacağı hususunda, Kurumu tatmin edecek şekilde, gerekli işbirliğinde bulunmaya çağırıştır.

Mahmud Ahmedinejad, Konferans Genel Kurulu önünde yaptığı konuşmada, BM Genel Sekreterini yalalayarak, nükleer yakıt tedariki önerisinin İran tarafından kabul edildiğini

ve "topun şimdi karşı tarafta olduğunu" belirtmiş ve "onların bizimle işbirliği yapmaları gerekmektedir" demiştir. İran Cumhurbaşkanı, İsrail'in adını kullanmadan, "Siyonist rejim de Ortadoğu ülkelerini sürekli tehdit ediyor" ifadesini kullanmıştır. Ahmedinejad, "ABD'nin, Almanya, İtalya, Japonya ve Hollanda'daki askeri tesislerinde bulunan nükleer silahlarının tasfiye edilmesi gerekmektedir" dedikten sonra, UAEK'nın görevini yapamadığını ileri sürmüş ve "Siyonist rejim de dahil olmak üzere, kimi ülkeler nükleer silahlara sahip olmuşlardır" ifadesini kullanmıştır. İsrail'in, ABD ve Batılı müttefikleri tarafından koşulsuz desteklendiğini ve bu ülkelere aldığı yardımlarla nükleer silah programını geliştirdiğini öne sürmüştür. Bazı ülkelerin Güvenlik Konseyi ve UAEK'nın karar verme mekanizmalarında "imtiyazlı konum" sağladıklarını ve bu kurumları nükleer silaha sahip olmayan diğer ülkelere karşı "kötüye kullandıklarını; nükleer enerjiyi barışçıl amaçlarla kullanmak isteyen ülkelerin baskı ve tehditlere maruz kaldıklarını" belirtmiştir. Nükleer silaha sahip ülkelere güvenilemeyeceğini; Amerikan ve İsrail istihbarat servislerinin dünyadaki kimi terör şebekelerini desteklediğini de iddia eden Ahmedinejad, bu konuda ellerinde kanıtlar olduğunu söylemiştir.

Uyuşmazlık içindeki ülkeler tarafından çeşitli itham ve suçlamaların dile getirildiği bir sırada, İsrail'in İran'a ilişkin siyasetine geri dönecek olursak, nükleer silaha sahip olacak İran'a karşı bir askeri hareketin istenmeyen olumsuz sonuçlarını ön görebilen önemli bir Yahudi topluluğunun bulunduğunu da belirtmekte yarar vardır.

Daha serinkanlı ve uzun vadeli düşünebilen, bu büyük sayıdaki Yahudilerin, artık hiçbir çare kalmadığı kesinleşmeden önce, İran'a karşı girişilecek bir saldırının, bölgesel bir faciaya dönüşebileceğini; bunun terör olgusunu daha da tetikleyeceğini ve Araplarla İsrail arasında yeniden başlatılmaya çalışılan barış sürecini imkansız kılacağını idrak



ettikleri kuşkusuzdur. Bu çevreler Avrupa'dan şikayetçidir ve İran'ın nükleer alandaki kararlılığını, Avrupa'nın zamanında göremediğinden; İran'la, 2008 rakamlarına göre 25 milyar Euro düzeyine çıkan ticaret hacimlerinin gözlerini kamaştırdığından yakınmaktadır. Buna ilaveten, Avrupa Birliği'nin tutumunda, son devrelerde gerçekleri görür tarzda, bazı gelişmeler olmakla beraber, bunların eylemden ziyade söylemde kaldığını düşünmektedirler.

Rusya

İsrail'de, Rusya bağlamında da bir takım tereddütlerin ve kuşkuvarın yerleştiği görülmektedir. Rusya'nın, İran'ın nükleer programına yardımcı olması; Rus bilim adamlarının bu program çerçevesinde çalışması ve Rusya'nın İran'a S-300 tipi uçaksavar ve füzesavar sistemleri satacağı haberleri İsrail'de tepkiyle karşılanmıştır. Eylül 2009 tarihinde New York'ta, Medvedev-Obama görüşmesi sonrasında, İran'a ek yaptırımlar konusunda her ne kadar Rus dış politikasında Amerikan politikasına yatkın bir tutum kendini göstermiş >>

olsa da, Rusya'nın İran bağlamında ikircikli bir tutum içinde olduğu ve İran konusundaki uluslararası siyasetin kendi kontrolünde yürütmesi arzusunun ağır bastığı görülmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti

Çin Halk Cumhuriyeti ise İran'ın en büyük ticaret ortağı olarak belirmektedir ve petrol ithalatının yüzde 15'i İran'dan yapılmaktadır. Çin, öteden beri, uluslararası yaptırımlara karşı olmuştur. Bu karşıt davranışında, kuşkusuz, kendi bünyesinde insan hakları ve bireysel özgürlükler başta olmak üzere, uluslararası arenada arzulanan normlara hiç de uymayan bir görüntünün mevcut oluşunun etkisi büyüktür. Başkan Obama'nın Çin Cumhurbaşkanı Hu Jintau nezdinde ısrarlı girişim ve talepleri sonucu, Çin'in tutumu, az da olsa, değişmeye yüz tutmuş görünse bile, İran'ın bu ülke ve onu izleyebilecek konumdaki diğer ülkelerden kendi politikalarına destek sağlaması daha bir kolay olacaktır.

Çin'in ve Rusya'nın İran'a olan bağımlılıklarını, özellikle enerji alanında, asgariye indirebilmek amacıyla petrol üreticisi Arap ülkelerinden bazı teşviklerin geldiği görülse de, bu alanda sonucu değiştirebilecek bir durumun kendini gösterebilmesi olasılığı düşüktür.



ABD

ABD ve İsrail'in İran bağlamında birlikte hareket ettikleri ve sıkı bir işbirliğinde bulundukları gözlenmektedir. Bu işbirliği çerçevesinde, İran'a karşı girişilebilecek bir askeri hareketin ön planlamasının yer aldığı da söylenebilir.

Başkan Obama'nın nükleer konulardaki tutum ve davranışlarından hareketle, nükleer silahlardan arındırılmış bir Ortadoğu Bölgesi öneri ve taleplerine sıcak bakması ihtimali İsrail'de endişe yaratmaktadır. Bilindiği gibi, Amerikan Yönetimleri 1969 yılından bu yana İsrail'in nükleer imkân ve kabiliyetleri konusunda herhangi bir açıklama yapmaktan ve bu nükleer kabiliyeti tanıyarak konuma girmekten titizlikle kaçınmıştır. Küresel Nükleer Konferans sırasında, İran ve onun gibi düşünenlerin ısrarla gündeme getirecekleri bu konu, ABD ve İsrail Yönetimlerini büyük ölçüde zorlayacağına benzemektedir. Bu vesile ile sulandırılarak bile olsa, İran'ın nükleer bir devlet haline gelebileceği görüntüsünün belirmesi olasılığı İsrail'de endişe yaratmaktadır. Zira İsrail istihbarat servislerinin ortaya koydukları kanaat, İran'ın bir yıldan az bir süre içinde nükleer silah yapabilecek duruma geleceği yolundadır. Ne olursa olsun, İsrail şu aşamada ABD politikalarına aykırı bir davranış sergileyebilmek konusunda değildir.

1950'lerden bu yana, İsrail nükleer silahlara sahip olduğunu ne kabul ne de reddetmiştir. Bu konuyu havada bırakmak suretiyle, UAEK'nın denetiminden de kaçmış olmaktadır. İsrail bölgede kendi üstünlüğünü bozabilecek tertipte nükleer silaha sahip herhangi başka bir ülkenin mevcudiyetini de kesinlikle istememektedir. Hatırlanacağı üzere, 1981 yılında, Irak'ın Bağdat'ın hemen yakınında inşa ettiği Dawra (Oziraq) reaktörünü bombalamıştır. Aynı İsrail 2007 yılında Kuzey Kore'nin Suriye'de inşa ettiği nükleer merkezi de bombalayarak tahrip etmiştir. Libya lideri Kaddafi'nin, ağır baskı altında,

nükleer silah programına 2003 yılında son vermek zorunda kaldığını da bunlara eklemek gerekir.

Sonuç

İşte bütün bu unsurlar bir arada düşünüldüğünde, nükleer silaha sahip olacağı kesinleşen bir İran'a, bedeli ne olursa olsun, İsrail'in engel olmasını beklemek eşyanın tabiatına uygun düşmektedir.

İsrail'de, yukarıda değinilen Savunma Kabinesi ve istihbarat birimleri çerçevesinde, bir askeri seçeneğin hesaplarının ve planlarının yapıldığı kuşkusuzdur. İsrail en modern ve tahrip gücü yüksek silahları envanterinde bulundurmaktadır. Ayrıca, 3 adet denizaltısını da nükleer füze taşımaya uygun hale getirdiği söylenmektedir. Şayet bu söylentiler doğru ise İsrail'in, Türkiye veya herhangi bir Arap ülkesine ait hava sahasını ihlal etmeden, güneyden İran'ı vurmak gibi birtakım planlarının olduğu ileri sürülebilir.

Tüm diplomatik kanallarını kullanarak ABD'nin sağlamaya çalıştığı ek yaptırımlar kararının alınması süreci tamamlanmadan ve İran'ın nükleer silah yapabilme kapasitesine eriştiği hususu kesin teyid görmeden İsrail'in bir askeri harekate girişmesini beklemek olası değildir. Ancak bu ülkenin gerektiğinde tek başına hareket etmekten kaçınmayacağı olasılığını sürekli zihinlerde tutmak ve barışçıl yollardan mevcut arayışlara yardımcı olmak şeklindeki davranış, Türkiye açısından isabetli bir siyasetin ürünüdür.. Ancak İsrail'in, elinde mevcut tüm baskı unsurlarını kullanarak ABD ve uluslararası toplumu aktif bir çalışmaya sevk etmek istemesi de onun açısından doğal karşılanmalıdır. Bu arada, aşırı bir tepki ve çılgınlığın sadece İsrail'in kendisine değil, aynı zamanda onun bulunduğu bölgedeki diğer ülkelere ve kuşkusuz, dünya barış ve istikrarına getireceği zararlar konusunda, bu ülkeye ciddi uyarılarda bulunulması da önem taşımaktadır. ■

SDE Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı*



Küresel Statüko Sarsılıyor!

Aydın BOLAT*

Küresel statükoya karşı ‘Nükleer açılım’ olarak nitelendirilen ‘Tahran mutabakatı’ dünyanın gündemine bomba gibi düştü ve manşetlerden inmiyor. Bu süreç Türkiye - İran arasında çok önceden planlandı ve tam zamanında açıklandı. BM Güvenlik Konseyi geçici üyesi ve Hristiyan dünyanın da temsilcisi olarak Brezilya stratejiye ustalıkla dahil edildi. Türkiye ile birlikte Brezilya’nın da yükselen güçler olarak yıldızı parladı.

Yaptırım baskılarına karşı **Nükleer Takas Anlaşması... BM Güvenlik Konseyi** yaptırımları mı geçerli olacak yoksa uranyum takasını içeren Tahran mutabakatı mı? Güçlülerin, egemenlerin, üstünlerin hukuku mu yoksa adaletin, hukukun üstünlüğü ve egemenliği mi dünyamızı şekillendirecek?

‘Nükleer kapasite’ günümüzde en büyük güç kaynağını temsil ediyor. Ona sahip olanlar bağımsız, küresel güç ve yeryüzünün patronları oluyor. Nükleer güç hem yaşatıyor hem de öldürebiliyor. Enerji kaynağı olarak ve sağlıkta insan hayatına olağanüstü faydalar sağlarken silah ve bombaya dönüştürülürse her şeyi imha edebiliyor. Dünyada bugün dünyamızı birkaç kez yok edecek miktarda nükleer silah var. Nükleer silah yapımı için yüzde 85 ve üzerindeki oranlarda zenginleştirilmiş uranyum kullanılıyor. Dünyada nükleer kapasite, BMGK’nın beş daimi

üyesi (ABD, İngiltere, Fransa, Rusya ve Çin) ile onlarla muvazaalı bazı ülkelerde (Hindistan, Pakistan, İsrail...) bulunuyor. Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (UAEK) bu küresel güçlerin statükosunu koruyor. Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması (NPT) da onların çıkarlarını kolluyor. Kuzey Kore ve İran da ‘Nükleer teknoloji sahibi güç’ olarak kabul görmek istiyor. Bundan dolayı yeryüzünün nükleer patronlarıyla çatışıyor, UAEEK ve NPT’nin başını da sıklıkla ağrıtıyor. Esasında enerji temini ve tıbbi maksatlarla, nükleer teknoloji ile yüzde 20 oranında uranyum zenginleştirmek ve bunu kullanmak uluslararası hukuktan doğan bir hak. Ancak İran gibi ‘olağan şüpheli’ler için söylenen o ki, “yüzde 20’yi zenginleştiren yüzde 90’ı da yapar, o vakit Atom bombasını da yapar!” Maalesef İran bu konuda güven veremiyor, endişeleri ve kaygıları gideremiyor. Oysa 50 yıla yakın zamandır üzerinde

çalıştığı nükleer teknoloji, İran için bağımsızlık ile eşdeğer ulusal gurur meselesidir. Aslında bugünün dünyasında, uranyum zenginleştiremiyorsanız ‘bağımlısınız’ demektir.

Küresel güçlerin derdi, İran’ın nükleer teknolojisini denetlemek ve onun füzelerine nükleer başlık yerleştirmesini engellemek. İşte İran’la yaşanan nükleer kriz de tam buradan çıkıyor.

Nükleer Takas’ta Tahran Mutabakatı Nedir?

17 Mayıs 2010’da Tahran’da, İran’ın Türkiye ve Brezilya ile imzaladığı üçlü mutabakat 10 maddeden ibaret:

1. Tüm tarafların barışçıl nükleer enerji hakkı vardır.
2. Mutabakat ileriye dönük süreci başlatacak bir fırsattır.
3. Nükleer yakıt değişimi işbirliğini başlatacak araçtır. >>

***Tahran mutabakatından
24 saat sonra ABD
Dışışleri Bakanı Hillary
Clinton Senato Dış
İlişkiler Komisyonunda
yaptığı açıklamada
Rusya ve Çin ile
yaptırım paketi üzerinde
anlaşma sağladıklarını
söyleyerek, “BM
Güvenlik Konseyi’nin
beş daimi üyesi arasında
sağlanan bu mutabakat
Tahran’da bir gün önce
gösterilen çabalara
verebileceğimiz en ikna
edici cevaptır” diyordu.***

4. İran, NPT’den kaynaklanan yükümlülüklerini tehlikeye sokacak eylemden kaçınacaktır.
5. İran’ın 1200 kg. düşük düzeyde (yüzde 3,5) zenginleştirilmiş uranyumu Türkiye’de muhafaza edilecektir.
6. İran, 1 hafta içinde (24 Mayıs’a kadar) UAİK’ya mutabakatı bildirecektir. (Bildirildi)
7. İran, 1 ay içinde düşük düzeyde zenginleştirilmiş uranyumu teslim edecek Viyana Grubu da 1 yıl geçmeden 120 kg. yakıtı (yüzde 20 zenginleştirilmiş) tahsis edecek.
8. Bildirinin şartlarına uyulmadığı takdirde, İran’ın talebi halinde, Türkiye süratle ve şartsız olarak İran’ın uranyumunu iade edecek,
9. İran ve Batı arasındaki görüşmeler tekrar Türkiye’de başlayacaktır.

10. Türkiye ve Brezilya bu mutabakat anlaşmasının garantörüdür.

Bu mutabakat Ekim 2009’da Viyana Grubu (ABD, Fransa, Rusya ve UAİK) ile İran’ın yaptığı uranyum takasını içeren anlaşmanın aynısı. Ancak o anlaşma takasın yeri ve konjonktürel durumların yarattığı güvensizlikler nedeniyle yürütülemedi. Şimdi Türkiye Batı dünyasından Brezilya gibi bir ülkeyi de yanına alarak, ABD’nin de yakın bilgisi dahilinde süreci başarıyla noktaladı. Nükleer krize diplomatik bir çözüm alternatifi sundu. Yaptırım, baskı, çatışma yerine diplomasi ve diyalogun yolunu açtı, barışa bir fırsat yarattı. Ancak bu rol dünyada nasıl algılandı. Batıda ve öteki dünyalarda... Yani İran 1200 kg. LEU’yu verdiğinde ‘güven’ sağlanıyor ve ‘olağan şüpheli’ olmaktan çıkıyor mu, yoksa şüpheler, kaygılar devam ediyor, yeni senaryolar sahnelenmeye devam mı ediyor?

ABD’nin İran’a Yaptırım Taslağı

İmzalanan takas anlaşması, İran’a nükleer programından dolayı uygulanması planlanan yaptırımları durdurmadı. ABD, BM Güvenlik Konseyi’ni toplantıya çağırarak, P5+1 ülkeleri (BMGK daimi üyeleri + Almanya) tarafından üzerinde uzlaşmaya varıldığı bildirilen ve İran’a yeni yaptırımlar getiren bir karar tasarısı metni sundu. Peki, neler var tasarıda?

1. İran; dış ülkelerde uranyum zenginleştirmeyecek.
2. Füze yapımı konusunda yatırım yapmayacak.
3. Şüpheli hallerde gemileri açık denizlerde ve limanlarda denetlenecek.
4. Tank, zırhlı araç, savaş uçağı ve gemisi vb. ağır silahlar satın alamayacak.
5. Şüphelenilen İran bankalarının dışarıda şube açmalarına izin verilmeyecek.

Çin’in itirazı ile tasarıdan, enerji ambargosu, uluslararası taşımacılıktan



men, uluslararası para piyasalarına erişiminin engellenmesi... maddeleri çıkarıldı. Çin ve Rusya’nın razı edilebilmesi için kuşa çevrilen yaptırım tasarısının benzerleri 3 kez uygulandı fakat hiçbir sonuç alınmadı. Türkiye, Brezilya ve İran’ın imzaladıkları uranyum takası mutabakatının mürekkebi kurumadan alelacele ABD tarafından getirilen bu yaptırım paketinin İran’la nükleer sorunun çözümünden daha başka anlamları olmalı. Türkiye ve Brezilya’nın yarattığı yeni durum ‘merkez güç’lerin daha çok tepkisini çekmişe benziyor. ABD’nin Tahran mutabakatını görmezden gelerek yaptırımlar konusunda ısrar etmesi bundan.

İki süreç aynı anda devrede Hangisi işleyecek? Sonuçları ne olur?

Tahran mutabakatından 24 saat sonra ABD Dışışleri Bakanı Hillary Clinton Senato Dış İlişkiler Komisyonunda yaptığı açıklamada Rusya ve Çin ile yaptırım paketi üzerinde anlaşma sağladıklarını söyleyerek, “BM Güvenlik Konseyi’nin beş daimi üyesi arasında sağlanan bu mutabakat Tahran’da bir gün önce gösterilen çabalara verebileceğimiz en ikna edici cevaptır” diyordu. Bu Türkiye ve Brezilya’nın diplomatik başarısını yok sayan ‘biz ne diyorsak o’ diyen bir yaklaşım, Yani

Türkiye ve Brezilya 'uranyum takasına' İran'ı razı etti. ABD de, 'yaptırım paketine' Çin ve Rusya'yı ikna etti. İki süreç art arda başladı. Ne olacak şimdi? Ya uranyum takası mutabakatı ile başlayan yapıcı diyalog yoluyla diplomatik müzakereler sürdürülecek ya da sonuç vermediği defalarca denenmiş yaptırım baskısıyla sonu çatışmaya kadar varabilecek bir gerilim tırmandırılacak. Türkiye ve Brezilya nükleer diplomasiye bütün hızıyla devam ediyor. İran nükleer krizinin aşılmasında takas anlaşmasına fırsat tanınmasını isteyen Erdoğan, 26 ülke liderine mektup gönderdikten sonra başta Obama ve Putin olmak üzere dünya liderleri ile telefon görüşmeleri yapıyor. İran lideri Ahmedinejad 10 maddelik Tahran bildirisinin bütün maddelerini kabul ettiklerini, Türkiye ve Brezilya'nın çok önemli çabalarıyla bu noktaya gelindiğini belirterek, "Bunu UAEK'ya bildireceğiz ve hazır olduğumuzu ilan edeceğiz. Bu bildiri hepimiz için herkes için bir fırsattır. Bu süreci yeni dünyada, yeni bir teamül, yeni bir anlaşma ve yeni bir atmosferin başlangıcı olarak algılıyoruz" dedi.

Amaç, "İran ile küresel güçler arasındaki nükleer uyuşmazlığı ortadan kaldırmak" ise sonuna kadar diplomasiye şans verilmelidir. 'Uranyum takasıyla' bir uzlaşma süreci başlamışken ille de 'yaptırım tokatı' ile İran'ı dövmek ne kadar hukuka uygun, ne kadar samimi olabilir? Hem de yıllardır nükleer programa sahip olduğu bilinen İsrail'e hiçbir şey demeden ve onun algıladığı tehditlerle İran'a yaptırım dayatmak adalet mi? Batı dışında dünyanın ilgiyle takip ettiği ve Türkiye'nin başını çektiği barışçıl çabalara rağmen İran'a yaptırım paketi BMGK'da onaylarsa, bu apaçık Türkiye'ye ve İslam dünyasına karşı düşmanca bir tavır olarak algılanacaktır. Barışçı olmayan bu tavır dünya kamuoyunda ABD'nin niyeti konusunda ciddi kaygılar yaratır. Sonuçları da gerçekten ağır olur. Bölgesel istikrarsızlık, ekonomik bedeller, çatışmalar, savaş ve insani felaketler...

ABD ve Küresel Statüko Ne Diyor?

'Tahran mutabakatı'nın İran'ın uranyum zenginleştirme sürecini hedef almadığını bilakis bir hak olarak gördüğünü belirten Batı, İran'ın nükleer programını İsrail üzerinden de olsa bir tehdit olarak görüyor. ABD'nin kesin olarak bugün için istediği İran'ın topraklarında yüzde 20 uranyum zenginleştirme işine hemen son vermesi, P5+1 ve UAEK ile görüşüp anlaşması. Takas anlaşmasını 'İyi bir adım ama yetersiz' gören merkez güçler, bunun yaptırım programını engelleyecek içerikte olmadığını sadece ilave bir güven tedbiri olabileceğini belirtiyor ve endişelerin, kaygıların dolayısıyla tehdidin devam ettiğini açıklıyorlar.

Onlar için Esas sorun; Natanz'daki uranyumu zenginleştirme programının devam etmesi, Arak'taki reaktör inşası ve Kum'daki sitenin gizlenmesi. ABD'nin özellikle yaptırımları dayatmak istemesinin sebepleri ise iç politik saikler, İsrail lobisinin baskısı, Obama yönetiminin ulusal güvenlikte zayıf olmadıklarını kanıtlamak çabası, küresel gücünü koruma kaygısı... BM Güvenlik Konseyi'nden İran yaptırımlarını geçirmek ABD'nin küresel liderliğinin tescili olur. Aslında bu olay ve silesiyle belirginleşen, dünyanın kalkınmakta olan güçlerinin bağımsız



politikalar üretmesinden kaygı duyuluyor olmasıdır. Bu gelişmeyi çok kutuplu yeni dünyanın yükselen iki gücü Türkiye ve Brezilya'nın oyun bozanlığı, tekere çomak sokması ve pişmiş aşı su katması olarak görüyor ve çok yadırgıyorlar. Ağızlarındaki bakla; İsrail'i kollama ve İran'da rejim değişikliği. Küresel statükonun beklediği de istediği de bu. Krizlerin çözümlenmesinden ziyade değişen güç dengelerine ve yeni yükselen güçlere karşı statükoyu korumak asıl amaç. Asla barış ve uzlaşma istemiyorlar...

Türkiye ve Brezilya'nın Duruşu

Türkiye ve Brezilya değişen küresel güç dengelerinde çok kutuplu dünyanın yeni yükselen bölgesel güçlerini ve küresel aktörlerini temsil ediyor. Uluslararası statükoya baş kaldırıyor, küresel hukuk ve adaleti sorguluyor. Dünyaya mesaj veriyor ve 'yeni dünya'yı temsil ediyorlar. Türkiye ve Brezilya; İran'ın nükleer programına yönelik sorunun yapıcı diyalog yoluyla çözülmesini isterken Batı'nın temel stratejilerinden ayrılma ve daha bağımsız bir politika açılımını ortaya koyuyor. Bu durum Türkiye ve Brezilya'yı 'yeni bir dünya düzeni'nin kurulmasında birer aktör olarak öne çıkartıyor.

Burada 'her krizi engellemeye çalışmak' ve 'diplomasi son dakikaya kadar istifade etmek' şeklinde belirginleşen 'Türkiye'nin bölgesel düzen politikası' ekonomik ve bölgesel çıkarlarının gerektirdiği bir durumdur. Sonuçta bütün bunlar 'Yeni Ankara'nın kendisini bir 'merkez' saydığı ve gelecekte yeni bir eksen kurmayı hedeflediğinin göstergeleridir. Türk Dış Politikası'nın (TDP) yeni vizyon ve hedefleri belirginleşiyor. Bunu artık dünyada algılıyor olmalı ki, Financial Times 'Türkiye dünya meselelerinde yükselen güç' derken, Guardian'da 'Türkiye 1.lige çıkan ülke' yorumunu getiriyor. Asia Times ise BRIC ülkelerine eklenen Türkiye'nin uluslararası sistemde ABD'ye bir 'karşı-denge' oluşturmasıyla açıklıyor gelişmeleri. (BRIC ülkeleri: Brezilya, Rusya, >>



Hindistan ve Çin)

Küresel Statüko Sarsılıyor!

Dışişleri Bakanı Davutoğlu haykırıyor; “Nükleer Teknoloji sadece benimdir, bu teknolojiyi sadece bir ülke grubu kullanabilir, diyemezsiniz. Herhangi bir ülkeyi mutlak şüpheli ilan edip haklarından mahrum göremezsiniz. O zaman uluslararası hukuk diye bir şey olmaz.” Bu feryat sadece İran’ı korumak için atılmış değil. Yarın Türkiye de nükleer teknoloji üretecek... Bu haykırış sizlere de birkaç yıl önce Münih Güvenlik Konferansında Rusya Devlet Başkanı olarak Viladimir Putin’in küresel hegemonya’ya isyanını hatırlatmıyor mu? ABD başta olmak üzere büyük güçlerin her şeyi kontrol ettikleri dünya (II. Dünya Harbi sonrası oluşan statüko) düzeninin artık sonunun geldiği her yerde konuşuluyor. ABD’nin Afganistan - Irak fiyaskolarından ve son finansal ekonomik krizden sonra; dünya hegemonyasının çökmeye başlaması çok kutuplu dünyada bölgesel güçlerin etkin olduğu ve yeni yükselen güçlerin (Türkiye ve Brezilya gibi) ortaya çıkmaya başladığı yeni bir süreci yaşıyoruz.

Küresel statükoya karşı ‘Nükleer açılım’ olarak nitelendirilen ‘Tahran mutabakatı’ dünyanın gündemine bomba gibi düştü ve manşetlerden inmiyor. Erdoğan küresel güçlere ‘adalet’ çağrısı yaparken herkesi

bir samimiyet testine davet ediyor. Bu duruş Türkiye’ye ve Erdoğan’a haklı bir prestij kazandırıyor. Bu süreç Türkiye - İran arasında devletten devlete ilişkilerle çok önceden planlandı ve tam zamanında açıklandı. BM Güvenlik Konseyi geçici üyesi ve Hristiyan dünyanın da temsilcisi olarak Brezilya stratejiye ustalıklı dahil edildi. Türkiye ile birlikte Brezilya’nın da yükselen güçler olarak yıldızı parladı. Bölgesel ve küresel vizyonları dünyayı etkiledi. Uzunca bir zamandır Türkiye’nin uyguladığı proaktif dış politika ve stratejik tekaddüm; bölgesinde İran’ın önünde ciddi bir inisiyatif yaratırken uluslararası sistemde küresel bir rol oynamış oldu. Bu Türkiye’nin ABD ve küresel güçlerden bağımsız dış politika uygulamasının son örneğidir. Obama’ya ve Putin’e anında ulaşabilen Türkiye Başbakanı, ‘Yeni Türkiye Vizyonu’nun gücünü temsil etmektedir.

Bu son dünya tablosu: uluslararası sistemin yapısının ciddi şekilde ‘revizyon’ görmesi ve elden geçirilmesi gerektiğini bir kez daha ortaya koyuyor. Küresel statüko çok eskimiştir, bugünün dünyasını artık taşıyamıyor. Küresel güç dengeleri mutlaka yeniden düzenlenmelidir. Bu bağlamda uluslararası sistemin köhnemiş kurumları BM, AGİT, NATO, IMF, Dünya Bankası... yeniden yapılandırılmalıdır. Aslında Türkiye ve Brezilya’nın açıkça demek istedikleri de budur. Küresel

istikrar ve güvenliğin geleceği bu değişimin başarısına bağlıdır.

Türkiye’nin 17 Mayıs’ta Tahran mutabakatını başardığı sırada bir haftalık periyotta yaptıklarına bir bakın; Rusya ile vizeleri kaldırmak, Yunanistan ile bir günde 22 anlaşma, Azerbaycan’la stratejik işbirliği anlaşmasının ön mutabakatı, Türkiye limanlarını Kıbrıs Rum kesimine açmak, BM Somali Konferansı’nı İstanbul’da yapmak...

Özgüveni artan Türkiye uluslararası ilişkilerde ‘Psikolojik şok stratejisi’ uyguluyor.

Dünyanın en büyük 16. ekonomisi, G-20 üyesi, BM Güvenlik Konseyi geçici üyesi, AP başkanlığı temsilci, İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) temsilci, NATO üyeliği, 2023 yılında ‘Top 10’a girmeye ve dünyanın en büyük 10 ekonomisinden biri olmaya namzet bir Türkiye gerçeği var. Bu iddia 1 trilyon doların üzerinde milli gelir demektir. Bu da muazzam bir ‘enerji talebi’ ile birlikte bölgesel istikrar ve güvenliği gerektirir. Sonuç olarak Türkiye küresel sistemin yükselen güçlerinden biri olmak zorundadır. Zaten de o’dur. Küresel statükoya karşı nükleer açılımdaki bu önemli rol Türkiye’ye düşüyor. Kader...■

*SDE Yönetim Kurulu Üyesi**

“Nükleer Takas Anlaşması” ve Türkiye-İran İlişkileri

İran nükleer kriziyle ilgili son aylarda yaşanan süreç, özellikle Türkiye’nin süreci diplomatik yollardan çözüme kavuşturma isteğiyle belirli bir seyir izledi. Tüm süreçlerde taraflar arasında yoğun güvensizlik ortamının oluşturduğu olumsuz hava, Türkiye ve Brezilya’nın diplomatik çabalarıyla dağıtılmaya çalışıldı. Bu adımın uluslararası senaryolarda değişikliğe yol açabilecek kapsamda olduğu görüldü.

Dr. Kaan DİLEK*

30 yıl önce yaşanan devrim sürecini kendisi için en önemli tehdit olarak algılayan ve Soğuk Savaş konsepti üzerinden bu konuda güvenlik anlayışı geliştiren, kendisiyle her türlü diplomatik ve siyasi temastan olabildiğince kaçınan Türkiye’nin, bugün geline nokta da nükleer faaliyetleriyle hedef ülke haline gelen İran’ı uluslararası toplum karşısında “korumacı refleksi” hem yurtiçinde hem de yurtdışında yeni bir gündem olarak tartışılmaktadır.

Bazılarınca Türklerin kadim düşmanı olarak görülen yine bazılarınca devrim yaşayan bir toplum olarak örnek alınabilecek bir yapı gibi algılanan İran ve yakın sınır komşusu Türkiye

ile ilişkilerin bugünkü geline nokta ya ulaşacağını bundan sekiz yıl önce ortaya atsak, her halde herkes bunu en hafifinden ciddiyetsiz bir yaklaşım olarak götürdü. Yine aynı şekilde Suriye ile sınırlardan geçişin serbest hale geleceğini, iki ülke arasında vizelerin kaldırılacağını, stratejik ortaklık geliştirileceğini, Suriye’nin sorun alanlarıyla ilgili Türkiye’nin arabuluculuk yapacağını da söyleseydik, bu da en basit şekliyle aymazlık olarak nitelendirilirdi. Buna Ermenistan ile başlatılmaya çalışılan diyalogu, Kafkasya ve Balkanlar’daki açılımları da ekleyebiliriz. Tüm bunlar aslında bize Türkiye’nin yeni dış politikasının nasıl geliştiğini, sıklet noktalarının

nasıl değiştiğini anlatmak için güzel örnekler. Kadim düşman anlayışı, dış politika kavramları ve güvenlik algısının bugün ülkemizin ihtiyaçlarını karşılayamayacağı da artık herkesçe kabul edilmektedir.

Türkiye topraklarındaki her medeniyetin tarihi boyunca Avrasya, Mezopotamya, Kafkasya, Ortadoğu, Afrika ve Avrupa coğrafyalarıyla, medeniyet ve kültür havzalarıyla kültürel, siyasi ve sosyal ilişkileri bulunduğunu ve çeşitli alanlarda yakın işbirliği ortamlarını paylaştığını görüyoruz. Soğuk Savaş yıllarında bölgesi ve dünyayla ilişkilerini olabildiğince sınırlamaya çalışan, bölgesindeki her türlü hareketliliği teh- ➤

İran ile özellikle doğalgaz anlaşmalarıyla başlayan ve 2003 yılında Irak'ta meydana gelen yeni durumla daha da derinleşen, karşılıklı güvenlik anlaşmaları yapılan, bölge dışı güçlerle bazı örgütlerin ortak tehdit olarak algılandığı iki ülke ilişkilerinde “Nükleer Takas Anlaşması” ile yeni bir aşamaya gelindi. Artık bu noktadan geriye gidilemeyeceği de ortadadır.

dit olarak algılayan Türkiye, Soğuk Savaş yıllarını içeren, ideolojiler ve kutuplaşmalar çağı olan 20. yüzyıldaki gelişmelerden derin bir şekilde etkilendi. Elbette sadece Türkiye değil, tüm dünya ülkeleri bu süreci yaşadı. 20. yüzyılda yaşanan önemli gelişmelerden Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte, yeni küresel düzenin ne olacağı tartışılmaya başlandı ve “Yeni Dünya Düzeni, Tarihin Sonu, Yeni Orta Çağ, Devletlerin Amipleşmesi ve Kaos” görüşleri gibi farklı konseptler yeni uluslararası sistemi tanımlamaya çalıştı. Türkiye, dünyada yaşanan gelişmelere paralel değişim ve dönüşümler yaşayarak içinde bulunduğumuz dönemde yeni ilişkiler ve işbirliği ortamları arayışına hız verdi.

Yeni bir çağ olarak adlandırılabilir bu dönemde, Türkiye'nin dış politikası da değişimler ve gelişmelerden uzak kalmayarak, eski



ataletini üzerinden attı ve öncelikle yakın komşuları ve kültür havzası olan, ayrıca dilini, kodlarını da çok iyi bildiği Ortadoğu'ya yöneldi. Burada ilk durak olarak Suriye'nin seçilmesi, çeşitli güvenlik ve stratejik argümanları içerse de, esasında çok derinlikli bir tercih olarak görünmektedir. Irak'ta yaşanan 2003 yılı sonrası özel dönem, Türkiye'nin dış politikadaki tüm enerjisine tek el koysa da, Türkiye için yeni işbirliği ortamları ve bölge ülkeleriyle geliştirdiği yeni ilişkilere pencere açtı. İşte bu süreçler takip edildiğinde, Türkiye'nin İran ve İran'ın Türkiye açılımı biraz daha anlaşılır hale gelmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin son yıllarda yakın komşusu İran ile stratejik derinliği bulunan ilişkiler geliştirmeye çalıştığı ve bu yönde karşılıklı önemli adımlar atıldığı, tüm bu gelişmeleri yakından izleyen İran'da da Türkiye karşıtlığına mukabil yeni cereyanların ortaya çıktığı ve en azından Türkiye ile ilişkilere özel önem atfedilir bir ortamın oluştuğu görülmektedir. İran'ın değişen ve gelişen bu Türkiye algısında; Türkiye'nin, Azerbaycan ve Gürcistan ile oluşturduğu demiryolu projesi ve bu projeye Kafkaslarda etkili bir güç haline gelmesinin, Ermenistan ile “Futbol Diplomasisi” sonucunda başlatılan diyalogun Türkiye'nin prestijine ve gücüne önemli katkılar sağlamasının, Türkiye'nin İsrail-Filistin meselesinde oynadığı rolün, Suriye ve Hamas'ı uluslararası sisteme dahil etme çabasının, ABD ile İran ve Suriye arasındaki arabulucu-

luk çabalarının, Afganistan'da yaşanan gelişmelerde üstlendiği etkin rollerin ve İslam coğrafyasındaki saygın konumunun önemli etkisi olduğu da gözden kaçırılmamalıdır.

İran'ın Nükleer Meselesi ve Türkiye Diplomasisi

Bu gelişmeler karşısında iki ülke arasında başlayan yakınlaşmalara son dönemde yaşanan ekonomik ve mali krizler ve bölge ülkelerinin birbirlerine karşı ekonomik ve ticari bağımlılıkları da katkı yaptı. Tüm bu süreçlerin ardından uluslararası arenada yakın bir tehdit ve tehlike olarak görülen İran nükleer meselesinin çözümü noktasında da, ulusal çıkarlarını korumak, bölgesel ve uluslararası bir aktör olmak isteyen Türkiye, yaşanan gelişmelere sessiz kalmadı ve sorunların diplomatik yollardan barışçıl çözüme kavuşması yönünde hareket etti.

Türkiye'nin, İran'ı uluslararası arenada nükleer sorunları nedeniyle savunur konumda olması kimilerince eleştirilse de Türkiye'nin dış politika açılımlarını yakından takip eden uzmanlar, bugün geline nokta Türkiye'nin özellikle bölgesinde yaşanan gelişmelere sessiz kalamayacağını ve inisiyatif üstlenmekten kaçamayacağını çok iyi bilirler. İran ile özellikle doğalgaz anlaşmalarıyla başlayan ve 2003 yılında Irak'ta meydana gelen yeni durumla daha da derinleşen, karşılıklı güvenlik anlaşmaları yapılan, bölge dışı güçlerle bazı örgütlerin ortak tehdit olarak al-

gılandığı iki ülke ilişkilerinde “Nükleer Takas Anlaşması” ile yeni bir aşamaya gelindi. Artık bu noktadan geriye gidilemeyeceği de ortadadır.

Türkiye’nin, İran’ın nükleer meselesi üzerinden yürüttüğü diplomasi, uluslararası düzende bir paradigma değişikliğine neden olacak niteliktedir. Bölgesinde ve uluslararası arenada olayları seyretmeyen, vizyonu olan, alanda diplomasi uygulayan, alışkanlıkları bozan bir politika izleyen Türkiye’nin, uluslararası arenada bazı ülkelerin net tutum sergileyememesinden kaynaklanan nedenlerle uzayıp giden bir kriz karşısında, çok kısa sürede tutum belirleyerek İran nükleer krizinin çözümüne önemli katkı yapması ve tüm taraflara nefes aldırmasının önemi her halde ilerleyen dönemlerde daha da iyi anlaşılacaktır.

Türkiye’nin inisiyatifi ve yoğun diplomasisiyle Tahran’da İran, Türkiye ve Brezilya üst düzey makamlarının katılımıyla imzalanan “Nükleer Takas Anlaşması” ile tüm dünya kamuoyu, Türkiye-İran yakınlaşmasını konuşmaya başladı. Aylar önce UAEK tarafından İran’a sunulan ve Tahran yönetimi tarafından gerekli güven ortamı bulunmadığı gerekçesiyle reddedilen düşük oranda zenginleştirilmiş nükleer yakıtın reaktörlerde kullanılabilir bir şekilde yüzde 20 oranında zenginleştirilmiş nükleer yakıtla takasını içeren anlaşma, Tahran’da yoğun diplomatik girişimler sonucunda taraflarca imzalandı.

BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliği ardından Türkiye, bir yılı aşkın bir süredir uluslararası toplumun İran nükleer sorunuyla ilgili çözüm arayışına diplomatik yollardan katkı yapmak ve sorununun barışçıl yollardan çözüme kavuşmasını sağlamak için yoğun bir diplomasi işletti. İran nükleer sorununa ya da daha açık ifade edersek, sınır bölgesinde yeni bir çatışma ortamına kadar gidebilecek bir soruna daha yakından ilgi göstermeye başlamadan önce, konuyla ilgili uluslararası arenada birçok adımlar atıldı ve İran’a yönelik bazı

BM Güvenlik Konseyi yaptırımları uygulanması yönünde kararlar alındı. Bu yaptırımların ardından taraflar arasında müzakerelerin başlaması yönünde hareket edildiyse de net sonuçlar alınmadı.

Süreç içinde İran nükleer sorununun uluslar arası arenada çözüme kavuşması için, 2009’un Ekim ayında Cenevre’de İran ve 5+1 grubuyla UAEK arasında gerçekleşen müzakerelerde sorunun çözümü yönünde bir yol haritası çıkarılması ve bu doğrultuda İran’ın bugüne kadar düşük oranda zenginleştirdiği uranyumu Viyana grubu olarak adlandırılan grubun iki üyesi Rusya veya Fransa’ya göndermesi ve sonuçta İran’ın düşük oranda zenginleştirdiği uranyumun reaktörlerde kullanılacak nükleer yakıt çubuklarına dönüştürülerek Tahran yönetimine verilmesi önerisi ortaya atıldı. İran, ilk olarak söz konusu öneriyi prensipte kabul ettiğini açıklasa da takas işleminin nerede ve nasıl yapılacağına dair endişeler taşıdığını ilan etti. Bir süre sonra İran yönetimi Batılı ülkelerle kendisi arasında oluşan olumsuz ve güvensiz ortamı ortaya atarak bu öneriyi kabul etmediğini açıkladı. Bu süreçte İran’daki iç siyasi dinamikler de, Ahmedinejad hükümetini nükleer faaliyetler sonucu bugüne kadar elde edilen getirilerin meçhul bir senaryoyla yurtdışına çıkarılması gerekçesiyle yoğun bir şekilde eleştirdi. UAEK Başkanı tarafından resmen İran’a önerilen nükleer yakıtın takasıyla ilgili önerinin altında, aslında Batılı ülkelerin, İran’ın bugüne kadar kendi çabasıyla elde ettiği düşük oranda zenginleştirilmiş uranyumu dışarıya çıkararak, Tahran yönetiminin nükleer yakıt elde etme yönündeki çabalarına darbe vurmak ve faaliyetleri sekteye uğratmak gibi bir amacı olduğu yoğun bir şekilde tartışıldı ve Tahran da öneriyi ilk aşamada bu yönde planların bir parçası olarak algıladı. Tahran yönetimi uluslararası arenada kendisine yöneltilen bu öneriyi, aynı zamanda bütünüyle reddederek hedefte kalmasını da engelleyen bir süreci başlattı ve nükleer yakıt takasının ön-

celikle kendi ülkesi sınırları içinde gerçekleşmesi halinde öneriyi kabul edeceğini açıkladı. Tahran yönetimi ayrıca takasın Japonya, Brezilya ya da Türkiye’de gerçekleşmesini istediğini, takasın bir defada değil, parti parti değişimle uygulanmasını önerdi. Bu arada İran’ın üyesi olduğu UAEK’dan Tahran reaktörü için kullanılmak üzere nükleer yakıt çubukları istedi, ama 5+1 grubunun baskıları sonucu Tahran’ın bu haklı istemi yerine getirilmedi.

İşte İran nükleer kriziyle ilgili son aylarda yaşanan bu süreç, özellikle Türkiye’nin süreci diplomatik yollardan çözüme kavuşturma isteğiyle belirli bir seyir izledi. Tüm süreçlerde taraflar arasında yoğun güvensizlik ortamının oluşturduğu olumsuz hava, bir bakıma Türkiye ve Brezilya’nın diplomatik çabalarıyla dağıtılmaya çalışıldı. Brezilya ve Türkiye öncülüğünde Tahran’da atılan adımın uluslararası senaryolarda değişikliğe yol açabilecek kapsamda olduğu görüldü.

Türkiye’nin İran Açılımı

Sanayisi ve ekonomisiyle gelişen ve AB üyeliği sürecinde yaşanan bazı sorunlar karşısında yeni arayışları ortaya çıkan Türkiye’nin bölgesel açılımları da bu açıdan anlaşılabilir bir durum ve diplomatik bir manevradır. >>



Türkiye “Nükleer Takas Anlaşmasında” elde ettiği başarıyla bir bakıma dünya barışına önemli katkı yapmaktadır. Bu anlaşma İran nükleer krizinin çözümü için de bir yol haritası belirlemiştir. Bu yol haritası, sorunun yaptırım ve daha üzücü durumlar ortaya çıkmadan çözümü sağlayabilecek bir girişimdir.

Türkiye’nin İran açılımının bazı önemli nedenleri vardır. Bunları kısaca şu şekilde başlıklar halinde sıralayabiliriz:

Türkiye’nin on yıl içinde iki trilyon dolarlık bir milli gelir hedefi bulunmaktadır. Bu durumda Türkiye’nin çok ciddi biçimde enerji ihtiyacı ortaya çıkacak ve nükleer enerji elde etmek isteyen Türkiye’nin uranyum gibi maddelerin nükleer amaçlarla zenginleştirilmesi sürecini bazı ülkelerin tekellerine almaya çalışmalarından zarar görebilecek ve hedeflerine ulaşmada bu noktada zorlanabilecektir. Bu nedenle Türkiye, İran nükleer meselesi üzerinden yakın dönemde kendisinin de karşı karşıya kalabileceği sorunlu alan olan nükleer faaliyetler konusunda önleyici taktikler izlemektedir.

Türkiye, halihazırda gelişen sanayisi ve ekonomisiyle yoğun bir şekilde enerji ihtiyacıyla karşı karşıya kalmaktadır. Doğusunda yakın kom-

şularının dünyanın en önemli enerji üreten ve ihraç eden ülkelerinin başında gelmesi, Türkiye açısından bu ülkelerle ilişkileri dengeli bir biçimde geliştirmesini zorunlu kılmaktadır. Bu açıdan Türkiye, İran ile ilgili her türlü bölgesel ve uluslararası konuyu yakından takip etmekte ve zamanında inisiyatif almak durumunda kalmaktadır. Son olarak Tahran anlaşmasıyla atılan adımın önemli bir nedeni de Türkiye’nin bölgesinde barış, istikrar ve güvenlik ortamının sağlanmasını ulusal çıkarlarının korunması yönünde elzem bir konu olarak görmektedir.

İran’a uygulanacak genişletilmiş yaptırımlar Türkiye’yi olumsuz etkileyecektir. Bu olumsuz etkiler, Türkiye’nin karayoluyla Orta Asya’ya açılmasına kadar uzanabilecek bir durum ortaya çıkarabilecektir. Tahran yönetimine uygulanması düşünülen yaptırımlar, Türkiye için İran’la enerji anlaşmaları özellikle de doğalgaz konusunda iki ülke arasında imzalanan anlaşmaların sorunlu hale gelmesi, Türkiye’nin İran’da enerji alanında yapmayı düşündüğü yatırımların sonuçsuz kalması gibi birçok doğrudan olumsuz sonuç doğuracaktır. İran’a ağır yaptırımlar uygulanması halinde Tahran yönetimi de bölgesinde etkin olduğu güçler üzerinde bu nüfuzunu kullanarak bölgesel kargaşaların yaşanmasına, bölgesel istikrara ve güvenlik ortamının bozulmasına neden olabilecek sonuçlar ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilecektir. Bu durum da doğrudan Türkiye’yi ilgilendirmektedir. (Ayrıca bir yıl içinde Irak’tan çekilmeyi planlayan ABD’nin de böyle bir durumda çok ciddi sıkıntılar yaşayabileceği düşünülebilir.)

Türkiye “Nükleer Takas Anlaşmasında” elde ettiği başarıyla bir bakıma dünya barışına önemli katkı yapmaktadır. Bu anlaşma İran nükleer krizinin çözümü için de bir yol haritası belirlemiştir. Bu yol haritası, sorunun yaptırım ve daha üzücü durumlar ortaya çıkmadan çözümü sağlayabilecek bir girişimdir. Takas anlaşması Türkiye’nin dünyaya bir kez daha diplomatik yollardan

çözüme kavuşamayacak sorun bulunmadığını göstermesi açısından da önemli bir adımdır. Türkiye bu adımlarıyla uluslararası arenada adından söz ettiren ve büyük güçler yanında uluslararası politikaların önemli bir aktörü olabileceğinin altını çizmektedir.

Türkiye son yıllarda iç ve dış politikasında yaşanan değişimlerle, başta Ortadoğu olmak üzere, Afrika ve Balkanlara da açılım sağlamış bir ülkedir. Ortadoğu’da ve hatta İslam dünyasında Türkiye’nin en önemli rakibi olarak gösterilen İran’ın nükleer kriziyle ilgili Ankara yönetiminin önemli bir konum elde etmiş olması da, ayrıca rekabet halinde olduğu İran’ın bir adım önüne geçmesini sağlamaktadır.

İran nükleer sorunuyla ilgili Türkiye’nin inisiyatif alması ve arabulucu konuma gelmesi Kafkasya açılımı ya da daha net söylersek Ermenistan açılımından da ayrı düşünülemez. Zira İran, Ermenistan ile yakın ilişkilere sahiptir ve Rusya üzerinden bu üç ülke arasında özetle bir stratejik işbirliğinin bulunduğu söyleyebiliriz. Türkiye’nin, İran ile çok daha fazla güven ortamının yaşanacağı yeni bir ilişkiler aşamasına geldiği bugünkü durumda Türkiye’nin Ermenistan ile ilişkilerini normalleştirme çabalarının İran tarafından da destekleneceği öngörülebilmektedir.

Türkiye, yakın sınır komşusu olan Irak konusunda da bu ülkede yaşanan gelişmeler ve siyasi süreçler noktasında bazı kaygılar yaşamaktadır. Irak’ın bugünkü siyasi gelişmelerinin baş aktörleri başta ABD olmak üzere İran ve Türkiye’dir. Özellikle İran, Irak’taki demografik hakim güç olan Şiiler üzerindeki nüfuzuyla Bağdat’ın siyasi hayatında önemli rol oynamaktadır. Yine İran, Iraklı Kürt gruplarla da yakın ilişkilere sahiptir. Türkiye, İran ile nükleer takas anlaşması sonrası Irak konusunda Tahran yönetimiyle daha yakın işbirliği içine girebilecektir. Bu yakınlaşma Türkiye’nin hem güvenlik eksenli kaygılarının giderilmesi hem

de Irak'ın yeniden yapılandırılması sürecinde olumlu bir partner olarak görülmesini sağlayacaktır.

Türkiye, Tahran'da imzalanan nükleer takas anlaşması sonrası bölgedeki diğer sorunlu alanlarla ilgili bölgesel ve uluslar arası çözüm arayışlarında ilk başvurulacak ülkelerden biri olduğunun altını bir kez daha çizmiştir. İran'ın bu konuda Türkiye'ye güven duyduğunu açıklaması ve arabulucu konumunu kabullenmesi bölgedeki diğer ülkeleri de Türkiye'ye yöneltecek ve Ankara, bölgesel sorunların çözüme kavuşturulacağı bir merkez haline gelebilecektir. Özetle somut bir örnek vermek gerekirse, İran ve birkaç Arap ülkesi arasında var olan bazı sorun alanlarının yakın zamanda Türkiye arabuluculuğu ile ele alınmaya başlaması hiç de şaşırtıcı olmayacaktır.

Türkiye'nin doğu komşularıyla özellikle de İran ile geliştirdiği ve derinleştirdiği ilişkileri, Batılı ülkelerle de ilişkilerinin gelişmesine ve Türkiye'nin Batı dünyasındaki öneminin artmasına katkı yapmaktadır. Ortadoğu ile yakın ve derin ilişkilere sahip Türkiye, Batılı ülkeler karşısında önemli pazarlık şansına sahip olmakta ve uluslararası politikaların içinde yer alabilmektedir.

Sonuç

Batılı ülkelerin, anlaşmayı olumlu bulmakla birlikte, İran'ın tehdit olmaya devam ettiğini savunması ve BM Güvenlik Konseyinin İran karşısında yeni yaptırım kararlarını onaylaması ihtimali de düşündürücü bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki, Türkiye, Brezilya ve İran makamlarının yoğun çabaların sonucunda elde ettiği diplomatik tüm getirilerin sonuçsuz kalması gibi bir durumun ortaya çıkması, öncelikle uluslararası arenada büyük bir krize neden olacaktır. Bu süreçte, Türkiye-İran ilişkilerinin olumsuz etkilenmesi de mümkündür. İki ülke ilişkilerindeki bu riskli alanı kavratabilmek için, ABD önderliğindeki uluslararası toplumun İran'ın hangi politikalarından rahatsızlık duydu-

ğunu tespit etmek gerekir. Bu rahatsızlıklar, Türkiye açısından İran ile ilişkilerin yakın geleceğini de şekillendirebilecek bir niteliğe sahiptir. Bunları özetle şu şekilde sıralayabiliriz;

- İran'ın (başta ABD olmak üzere diğer Batılı ülkelerin çıkarlarını tehdit eden) Irak politikası
- İran'ın meşruiyeti tartışılabilir bazı Arap devletleri karşısında geliştirdiği politikalar,
- İran'ın Ortadoğu ve Afrika'daki İslami Hareketlerle geliştirdiği ilişkiler ve İslami söylem,
- İran'ın savunma hatlarını Doğu Akdeniz eksenli genişletmesi (İsrail karşıtlığı, Hamas ve Hizbullah işbirliği)
- İran'ın ABD Dolarını hedef alan özellikle OPEC tarafından petrol alışı-verişinin avro üzerinden yapılmasını hedefleyen adımları,
- İran'ın nükleer faaliyetleri,
- İran'ın Şii jeopolitiği üzerinden bölgesel etkinliğini artırma politikaları,
- İran'ın ABD ve Batılı ülkelerin rakibi olarak nitelendirilen Çin ve Rusya gibi ülkelerle geliştirdiği siyasi ve ekonomik ilişkiler,
- İran'ın enerji politikaları ve bu ekseninde Hürmüz Boğazı ile Basra Körfezi güvenlik politikaları,

Türkiye, Tahran yönetimiyle imzalanan ve Ankara-Tahran hattında ilişkilerin yeni bir aşamaya geldiği bu süreçte, ABD ve Batılı ülkelerin uluslararası tehdit ve tehlike olarak nitelediği bu İran politikalarıyla bir şekilde karşı karşıya gelecektir. Türkiye, İran'ın bölgesel ve uluslararası arenada politik ve diplomatik manevralarını daha yakından izlemesi ve bunlar karşısında güncel stratejiler belirlemesi gerekecektir. Bu süreç, Türk dış politikasında yoğun mesai harcanmasına neden olacaktır. İran'ın yoğun bir şekilde Türkiye'nin

dış politik gündeminde yer alması, hükümeti gizli ajandası olduğu yönünde suçlayan çevrelerce kullanılacak bir iç politik malzemeye de dönüştürülebilir. Ayrıca Türkiye'nin son dönemde gelişen İsrail karşıtı dış politika söylemi de bu süreçte eklenirse, Türkiye'nin İran ile ilişkilerinde Batılı ülkelerce yalnız bırakılabileceği ve iç politikasında istikrar ve güvenlik ortamını bozabilecek çeşitli girişimlerle karşı karşıya kalabileceği düşünülebilir. Tüm bu dış faktörlerin yanında İran'da köklü bir Türkiye karşıtlığını barındıran radikal siyasi fraksiyonlar, Tahran yönetimine baskı yaparak İran'ın Türkiye ile ilişkilerinde çeşitli kaçış noktalarına başvurmasına neden olabilecek zemini hazırlayabilecektir. Zira İran'ın siyasi hayatında çok önemli bir eşiğe karşılık geleceğini düşündüğümüz parlamento seçimleri yakın bir gelecekte gerçekleşecek ve İran'da hükümet bu seçimle ilgili stratejilerinde Türkiye karşıtlığıyla bilinen bazı radikal grupları karşısına almak istemeyecektir. Çünkü İran'da reformistlerin meclis seçiminde çoğunluğu elde etme şansının bulunması, İran hükümetini derinden düşündürmektedir.

Sonuç olarak, Batılı ülkelerin Türkiye-İran arasında yaşanan yeni dönem ilişkilerde siyasi riskler ve krizlerin aynı zamanda birer yeni fırsat olarak da değerlendirilebileceğini ve bölge ülkelerinin kaçındığı güvenlik ve istikrardan yoksun ortamların her zaman yeniden ortaya çıkabileceğini düşündüğünü düşünmek tedirginlik verse de, Türkiye'nin bugünkü izlediği politikaları izlemekten başka şansının olmadığı da bir gerçektir. Artık Türkiye-İran arasında gelişen yeni ilişkiler döneminin, iki ülke coğrafyasında var olan güçlerin karşılıklı birer kutup olduğu dönemlerde ilişkilerin doruğa çıktığı ve aynı zamanda jeopolitiğin determinizmi olarak görülebilecek savaşların yaşandığı tarihin tekrartır etmesini önleyecek iradeye sahip olduğunu ispatlama zamanı gelmiştir.■

SDE Uzmanı*

İran Nükleer Meselesi ve Stratejik Hesaplar

17 Mayıs'ta Tahran'da imzalanan anlaşmanın tüm hatlarının Türkiye tarafından belirlendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Anlaşma öylesine ciddi hazırlanmıştır ki, UAİK'nin konunun çözümünü için belirttiği anlaşma maddelerinin tümünü içermekle birlikte, anlaşma içerisinde çözüme dair aşamalı bir ajanda da bulunuyor. Bu Türkiye'nin bölgedeki barışı koruma çabalarının yanında, uluslararası bir güç olma iddiasının da giderek güçlendiğini gösteriyor.

Hüseyin BEHEŞTİ*

17 Mayıs 2010 tarihinde imzalanan Uranyum Takası Anlaşması, bir anlamda Ortadoğu için yeni bir dönemin başlangıcı olarak yorumlanabilecek özelliktedir. Anlaşmanın içeriğindeki belirginlik ve sınırlarının belirlenmesinde gösterilen titizlik anlaşmanın kamuoyundaki meşruiyetini de bir anda sağlamıştır. Sıkışan diplomasi kili-dini açma adına atılan bu adım, bölgedeki stratejik dengeleri değiştirme yönünde de başarılı oldu demek ilk anda çok muhtemel görünmese de, ileri günlerde böylesi bir sonuçtan bahsetmek de olasıdır. Anlaşmanın coğrafyadaki değişimi tetikleyici doğasını analiz etmeden evvel, bugüne kadar gelişen süreci ve nükleer

meselenin uluslararası ilişkilerdeki yerini iyice kavramak gerekir.

İran Nükleer Meselesinin Uluslararası Arenadaki Yeri

İran için nükleer mesele yeni bir mesele değildir aslında. 1979 İslam Devrimi'nden önce Şah tarafından ABD ve İsrail desteğiyle başlatılan projelerden biridir bu. Ancak 79 yılındaki devrimden sonra mevcut durumlar gözetilerek nükleer program durdurulmuştur. Bununla birlikte İran – Irak savaşının peşine bir kez daha gündeme gelmiş ve dönemin başbakanı Mir Hüseyin Musavî tarafından şiddetlice savunulmuştur. Rafsancani ve Hatemi dönemlerinde

bu programın alt yapısı hazırlanırken, Ahmedinejad döneminde nükleer programa hız verilmiştir.

Ahmedinejad hükümetinin ülke güvenliği konusundaki tercihleri, silahlanarak silahsızlanma üzerine kurulmuştur ilk günden itibaren. Bu şu demektir, bir ülke kendi etrafındaki tehditleri bertaraf etmek için silahlanır, gerekmediği sürece silahını kullanmaz ancak elindeki silah onun dış tehditlere karşı kullandığı caydırıcı gücüdür. İran'ın Irak savaşından sonra benimsediği siyaset tam da bu algı üzerinden yürümüştür. Dışarıdan sürekli tehdit ve ambargolara maruz kalan bir devlet olarak İran, dış tehdit algısının kuvvetlendiği dö-

nemlerde silahlanmayı bir caydırıcı güç olarak kullanmıştır.

İran nükleer meselesi konusunda fikir beyan eden üç devlet gurubu vardır bugün dünyada. Bunlar konuyu değerlendirme bağlamında farklı kutuplarda ancak aynı yargı sisteminde beslenen iki grup ve bir de gerçek mahiyette realist üçüncü gruptur. İlk iki grup konuya duygusal ve kimilerine göreyse ideolojik temellerle bakarlar. Bu iki grup da popülist ve reel politik değerlerden uzaktırlar. İran nükleer meselesinin politikleşmesi bu aşamada manidardır. Bu grupların varlığı her konuyu ideolojik ve politik kalemlerle çözmeyi gerektirmektedir. Ne yazık ki, İran nükleer meselesi de bugün bu popülist ve ideoloji ihracı peşinde olan gruplar tarafından çözülmeye çalışılmaktadır.

2009 yılında İran Nükleer Meselesi'ni çözmek üzere bir araya gelen 5+1 gurubu mensupları o günden bu güne bir araya geldikleri her toplantıda ortak bir karar alamadan ayrılmışlardır. Konunun masada, diplomasiyle çözülmesi konusunda sürekli BM ve diğer uluslararası örgütlerden ikazlar gelmesine rağmen, AB ve ABD yaptırımlar ve hatta savaş sözünü dillerine pelesenk etmişlerdir. Bu nükleer meselenin çözümü konusunda artık atılabilecek adımların da azaldığını göstermiştir. 2010 yılında ABD tarafından açıklanan yeni güvenlik stratejileri raporunda, İran atom bombasıyla tehdit edilmiştir. Uluslararası arenada bu soğuk duş etkisi yaratan yorum, kısa bir süre sonra unutulmuştur.

İran ise nükleer mesele konusunda 5+1 üyelerinin ekseriyetinin siyasal söylemdeki duygusallığını çok iyi kullanarak, yeni bir stratejik çerçeve çizmiştir kendine.

Nükleer Silah Varmış Gibi Davranmak

İran'ın nükleer konuyu kullanarak attığı en stratejik adım, dünya kamuoyunda yaratmış olduğu "güç" algısıdır. İran dini lideri Ayetullah

Humeynî'nin 1980 yılında "nükleer silahın haramlığı" konusunda verdiği fetva, şu anki dini lider Seyyid Ali Hamaneî ve diğer birçok dini merci tarafından defalarca teyit edilmiştir. Yine de İran yöneticileri dünyanın dine bakış açısını çok iyi sezmış ve nükleer meselede dünyanın mevcut eğilimlerini çok iyi manipüle etmiştir. Televizyonlar ya da gazetelere verilen her demeçte nükleer programın barışçıl boyutu vurgulansa da, diplomatik alanda elinde bir nükleer bomba varmış gibi siyaset yaparak diplomatik çevrelere korku salmıştır. Bu nükleer programın İran İslam Cumhuriyeti(İİC)'nin istediği çerçevede sürdürülmesini sağlamak adına İİC'ye zaman kazandırmak üzere üretilmiş siyasetlerden biridir. İran daha tartışmaların başladığı ilk andan itibaren sonunda UAEK'nin isteklerini kabul etmeyi kafasına koymuştur ancak uluslararası arenada kendi rüşünü ve meşruiyetini ispatlamak için bu süreçten ne elde ederse kar olacağını bilerek bu siyasete girmiştir. İran eğer uluslararası arenada tek olsaydı bu şekilde konuyu dillendirmeyecek ve daha ilk andan geçtiğimiz günlerde imzalanan anlaşmaya benzer bir anlaşmayı imzalayacaktı. Bununla birlikte Rusya ve Türkiye de bu konuda İran'ın yanında olmuşlardır. Çünkü İran nükleer meselesinde 5+1 gurubu mensubu olan Rusya'nın yaptırımlara karşı olan tavrını değiştirmek için ABD birçok fedakârlık yapmak zorunda kalmıştır. Türkiye de aynı fedakârlıklardan faydalanmış ve bu süreçte İran'ın elini kuvvetlendirirken, coğrafyadaki konumunu da sağlamlaştırmıştır.

İran'ın elinde bir nükleer silah varmış gibi davranması, hem kendi bölgesinde hem de bölge dışı anti-Amerikan cepheye çok etkili olmuştur. İran Latin Amerika'da, Afrika'da ve Ortadoğu'da bu şekilde daha kuvvetli bir konum elde etmiştir. Bununla birlikte İran karşıtı Arap Monarşileri bölgedeki İran korkusunu bertaraf etmek için silahlanmaya koyulmuştur. Her ne kadar bu böyle olsa da, Katar gibi monarşilerse

İran'a daha çok yakınlaşmıştır.

İsrail'e karşı "Nükleer Savaş"

İran nükleer meselesinin bir diğer boyutu, uluslararası hukukun meşruiyetinin tartışmaya açılmasıdır. İran yanına Türkiye'yi de alarak, uluslararası hukuku sorgulamaya ve BM'nin işlevselliği konusunda eleştirel bir bakış geliştirmeye başlamıştır. İran devlet başkanı Ahmedinejad, yaptığı birçok konuşmada İsrail'in elinde bulunan nükleer silahlara ve İsrail'in NPT'ye taraf olmaması konusuna değinmiş ve önce İsrail'e hesap sorun sonra konuşalım demiştir. Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan da İsrail'in nükleer silaha sahip olduğuna değinerek, İran'ı eleştirenlerin önce İsrail'e hesap sorması gerektiğini söylemiştir. Ahmedinejad ve Erdoğan birçok kere de BM'yi eleştirmiş ve İran nükleer problemi etrafında başlayan tartışmaları sürekli BM'nin Filistin meselesi konusundaki yetersizliğine bağlayarak konuyu daha da girift ve önemli bir hale sokmuşlardır.

Mayıs 2010'da Madrid'de yaptığı bir konuşmada İran'la yapılan nükleer takas anlaşmasına değinen Erdoğan, nükleer silahsızlanma diyen tüm ülkelerin nükleer silahları var diyerek uluslararası hukukun bir kitlenin düzenlediği değerler olduğu konusundaki eleştirel tavrını devam ettirmiştir. İran nükleer meselesi esnasında başlayan İsrail'e karşı Türkiye – İran ortak söylemi, 2009 yılının sonundan itibaren daha da sertleşmiştir. İran'ın Ortadoğu'da başlayan anti-İsrailciliği iyi tespit etmesi ve Türkiye'nin de bu tespiti inanması, bir anda Filistin konusunda ortak bir söylem oluşturmuştur. Ve uluslararası hukukun düzenlenmesi, BM'nin işlevi gibi konulara karşı bu şekilde çok daha kolay eleştirel bir tavır belirlenebilmiştir.

"Antisemitist" Manipülasyon

İran nükleer problemiyle başlayan bölgedeki dengelerin değişmesi süreci, giderek giriftleştikçe, böl-

gedeki sorunlardan beslenen ve bu yüzden bölge ülkeleri arasındaki çatışmaların dinmesini istemeyen İsrail, daha çok saldırganlaşmaktadır. İran'ın bölge ülkelerinden sağladığı desteğin artması İsrail'i bir anda yeni bir çatışma alanı çıkarmak zorunda bırakmıştır. İran söylemleri zayıflayan İsrail, Filistin konusunda İran'la aynı söylemde buluşan Türkiye'yi de antisemitizmle suçlayarak, işi başka bir boyuta getirmiştir.

İran nükleer meselesinin bu süreç içerisinde çözümsüz hale gelmesindeki öncelikli nedenlerden biri, dünyadaki antisemitizm tanımı olmuştur. İkinci dünya savaşından sonra oluşan çerçeve, bir anda İsrail karşısında söz söyleyen herkesin antisemitist olduğunu düşünen bir dünyanın doğmasına sebebiyet verdi. Tabii bu konuda ABD ve AB'nin icraatları da önemli bir rol oynamaktadır. AB'nin İsrail'i Ortadoğu'nun modernite ve demokrasi kaynağı olarak görmesi, ABD'ninse İsrail'e

kayıtsız destek veriyor olması dünyadaki antisemitizm tanımının iflasına sebebiyet vermiştir. Bu düşüncenin Ortadoğu'da yerleşmesiyle 1967'de Arap Devletlerinin İsrail'e yenilmesinin peşine gelişen süreçte olmuştur. İsrail yenilmez bir devlet olarak görülmüş ve İsrail karşıtlığının yapılması bile söz konusu edilmemiştir(bkz, Suudi Arabistan, Ürdün ve Mısır'ın 1967'den sonraki siyasetleri).

2006 yılında İsrail'in Hizbullah'a 33 günlük savaş sonunda yenilmesi, İsrail'in yenilmez imajını Arap toplumu içerisinde tartışılır kılmıştır. Bu süreçten sonra da, İsrail karşıtlığı giderek artmaya başlamıştır. Kâbe İmam'ının Kâbe'deki ABD ve İsrail karşıtı hutbesi bu açıdan hatırlanmaya değer bir ayrıntıdır.

İran nükleer meselesinin ABD ve AB tarafından antisemitizm paradigmasıyla okunması da, coğrafyadaki denge değişiminin bir diğer örneğidir. İran'ı İsrail'in varlığını yok ede-

cek yeni bir Nazi figürü olarak tanıtmak diplomasi alanındaki korkuyu kamuoyuna indirmek açısından etkili olmuştur.

2010 Tahran Nükleer Takas Anlaşması

2009 yılında Viyana gurubunun öneri doğrultusunda zenginleştirilmiş uranyum takasının Fransa ya da Rusya topraklarında yapılması önerisi, İran'a sunulmuştu. İran söz konusu takasa prensipte evet dese de, takasın yapılacağı ülkeler konusunda şüpheleri olduğundan, bu anlaşmayı imzalamaktan vazgeçmiştir. Sonraları İran takasın Türkiye'de yapılması konusunda ısrar etmiş ve bu süreçte, Türkiye'yi müzakerelere dâhil etmeye çabalamıştır. Bu süreç içerisinde 5+1 üyelerinden Rusya ve Çin ve BM Güvenlik Kurulu Geçici üyeleri Türkiye ve Brezilya İran'a yaptırımlar konusunda sürekli olumsuz oy kullanmışlardır. İran Türkiye ile müzakerelere devam ederken, Türkiye de arabulucu rolünü ifa etmiştir. Rusya artık ABD ve AB ısrarları karşısında dayanamayacak noktaya geldiğinde Rusya lideri Medvedev Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Aynı günlerde İran Dış İşleri Bakanı Muttakî ve İİC İslamî Şura Başkanı Laricanî Türkiye'yi ziyaret etmişlerdir. Medvedev'in ziyaretinin(10-12 Mayıs) hemen peşine 17 Mayıs'ta (G-15 zirvesinin Tahran'da toplanacağı günlerde) İran, Türkiye ve Brezilya arasında uranyum takası anlaşması imzalandı. Bu gelişme kamuoyunu şaşırtmış olsa da, süreci iyi izleyenler tarafından rahatlıkla kabul edilebilecek bir gelişmedir. Fakat öncelikle sorulması gereken bir soru, gözden kaçırılmıştır. Brezilya neden?

İran Buşehr nükleer tesislerinin inşasını üstlenen ama söz verilen tarihte teslim etmeyen Rusya'nın arabuluculuğuna inanmamıştır hiçbir zaman. Fransa veya herhangi bir AB ülkesi de İsrail'in menfaatlerini İran için ateşe atmayacaktır, bundan da emindir. Bu yüzden İran için öncelikli devlet Türkiye'dir. Türkiye hem



İran'ın takas anlaşması konusunda samimi olmadığını dillendiren bazı uluslararası kuruluşların bu anlaşmanın işlemesi için gösterecekleri çaba bu süreçten sonra Türkiye ve Brezilya'yla olan ilişkilerini de belirleyecek olması açısından manidardır. BM ya da Viyana Gurubu anlaşmayı reddettikleri takdirde Türkiye ve Brezilya gibi iki saygın devletin adımlarını olumsuz kılacaklardır.

komşu olması, hem Müslüman olması hem de AB konusunda da elini kuvvetlendirecek kozlara ihtiyacı olan, siyasal bir proaktiflik gösterme isteğinde olan bir bölge ülkesi olarak İran için nükleer meselenin çözümündeki kilit ülke olmuştur. Brezilya ise hem Hristiyan bir güç hem Latin Amerika'daki mevcut eğilimler sonunda kurulu olan düzenden şikâyetçi olan devletlerin başında gelmesi hem de ekonomik olarak dünyadaki en hızlı büyüyen

devletlerden biri olması hasebiyle önemli bir garantör ülkedir. Brezilya da Türkiye de dünyada saygınlık ve kuvvet aramaktadır. İran da bu konunun çözümünü isterken böylesi güç arayışı içerisinde olan ülkelerin daha güvenilir olacağını görerek hareket etmiştir. Türkiye tüm süreci hazırlayan ve yöneten ülkedir. Brezilya ise oyuna İran tarafından konunun daha girift ve ehemmiyetli kılınması için müdahil edilmiştir. Türkiye bir bölge ülkesi olarak İran'ı desteklerse bu normal sayılacaktır ancak Brezilya'nın da bu konuya dâhil olması olayı daha ciddi bir hale getirmektedir.

17 Mayıs'ta Tahran'da imzalanan anlaşmanın tüm hatlarının Türkiye tarafından belirlenmiş olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu anlaşma öylesine ciddi hazırlanmıştır ki, UAEK'nin konunun çözümünü için belirttiği anlaşma maddelerinin tümünü içermekle birlikte, anlaşma içerisinde konunun çözümüne dair aşamalı bir ajanda da bulunuyor. Bu Türkiye'nin bölgedeki barışı koruma çabalarının yanında, uluslararası bir güç olma iddiasının da giderek güçlendiğini gösteriyor.

İran'ın takas anlaşması konusunda samimi olmadığını dillendiren bazı uluslararası kuruluşların bu anlaşmanın işlemesi için gösterecekleri çaba bu süreçten sonra Türkiye ve Brezilya'yla olan ilişkilerini de belirleyecek olması açısından manidardır. BM ya da Viyana Gurubu anlaşmayı reddettikleri takdirde Türkiye ve Brezilya gibi iki saygın devletin adımlarını olumsuz kılacaklardır. Bununla birlikte bu anlaşmaya rağmen alınacak bir yaptırım kararı, uluslararası hukukun ve sistemin ülkeler nezdinde oluşmuş olumlu imajını yıkacağından çok uzun süreler düşünülmesi gereken bir karar olacaktır. Bunu en az 6 ay alacak bir sürecin başlangıcı olarak görmekteyiz. İran evvelden başlamış olduğu uranyum zenginleştirme programına devam ederek bu altı ay içerisinde uranyum zenginleştirmeyi tamamlayacaktır.

Sözkonusu anlaşma kabul görmese dahi, İran Türkiye'ye teslim ettiği uranyumu geri alacak ve yine kazançlı çıkmış olacaktır. Bununla birlikte artık İran'ın uluslararası hukukun herhangi bir yaptırım tehdidini önemseyeceğini söylemek de zor olacaktır.

Peki, Bundan Sonra?

Tahran'da imzalanan takas anlaşması gelecek dönemlerde bölgede yeni bir dengenin oluşacağını sinyallerini vermektedir. Tahran anlaşmasına şu ana kadar tam anlamıyla hiçbir ülkeden ret yanıtı gelmemiştir. UAEK olumlu yaklaşmış ve Çin anlaşmayı desteklemiştir. Bu aşamada ileriki günlerde şu gelişmelerin yaşanması muhtemel görünmektedir:

1-İran'a yaptırımlar her ne kadar halen tartışılıyor olsa da, yeni yaptırımların Türkiye ve Brezilya'ya da karşı olacağı düşünüldüğünde, yeni yaptırımların uygulanabileceğini düşünmek pek mümkün görünmemektedir. Belki bir iki değişiklikle anlaşma kabul görecektir.

2-Türkiye ve Brezilya da Viyana gurubuna kabul edilecekler ve İran müzakerelerinde belirleyici güçler olarak kabul göreceklidir.

3-Türkiye, İran'dan Ermenistan/Karabağ mevzusunda tam destek görecektir. İran Rusya'yla bu konuda yürütülecek müzakerelerde Türkiye'yi destekleyecektir.

4-İran bu anlaşmayla ülke içerisindeki muhalefeti de en aza indirmiştir. Ahmedînejad hükümeti ve taraftarları, ülkede daha geniş bir destek şansı bulacaklardır.

5-İran anlaşma sağlanamazsa da karlı çıkacak ve uranyum zenginleştirmesini kuvvetle muhtemel tamamlamış olacaktır.

6-Anlaşma sağlanamazsa, İran uluslararası hukuk ve BM hakkındaki yürüttüğü eleştirel kampanyayı daha da kuvvetlendirecek ve sesini daha da yükseltecektir. ■

*SDE Asistanı**

Müsteşar Karimian:

Türkiye İçin Her Zaman Hazırız

İran Büyükelçiliği Uluslararası ve Bölgesel İşler Uzmanı Müsteşar Farhad Karimian ile İran'ın nükleer çalışmalarını, Türkiye-İran ilişkilerinde muhtemel işbirlikleri ve bu iki ülke arasındaki ilişkilerin geleceğini, Türkiye-İran-Brezilya arasında imzalanan "Uranyum Takası" anlaşmasını, bu anlaşmada Brezilya'nın konumunu ve İsrail'in, İran'ın nükleer meselesi karşısında benimsediği tutumu değerlendirdik.



SD Son günlerde İran'ın nükleer mevzusu tartışıldı. Geçtiğimiz günlerde Türkiye – İran ilişkilerinde muhtemel işbirlikleri ve Türkiye, İran ve Brezilya arasındaki anlaşma imzalandı. Bu anlaşma taraflar için ne anlama gelmektedir?

KARİMİAN: Öncelikle maden ocağının göçmesi sonucunda ölenlerin yakınlarına sabır ve ölenler için de Allah'tan rahmet dilediğimi söylemek istiyorum.

Sorunuza gelince; nükleer mevzusu ve İran'daki gelişmeler son derece önemlidir. Türkiye ve Brezilya gibi özel ülkelerle bu konuda yapılan işbirliği İran hükümetinin son iki yıldır vurguladığı barışçıl girişimlere ön ayak olmaktadır. İsteğimiz o ki, barış için bu ilişkileri daha da artıralım. İki ülkenin bu amaçlarla bir araya gelerek ve bölgesel işbirliği oluşturarak uluslararası camiaya mesaj vermesi takdire şayandır.

UAEK'in çözüm için faaliyetle-

rini yoğunlaştırdığı bu dönemde İran çalışmalarını hızlandırmıştır. İran yetkilileri olarak pek çok kere nükleer teknolojinin geliştirilmesi, AR-GE'nin ilerletilmesinin doğal hakkımız olduğunu belirttik. NPT çerçevesinde de UAEK yetkilileri son iki yıldır birçok kere incelemede bulunmak üzere ülkemizi ziyaret etmiştir. Onların görüşüne ve büyük devletlerin isteğine göre bizimle beraber hareket eden hükümetlerin ve halkların ehlileştirilmesi ve uluslararası arenada sadece kendi yönetimlerinin olması gerekiyor. Biz de bunun uygun olan hangi yollarla gerçekleştirilebileceğini sorduk. Burada bir çifte standart vardır. Bölge dâhilinde de çifte standartlı bir yaklaşım vardır. Bölgede İsrail gibi bir rejim bulunmaktadır. Batı dünyası İsrail'e atom bombası yapımı için teknolojik yardımda bulundular. 1958'den beri bu gelişmeleri görebiliriz. Ayrıca İsrail NPT'ye de taraf değildir. İsrail bunu biliyor, bölge devletleri bunu biliyor, dünya genelindeki bütün

BM üyesi devletleri bunu biliyor ama İsrail'le ilgili olarak Batı dünyası, özelde ABD ve Avrupa Birliği nedense hiçbir şekilde tepki göstermemekte ve ses çıkarmamaktadır. Düşünün, dünyadaki hiç kimse İsrail rejiminin atom bombasına sahip oluşuna ses çıkarmıyor ve bu ülke NPT'ye taraf değil. İran'a gelince de nükleer ile ilgili bütün yaklaşımlar nedense siyasi bir boyut kazanıyor. Dikkat ederseniz İran NPT'ye taraf bir ülkedir ve herhangi bir bombaya sahip değildir. Ama yine de sesler yükseltilmektedir. ABD'ye bakalım. Altmış yıl önce Japonya'ya karşı kullandığı neydi? Kimse bunu sorgulayamıyor. İran'a gelince herkes dikkat kesiliyor. Bu bağlamda Türkiye ve Brezilya'nın yaklaşımlarına bakalım. Özellikle Türkiye yapılması gerekenin en iyisinin yapılmasını savunmakta ve mevcut ilişkileri geliştirme konusunda istekli davranmaktadır. Yaklaşık 400 yıldır kültürel, iktisadi ve siyasi her türlü ilişkimizin bulunduğu bir ülke ola-

rak Türkiye, İran'la iyi ilişkiler geliştirmek için her türlü imkânın değerlendirilmesinden taraftır. Biz de gerek Türkiye gerekse Brezilya ile her türlü ilişkinin geliştirilmesinden tarafız ve bu konuda her türlü imkânı değerlendireceğiz. 5+1 ülkeleriyle de her türlü ilişkinin geliştirilmesinden yanayız. Ancak bu konuda Türk hükümeti öncü rolü üstlenmiş ve uygun adımı atmıştır. Biz de bundan son derece memnun olmuş ve bu dost ülkeyle çözüm için çalışmalar başlatmış bulunmaktayız.

SD *Evet, ayrıca bu milli menfaatlerle ilgili değil midir?*

KARİMİAN: Evet, bu elbette İran'ın da menfaati icabıdır. Kim olursa olsun, İran'a kendi duruşuyla ilgili destek veren herkese açığız. Türkiye ve Brezilya'nın yaklaşımları bizler için çok büyük öneme sahiptir. Eğer Batı dünyası ve özellikle ABD bizlere yeni yaptırımları uygulamayı kararlaştırırsa ve İran hakkında yeni söylemler geliştirirlerse biz bundan rahatsız olmayacağız. Çünkü biz zaten yanlış olan her şeye karşıyız ve duruşumuz bellidir. Tabii ki bu söylediklerim kendileriyle ilgili meselelerdir. Oynuyorlar, deniyorlar ve uğraşıyorlar. Sadece bölgede değil, bütün dünyada bunu görebiliyoruz. Elbette her bir ülke, ister Asya'dan olsun ister Afrika'dan, bunu layıkıyla müşahade ediyorlar. Batı ne söylüyorsa kendi isteği için söyler, ne istiyorsa kendi söylediği için ister. Kanaatimce, büyük devletler kendi menfaatlerini temin için problem arayışındadırlar. Eğer problemler çözümlerse onların oynayacağı herhangi bir rol kalmayacaktır. Bunun örnekleri Irak'ta da, Afganistan'da da görülmüştür. Bu iki taraflı bir yaklaşımdır. Siz hareket etmezseniz onlar hareket eder, etki gösterir. Bunu bilerek yaklaşımda bulunuyorlar. Bölgemizde İran'ın kendi hareket sahalarının varlığından haberdar olarak iş görüyorlar. Türkiye ve Brezilya gibi ülkelerin içinde bulunduğu durum da buna benziyor. Bu sebepten dolayı uzun zamandır herhangi bir ortak çizgi oluşturulamadı. Şükürler olsun ki geç olsa da isteğimiz bugün ger-

çekleşmiştir.

SD *Bu anlaşmada Brezilya'nın konumu nasıldır? Genel olarak ne anlam ifade etmektedir?*

KARİMİAN: Çok önemli bir noktaya temas ettiniz. İlk bakışta bu Türkiye ve İran arasındaki çok özel bir anlaşma olarak görülebiliyor. Hatta Müslüman ülkelerin komşuluğu, işbirliği temasıyla olumsuz olan her şeyi bertaraf ettikleri söylemleri de artmaya başlamıştır. İran'dan bakarsak, bizler dost olarak biraraya gelir ve her türlü çalışmayı yapabiliriz. Brezilya da dünyanın yükselen bir değeridir. Bölgesinde oldukça önemli bir aktördür. Birleşmiş Millet bünyesinde bulunan devletler arasında Brezilya'nın yeri çok farklıdır. O ülke de kendi menfaati icabı çeşitli işbirliklerine girebilir. Doğal olarak Türkiye ve Brezilya'yla biraraya gelip bir şeyler yapabiliriz. Bu son derece normal ve olması gereken bir durumdur. Bunu da dünyaya rahatça sunabiliriz. Tekrar etmek istiyorum ki, belli bir amaç doğrultusunda biraraya gelen bu devletler için atacakları her adım büyük bir artıdır ve ABD ile UAEK'ye defalarca belirttik ki, çalışmalarımızı her zaman kurallara göre yapmaktayız. Ne söyledilerse ne yaptılarsa düzgün şekilde karşılık verdik. Bugün geline nokta da Türkiye ve Brezilya gibi ülkeler sayesinde mesajımız yerine ulaşmıştır. Artık ne söylenirse söylensin, herkes kendi menfaati doğrultusunda iş gördüğünü beyan ederek çalışmalarına devam edebilir. Herhangi bir müdahalenin hiçbir önemi yoktur.

SD *İsrail hem devlet sisteminde hem de lobiler yoluyla İran'a baskılar uygulanması konusunda çalışmalarını sürdürmekte. Bu bağlamda İran'ın tarihi ve bugünkü yapısı hakkında pek çok farklı söylemler üreten İsrail'in Mısır ve Suudi Arabistan'la olan ilişkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?*

KARİMİAN: Mısır'ın durumunu İslam âlemi için talihsizlik olarak yorumluyorum. Körfezde kimse ortak bir noktada buluşamıyor. Biz Müslüman bir yönetim olarak birçok

birlikteliği gerçekleştirmeyi hedefliyoruz. İsrail'in durumuna gelince... Siz Birleşmiş Milletler üyeliğinize bakmayın, tarihe bakın. Tarih pek çok şeyi bize açıkça gösteriyor ki İsrail bu konuma pek çok şeyi kullanarak gelmiştir. Onun nasıl var olduğu tarihte gizlidir. Müslümanlar ancak Batı'nın yönlendirmeleriyle bir şeyler yapabildiler. İran, Türkiye, Irak ve Suriye'nin medeniyetlerine bakın. Bu ülkelerin sahip olduğu enerji konusuna bakın, halka ve nüfusa bakın, mevcut potansiyeli gözden kaçırmayın. Bunların ortak bir paydada bir araya gelebildiklerini düşünebiliyor musunuz? Bu ülkeler ortak hassasiyete sahipler. Bence en azından İran belirli noktalarda gerekli hassasiyeti göstererek ortak bir karar oluşturabilecek güce sahiptir. Bu yüzden Batı ülkeleri Suudi Arabistan'a, Suriye'ye, Mısır'a, Katar'a "Eğer İran nükleer silahlara sahip olursa başınıza neler geleceğini biliyor musunuz?" şeklinde kara propagandalarını sürdürmekte. Ama her ülkenin kendi güvenliği açısından hareket etme hakkının olduğunu nedense söylemek istemiyorlar. Biz İran olarak, Müslüman bir devlet olarak geline son noktada neler olacağını izlemek istiyoruz. Bırakalım herkes izlesin. Sonuçta hükümetlerin ve kamuoyunun istediği şeyler üzerinde değişiklik yapma hakkına kimse sahip değildir. Bölgedeki sorunların çözümünde büyük aşamalar kaydetmek için kendi bildiğimiz gibi hareket ederiz. Bu Fars körfezinde de, Arap bölgelerinde de, Azerbaycan'da da rahatlıkla uygulanacaktır. Biz bölge sorunlarının çözümünde büyük bir adım attık. Irak'ta, Afganistan'da, Basra Körfezi'nde ve diğer bölgelerde... Bu yüzden biz bölgedeki en büyük tehdidin İran değil, İsrail olduğunu söylüyoruz.

SD *Nükleer meselenin ideolojikleştirilmesi aslında direkt olarak İran'ın Doğu Akdeniz'i tehdit alanı olarak belirlemesinden dolayı gündeme geliyor. Önemli olan İran'ın nükleer meselesi değil, Doğu Akdeniz'i yani AB ve* >>

ABD'nin kendi etki alanı olarak gördüğü havzayı bir tehdit merkezi olarak görmesi. Sizce İran bu tehdit algısını devam ettirdikçe, nükleer mesele çözümlense dahi bir şeyler değişir mi?

KARİMİAN: Bu gerçekten önemli bir soru. Özetlemek gerekirse... Birinci olarak: Nükleer mesele hakkında düşünen birisi derhal bu konunun nükleer meseleden çok politik olduğunu anlayacaktır. İkinci nokta: İran nükleer meselesi, diğer meseleler gibidir. İnsan hakları meselesi gibi aklına gelebilecek tüm insanî mevzuları politik nedenlerden dolayı sana karşı kullanabilirler. Büyük ülkelerin böyle tavırları vardır. Eğer sen onlara bir konuda "hayır" dersen, insan haklarını çiğnemiş olursun. Onlar, sen bize hayır dediğin için insan hakları mevzusunu ortaya atıyoruz demezler. Elleri bir şeylerle gelirler, senin ülkende şu var, sizde kötü gelişmeler var derler. Dünyada problemi olmayan bir ülke gösterebilir misiniz bana? Hiç fark etmez, ister ekonomik olsun, ister politik olsun, ister insan haklarıyla ilgili olsun. Elbette problemleri vardır. Tabii ki biz mükemmel bir ülke olduğumuzu iddia etmiyoruz. Problemlerinizi vardır. Eğer onlara gerekli zamanı vererseniz, onları kendileriyle baş başa bırakırsanız insanlar kendi problemlerini kendileri çözmeyi denemektedirler. En önemli meseleyse şudur; İsraililer ve Batılılar, geçen otuz yılda, İslam âleminde her ne zaman kötü bir şeyler olmuşsa, derhal konuyu ideolojikleştirmişlerdir: İslam âlemi işte budur, bu insanlar radikaldirler... Size bir örnek vermem gerekirse, mesela İsrail... İsrail'e, Siyonizm'e karşı olan birçok Yahudi vardır. BM kararlarında vardır ki; Siyonizm ırkçılıkla eşitir. Geçen 50 yılda, İsrail Filistinlilere ne yaptı? Kendi insanlarına ne yaptı? Kimse bu konuları konuşmaz. Neden mi? Çünkü sizin ABD gibi büyük bir

koltukçunuz, ağabeyiniz vardır. AB tarafından desteklenirsiniz. Bu güçler size, canınızın istediği gibi davranma hakkı vermiştir. Bu ahlaki bir şey değildir elbet. Yine de Allah'a şükürler olsun ki, dünya 15-20 sene önceki dünya değildir. Daha iyi bir hal alıyor. İnsanlar gün geçtikçe daha eğitilmiş oluyorlar. Etraflarında olup bitenden haberdarlar. İsrail'in BM'yi bile nasıl olumsuz bir pozisyona attığını görebiliyor musunuz? ABD Başkanı Obama, Mısır'a geldi ve halka seslendi. Filistinlilere ne dedi? Defalarca şöyle dedi: "Filistinlilerin de bir devlet sahibi olma hakkı vardır. Filistinliler de iyi bir hayat yaşama hakkına sahiptirler". Filistinliler ise şöyle dediler: " siz Türkiye gibi devletlerin bize yemek ya da ilaç göndermesine bile izin vermiyorsunuz". Başkan Obama, Hillary Clinton ve diğer ABD diplomatları son birkaç ay içerisinde defalarca İsrail'i tenkit ettiler. Ama herkes onların ülkelerindeki İsrail Lobisinden haberdar. Ve onlar da İsrail'in Müslümanlara, Araplara ve diğer milletlere yaptıklarını biliyorlar. Tüm dünya da bu olanlardan haberdar. İnsanlar maille, telefonla, televizyonla bunları bildiriyorlar. Ancak insanlar her yerden doğru bilgiyi de alamayacaklarını bilmelidirler. BBC, CNN, AFP gibi yayın organlarından doğru bilgiyi elde edebileceğinize inanıyor musunuz? 4-5 doğru haber yayınlarırsa, 3-4 de araya kendi niyetlerini anlatan haberler atmışlardır. Bu yüzden düşmanınızı da dostunuzu da iyi bilmek zorundasınız. Güçlenmelisiniz... Güçlendikçe insanların eğitmelisiniz. Fransızlara sorarsanız "éducation, éducation, éducation" derler yani "eğitim, eğitim, eğitim". Evet, sizler de ailenizi ve çevrenizi eğitmelisiniz. Toplumunuzu ve derken tüm Müslümanları. Bizim çok güzel bir örneğimiz var: Türkiye. 20 yıl önce Türkiye'nin bu durumda olduğunu hayal edebilir miydiniz?

Bugün, gün geçtikçe güçlenen bir Türkiye var. Çok kilit bir konumu var...

SD Türkiye – İran ilişkilerinin geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz?

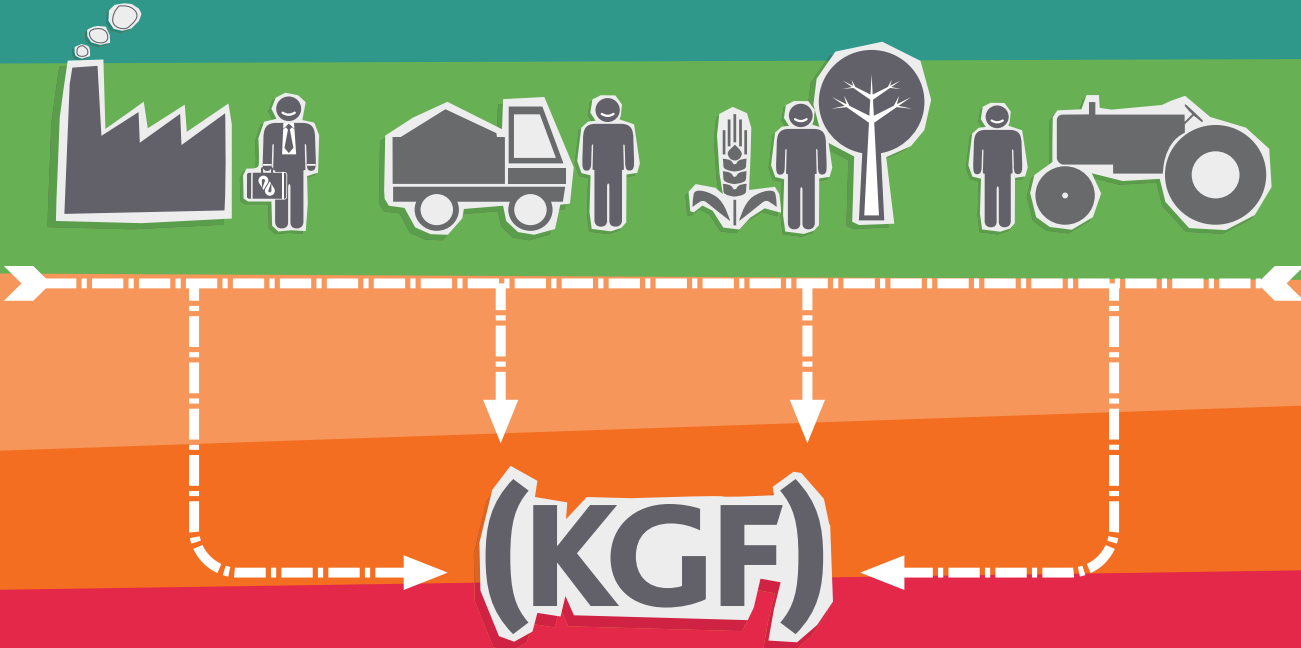
KARİMİAN: Siz beni aradınız, bir röportaj talebinde bulundunuz. Oturduk, çay-kahve içtik, sohbet ettik, siz sordunuz yanıtladık. Aslına bakarsanız hiç de hazırlık yapmamıştım. Ancak bizler Türkiye için her zaman hazırız. Gelecekteyse, iyi ilişkileri olan bu iki ülke, ümit ediyorum aynı yolu takip edecekler ve ilişkiler her yönden çok daha iyi olacak. Eğer iki ülke de dış faktörlerce kandırılmayacak kadar akıllı olmayı başarırlarsa, - çünkü ne zaman iyi ilişkileriniz olursa düşmanlarınız da yerlerini almışlardır, planlar kurarlar, kulisler yaparlar - iki ülke ilişkilerinde parlak bir geleceğin bizleri beklediğini söyleyebilirim. Kurmamız gereken, kültürel bağları kurmamız durumunda, ben gelecekte ilişkilerin parlak olacağını düşünüyorum. Ve ilişkilerin ilerlemesi durumunda, Türkiye'yle İran'ın sadece bölgeye değil, tüm dünyaya öğretecek çok şeyi olduğuna inanıyorum. Bu iyi ilişkilerden bölge ülkeleri özellikle de İslam ülkeleri faydalanacaktır. Şimdi faydalanamıyorlar çünkü İran'la Türkiye ilişkilerinin sürekli bozulduğu türünden yalan haberlere inanıyorlar. Bir şeylerin olup bittiğini fark ettiğinizde bilin ki düşmanlar sizden daha aktiftirler. Çok dikkatli olmalıyız. Düşmanlar İran'ın Türkiye'nin ya da herhangi bir İslam ülkesinin güçlenmesini ve gelişmesini istemez çünkü gelişmeleri durumunda kendi sorunlarını kendileri çözecektir. Onlar tüm dünyanın kendi malları olduğunu düşünüyorlar. Tüm dünyanın koruyucularının kendileri olduklarını sanıyorlar. Biz de onlara şöyle diyoruz: "artık işler sizin sandığınız gibi değil." ■

Röportaj: Yasemin KÜÇER



KGF'ye giden en kısa yol Albaraka Türk'ten geçer.

Albaraka Türk, yeterli teminatı bulunmadığı için kredi alamayan kobilere, Hazine Müsteşarlığı desteğiyle kefil olan KGF sistemini sunuyor. KGF ile hem finansman ihtiyacınız hem kefil sorununuz kısa yoldan çözülüyor.





Türk - Rus İlişkileri

Foto: Cumhurbaşkanlığı Fotoğraf Servisi



Türk-Rus Yakınlaşmasının Nedenleri ve Stratejik Sonuçları

Prof. Dr. Birol AKGÜN*

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan Amerika'nın dünya hâkimiyeti sarsılıyor. Güç ilişkilerinde dengeler batıdan doğuya doğru kayıyor. Batı dünyasının aydınlanma çağıyla yakaladığı askerî, teknolojik, moral, siyasî ve bilimsel alanlardaki üstünlük tekeli kırılıyor. Jeopolitik dengelerdeki çözülmeyi işaret eden bu gelişmelerin doğal sonucu ise Avrasya jeopolitiğinde Rusya ve Türkiye gibi yükselen güçlerin önünün açılmasıdır.

Türkiye ve Rusya arasında son yıllarda giderek ivme kazanan siyasi yakınlaşma Cumhurbaşkanı Gül'ün Şubat ayındaki Moskova ziyareti ile önemli bir aşama kaydetmiş; Medvedev'in son Ankara ziyareti ile de tam anlamıyla stratejik bir boyut kazanmıştır. 500 yıllık bir stratejik rekabetin ardından, iki ülkenin bu tarihi yakınlaşması oldukça anlamlıdır ve Moskova ve Ankara arasında kurulmakta olan bu yeni eksenin küresel ve bölgesel düzeyde önemli yansımaları olacağı gibi, Türk dış politikası açısından kritik bazı sorunların aşılmasında da katkı sağlaması beklenmektedir.

Aslında Rusya Federasyonu devlet başkanı Dimitri Medvedev'in Türkiye ziyareti, iç politikamızdaki siyasi kargaşa nedeniyle Türk medyasından yeterli ilgiyi görmedi. Oysa Türk medyası ana muhalefet partisi CHP'nin geleceğini

kurtarmakla meşgul iken, Ankara ve Moskova arasında beş asırlık Türk-Rus ilişkilerini yeniden tanımlayacak içerikteki tarihi belgelere imza atılıyordu. Karşılıklı olarak vizelerin kaldırılmasından, enerji alanında yeni petrol ve doğalgaz boru hatlarının kurulmasına; Türkiye'nin ilk nükleer santralinin inşasından İstanbul'da bir Türk-Rus üniversitesi kurulmasına kadar 17 protokol imzalanmış durumda. Bizzat Medvedev'in kendi ifadesiyle, çok boyutlu bu antlaşmalarla artık ete kemiğe bürünen Türk-Rus ilişkileri "sözde değil gerçekten de stratejik bir ortaklığın" doğuşuna işaret etmektedir. Hayata geçmesi durumunda, bu antlaşmalarla Türkiye ve Rusya, Avrasya ve Ortadoğu coğrafyasının kaderini belirleyebilecek; uluslararası platformlarda ABD (ve İsrail) ve Avrupa Birliği gibi batılı güçlerin İran krizini aşmak için askeri güç kullanma politikalarını engelleyebilecek stratejik bir ittifak

kın temelini atmışlardır.

Gerçekten de Türkiye ve Rusya ilişkilerinin son on yıldaki gelişme hızı ve boyutlarına bakıldığında, iki ülkenin hem siyasal liderlik hem de iş âlemi ve halklar düzeyinde tarihten gelen düşmanlık ve güvensizliği geride bıraktıkları gözlenmektedir. Özal döneminde kurulmaya çalışılan Moskova-Ankara ilişkileri 1990'lı yıllarda bavul ticaretinden ve mavi akım gibi doğal gaz işbirliğinden öte bir derinlik kazanmamıştı. Türkiye'nin PKK ile uğraştığı ve zayıf siyasi iktidarlarca yönetildiği; Rusya'nın ise Çeçen isyanını bastırmak ve kapitalizme geçiş sorunlarıyla boğuştuğu Yeltsin dönemine tekabül eden 1990'lı yıllarda ilişkileri geliştirmeye elverişli bir siyasi konjonktür de bulunmuyordu. 2000 yılında Putin'in Rusya'da; 2002'de ise Erdoğanlı Ak Partinin Türkiye'de işbaşına gelmesi, ilişkileri geliştirmenin siyasi zeminini hazırladı. Afganistan >>

ve Irak işgaliyle somutlaşan Bush dönemi ABD'sinin tek taraflı askeri güç kullanma politikaları ve içinden geçmekte olduğumuz küresel ekonomik kriz koşulları da bu yakınlaşmayı hızlandırdı.

Rusya'nın Yeniden Yükselişi

Batı yanlısı Rus siyasi elitlerinin temsilcisi sayılan Yeltsin'in aksine, Putin Rusya'daki Avrasyacı elitin temsilcisi olarak iktidara geldi ve ilk döneminde (2000-2004) ülke içindeki gücünü konsolide ederek, dış politikada 1990'larda Rusya'nın ABD ve Batıya karşı kaybettiği prestijini ve gücünü yeniden kazanmasını sağlayacak stratejik hamlelerini yapmaya başladı. ABD'nin Irak ve Afganistan savaşları dolayısıyla uluslararası alanda moral ve ahlaki olarak meşruiyet kaybettiği bir dönemde, Putin 2007 yılındaki Münih Güvenlik konferansında yaptığı konuşmasında ABD ve Batıya karşı ilk kez açıktan meydan okudu. 2008'deki Gürcistan operasyonu ile de Rusya büyük güçlere ve çevresindeki ülkelere siyasi kararlılığını gösterdi. 2008'de Kapitalist dünyanın çekirdek güçleri olan ABD ve AB'de başlayan finansal kriz ve derin ekonomik bunalım ise Rusya'ya kendi bölgesindeki jeopolitik kazanımlarını pekiştirme ve batı dışındaki yükselen güçlerle stratejik ortaklıklar kurmasının konjonktürel siyasi zeminini yarattı. BRIC ülkelerinin ilk zirve toplantısının 2009'da Yakaterinburg'da (Rusya) yapılması bu anlamda önemli ve anlamlıdır. Türkiye ise şimdilik batı ittifakının merkez örgütü olan NATO üyesi bir ülke olarak ve AB üyeliği beklentisi nedeniyle BRIC oluşumuna beşinci ülke olarak dâhil olamayacaktır. Ancak yeni küresel bir oluşum olan BRIC ülkeleriyle olan temaslarını da hızlandırmaktadır. Nitekim Brezilya'da yapılan son BRIC zirvesi sırasında Dışişleri Bakanı Davutoğlu da

Brezilya'ya gitmiştir. İran krizinin çözülmesi konusunda da Rusya, Brezilya ve Türkiye yakın işbirliği yapmaktadır.

Türkiye ve Rusya ilişkilerinin gelişmesinde Türkiye'nin son zamanlarda izlediği çok boyutlu dış politika ve ekonomik bütünleşme yoluyla bölgesel barış ve istikrarın sağlanması yaklaşımları da son derece önemli rol oynamaktadır. Burada özellikle her iki ülkenin güçlü liderleri olan Putin ve Erdoğan arasındaki liderlik kimyalarının uyuşmasını da göz ardı etmemek gerekir. En kritik durumlarda dahi, birbirlerine güvenebilen güçlü liderler olmadan ilişkilerin bu kadar hızla gelişmesi mümkün olamazdı. Türkiye'nin özellikle Irak savaşı öncesinde ABD'ye karşı mesafeli duruşu ve TBMM'nin 1 Mart tezkeresini reddetmesi; ardından İslam dünyası ve Afrika ülkeleri ile geliştirdiği ekonomik ve siyasi

ilişkiler; Gazze olayında ve İran krizinde takındığı kararlı tutumu ile bölgesinin önemli bir aktörü haline gelmesi Rusya tarafından da ilgiyle izlenmektedir. Ankara'dan önce Şam'ı ziyaret eden Medvedev'in; Türkiye'den ülkesine yeni dönen Beşşar Esat'tan duyduklarının kendisini etkilememesi düşünülemez. Kaldı ki, pek çok soruna yaklaşım konusunda Moskova ve Ankara benzer perspektife de sahiptir. Dolayısıyla Medvedev'in bir günlük Ankara ziyareti iki bölgesel gücün tarihin yükünden kurtulup, birbirlerini daha iyi anlamaya başladığı bir dönemde önemli bir dönemeç olarak görülmelidir.

Yakınlaşmanın Siyasi ve Kültürel Temelleri

Türkiye açısından Rusya ile ikili ilişkilerin geliştirilmesinin ekonomik, siyasi ve stratejik gerekçeleri ve boyutları vardır. Bunların ba-



***Ruslarla yakın ilişki
içine giren Türklerin,
batılı ülke halklarına
göre Ruslarla daha
iyi kaynaştıkları
ve kalıcı insani
dostluk köprülerinin
kurulduğuna ilişkin
pek çok anekdota dayalı
gözlemler de vardır.
Belki bunun nedenini,
Rus ve Türk halklarının
batının bireyci ve
çıkarıcı liberal felsefesi
yerine, daha toplumcu
bir ortak kültüre sahip
olmalarında aramak
gerekir.***

şında ekonomik alandaki işbirliğinin ve karşılıklı bağımlılığın hızla artması gelmektedir. Rusya AB dışında Türkiye'nin en büyük ticaret ortağıdır. 2008 yılında 38 milyar doları bulan ticaret hacmi, kriz nedeniyle 30 milyar dolara düşse de, her iki ülke ısrarla ticaret hacminin gelecek beş yılda en az üç kat artırılarak 100 milyar dolara çıkartılacağını vurgulamaktadır. Rusya'nın Türkiye'deki yatırımlarının değeri 4 milyar dolar, Türkiye'nin Rusya'daki yatırımları ise 6 milyar dolar civarındadır. Türk müteahhitlerinin en iyi iş yaptıkları ülkelerin başında Rusya gelmektedir. Ortadoğu ülkelerinde, örneğin Libya ile sık sık ödeme sorunları ya-

şayan Türk müteahhitler, Rusya ile böyle sorunlar yaşamamaktadırlar. Bugün Moskova'nın en önemli alt-yapı yatırımlarını Türkler üstlenmektedir. Bunlar arasında önemli devlet binalarının inşaat veya restorasyon ihaleleri de vardır. Türk yatırımcılara Rusya'da güven duyulmaktadır. Gelecek dönemde de on milyarlarca dolarlık alt yapı yatırımı planlayan Rusya'da Türk müteahhitleri için önemli fırsatlar ortaya çıkacaktır.

Tam da bu nedenle Türkiye ve Rusya arasındaki bağlantılar artık yalnızca resmi düzeyde ilişkiler olmaktan çıkmaktadır. Her iki ülkedeki iş âlemi de ikili ilişkilerin ivme kazanmasında ve sorunlar ortaya çıktığında gerginliklerin önlenmesinde önemli roller üstlenmektedir. Öte yandan Türk-Rus ilişkilerinde halktan halka kurulan toplumsal bağlar da son derece önemlidir. Sovyetler çöktüğünde bavul ticareti ile başlayan karşılıklı tanışma ziyaretleri bugün çok daha güçlü şekilde ve kurumsal düzeyde ilerlemektedir. Akdeniz sahillerini keşfeden Ruslar, yıllık 2,6 milyon kişiyle Almanlardan sonraki en büyük turist grubunu oluşturmaktadır. Alanya gibi bazı turistik merkezlerde Rusça artık yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Hatta Akdeniz sahillerindeki şehirlere yerleşen önemli bir Rus nüfusu da vardır. Bu arada her iki ülke vatan-daşları arasındaki evliliklerin (Rus gelin vakaları) 200 bini bulduğu tahmin edilmektedir. Şu söylenebilir: Türk ve Rus halkları arasında tarihte ilk kez bu kadar yakın ve barışçıl insani ilişkilerin gelişmesi, iki halk arasındaki yüzyıllardır süren "düşman öteki" imajını değiştirmeye başlamıştır. Hatta Ruslarla yakın ilişki içine giren Türklerin, batılı ülke halklarına göre Ruslarla daha iyi kaynaştıkları ve kalıcı insani dostluk köprülerinin kurulduğuna ilişkin pek çok anekdota dayalı gözlemler de vardır. Belki

bunun nedenini, Rus ve Türk halklarının batının bireyci ve çıkarıcı liberal felsefesi yerine, daha toplumcu (communitarian) bir ortak kültüre sahip olmalarında aramak gerekir.

Öte yandan bu yakınlaşmanın siyasi kimliklerle de ilgisini kurmak mümkündür. Türkler ve Ruslar arasında adı konulmasa da Batı dünyası ile ilişkilerde yaşadıkları sorunlardan kaynaklanan ve "batının ötekisi" olmak ortak paydasında buluşan ortak bir siyasi kimlik algısı da gelişmektedir. Zira tarihsel ve kültürel olarak farklı geleneklerden olsalar da, Osmanlı Türkleri ve Çarlık Rusyası aynı dönemlerde modernleşmeye başlamıştır. 20. yüzyılın başına kadar da Avrasya'daki güç rekabeti sürekli olarak Avrupalı güçler, Osmanlı Türkleri ve Rusya arasında geçmiştir. 20. yüzyılın başından itibaren ise Rusya'da komünizmin ve Türkiye'deki yeni ulus devletin kurulmasıyla mutlak üstünlük Batıya geçmiştir. Soğuk savaş döneminde iki kutuplu hale gelen jeopolitik mücadelede Türkiye Ruslara karşı batının yanında yer almıştır. Öyle anlaşıyor ki, Batı ekonomilerinde bugün yaşanmakta olan derin ekonomik kriz batının mutlak jeopolitik üstünlüğünü sarsmıştır. Bunun anlamı, Avrasya jeopolitiğinde 19. yüzyılın güç ilişkilerine dönüş sinyallerinin artmasıdır.

Deyim yerindeyse dünyada ve Avrasya'da, Kagan'ın ifadesiyle Tarih Geri Dönüyor. Dünya politikası yeniden normal hale geliyor. Uluslararası politikanın normal hale gelmesi, Amerikan hegemonyasının zayıflaması ve büyük güçler arasındaki küresel rekabetin yeniden başlaması demektir. Benzer argümanları Fareed Zakariya'nın The Post American World (Amerikan Sonrası Dünya) kitabında; ya da Paragh Khanna'nın The Second World (İkinci Dünya) başlıklı çalışmasında da görmek mümkündür. >>

Rusya, Türkiye'nin İslam dünyasındaki olumlu imajını ve etkisini de kullanarak, önümüzdeki yıllarda Batının jeopolitik üstünlüğünün devamı için son derece elzem olan Ortadoğu'nun enerji kaynaklarının kullanımı konusunda da etkili olmayı amaçlamaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan ve 1991-2001 döneminde zirveye ulaşan Amerika'nın dünya hâkimiyeti sarsılıyor. ABD'ye küresel düzlemde üstünlük sağlayan ekonomik, askerî ve siyasî güç konfigürasyonunda; bir başka deyişle, temel güç parametrelerinde köklü değişiklikler var. Güç ilişkilerinde dengeler batıdan doğuya doğru kayıyor. Bunun anlamı,

aslında yalnızca ABD'nin değil, genel olarak "Batı'nın" da zayıflamasıdır. Batı dünyasının aydınlanma çağıyla yakaladığı askerî, teknolojik, moral, siyasî ve bilimsel alanlardaki üstünlük tekeli kırılıyor. Dünyanın mevcut jeopolitik dengelerindeki çözülme işaret eden bu gelişmelerin doğal sonucu ise Avrasya jeopolitiğinde Rusya ve Türkiye gibi yükselen güçlerin önünün açılmasıdır. Her iki ülkenin dış politikalarında son yıllarda gözlenen hareketlenmeyi yukarıda ifade edilen bu yeni gerçeklik üzerinden analiz etmek gerekir.

Gerçekten de Rusya artık kendisini Soğuk Savaşı kaybeden ve moral ve siyasi açıdan güçsüz hisseden bir ülke psikolojisinden kurtulmuş; kendi bölgesinde ve hatta dünyada büyük güçlerle rekabete hazır güçlü bir jeopolitik oyuncu gibi davranmaya başlamıştır. Putin gibi güçlü siyasi liderler, Rusya'nın sahip olduğu silah teknolojilerinin kendisine sağladığı stratejik üstünlüğü ve petrol ve doğal gaz kaynaklarına dayalı ekonomik zenginliğini kullanarak, Amerikan ve Avrupa hegemonyasının yapısal kaynak-

larının sarsıldığı bir konjonktürde bir sonraki dönem için küresel güç mücadelesine hazırlanmaktadır. Ancak Rusya'nın mevcut güç yapısıyla ABD ve Avrupa'dan oluşan batı ittifakını tek başına dengeleyebilmesi de kolay olmayacaktır. Bu nedenle küresel düzlemde Çin, Hindistan ve Brezilya ile ortaklık kurmaya çalışan Rusya, Avrasya ve Ortadoğu jeopolitiğinde ise Batıya karşı işbirliği yapabileceği en önemli bölgesel güç olarak Türkiye'yi görmektedir.

Rusya Soğuk savaşın başında, henüz zayıf bir ülke olan Türkiye'yi tehdit ederek karşı kutba itmesinin sonuçlarını, ABD'nin soğuk savaş süresince Türkiye'nin jeopolitik konumunu Rusya'yı çevrelemek için nasıl etkili bir şekilde kullandığını bilmektedir. Şimdi Avrasya jeopolitiğinde yeniden tüm ağırlığı ile yükselen Türkiye'nin, AB üyesi olarak geri dönülmez şekilde Batıya endeksli bir ülke haline gelmesi olasılığı Rusya'yı rahatsız etmektedir. Bu nedenle Türkiye'yi Batıdan kopartmak ve mümkünse batıya karşı bağımsız bir güç haline getirmek için Rusya, Türkiye ile ekonomik, siyasi ve teknolojik işbirliğini derinleştirici



Türkiye'nin AB ve Batı ile ilişkilerine etkisi: Son yıllarda Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerinde ciddi bir durgunluk yaşandığı bilinmektedir. AB ülkeleri Güney Kıbrıs ile Türkiye arasında yaşanan sorunlar nedeniyle pek çok müzakere başlığının açılmasını engellemektedir.

stratejik antlaşmalara imza atmaktadır. Böylece Rusya, Türkiye'nin İslam dünyasındaki olumlu imajını ve etkisini de kullanarak, önümüzdeki yıllarda Batının jeopolitik üstünlüğünün devamı için son derece elzem olan Ortadoğu'nun enerji kaynaklarının kullanımı konusunda da etkili olmayı amaçlamaktadır. Nitekim Medvedev Türkiye'ye gelmeden önce Suriye'yi ziyaret etmiş ve bu ülkede nükleer santral kurulması konusunda prensip antlaşması imzalamıştır. Ayrıca Akdeniz kıyısındaki Tartus'da eskiden Sovyetler Birliği'nce kullanılan deniz üssünün Rus donanmasıyla kullanımı konusunda uzlaşma sağlanmıştır. Tüm bunlar Rusya'nın Ortadoğu'ya yeniden güçlü bir aktör olarak dönme konusundaki kararlılığını göstermektedir.

Muhtemel Stratejik Sonuçlar

Türk-Rus yakınlaşmasının küresel ve bölgesel düzlemde Türkiye'nin uluslararası konumu bakımından önemli etkileri ve sonuçları olacaktır. Öncelikle, Rusya ve Türkiye kendi bölgelerinde birbirlerini stratejik rekabet halindeki güçler olarak değil, stratejik ortaklık penceresinden görmeye

başlayacaklardır. Bunun anlamı her iki ülkenin dış politikalarında birbirlerinin çıkarlarına zarar vermemek için azami hassasiyet göstermeleridir. Bölgesel düzlemdeki bazı muhtemel sonuçlarına da kısaca değinmek gerekir.

Kafkaslar: Türkiye ve Rusya arasında derinleşen ilişkilerin en önemli sonuçlarının Kafkaslarda görülmesi beklenmelidir. Yakın zamana kadar Kafkasya'da siyasi rekabet üzerine kurulu Rusya-Türkiye ilişkilerinin yeni dönemde işbirliği ve ortak çıkarları önceleyen bir seyir izlemesi beklenmelidir. Bu çerçevede, Güney Kafkasya'nın en kritik sorunu olan Karabağ konusunda yakın zamanda bazı somut ilerlemelerin sağlanması mümkündür. Bu durumda Türkiye ve Ermenistan arasındaki normalleşme sürecinin yeniden ivme kazanması ve hatta yıl sonuna kadar protokollerin uygulanmaya başlanması da sürpriz olmayacaktır. Ermeni soykırım iddiaları nedeniyle uluslararası alanda giderek zor durumda kalan Türkiye açısından böyle bir ilerleme önemli bir kazanım olacaktır. Bakü yönetimi açısından da toprakların kısmen de olsa geri alınması rahatlatıcı bir psikolojik/siyasi ortam yaratacaktır. Böylece Batının çok arzuladığı Nabuco projesinin hayata geçirilmesi için Azerbaycan'ın kritik desteği de daha kolay sağlanacaktır.

Yaklaşan İran krizinin aşılması: Türkiye bölgedeki önemli ticari ortaklarından biri olan İran'a yönelik ağır ambargolardan ve savaş olasılığından rahatsız olmaktadır ve Batıyla Tahran arasında nükleer krizi konusunda arabuluculuk rolü üstlenmektedir. Rusya, BM Güvenlik Konseyinde veto gücüne sahip bir üye olarak Türkiye'nin bulacağı çözüm önerilerinin uluslararası toplum nezdinde anlatılması açısından oldukça önemlidir. Nitekim Türkiye ve Brezilya'nın getirdiği önerileri İran kabul ederek, zenginleştirilmiş uranyum takası konusunda bir mutabakat metnini imzalamıştır. Bu antlaşmanın Medvedev'in Ankara ziyaretinin hemen ertesine denk gelmesi, Rusya ile Türkiye arasında gelişen

yeni ilişki modelinin ilk somut siyasi sonucu olarak görülebilir.

Filistin ve Arap-İsrail sorunu: Ortadoğu'da İsrail'in saldırgan dış politikasının dengelenmesi ve Filistin sorununun çözülebilmesi için Türkiye'nin son birkaç yıldır sürdürdüğü iyi niyet girişimlerinde Rusya'nın oynayacağı rol oldukça kritiktir. Soğuk savaş döneminde, örneğin 1973 savaşında, o zamanki Sovyetlerin Arap ülkelerine yönelik silah yardımları Ortadoğu'da İsrail'e karşı oluşan güç dengesinin önemli bir parçasını oluşturuyordu. Şimdi Türkiye ve Rusya'nın Ortadoğu'da işbirliği yapmaları İsrail'in elindeki nükleer silahların tartışmaya açılmasından, Gazze'deki İsrail ambargosunun kaldırılmasına ve Suriye'nin güvenlik ihtiyacının sağlanmasına kadar pek çok kritik sorunun çözümüne katkı sağlayacaktır.

Türkiye'nin AB ve Batı ile ilişkilerine etkisi: Son yıllarda Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerinde ciddi bir durgunluk yaşandığı bilinmektedir. AB ülkeleri Güney Kıbrıs ile Türkiye arasında yaşanan sorunlar nedeniyle pek çok müzakere başlığının açılmasını engellemektedir. Yakın dönemde Kıbrıs'ta radikal bir çözüm olasılığı da yoktur. Öte yandan son krizde iyice açığa çıktığı üzere, kendi iç sorunları nedeniyle AB'nin birlik ruhu iyice zedelenmiştir. Krizin etkisi tamamen ortadan kaybolmadan, AB Türkiye gibi büyük bir ülkeyi içine alacak genişlemeyi gerçekleştirecek cesareti kendinde bulamayacaktır. Bu nedenle AB'nin içine kapandığı bir dönemde, Türkiye'nin kendi çevresindeki ülkelerle ikili ekonomik, siyasi ve ticari ilişkilerini genişletmesi son derece önemlidir. Bu çerçevede Rusya ile vize antlaşması da dâhil olmak üzere derinleşen ilişkiler AB'ye karşı Türkiye'nin elini güçlendirecektir. AB'nin stratejik vizyonunu yitirdiği bir dönemde Türkiye'nin komşularıyla geliştirdiği ilişkiler ağı Batıya karşı Türkiye'ye önemli bir üstünlük sağlayacaktır.■

*SDE Uzmanı**

Dr. İhsan Çomak:

Rusya İle İmzalanan Asrın Anlaşmasıdır

Medvedev'in Türkiye'ye ziyareti ile birlikte Rusya ve Türkiye arasındaki ilişkilerin tarihi seyri, önümüzdeki günlerde iki ülke ilişkilerinin nasıl bir seyir izleyeceği gibi konular ülke ve dünya kamuoyunun en önemli gündem maddeleri arasında. TİKA Rusya Uzmanı Dr. İhsan Çomak kamuoyunun merak ettiği konulardaki SD'nin sorularını cevapladı...



SD Rusya ve Türkiye arasındaki güven problemi sizce çözüldü mü?

ÇOMAK: Önemli bir konu Türkiye ile Rusya arasında 90'lı yıllara damgasını vuran ve 2000'li yılların başına kadar ilişkilerimizi olumsuz etkileyen temel psikolojik faktör iki ülkenin birbirine güvenmemesiydi. Bir güven problemi vardı aramızda. Fakat bu dönemde her iki devlette de liderlerin güçlü ve karizmatik liderler olması ilişkilerdeki sorunların belli ölçüde çözülmesine yol açtı ve son yıllarda Rusya ile aramızda bu güven problemi ortadan büyük ölçüde kalktı. Sayın Gül'ün Rusya ziyaretinde Rusya tarafından teklif edilerek Tataristan'ın da ziyaret programına alınması bir başlangıçtı. Önceki dönemlerde Rusya Türkiye'nin kendi içerisindeki Türk ve Müslüman kökenli azınlıkları, toplulukları, devletleri kısırtarak Rusya'yı parçalayabileceğinden Pantürkizmi ve Panislamizmi yayarak Rusya'yı parçalayabileceğinden çok endişe ediyordu. Görünen o ki Türkiye bu konuda karşı tarafa yeterince güven verebilmiş.

Rusya'nın Çeçenistan konusunda ciddi endişeleri vardır. Sayın Medvedev'in bu ziyaretinde hem Tataristan Devlet Başkanı hem Çeçenistan Devlet Başkanı heyetteydi. Bu da şunu gösteriyor: "Ben (Rusya) artık ne Çeçenistan konusunda ne de diğer Türkî devletler konusunda

Türkiye'den yana bir endişe taşımıyorum, Türkiye'ye güveniyorum. Bu devlet başkanları da heyetimde beraber getirerek bu güvenimi gösteriyorum." Bu güven problemi aşıldıktan sonra iki ülke arasında vize sorunu da kalkar. Nitekim kalktı da. Daha başka ticari sıkıntılar da çözüldü ve siyasi işbirliğinin önü açılır. Siyasi işbirliği ekonomik işbirliğini getirir. Ekonomik işbirliği tarafların bu ilişkiden memnun olması sonucunu doğurur. Ve sorunlar da bu şekilde kademe kademe olarak çözülebilir.

SD Türk -Rus ilişkilerinin çoğunlukla rekabet halinde geçtiğinden yola çıkılarak bugün iki ülke arasında geline nokta nasıl değerlendiriyorsunuz?

ÇOMAK: İki ülke arasındaki ilişkilerin tarihi 1470'lerde ilk mektup teatişiyle Fatih döneminde başlıyor. Bu da yaklaşık 535 yıllık bir ilişki tarihimiz var demektir. Bu tarihin sadece 22 yılı savaşlar ile geçmiştir. Fakat savaşlar barış dönemlerinden çok da fazla akılda kaldığı için Ruslar ile Türkler sürekli savaşmış şeklinde bir imaj oturmuş durumda. Bizim coğrafyamızda Ruslar düşman, Rusya'da da Türkler düşman olarak algılanmışlardır. Fakat unuttuğumuz ve artık hatırlama zamanımızın geldiği bir başka şey daha var: "Barış ve işbirliği dönemlerimiz" Örneğin

Osmanlı devletinin çok zor durumda kaldığı dönemlerde Rus donamasının İstanbul'agelerek-sıcak denizlere inme politikası izlenen dönemlerde-Osmanlı devletine destek verdiğini biliyoruz. Ayrıca 1897'de Rusya-Avusturya arasında imzalanan bir anlaşma var. Bu anlaşma Osmanlı devletinin ömrünü en az 10 - 15 sene uzatıyor. Anlaşmanın konusu Rusya ve Avusturya, Osmanlı devletinin topraklarında statü konusundevamı için mutabakata varıyorlar. Onun dışında cumhuriyetin ilk yıllarında çok yoğun bir işbirliğimiz var. Siyasalanda askeri alanda kültürel alanda çok ciddi işbirlikleri gerçekleştirilmiş. 1939-44 arası İkinci Dünya Savaşı yıllarını saymazsak, 1944'e kadar bu devam etmiş. 1944'den sonra bizim ilişkilerimiz Soğuk Savaşın tesiri ile tekrar bozuluyor. Şu an geldiğimiz nokta aslında 1991 yılından sonra başlayan ve çeşitli sebeplerle karşılıklı hatalar sebebi ile kesintiye uğramış olan bir yaklaşma sürecinin bir uzantısı olarak bakıyorum. Bu noktaya çok önceden gelebilirdik. Türkiye ve Rusya gibi biri süper güç diğeri bölgesel güç olan iki devletin bir biri ile çatışarak değil işbirliği yaparak bölgesel sorunların üzerine gitmesi gerekirdi yıllar öncesinden. Fakat karşılıklı hatalardan dolayı bir türlü bu işbirliği zemini oluşturulamadı, şimdi neden oluşturuluyor, bunda konjonk-

türün oynadığı rol ayrıca değerlendirilmeli. Bir bu kadar önemli olan da her iki devletin başında iki karizmatik liderin bulunması Rusya da devlet başkanı ve başbakan olarak Medvedev ve Putin, Türkiye’de de Sayın Abdullah Gül ve Sayın Erdoğan’ın bulunması. İkili ilişkilerde karşı tarafa samimiyet ve güven verme noktasında liderlerin rolü çok büyüktür özellikle son on yıl Avrupa diplomasisinde Sarkozy, Tony Blair, Berlusconi, Merkel öncesinde Helmut Kohl ile başlayan liderler silsilesinde ve şimdiki Rus liderleri bunlar arasında ikili diyaloga dayanan bir diplomasi başlatıldı son on yıldır Avrupa bu tarz bir diplomasi anlayışı hakim. Liderler birbirlerine güvendikleri için belli krizleri tolere edebiliyorlar. İkili ilişkilerde Türkiye olarak biz bunu son birkaç yılda yakalayabildik. Türkiye’nin bölgesinde oturtmaya çalıştığı sıfır sorun politikası ve çevresine çatışma değil huzursuzluk değil savaş değil barışenjekte eden barış atmosferini yayan bir ülke olma yaklaşımı Rusya ile çok da düzgün olmayan ilişkilerimizin düzelterek bu noktaya gelmesine sebep olmuştur diye bakıyorum.

SD Rus yetkililerin ülkemize yaptıkları ziyaretleri Türk basınının abartılı bir dille haber yapmasını nasıl değerlendiriyorsunuz ki çoğu Rus basın organı haberi manşetten bile vermedi...

ÇOMAK: Bu benim hakikaten 6 ay evvelki Putin’in ziyaretinden bu yana şikâyetçi olduğum bir konu. Yirmiye yakın protokol imzalandı o tarihte. Bu protokoller kurumsal ilişkiler üzerineydi. Örneğin istatistik kurumlarının iki devlet arasında işbirliği yapması, bizim TÜBİTAK’la Rusya’nın muadil kuruluşunun işbirliği yapması ve benzer kuruluşlar arasında işbirliği protokolleri... Türkiye bu tarz protokolleri dünyada pek çok ülke ile özellikle komşularıyla imzalıyor ve bunlar pek gündeme gelmiyor. Örneğin Tacikistan istatistik kurumuyla TÜİK arasında yıllardan beri işbirliği protokolü vardır. Görev takip uzmanları için karşılıklı olarak gelirler giderler eğitimler seminerler verilir. Yani bu rutin bir şeydir aslında bizi için. Fakat bu ziyaretesnasında bu protokollerin toplu halde bir seremoni halinde imzalanması asrın anlaşması şeklinde duyuruldu. Bu bir abartıydı

önce onu vurgulamak lazım. Bunlar asrın anlaşmaları değil bunlar önemli protokoller, anlaşma kategorisinde bile değil yani. Mesela gene aynı tarihte Türkiye’nin Rusya’ya Karadeniz’de Güney Akım’ın geçeceği noktalarda jeolojik zemin araştırmaları yapmak üzere yetki veren anlaşmayı imzalanması da Türkiye’nin Güney Akım katılıyor olması gibi yorumlandı medyada, bu da doğru değildi. Türkiye katılma kararı almadı, sadece Karadeniz’in zemininin bir boru hattının geçip geçmemesine uygun olduğu noktasında bir etüt mutabakatına varıldı. Bu tür teknik yorumlamalarda da medyamızda zaman zaman hatalar oluyor.

Eğer asrın anlaşması diye bir başlık atarsak, şu birkaç gün önce yaşadığımız Sayın Medvedev’in ziyareti sırasında imzalanan anlaşmaları asrın anlaşması olarak değerlendirelim. Yine nükleer santral kurulması konusunda varılan anlaşma, vizelerin kaldırılması konusunda varılan anlaşma, ortak üst düzey işbirliği konseyi oluşturma konusundaki anlaşma... Bu çok önemli bir konu daha önceden iki ülke arasındaki krizlerde ikincil üçüncül bilgi kaynakları kullanılırken şimdi bir üst düzey konsey oluşturularak karşılıklı istişareler ile ilişkiler takip edilecek ve sorunlar anında çözüme kavuşturulabilecek. Bu noktada medyanın biraz daha hassas davranması gerektiğini düşünüyorum.

SD Türkiye ve Rusya gerçekten stratejik ortak olabilir mi? İlişkilerin bu düzeye çıkması kitarafında çıkarına mıdır?

ÇOMAK: Kesinlikle. Rusya 1991 yılında soğuk savaşın sona ermesiyle Sovyetler Birliği’nin yıkılmasından sonra, Amerika dünyada tek süper güç olduğunu ilan ettiğinde Rusya buna itiraz etti, “hayır dünya iki kutuplu olmalı ve ikinci kutupta biz varız” dedi. Bir defa Rusya’nın böyle bir rolü var dünyada. Amerika’nın karşısında ikinci kutup olma isteği. Türkiye bölgesinde artık daha aktif bir ülke, bölgesel aktör olmaktan çok bölgesel güç haline geldi. Bundan sonra da gelebileceği aşama küresel aktör haline gelmek. Ve daha sonra küresel güç olabilmek. Bu istikamette politikalarını yoğunlaştırıyor Türkiye. Türkiye ve Rusya’nın son yıllarda, Kafkasya ve Ortadoğu’da bazı sorunlarda, aynı politikaları yürüttüğünü, izlediğini görüyoruz. Örneğin Dağlık Karabağ meselesinde örneğin İran’ın nükleer sorunu meselesinde, örneğin Filistin meselesinde, Irakla ilgili konularda iki ülkenin politikaları büyük ölçüde paralellik arz ediyor. Öyleyse bu sorunların çözülmesinde ve bölgede bir etki oluşturulmasında Türkiye ve Rusya elbette bir işbirliği yapabilir. Zaten Sayın Medvedev’in Türkiye’yi ziyaret etmeden önce Suriye’yi ziyaret etmesi ve Suriye’den Türkiye’ye »



geliyor olması da bir anlam ifade ediyor. Yani Suriye’de verilen mesajlara da baktığımızda sanki Rusya Orta-doğu ile ilgili politikalarda Türkiye ile birlikte hareket ederek sorunların çözülmesi yönünde adım atmayı hedefliyor. Bu noktada stratejik ortaklığa, bu terimi de çok fazla kullanarak yıpratmak istemiyorum, bu noktaya ulaşmamızda konjonktürel sebepler mevcut.

SD Moskova Ankara’yı Kafkasya ve Orta Asya’da kendisine rakip olarak görüyor mu? İki ülkenin çatışan çıkarları uzun vadede ne gibi sonuçlar doğurur?

ÇOMAK: İlginçtir ki Türkiye ve Rusya belli konularda işbirliği yapıp ilişkilerini ilerletirken belli konularda da rekabet ve bunun bir adım ötesinde çatışma, ihtimalini barındıran alanlar var. Örneğin birbirine alternatif olabilecek boru hatları. Nabucco ve Güney Akım gibi. Örneğin Orta Asya’da etki mücadelesi. Bir taraftan enerji konusunda işbirliği yaparken, Mavi Akım’da, nükleer santral konusunda, bir taraftan da Orta Asya’da ve Kafkasya’da etki oluşturma konusunda çatışmayagidebiliriz bu bir ihtimal. Ancak Türkiye ilişkilerini karşılıklı menfaat paylaşımı ve sorunların birlikte çözülmesi bağlamına oturtmaya çalışıyor. Örneğin Orta Asya’da bir menfaat çatışmasına girmektense, ikili ve bölgesel sorunların Türkiye’nin ve Rusya’nın etkisiyle çözülmesine çalışmak gerekiyor. Mesela Tacikistan ve Özbekistan arasındaki su sorunları, mesela Hazar Denizi’nin statüsünün belirlenmesi, oradaki petrol yataklarının, paylaşılması ile ilgili sorunlar, petrol ve gaz yataklarının. Bu noktada eğer çatışmayı tercih edersek yeterince çatışma potansiyelimiz var. Ama eğer stratejik ortaklık hedefliyorsak, bu sorunların çözümü için birlikte hareket ederek menfaat paylaşımı yoluna gitmemiz gerekiyor. Ve zannediyorum ki önümüzdeki dönem bize bunu gösterecek.

SD Türkiye Rusya ile ilişkilerini bu kadar yüksek seviyede tutarak ne kazanımlar elde ediyor olabilir?

ÇOMAK: Öncelikle şu analizi yapmak

gerekiyor: 1991 yılına kadar Türkiye doğusu ve kuzeyiyle ilgili, politikalarını kendisi üretmiyordu. Üyesi bulunduğu NATO ittifakının politikalarını uyguluyordu. 1991’den sonra kendisi birtakım politikalar uygulamaya başladı ve bu politikalar hazırlıksız yakalanmış bir ortamda, kimi zaman hatalı kimi zaman isabetli bir şekilde günümüze kadar geldi. Bundan sonra ve ya şu şekilde söyleyelim, son dönemde Türkiye pusulada dört yönün olduğunu çok iyi idrak etmiş durumda. Yani hem Avrupa Birliği ile ilgili süreci devam ettirirken, hem de Orta Asya ile ilişkilerini geliştirmek için adımlar atabiliyor. Ortadoğu’daki sorunların çözümünde çok çok aktif rol alırken, kuzeyinde ve Kafkasya’daki ülkelerle ilişkilerini geliştirmeye çalışıyor. Yani bu noktada hiçbir bölge değerine alternatif değil. Kazanımı bu noktada yani Türkiye için dış politikası haritasında coğrafi eksiklik kalmamalı. Yani bir bölgeyle mesela Avrupa Birliği ülkeleriyle çok iyi ilişkilerimiz varken Ortadoğu’da ya da Kafkasya’da sorun yaşıyor olmamalıyız. Bu bizim homojen ve istikrarlı bir jeopolitik genişlememiz için zorunlu bir şart. Türkiye ve Rusya’yı yan yana bulunmaya iten sebeplerden bir tanesi de son dönemde ABD’nin ve İsrail’in Türkiye’ye karşı izlediği, pozitif olmayan yaklaşımlar. Bu noktada Türkiye ve Rusya beraber olmaya itiliyor Amerika tarafından. Bunu daha fazla deşmeyelim.

SD Yeni dönemde Türkiye ve Rusya ilişkilerinin bölge denklemleri üzerindeki etkisinin nasıl olacağını düşünüyorsunuz?

ÇOMAK: Kafkasya’daki sorunların çözümünde, Dağlık Karabağ konusunu kast ediyorum, Rusya’nın bir olumlu yaklaşımı var ama bunun daha aktif olması konusunda Rusları ikna etmeliyiz. İran’ın nükleer sorununun barışçı yollardan herhangi bir savaşa, sıcak çatışmaya imkan tanımayacak şekilde çözülmesi de ancak Türkiye ve Rusya’nın işbirliği yapması ile mümkün. Filistin sorunda daha fazla Rusya’nın bölge ülkelerine ve Amerika’ya karşı baskı uygulaması Filistin’deki gerilim atmosferinin azalmasını sağlayacaktır. Ayrıca

boru hatları konusunda yapacağımız işbirliği, bölgeden geçecek her boru hattının bölge barışına daha fazla hizmet etmesini sağlayacaktır. Temelde bu alanlarda çok büyük işbirliği potansiyellerini görüyorum.

SD Rusya’nın Batı menşeli projelere alternatif olarak oluşturduğu enerji hatlarında Türkiye’nin konumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

ÇOMAK: Güney Akımı kast ediyorsunuz ağırlıklı olarak. Güney Akım Rusya tarafından planlanan bir alternatif. Ukrayna’yı by-pass etmek için planlanan bir alternatif boru hattı. Nabucco ise Türkiye tarafından Türkiye’nin komşu ülkelerindeki ve Hazar bölgesindeki doğalgazın batıya taşınması için planlanan bir boru hattı. Güney Akım projesinin resmi sayfasında belirtildiği kadarıyla Güney Akım’ın temel gaz kaynağı Türkmenistan ve Kazakistan’dan gelecek gaz. Daha sonra Rusya’nın kendi Sibirya gazı geliyor. Aynı şekilde Nabucco da Türkmenistan’dan çıkacak bir gazı hedefliyor. Fakat son dönemde buna Irak’tan, Katar’dan ve uzun vadede, orta vadede İran’dan çıkabilecek gaz potansiyeli de eklenmiş durumda. Bu noktada bu iki boru hattı birbirine alternatif teşkil ediyor. Fakat Türkiye dikkatli bir politika izleyebilirse, hem Güney Akım’ın gerçekleşmesinde etkin bir rol alır hem de Nabuccoyu gerçekleştirebilir. Bir üçüncü alternatif de Güney Akım’ın inşa edilmesiyle ilgili hattın geçtiği ülkelerde yaşanan bazı sorunlar var. Bu sorunlar çok ciddi bir engel teşkil edebiliyor zaman zaman. O ülke razı olmuyor mesela bu şekilde ülkesinde bir boru hattının inşa edilmesine. Türkiye Rusya’yı mesela Mavi Akım 2’nin yapılması konusunda ikna edebilir ve Mavi Akım 2 üzerinden Rus doğalgazını Balkanlara ve Avrupa’ya taşıyabilirse çok büyük bir başarı kazanmış olur diye düşünüyorum.■

Röportaj: Feyzan Ece ÇAPA

Türk-Rus İlişkilerine Kremlin'in Stratejik Yaklaşımı

Ruslar üç dönemde de (Çarlık Rusya'sı, SSCB ve Rusya Federasyonu) benzer yörüngede bir dış politika izlemekte ve Türk milli menfaatlerinin olduğu yakın kara / yakın deniz havzalarında egemen güç olmayı istemektedir. Bu bağlamda Ankara ve Moskova'nın gerçek birer stratejik ortak olmaları, Kremlin emperyal hedeflerinden vazgeçmediği müddetçe mümkün olmayabilir.

Ferit TEMUR*

1-13 Mayıs tarihlerinde Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Dmitriy Medvedev'in ülkemize yaptığı ziyaret sonucunda 25 milyar dolar değerinde 17 antlaşmanın imzalandığı belirtilmiştir. Başta enerji olmak üzere ekonomi, kültür ve siyaset gibi değişik alanlarda önemli içerikte antlaşmalar imzalanmıştır ancak bunlardan üç tanesi taşıdığı "stratejik değer" itibarıyla diğerlerinden ayrılmaktadır; Akkuyu Nükleer Santral inşaatı, Samsun-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı ve karşılıklı Vize Muafiyeti.

Akkuyu Nükleer Santral İnşaatı Projesi

Rusya tarafından Akkuyu'ya her biri 1200 megavattan oluşan 4 üniteli, 4800 megavat kurulu güçte nükleer

santral inşa edecektir. Türk devletinin herhangi bir payının olmaya-acağı, yüzde 100 Rus sermayeli bir şirket tarafından inşa edilecek olan Akkuyu Nükleer Santral projesinde her türlü masraf çıktıktan sonra net kârın yüzde 20'si Türkiye'nin olacaktır. Türkiye'nin, 15 yıl boyunca nükleer santralde üretilecek elektriği ortalama 12.35 sentten satın alacağı ifade edilmektedir.¹ Bu projenin faaliyete başlamasıyla Türkiye'nin 40 yılı aşan nükleer enerji macerasının bir sona kavuşturulması beklenmektedir. Rusya ile yapılan bu antlaşmanın bir diğer boyutu ise hem karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi hem de, Ankara'nın değerlendirebilmesi durumunda, Türkiye'nin Rusya pazarında daha fazla yer edinebilmesi adına önemli bir parametre elde edilmesidir.

Samsun-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı

Türkiye ve Rusya arasında imzalanan, Karadeniz Bölgesindeki ham petrolün Samsun-Ceyhan Ham Petrol Boru hattıyla taşınmasına yönelik işbirliğine ilişkin mutabakat zaptı özellikle Türkiye açısından büyük öneme haizdir. Öncelikle bu projenin yürürlüğe girmesi Türk Boğazlarının yoğun petrol trafiğini ve İstanbul'un korkulu rüyası haline gelen "bir petrol gemisinin boğazda felakete yol açma ihtimalini" azaltacaktır. Ayrıca jeopolitik bağlamda bu proje "enerji koridoru" olma yolundaki Türkiye'nin stratejik önemini daha da pekiştirecektir. Bunlara ek olarak bizzat Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın ifade ettiği gibi bu proje vasıtasıyla Türkiye'nin Ceyhan'da >>

11 Eylül sonrası dönemde Washington, Rusların en büyük zaaflarından biri olan “güvensizlik hissiyatını” kullanarak Moskova karşısında çevreleme stratejisini uygulamakta ve bu vasıta ile Kremlin’i kendi jeostratejik çıkarlarına başarılı bir şekilde alet etmektedir. Moskova da Sovyet döneminde kendi egemenliği altında bulunan ülkelerin bağımsızlıklarını kazandıktan sonra Batı / ABD ile ittifaka girmelerini istememektedir.

bir rafineri kurma ve böylelikle gerek iç gerekse dış piyasada rafine edilmiş ürünleri değerlendirme imkânı olacaktır.

Vize Muafiyeti

Osmanlı Devleti’nin yıkılmasında rol oynayan dış etkenler bağlamında büyük pay sahibi olan Rusya ile Türkiye’nin bugün karşılıklı vize muafiyeti uygulamaya ilişkin bir antlaşma imzalaması oldukça önemlidir. Her yıl birkaç milyon Rus vatandaşının ülkemize turistik amaçlı gelmesine rağmen Rusya’da devlet eliyle sistematik bir şekilde oluşturulan “malo razvitiya strana” (az gelişmiş ülke), “turetskaya ugroza” (Türk tehdidi) gibi olumsuz Türkiye imajı hala geçerliliğini korumaktadır.² Türk tarafının girişimi ve ısrarıyla

gündeme gelen iki ülke arasındaki vizersiz geçişlerin Rus insanının zihnine kazılan olumsuz Türkiye algısının değişmesinde oynayabileceği rol, taşıdığı ekonomik anlamdan çok daha önemlidir. Bu noktada T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı’na önemli görevler düşmektedir. Ülkemize gelen Rusya vatandaşlarının kültürümüzle ilgili doğru dürtüst bilgi sahibi olmadan sadece tatil yaparak yurtlarına dönmeleri bugün hükümetler arasındaki ilişkilerin toplum düzeyinde de tesis edilmesini engellemektedir. Bu sebeple başta Moskova’da bir kültür merkezi olmak üzere Rusya nezdinde çeşitli kültürel faaliyetlerde bulunulmasının hem ikili ilişkiler hem de bölgesel barışın sağlam zeminlere oturtulması açısından büyük katkısı olacaktır.

Üst Düzey İşbirliği Konseyi

Medvedev’in ziyaretiyle birlikte iki ülke arasında faaliyete başlayan Üst Düzey İşbirliği Konseyi’nin kurulması (ÜDİK; Sovet Sotrudniçestva Vışşego Urovnya) son yıllarda karşılıklı ilişkilerin gelişmesinde önemli bir unsur olan “üst düzey iletişimin” devamlılığı açısından çok isabetli olmuştur. Günümüzde Rusya’nın bu türden bir işbirliği konseyi sadece Almanya ve İtalya ile bulunmaktadır ki Kremlin gerçekten bu iki ülkeyi de “stratejiçeskiy partner” (stratejik ortak) olarak görmektedir. ÜDİK şayet belli bir kurumsal kimliğe kavuşturulabilirse hem önümüzdeki dönemde tekrar gün yüzüne çıkması muhtemel olan Karadeniz–Kafkasya–Hazar eksenli çatışan Türk–Rus jeopolitik çıkarlarını tarafların masa başında “dondurmasına” hem de Rusya ve Türkiye’nin önderliğini yapabileceği yeni bir bölgesel örgüte zemin hazırlayabilir.

İlişkilerin Gelişmesini Tetikleyen Olaylar

Soğuk Savaş sonrası Moskova–Ankara ekseninde karşılıklı ilişkilerin bu düzeye ulaşmasında dört önemli gelişmenin payı büyük olmuştur. Bunlardan ilki 1999 yılında

dönemin Başbakanı Bülent Ecevit’in Moskova’ya yaptığı ziyaret ve bu ziyaret sırasında tarafların terörizmle mücadele konusunda bir Ortak Deklarasyon yayınlaması. Zira bu deklarasyon sonrasında Türkiye devlet bazında Çeçen direnişine verdiği desteği hızla durdurmuştur. Diğer bir gelişme 2001 yılında Türk Dışişleri Bakanı İsmail Cem ile Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanı İgor İvanov tarafından New York’ta “Avrasya’da İşbirliği Eylem Planı: İkili İşbirliğinden Çok Boyutlu Ortaklığa” isimli belgeyi imzalamaları olmuştur. Karşılıklı atılan bu iki adımı kısa süre sonra çok daha anlamlı kılan olay ise hiç şüphesiz “1 Mart Tezkeresi’nin” TBMM’den geçmemesidir. 2003 yılında patlak veren Irak krizi sırasında ABD’ye Türkiye’nin hava sahaları, liman ve topraklarını kullanma hakkı veren tezkerenin meclisten geçmemesi ve akabinde Washington’un misilleme olarak yaptığı (Süleymaniye’deki Çuval Hadisesi gibi) bir dizi “stratejik ahmaklık” sonucunda Türkiye’de inanılmaz derecede yükselen Amerikan karşıtlığı Rusya’da yer edinen “Batıya teslim olan ilk doğulu ülke (Türkiye)” algısında önemli değişikliklere yol açmıştır. Türk–Rus ilişkilerinin bugünkü seviyeye gelmesinde son kritik etkiyi de Ankara’nın,



2008 yılında yaşanan Rus–Gürcü savaşı esnasında ABD askeri gemilerini Montrö Antlaşması çerçevesinde Karadeniz’e sokmama kararlığı yapmıştır. Bir NATO üyesi olmasına rağmen Karadeniz Havzasında ABD’nin stratejik emellerine karşı Rusya ile birlikte hareket etmeyi tercih eden Türkiye bölgesel güvenlik denkleminde Moskova karşısında güvenilir bir ülke görüntüsü çizmiştir.

Moskova’nın Ankara’ya Stratejik Yaklaşımı

Her ne kadar Türk–Rus ilişkilerinin bu seviyeye ulaşmasında Ankara’nın payı daha fazla olsa da Moskova güney komşusunun kendisine yönelik takındığı yapıcı tavır ve 11 Eylül olayları sonrası uluslararası sistemde yaşanan gelişmelerin sunduğu konjonktürel fırsatlar karşısında “tabiatı gereği” kayıtsız kalmamıştır.³ Rusya’nın Türkiye ile yakın ilişki içerisinde bulunmasında Kremlin’in elde ettiği bazı stratejik çıkarlar söz konusudur. Bunların başında Türkiye’nin sahip olduğu uluslararası konum gelmektedir. Avrupa–Asya ve Karadeniz–Akdeniz medeniyet havzalarının kesişim noktasında bulunan Türkiye, Kafkasya–Karadeniz–Balkanlar–Ege–Batı Avrupa–Akdeniz–Ortadoğu bağ-

lamında bölgesel ve küresel siyasi / güvenlik denklemde en kilit ülke konumundadır. Türkiye’nin sahip olduğu bu jeopolitik konumun uluslararası ticaret ve ham madde akışı, enerji nakil güzergâhları üzerinde oluşunun getirdiği ayrı bir “jeoekonomik” önem de vardır.⁴ Böylesine stratejik öneme sahip bir ülke ile bölgesel ve küresel hesapları olan her ülkenin iyi ilişki kurmasının kendine uluslararası arenada ciddi avantajlar getireceği ortadadır.

Moskova siyasi açıdan Kafkasya’nın uzun süredir hâkim gücü olsa da bir türlü bu etkinliğini bölge halkları nezdinde toplumsal tabana yayabilmiş değildir ve Rus benmerkezciliğinden kaynaklanan Kafkas halklarıyla arasındaki derin uçurumu aşabilmesi de oldukça zor gözükmektedir. Bölgede Ruslara karşı asırlardır biriken nefretin bir göstergesi olan Çeçen direnişi ise tüm imkânsızlıklara rağmen hala Kremlin karşısında mücadelesini sürdürmektedir. Ancak Rusya’nın Çeçen sorunsalı artık İslam sorunsalına dönüşmüş / dönüştürülmüştür. Daha önce bir yazımızda belirttiğimiz gibi “Komünizm sonrası dönemde Rusya’da bir ideoloji boşluğu oluşmuştur. Ülkede bu boşluğu doldurabilecek temel dinamiklere sahip iki düşünce biçimi mevcuttur; “Rossiya dlya russkih” (Rusya, Ruslar içindir) anlayışı ekseninde Natsiyalizm (Irki Milliyetçilik) ve İslam. Bugün Rusya’da Rus olmayan halklara (özellikle eski SSCB vatandaşlarına) küçümseyici gözle bakan ve onları ülkelerinde görmekten ciddi rahatsızlık duyan azımsanmayacak oranda “skinhed” (dazlaklar) veya “natsisti” (ırkçılar) denilen gençler olduğu gibi (Rusyalı Müslüman yetkililerinden edindiğimiz bilgilere göre) her geçen gün istikrarlı bir şekilde Müslümanlığı kabul eden kişiler de mevcuttur.⁵

Rusya’daki bu realiteye bir de Çeçen direnişçilerin yakın zamanda uygulamaya koyduğu yeni mücadele stratejisi eklenmiştir. Çeçen direnişçiler tarafından Rusya karşısında etkinliklerini arttırmak için belirlenen bu stratejiye göre “Rusya’ya karşı

Moskova siyasi açıdan Kafkasya’nın uzun süredir hâkim gücü olsa da bir türlü bu etkinliğini bölge halkları nezdinde toplumsal tabana yayabilmiş değildir ve Rus benmerkezciliğinden kaynaklanan Kafkas halklarıyla arasındaki derin uçurumu aşabilmesi de oldukça zor gözükmektedir.

verilen mücadelenin sadece Çeçenistan sınırları içinde yürütülmemesi, direnişin tüm Kafkasya’ya yayılarak Kuzey Kafkasya halklarının tek bir çatı altında örgütleneceği “İmarat Kavkaz” (Kafkas Emirliği) bünyesinde bölgenin bağımsızlığa kavuşturulması” hedeflenmektedir. Çeçenlerin “Kafkas Emirliği” projesini uygulamaya kalkışmalarıyla bölge içi denklemde Rusya karşısında çok daha farklı ve zor dengeler oluşmaya başlamıştır. Hepsinden önemlisi yeni kurulan “Kafkas Emirliğinin” kendine İslami bir kimlik seçmesinden ötürü Kremlin’in eskiden “ayrılıkçı Çeçen etnisitesine” karşı verdiği mücadelenin yerini doğrudan “İslam” almıştır. Bu yüzden Rusya “İslam sorunsalı” karşısında iki boyutlu bir strateji izlemektedir; bir taraftan içeride Çeçen direnişçilere yönelik askeri operasyonları devam ettiriyor ve yoğun bir şekilde çeşitli Rus film, dizi ve basın–yayın organında “İslam eşittir gericilik/terörizm” algısını işliyor, diğer taraftan dışarıda İslam Konferansı Örgütü’ne (İKÖ) üye olma iradesini ortaya koyuyor ve İslam dünyasıyla ilişkilerini üst seviyede tutarak iç sorunlarına dış desteğin kesilmesi noktasında kendine >>





meşru bir ortam oluşturmaya çalışıyor. Bu açıdan Rusya Türkiye'nin, Davutoğlu faktörüyle yeni bir işlerlik kazanan çok yönlü dış politikası kapsamında, son dönemde İslam ülkeleri nezdinde edindiği itibarından istifade etmek istemektedir. Nitekim Rusya'nın İKÖ'de gözlemci üye statüsünü elde etmesinde Türkiye'nin alenen oynadığı rol ve aldığı inisiyatif ortadadır.

11 Eylül sonrası dönemde Washington Rusların en büyük zaaflarından biri olan “güvensizlik hissiyatını” kullanarak Moskova karşısında çevreleme stratejisini uygulamakta ve bu vasıta ile Kremlin'i kendi jeostratejik çıkarlarına başarılı bir şekilde alet etmektedir. Moskova da “yakın çevresinde” (Blijniye Zarubejye) ulusal güvenliği için tehdit unsuru olabilecek yapılanmalardan büyük endişe duymakta ve Sovyet döneminde kendi egemenliği altında bulunan ülkelerin bağımsızlıklarını kazandıktan sonra Batı / ABD ile ittifaka girmelerini istememektedir. Karadeniz-Kafkasya-Orta Asya ekseninde Ankara'nın Washington ile müşterek hareket ederek Moskova karşısında yapılanmalara gitmesi Rusya'ya ciddi sıkıntılar verebilecek potansiyele sahiptir. Bu sebeple Türkiye'yi karşısına almak yerine yanında tutmak Rusya açısından 1993 yılından itibaren tekrar egemenlik kurmak istediği “yakın çevresinde” işini kolaylaştıran bir politikadır.⁶

Moskova'nın Ankara üzerindeki

kazanımlarının bir diğer önemli boyutunu enerji / ekonomik çıkarlar oluşturmaktadır. 2009 yılı rakamlarına göre Rusya Türkiye'ye 19.720 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirmiştir. Rusya'nın ülkemize yaptığı başlıca ihracat malları petrol, petrol ürünleri, doğal gaz, demir-çelik ve kömürden meydana gelmektedir. Buna karşılık Türkiye Rusya'ya 2009 yılında sadece 3.202 milyar dolarlık bir ihracat yapmıştır. Rakamlardan da anlaşılacağı üzere Türkiye Rusya açısından önemli bir müşteri ve taşıdığı enerji açığı / ihtiyacı yönüyle de potansiyel bir pazardır.

İlişkilerin Düzeyi Stratejik Ortaklık mı?

Son dönemde Türk-Rus ilişkilerinin muhtevasını ifade etmek için özellikle Türk basınında kullanılmaya başlanan “stratejik ortaklık” (strategic partnership) tanımını reelpolitik açısından irdelemekte fayda vardır. Türk-Rus ilişkileri zaman ve mekân idrakiyle incelendiğinde tarafların büyük oranda birinin kazanması halinde diğerinin kaybettiği bir jeopolitik ortamda benzer “jeopolitik yasalara” sahip oldukları görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin gerileyip toprak kaybetmesiyle Çarlık Rusya'sının genişleyip toprak kazanmasındaki paralellik / “jeopolitik yasa” bugün için de geçerliliğini korumaktadır. Başkenti Petersburg'dan Moskova'ya taşıyan Bolşeviklerin Çarlık Rusya'sının çöküşünün ardın-

dan oluşan otorite boşluğu sayesinde yapabildikleri sosyalist devrimi yaymaya çalıştıkları alan, devrimin ilk zamanlarındaki hayalci yaklaşımın bir kenara bırakıldığını ve Rus stratejik zihniyetinin çıkar algılamasına göre hareket edildiğini ortaya koymaktadır. SSCB'nin dağılışının üzerine kurulan Rusya Federasyonu da benzer yörüngede bir dış politika izlemeyi tercih etmiştir. Görüldüğü üzere devletlerinin adı ya da sistemleri farklı olsa da Rus benmerkezçiliği / stratejik derinliği, Türklerinki gibi sarsıntıya uğramadan, kendi milli çıkarlarının her zaman bilinci içerisinde olmuştur. Bu yüzden üç dönemde de Ruslar birbirine paralel bir dış politika izlemekte ve Türk milli menfaatlerinin olduğu yakın kara / yakın deniz havzalarında egemen güç olmayı istemektedir. Bu bağlamda Ankara ve Moskova'nın gerçek birer stratejik ortak olmaları, Kremlin emperyal hedeflerinden vazgeçmediği müddetçe mümkün olmayabilir.

Bu temel meselenin dışında iki ülke nezdinde belirtilmesi gereken ilişkilerin stratejik ortaklık tanımını hak edecek temel parametreleri henüz barındırmadığıdır. Ruslar istediklerini tam olarak alamadıkları durumlarda genelde muhataplarına karşı başarılı bir şekilde iki boyutlu siyaset izlerler. Muhatabına karşı görünürde dostane tutum içerisinde olup kendisine yönelik kuşku duymamasına gayret sarf ederken arka taraftan ondan isteyip de alamadığını elde etmenin yollarını ararlar. Tıpkı görünürde Erdoğan Hükümetiyle iyi ilişkiler içinde olup öte yandan Ankara'yı Moskova eksenine kaydırmayı amaçlayan Ergenekon yapılanmasını desteklemesi, Türk-Ermeni protokollerine tepki gösteren Azerbaycan'da Türkiye'ye kızan kesimleri arka planda galeyana getirmesi, Türk-Ermeni protokollerinde söylevde yapıcı tavır, arka planda “gölge muhalefet” rolünü sergilemesi, PKK'yı hala terör örgütü kabul etmeyip ileride bir gün lazım olur diye terör örgütleri listesine almaması ve bugün için “dondurulmuş” PKK yandaşları dernekleri

TÜRKİYE-RUSYA FEDERASYONU (RF) DIŞ TİCARETİ

	YILLAR									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
İhracat	644	923	1 172	1 368	1 859	2 371	3 238	4 727	6 482	3 202
İthalat	3 887	3 476	3 892	5 451	9 033	12 818	17 806	23 508	31 365	19 720
Ticaret Hacmi	4 531	4 399	5 064	6 819	10 892	15 189	21 044	28 235	37 847	22 922
Ticaret Açığı	-3 243	-2 553	-2 720	-4 083	-7 174	-10 447	-14 568	-18 781	-24 883	-16 518
İhracatta Payı (%)	2,3	2,9	3,3	2,9	2,9	3,2	3,8	4,4	4,9	3,1
İhracatta Sırası	9	7	6	8	8	9	7	5	6	8
İthalatta Payı (%)	7,1	8,4	7,5	7,9	9,3	11	12,8	13,8	15,5	14
İthalatta Sırası	4	3	3	3	2	2	1	1	1	1

kapatmaması gibi.

Stratejik ortaklık konusunda irdelemesi gereken önemli bir nokta da Türkiye'nin Batı / ABD ile olan ilişkileridir. Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan bu yana Batı ile entegre politikalar izlemiş ve kendi kendini hapsediği bu çemberin dışına çıkmak istediğinde de karşılığında bedeller ödemiş bir ülkedir. Sovyetlerin dönemin koşullarından istifade ederek Türkiye'den toprak ve boğazlarda üs talep etmesi ve bu talebinde direnmesi karşısında Ankara 1952 yılında NATO'ya katılmıştır. Her ne kadar Türkiye, kaliteli stratejist eksikliği dolayısıyla, katıldığı/katılmak istediği ittifaklara ilişkin bütüncül bir strateji çerçevesinde değil de kısa vadeli hesaplar doğrultusunda hareket etse de NATO'ya katılımımız o dönemin koşullarında başarılı bir girişim olmuştur. NATO kapsamında Türkiye için başarısızlık, askeri, siyasi ve ekonomik çıkarlarını müttefiklerinin onun adına belirlemesinde gösterdiği zafiyettir. Ancak bugün ne Türkiye eski durumunda ne de Batı ona pek çok politikayı dikte edebilecek yetkinliktedir.

Bu açıdan Rusya'nın askeri teknolojik üstünlüğü karşısında NATO ile ilişkilerimizin (Ankara'nın hak ettiği ölçüde örgüt içindeki ağırlığı daha fazla olmak koşuluyla) devamlılığı Türk milli çıkarları bakımından daha uygundur. Bu sebeple Ankara bir NATO üyesi kaldığı müddetçe Moskova'yla gerçekten "stratejik ortak" olması zayıf bir ihtimaldir.

Sonuç

Türkler ve Ruslar birbirine coğrafi ve kültürel olarak çok yakın, karşılıklı algılama konusunda ise bir o kadar uzak olan iki millettir. Rusya, Türkiye için stratejik düzeyde öneme sahip olsa da ülkemizde iyi düzeyde Rusça bilen, Rus edebiyatına, tarihine ve kültürüne vakıf "Rusyolog" eksikliği Türk-Rus ilişkilerinde kendini uzun yıllardır hissettirmektedir. Haliyle Ankara kuzey komşusunu yeterince tanıma sorunu yaşamakta, iki ülke ilişkilerinde Moskova karşısında istenilen etkinliği gösterememektedir. Son gelişmeler ilişkilerin tarihi bir devrini işaret etse de bu durumu tıpkı Mustafa Kemal-Lenin dönemlerinde olduğu

gibi konjonktürel değerlendirmekte fayda vardır. Uluslararası ilişkilerde yeni bir geçiş döneminde bulunduğu bir ortamda henüz güç odakları ve ittifaklar tam anlamıyla şekillenmiş değildir. Böyle bir konjonktürde Rusya bir taraftan kendi iç sorunlarının üstesinden gelmekle uğraşmakta diğer taraftan küresel gelişmeleri dikkatlice takip etmektedir. Ancak Kuzey Kafkasya'da tam hâkimiyet sağlayan Rusya'nın bulacağı ilk fırsatta Güney Kafkasya-Karadeniz ekseninde egemenlik kurma çabası içerisine gireceğini gerçek bir Rusyolog öngörmekte zorluk çekmez. Bu açıdan Türkiye bölgesel ve küresel barışa her zaman destek veren bir ülke olarak elbette Rusya ile dostane ilişkiler içerisinde olmalı ancak arka planda ihtiyatı elden bırakmadan. Aksi halde cumhuriyetin ilk yıllarında bizimle dost geçinip II. Dünya Savaşı sonrasında topraklarımız ve boğazlarımız üzerindeki emellerini en üst düzeyde açığa vuran bir komşumuzla uzun vadede yine karşılaşabiliriz.⁷

SDE Asistanı*

1. Akkaynı Nükleer Santral İnşaatı Projesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. "Nükleer şirketi yüzde 100 Rus", 13-05-2010, <http://www.gazetebuyut.com/Haber/Guncel/13052010/Nukleer-sirketi-yuzde-100-Rus.php> (Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2010).
2. Türkiye'nin Rusya'daki olumsuz imajına bölgede edindiğimiz deneyimler ışığında şunları da eklemek mümkündür; "kadın haklarının olmadığı, bir erkeğin dört kadınla evlendiği, deveyle seyahat yapılan, geri kalmış bir ülke".
3. Ruslar karakteristik açıdan çok fırsatçı insanlardır.
4. Ferit TEMUR, "Jeopolitik Gerçekler ve Küre Hâkimiyet Kuramı", 14.09.2009, http://www.bilgesam.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=449
5. Ferit TEMUR, "Rusya'daki Bombalı Eylemler ve Putin'in Geleceği", 08.04.2010, <http://www.sde.org.tr/tr/haberler/956/rusya-daki-bombali-eylemler-ve-putin-in-gelecegi.aspx>
6. Ferit TEMUR, "Kremlin'in Yoğunlaşan "Yakın Çevre" Teması", Dünya Gündemi, 9 Mayıs-16 Mayıs 2010 – 19, Pazar, Sayı:282, Sayfa:15.
7. Sovyetlerin Türkiye'den toprak ve Boğazlarda üs talebine yönelik kapsamlı bir arşiv çalışması için bkz. Camil Gasanlı, SSSR-Türkiye: Ot Neytralitete k Holodnoy Voenye 1939-1953, (Moskova: Tsentr Propagandi, 2008).

Türkiye - Rusya İlişkilerinde Kafkasya'nın Konumu

Medvedev'in Türkiye ziyaretinde imzalanan anlaşmalar, Rusya'nın enerji işbirliği konusunda istekli olduğunun göstergesidir. Ancak bu işbirliği sonrasında özellikle Kafkasya'da kronikleşen sorunlara yönelik nasıl bir tutum sergileneceği merak konusudur. Medvedev'in bahsettiği Türk-Ermeni ilişkileri ve Dağlık Karabağ konusu, Rusya'nın bölgeye yaklaşımının eskisi gibi baskıcı ve nüfuzunu koruma şeklinde devam edeceği izlenimini vermektedir.

Mehmet Fatih ÖZTARSU*

A sya'nın, sahip olduğu özellikleri itibarıyla kilit ülkeleri olan Türkiye ve Rusya'nın içinde bulunduğumuz dönemde gerçekleştirdiği yakınlaşmalar, yaklaşık 500 yıllık tarihi ilişkilerin ulaştığı en üst seviye olarak ifade edilmektedir. İmparatorluklar devrinde Rusya ve Osmanlı Devleti'nin coğrafi konumları, özellikle Kafkasya ve Balkan bölgesinde iki devletin pek çok kez çatışma yaşamasına ve birbirlerine karşı siyaset izlemelerine sebep olmuştur. İki ülke ilişkileri Birinci Dünya Savaşı sonrasında Rusya'nın Batı'ya karşı oluşturmaya çalıştığı yeni siyasi düzlemde Türk Kurtuluş Savaşı'na verdiği destekle yeni bir ivme kazanmış ancak Soğuk Savaş'ın getirdiği bloklaşmadan dolayı istenen verim sağlanamamıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla

birlikte yeni enerji kaynaklarının, iktisadi fırsatların ortaya çıkması ve bölgesel siyasetin değişikliğe uğraması Türkiye-Rusya ilişkilerinde yeni bir döneme girilmesini sağlamıştır.

Türkiye'nin tarihi ve kültürel havzası olarak nitelendirilebilecek olan Kafkasya bölgesi, Rusya'nın da asırlar boyunca üzerinde hegemonya oluşturmaya çalıştığı stratejik bir konuma sahiptir. Osmanlı – Rus – İran çekişmelerine sahne olan Kafkasya'nın bugünkü konumu, bölgesel ve etnik çatışmaların sıkça yaşandığı dış müdahaleye açık bir şekle bürünmüştür. Soğuk Savaş'ın bitimi bölgede bulunan özerk yönetimlerin bağımsızlığını ilan etmesi birbirlerine karşı çeşitli mücadelelere girişmelerini beraberinde getirmiştir.

Bugün Kafkasya'yı çeşitli başlıklar altında Türkiye ve Rusya'nın ortak ilgi alanı olarak nitelendirebilir ve mevcut ilişkilerde bu bölgenin ne ölçüde vazgeçilmez öneme sahip olduğunu vurgulayabiliriz. 1991 sonrasında bölgede bulunan enerji kaynaklarının dünya pazarına açılması ve bu konuda Türkiye'nin öncü faaliyetlerde bulunması, bir anlamda Türkiye - Rusya rekabeti doğurmuştur. 1992'de Türkiye'nin girişimleriyle oluşturulan Karadeniz İşbirliği Teşkilatı, Karadeniz'e yakın olan ve Sovyetler Birliği'nden ayrılmış olan Kafkasya devletlerinin kendi aralarında ve dışarıya yönelik olarak çeşitli işbirliklerinin sağlanması, enerji ve ekonomi başta olmak üzere pek çok konuda paylaşımların gerçekleştirilmesi ve bu ülkelerde çeşitli alanlarda istikrarın sağlanması amacıyla

gütmüştür. Bu girişimin o dönem için Türkiye – Rusya rekabetine etkisi önemlidir. Ayrıca Boris Yeltsin döneminde Türkiye’nin Kafkasya’ya yönelik yaklaşımlarının Türk topluluklarını etki altına alma isteğiyle şekillendiği algısı çeşitli soğuk yaklaşımların oluşmasına sebep olmuştur. Bu yüzdendir ki, Türkiye Rusya için Kafkasya’da istenmeyen bir güçtür. Özellikle Çeçenistan mevzusunda takındığı tavır Türkiye’nin bölgede emperyal istekleri olduğu yönünde suçlamalarla karşılaşması sonucunu doğurmuş, buna karşılık olarak Rusya’nın da terör örgütü PKK’ya olan yaklaşımları akıllarda soru işareti bırakmıştır.

Bugün bölge enerji kaynaklarının Türkiye üzerinden Batı’ya ulaştırılması, Rusya’nın da alternatif enerji hatları oluşturmasını ve bu konuda çeşitli sebeplerden dolayı Türkiye’yle uzlaşmacı bir tavır benimsemesini sağlamıştır. Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol, Bakü-Erzurum gaz ve Bakü-Tiflis-Kars demiryolu projeleriyle eski Sovyet bölgele- rindeki fırsatlar Türkiye vasıtasıyla Rusya müdahalesi olmadan dünyaya

açılmıştır. Avrupa’nın Rusya’ya olan doğalgaz bağımlılığını azaltmak için oluşturduğu Nabucco projesinin ise Rusya’nın izlediği karşı siyaset yoluyla tamamlanması zorlaştırılmış- tır.(1) Oluşturulan alternatif enerji hatlarına Türkiye’nin katılımını isteyen Rusya’nın, bölgede bir Türk- Rus enerji işbirliği hedeflediği açıktır. Rusya Devlet Başkanı Dimitri Medvedev’in Türkiye’ye gerçekleştirdiği ziyarette imzalanan anlaşmalar da Rusya’nın bu konuda ne kadar istekli olduğunun göstergesidir. Ancak bu işbirliği sonrasında özellikle Kafkasya’da kronikleşen sorunlara yönelik nasıl bir tutum sergileneceği merak konusudur. Medvedev’in ziyareti sırasında bölgeye yönelik olarak bahsettiği Türk-Ermeni ilişkileri ve Dağlık Karabağ konusu, Rusya’nın bölgeye olan yaklaşımının eskisi gibi baskıcı ve nüfuzunu koruma şeklinde devam edeceği izlenimini vermektedir. Bunların enerji, ticaret, sosyal ve politik başlıklarla pek çok yönü bulunan konular olmasından dolayı, iki ülkenin sorunlara olan yaklaşımlarını bu konular çerçevesinde değerlendirmek büyük önem taşımaktadır.

Türkiye – Ermenistan İlişkilerinde Moskova Etkisi

Türkiye’nin “futbol diplomasisi” ile şekillendirmeye çalıştığı Türkiye – Ermenistan ilişkilerine yönelik olarak Rusya’nın ilgisi göz önünde bulundurulmalıdır. Ermenistan’ın bağımsızlığını ilan etmesinden bu yana ülke üzerindeki etkin varlığı bilinen Rusya, bu ülkenin içinde bulunduğu çeşitli sorunlara doğrudan veya dolaylı olarak müdahale edebilmekte ve yönlendirmelerde bulunmaktadır. İşin Türkiye ilişkileri boyutunda da Rusya Zürih Protokolleri’ni desteklediğini vurgulamaktadır. Rusya’nın bölgede istikrarlı bir Ermenistan isteyip istemediği, yaşanan son gelişmelerde kendisini göstermektedir. Batı desteğiyle ayakta duran Gürcistan’daki nüfuzunu kaybetmiş olan Rusya, Ermenistan’ın Türkiye ve Azerbaycan’la yaşadığı sorunların kendi girişimleriyle çözülmesi

gerektiğini belirtmektedir. Medvedev bu konuyla ilgili olarak, içinde bulunulan sürecin kötü olmadığını, diyalog yoluyla bütün sorunların çözülebileceğini ve Rusya’nın konuya tam destek verdiğini belirtmiştir. Bir görüşe göre Rusya Kafkasya’daki konumunu Ermenistan’ı bölge ile barışık bir vaziyete taşıyarak sağlamlaştıracaktır. Şu anki durumda Ermenistan’ın doğu ve batı sınırlarının kapalı olmasından dolayı bütün projelerin Tiflis üzerinden gerçekleştirilmesi Rusya’nın da işine gelmemekte ve yeni bir geçiş noktası olarak Erivan düşünülmektedir. Bu konuda Nabucco projesinin Erivan’dan geçip geçemeyeceği de tartışılmıştır.(2) Ancak bu konunun gerçekliği yansıtmadığı yönündeki ifadeler daha güçlüdür. Rusya ile Türkiye’nin Ermenistan mevzusundaki diğer yaklaşımları ise, Batı destekli yönlendirmelerin Rusya tarafından engellenmek istenmesiyle ilgilidir. ABD ve Avrupa Birliği Türkiye’nin Ermenistan’la olan ilişkileri en kısa zamanda normale döndürmesi ve bu ülkenin Batı’ya kazandırılması gerektiği yönünde ifadeler sunmaktadırlar. Dolayısıyla Türkiye inisiyatifinde gerçekleşebilecek olan bu durum, Rusya için kabul edilemez bir konudur. Ermenistan’daki Türkiye muhalifi çevrelerin Rusya’ya olan bağlılığı ise ilişkilerde kısa vadede bir çıkmazın oluştuğu yönünde kanaat uyandırmaktadır.

Güney ve Kuzey Kafkasya İçin Zemin Yoklaması

Dimitri Medvedev ziyareti sırasında Kafkasya’ya yönelik olarak Dağlık Karabağ meselesinden “bölgenin acilen çözülmesi gereken ilk sorunu” olarak bahsetmiştir. Meselenin çözümü için tarafların her türlü barışçıl yolu izlemesi gerektiğini belirten Medvedev, geline son noktada ümit verici pek çok gelişmenin olduğuna inandığını söylemiştir. Minsk Grubu’nun üç Eşbaşkanından biri olan Rusya’nın şu ana dek konuyla ilgili yaklaşımları, bölgedeki Rusya etkisinin gözetilmesi yönünde gerçekleşmiştir. İşin Türkiye’ye bakan >>



Ramzan Kadirov

***Medvedev'in
beraberinde
Çeçenistan Lideri
Kadirov'u getirmesi,
Türk kamuoyunda
farklı kanaatlerin
oluşturulması
yönünde yapılmış bir
hamledir. Kadirov da,
beraberindeki tarikat
mensuplarıyla birlikte
Adana'da önemli bir
tarikat ileri geleninin
mezarını ziyaret etmiştir.
Buna göre, Türkiye
Rusya yönlendirmeli
bir Çeçen lidere sempati
duyacak ve bölgede
Rusya menfaatine
atılan adımlara şüpheli
yaklaşmayacaktır.***

boyutunun da önemsenmesi gerektiğini bilen Rusya, bu konuda çeşitli girişimlerin kendi eliyle gerçekleştirilmesi gerektiği yönünde açıklamalarda bulunmaktadır. Gruba yeni atanan Rus Eşbaşkan İgor Popov'un Karabağ sorununa yönelik olarak Rusya eksenli söylemlerde bulunması, sorunun Türkiye'nin müdahalesi olmadan ele alınacağı izlenimi vermektedir. Rusya Dağlık Karabağ sorununu en baştan beri Kafkasya'da Rus etkisinin varlığını sürdürmesi amacıyla ele almış ve çatışmaya taraf olan ülkeleri zaman zaman kendi inisiyatifiyle biraraya getirmiştir. Azerbaycan'ın topraklarının işgal edilmesi sonrasında Türkiye'nin Ermenistan'la olan sınırını kapatması doğal olarak Ermenistan-Rusya

birlikteliği doğurmuş ve atılan her adımda bu birliktelik göze çarpmıştır. Karabağ sorunu ile ilgili olarak bundan sonraki süreçte hazırlanıp taraflara iletilecek olan çözüm önerileri ve mevcut anlaşma metinleri Rusya'nın girişimleriyle ele alınarak Kafkasya'daki Rus etkisi devam ettirilecektir.

Gürcistan ve Azerbaycan ordularının NATO standartlarına kavuşturulması çalışmalarında Türkiye'nin etkin role sahip oluşu Kafkasya'daki Türkiye etkisi açısından önemli bir konuma sahiptir. Özellikle, Sovyetler Birliği sonrasında bağımsızlığına kavuşan ülkeler arasında ilk milli ordu kurma girişiminde bulunan Azerbaycan'ın NATO ile olan ilişkileri Türkiye eliyle sürdürülmekte ve modernizasyon çalışmaları devam etmektedir. 1991 sonrasında bölgede askeri Rus üslerinin yer almasıyla başlayan Rusya'nın askeri etkisi, Türkiye'nin öncü olduğu NATO faaliyetleriyle arka planda kalmıştır. Gürcistan'ın da Batı tarafından desteklendiği göz önüne alınırsa, Rusya'nın etki alanı Gürcistan'ın kuzeyine kadar gerilemiştir. 11 Eylül saldırılarından ve 2008'de Rusya'nın Gürcistan'ı işgalinden sonra ABD'nin bölgede artan etkinliğiyle oluşan Gürcistan-Batı yakınlaşması sonucunda Türkiye'nin Kafkasya'daki önemi artmıştır. 2008'de Kafkasya'da istikrarın tesisi için oluşturulmasını teklif ettiği Kafkas İşbirliği ve İstikrar Platformu da Türkiye'nin bölge üzerindeki etkisinin bir diğer göstergesidir. Bu gelişmeler sürecinde Türkiye-Ermenistan yakınlaşmasından dolayı oluşan Türkiye-Azerbaycan ilişkilerindeki gerilimin Rusya tarafından kullanıldığı ifadeleri sıkça dile getirilmiştir. Bölgede son dönemlerde Türkiye lehine olan gelişmelerden rahatsızlığı bulunan Rusya'nın Azerbaycan'ı etkileme girişi ve bundan sonraki süreci kendisinin yöneteceği yönündeki kanaatler tartışılmıştır.

1990'lı yıllarda Türkiye'nin Kuzey Kafkasya'daki etkisinin oluşturduğu gerilim bugün farklı boyutta varlığını sürdürmektedir. Çeçenistan'da süren Rus işgaline karşı Türk ka-

muoyundan gelen tepkiler ve Çeçen mücahitlere yapılan maddi yardımlar Rusya'nın sert tepkisine sebep olmuştur. Ancak dönemin hükümetleri Rusya'ya karşı daha temkinli yaklaşılması gerektiğini vurgulayarak Çeçenlerin zaman zaman uyarılması konusunda girişimlerde bulunmuşlardır.(3) Konunun Rusya'nın iç meselesi olduğu yönündeki ifadelerle Türkiye-Rusya ilişkilerindeki gerilimin azaltılması hedeflenmiştir. Medvedev'in Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyarette beraberinde Çeçenistan Lideri Ramzan Kadirov'u da getirmesi, Türk kamuoyunda farklı kanaatlerin oluşturulması yönünde yapılmış bir hamledir. Türkiye'nin Kuzey Kafkasya'daki etkisi, Rusya yönlendirmeli lider Kadirov'un gelişle beraber azaltılmak istenmiş ve Çeçen direnişinin farklı şekillerde algılanması hedeflenmiştir. Ramzan Kadirov'un, Türkiye'de bağlı bulunduğu Kadiri tarikatı üyeleriyle iletişime geçmesi ve beraberinde getirdiği onlarca tarikat mensubuyla birlikte Adana'da önemli bir tarikat mensubunun mezarını ziyaret etmesi zihinlerde kavram karmaşasının oluşmasına sebep olmuştur. Rusya'nın bu hamlesine göre, Türkiye Rusya yönlendirmeli bir Çeçen lidere sempati duyacak ve bölgede Rusya menfaatine atılan adımlara şüpheli yaklaşmayacaktır.

Yeni dönemde Türkiye ve Rusya arasında geliştirilen ilişkilerde Kafkasya ve diğer bölgeler üzerindeki Türkiye-Rusya rekabeti eskisine göre farklı yöntemlerle sürdürülecek ve Rusya'nın "Yakın Çevre" politikası Kafkasya üzerinde değişik uygulamalarla varlığını sürdürecektir. Bu bağlamda atılan adımların bölge istikrarını hedeflemesi Rusya açısından yararlı politikaya uygun geldiği takdirde uygulanabilir olacaktır. Türkiye'nin konumu ise hem enerji koridoru olması hem de bölgenin Türk tarihi ve kültür havzasının önemli bir parçası olmasından dolayı önemini sürdürecektir.■

*SDE Asistanı**

Fatih Özbay:

100 Milyar Dolarlık Ticaret Zor ama Mümkün

Son dönemde Medvedev'in Türkiye'ye gelmesiyle beraber Türkiye-Rusya ilişkilerinde yaşanan gelişmeler, pek çok soruyu da beraberinde getirdi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Fatih Özbay gündemdeki konuları SD'ye değerlendirdi...



SD Moskova'nın 5 kat daha fazla kazandığı Türk-Rus ekonomik ilişkilerinde ticaret hacmi 5 yıl içinde 100 milyar dolara çıkarılabilir mi?

ÖZBAY: 2008 yılı itibarıyla iki ülke arasındaki toplam ticaret hacmi yaklaşık 38 milyar dolar, Türkiye aleyhine olan ticaret açığı yaklaşık 32 milyar dolardı. Sizinde belirttiğiniz gibi Moskova 5 kat daha fazla kazanıyor. 5 yıl içerisinde 100 milyar dolar hacmine ulaşmak zor ama mümkün, özellikle enerji fiyatları yükselirse. Diyelim ki ticaret hacmi 100 milyar dolara çıkarıldı. Bu durumda Rusya'ya ihracatımız 15-20 milyar dolar seviyelerindeyken Rusya'dan ithalatımız 80-85 milyar dolar seviyelerinde olacaksa bu Türkiye açısından kesinlikle başarı sayılamaz. Türkiye'nin ticaret açığını kapatacak politikalar izlemesi gerekir. Rusya bize doğalgaz, petrol ve hammadde satıyor; biz onlara işlenmiş, yarı işlenmiş sanayi ürünleri, mal ve hizmet ihraç ediyoruz. Türkiye'nin yapması gereken öncelikle bu sektörleri lojistik olarak desteklemektir.

Serbest piyasa koşulları Rusya söz konusu olduğunda tam anlamıyla uygulanmıyor. Rusya pazarlarının ve tüketicisinin kalbine gidecek yol Kremlin'den geçiyor. Rusya ile ticaret görüşmelerinde Türkiye, özel sektörün önünü açacak, fırsatları kollamalı; hukuki ve teknik altyapıyı karşılıklı görüşmelerle karmaşıklıklardan çıkarmalıdır. Diğer taraftan özel sektör artık Rusya'da yatırımı ve üretimi ön plana çıkarmalıdır.

SD Rusya'nın kendisini toparlayıp tekrar etkin bir güç olarak dünya siyasetine bu kadar kısa sürede dönüşünü nasıl değerlendiriyorsunuz?

ÖZBAY: Rusya'nın yeniden dünyada söz sahibi ve eski saygın konumuna gelmesi içte ve dışta istikrarlı bir politika sağlanmasıyla mümkündür. Putin'in karizmatik kişiliği ile katı merkezîyetçi politikaları çok demokratik olmasa da içeride istikrarı sağladı. Geriye ekonominin güç kazanması kalıyordu. Bu dönemde petrol ve doğalgaz fiyatlarındaki artış adeta Rusya'nın imdadına yetişti. Enerji

kaynaklarından her gün devlet kasasına gelir olarak akan milyarlarca dolar Rusya'nın kendine olan güvenini artırdı ve dış politikada elini güçlendiren bir faktör oldu. Rusya'nın kendisini "görece" olarak toparlayıp dünya sahnesine etkin bir güç olarak bu kadar kısa sürede dönmesi bununla alakalı. Ama bu Rusya'nın henüz bir süper güç haline geldiğini göstermiyor.

Rusya'nın en büyük açmazı bizzat kendi ekonomik yapısında saklı. Ekonomi yüzde 85 oranında enerji kaynakları ve hammadde ihracına dayalı. Bu yüzden ekonomi enerji kaynaklarındaki fiyat değişikliklerine karşı çok hassas. Küçük ve orta sanayi hala geliştirilememiş durumda. Başkan Medvedev'in Federasyon Konseyi'nde yaptığı konuşmada belirttiği gibi, Rusya son 20 yıldır SSCB döneminde yapılan yatırımların meyvesini yemektedir ve bunun üstüne dişe dokunur bir şey ekleyememiştir.

SD Batı'dan Türk Dış Politikası'na yöneltilen "eksen kayması" ifadesi- >>

nin Türk-Rus ilişkileriyle bağlantısı nedir?

ÖZBAY: Batı'dan yükselen Türk dış politikasının "eksen kaymasına" uğradığı yorumlarını Batı'nın içine düştüğü şaşkınlığı dile getiren bir söylem olarak görüyorum. Alışkın olmadıkları bir Türkiye'den dolayı. Türkiye'nin kendi çıkarlarını ön planda tutarak politika izlemesi eksen kayması olarak değerlendirilemez. Buradan hareketle, Türk-Rus ilişkilerinden bahsederken konuyu sadece Rusya özelinde algılamamak, aksine Türkiye'nin son yıllarda izlediği dış politikanın doğal bir sonucu olarak görmek lazımdır. Ortada bir başarı varsa bu öncelikle Türkiye'ye, Türk dış politikasına aittir. Türkiye'nin izlemeye başladığı bölgesel güvenlik, istikrar ve komşularla sıfır sorun anlayışına dayalı aktif dış politika yaklaşımında, hem küresel hem bölgesel güç olarak Rusya zaten gündemin ilk sıralarında olmak zorundaydı. Türkiye ve Rusya'nın politik manada birbirlerinden beklentileriyle bu beklentileri karşılayabilmek kapasiteleri her zaman birbirine uymayabiliyor. Bunun far-

kında olarak inisiyatif alan taraf hem kendisine hem de ilişkiler bütününe oldukça önemli fayda ve katkılar sağlıyor. İşte Türkiye'nin yaptığı tam olarak budur diyebiliriz. Rusya da gördüğü kadarıyla Türkiye'nin bu yaklaşımını iyi değerlendirmekte ve Ankara'nın beklediği şekilde adımlar atmakta daha az tereddüt etmektedir.

Tarih boyunca Türk-Rus ilişkileri Batı ile olan ilişkilerden çok etkilenmiştir. Türkiye yıllarca Rusya ile ilişkilerini AB ile ilişkilerinde yaşadığı zor dönemlerde bir koz veya alternatif olarak kullandı. Rusya ile ilişki kurma konusunda uzun dönemli, iyi planlanmış ve dikkatli politikalar ortaya koyamadı. 2000'li yıllara girerken bunun bir koz değil gereklilik olduğu noktasına geldi Türkiye. Rusya ile yakın ilişkiler Türkiye için Batı ile ilişkilerinde yaşadığı özgüven azalmasını telafi etmesinde oldukça önemli rol oynuyor. Rusya da zaman zaman Batı tarafından anlaşılma sorunu yaşıyor ve yalnızlaştırıldığını hissediyor. İki ülkenin bilinçaltında yatan bu anlaşılma ve dışlanmışlık hissi doğal

olarak birbirlerine yaklaşıyor. Rusya açısından Batı ve ABD'ye rağmen kendi çıkarları için bağımsız hareket eden bir Türkiye saygı uyandıran bir ortak seviyesine çıkıyor. Ankara ile Moskova'nın bazı uluslararası sorunlara yaklaşımlarında genelde ya yakınlık ya örtüşme görülüyor.

Rusya, SSCB'nin dağılması sonrasında terk ettiği ilgi ve nüfuz alanlarına yeniden geri dönmeye çalışıyor. Bu geri dönüş yolunda Rusya Türkiye'yi ilk 10 yıldaki gibi öncelikli rakip ve tehdit olarak algılamıyor artık. Orta Asya'da Rusya Ankara'yı değil artık Pekin'i dikkatle takip ediyor. Karadeniz ve Kafkaslarda ABD'nin politikalarını dikkatle takip ediyor. Ortadoğu'da ABD'nin izlediği politikadan rahatsız olan Rusya, SSCB döneminde geleneksel olarak çok yakın ilişkilere sahip olduğu bu bölgede ağırlığı son yıllarda oldukça artan Türkiye'yi yanında görmek istiyor. ABD'nin 11 Eylül sonrası izlediği politikalar yüzünden İslam dünyasında kazandığı antipatiyi kendisi açısından sempatiye çevirme politikası güdüyor. Rusya açısından İslam



dünyasının en güçlü ve etkin ülkesi Türkiye ile yakın ilişkiler bu yüzden daha bir önem arz ediyor. Kısacası, bunun eksen kaymasıyla ilgisi yok, ilişkileri henüz stratejik olarak ifade edemesek de her iki ülke açısından ilişkilerde strateji başat rol oynuyor.

SD Nükleer enerji konusunda ileriki dönemlere ait neler söylenebilir?

ÖZBAY: Doğu Avrupa'da Rusya yapımı 27 adet nükleer santral halen faaliyette. Slovakya elektrik enerjisinin yüzde 55'ini, Bulgaristan yüzde 41'ini, Macaristan yüzde 33'ünü bu nükleer reaktörlerden sağlıyor. Bu santrallerdeki görevli teknik elemanlar, nükleer sanayi ile ilgili diğer sanayi kollarındaki bütün faaliyetler Rusya'dan alınan teknolojiye dayanmakta. Son 15-20 yılda uluslararası ilişkilerde ve dünya politik haritasında meydana gelen hızlı değişimler Rusya'nın geleneksel pazarlarından başka pazarlar bulmasını gerektirdi. Rusya'nın geleneksel pazarları olan Romanya, Polonya, Kuzey Kore, Küba ve Libya'da düşünülen projeler ya rafa kaldırıldı ya da başlayan projelerin yapımı durduruldu. Ancak enerjiyi dış politikasının bir aracı ve ekonominin can damarı olarak çok başarılı bir şekilde kullanan Rusya nükleer alanda yeni açılımlar peşinde. Son yıllarda Rusya hızla büyüyen Asya ülkeleri nükleer pazarına girmek için büyük çabalar harcıyor. Sadece sekiz Asya ülkesinde 103 nükleer reaktör faaliyette ve 2020 yılına kadar 40 ila 80 arası yeni reaktör inşa edilmesi gündemde. Son yıllarda inşa edilen 34 adet nükleer reaktörün 25'i Asya ülkelerinde. Rusya bu pazarlara girmekte gecikmedi. Hindistan, Çin ve İran'da devam eden nükleer santral projeleri Rusya'yı yeniden bu alanda dünyanın önde gelen ülkeleri arasına soktu. Günümüzde Rusya dünya nükleer santral projelerinin gerçekleştirilmesinde yüzde 20 pazar payına sahip. Ayrıca Türkiye'nin nükleer santral ihalesinin kazanılmasının İran'dan sonra Ortadoğu'da Moskova'yı nükleer teknoloji üzerinde tek etkili güç

haline getireceğini ve bunun başka ülkelerde devamının geleceğini biliyor.

Şunu da unutmamak lazım, Batı bu teknolojiyi Türkiye'ye verme konusunda oldukça nazlı davranıyor. 1960'larda da nazlı davranan Batı'ya karşı Türkiye Sovyet teknolojisini davet ederek ekonomi ve sanayisindeki büyük bir açığı kapatmıştı. O yıllarda Sovyetlerden aldığı teknolojiyi geliştiren Türkiye şimdi Rusya'ya aynı teknolojiyi ihraç eder duruma geldi. Şişecam bu konuda en güzel örnektir. Ancak doğalgaz ve petrolde yüksek oranda Rusya'ya bağımlılığımıza bir de nükleer alanın eklenmesiyle enerji güvenliğinin tehlikeye düştüğü akıllara ister istemez gelmektedir. Doğru bir tespit olmakla birlikte bunun karşılıklı bir bağımlılık olduğunu da unutmamak lazımdır.

SD Vizelerin kaldırılmasının iki ülkeye sağlayacağı faydalar nelerdir?

ÖZBAY: Öncelikle şunu belirtmek lazım, vizeleri kaldırın taraf Türkiye değil. Türkiye zaten pratikte vize uygulamıyordu. Havaalanlarında 20 dolar ödeyen her Rusya vatandaşı 2 ay boyunca geçerli vize alıyor. Sorun Rusya'nın Türk vatandaşlarına çok zor koşullarda vize vermesi. Bu yüzden, vizelerin kaldırılmasından en çok faydalanan ülke Türkiye'dir diyebiliriz. Göçmenlere pek iyi gözle bakmayan, Kafkas diasporasından endişelenen Rusya açısından vizelerin kaldırılmasını kabul etmek büyük bir adım. Şimdilerde bunun nasıl uygulanacağı hakkında uzun uzun düşünmeye başlamışlardır bile. Vizelerin kaldırılmasıyla öncelikle Türkiye'den Rusya'ya giden turist sayısı 40-50 binlerden belki 400-500 binlere çıkacaktır. Bu durum en azından halklar arası ilişkileri geliştirmesi açısından çok önemlidir. İşadamlarımız gerekirse turist vizesiyle Rusya'ya zaten gidiyorlardı. Artık kültür, spor ve eğitim emekçilerimiz de rahat rahat Rusya'ya gidebilme imkânına kavuşacaklardır. Bu ise sayılan alanlarda

zaten çok geri planda kalan Türk-Rus ilişkilerini oldukça canlandıracaktır. Diğer taraftan, bu konuda anlaşma imzalandı ama yürürlüğe girmesi için geçmesi gereken birçok aşama var ve bunun teknik altyapısının hazırlanması gerekiyor. En önemlisi sembolik olarak vizelerin kaldırılması adımı iki ülke arasındaki güven ilişkisinin artırılması çabasına yapılan çok büyük bir katkıdır. Genel olarak atılan bu adımı çok önemli ve yerinde görüyorum.

SD Rusya ile ticari ilişkilerimizi göz önünde bulundurursak, iki ülke bölgesel bir ekonomi birliği oluşturabilir mi?

ÖZBAY: Türkiye'de kimi zaman dile getirilen ruble ile ticaret konusu kısa ve orta dönemde uygulanamayacak bir öneriden ibarettir. Rublenin küresel krizle birlikte yaşadığı şiddetli iniş çıkışlar bu çapta bir ticaret hacmi için güvenilir bir para birimi olmadığını ortaya koyuyor. Bunun yanı sıra iki ülke ticaretinin teknik altyapısı da henüz hazır değil. Milyarlarca dolar döviz rezervi tutarken ve bu rezervini artırmak için çaba harcarken ruble ile ticaret yapmak Rusya açısından cazip değil. Zaten bu konuda ısrarcı değiller, Türk tarafı daha çok bunu dile getiriyor. Türkiye bu türden açılımlara enerjisini harcamak yerine küçük ve orta sanayinin geliştirilmesi ile teknoloji yenilenmesi konusunda sıkıntı çeken Rusya'ya devlet destekli ortak projeler sunmalıdır. Bunun yapılmasıyla ikili ticarete Türkiye aleyhine olan açıklık daraltılabilir. Üstelik ilişkiler sebze-meyve-gıda ile petrol-doğalgaz-maden rutininden çıkartılmış olur.

İki ülke bölgesel bir ekonomi birliği oluşturabilir mi? Yeni bir şey icat etmek yerine Türkiye ve Rusya KEİ'yi bu anlamda etkin bir örgüt haline getirmeleri. Bu durumda her ikisi de kazançlı çıkar.■

Röportaj: Ferit Temur

TDP'nin Yeniden İnşası

Türkiye'nin Ortadoğu coğrafyasından komşuları Suriye ve Irak ile Ortak Bakanlar Kurulu toplantıları yaparken sadece 2009'da Latin Amerika'da iki ve Afrika'da on yeni büyükelçiliğin açılması ile eksen kaymasından ziyade çok eksenliliğin pratiğe geçirilmesi ve bunun da pekâlâ mümkün olabileceğinin ispatı ile açıklanabilir.

Doç. Dr. Murat ÇEMREK*

Ernest Renan'ın ilk olarak 11 Mart 1882'de Sorbonne'da sunduğu ve kültürel milliyetçiliğin klasik metni haline gelen ünlü "Ulus Nedir?" (Qu'est-ce qu'une nation?) başlıklı konferansı, "unutma" fiilinin ulus (nation) yaratılmasındaki temel faktör olduğunu dile getirmektaydı. Renan tarihsel çalışmalarındaki gelişmelerin milliyet prensibi için sıklıkla bir tehlike oluşturduğunu çünkü tarih araştırmalarının bütün siyasal oluşumların başlangıcındaki şiddeti –sonuçları herkes için faydalı bile olsa– gün ışığına çıkardığını iddia ediyordu. Bu yüzden, Renan'a göre, nasıl unutulacağını bilmek herkes için iyiydi, hatta en iyisiydi.

Renan'ın bahsettiği ulus inşasındaki "unutma", ulusun siyasal organizasyonu ulus-devlet (nation-state) tarafından sadece kuruluş aşamasında değil sürdürülmesinde de, Louis Althusser'in "Devletin İdeolojik Aygıtları" (Ideological State Apparatuses) olarak nitelediği başta resmî eğitim kurumları aracılığıyla, sistematik

bir şekilde ve düzenli bir ritüel olarak gerçekleştirilir. Hatta çoğunlukla, Giuseppe Mazzini'nin "İtalya'yı yarattık; şimdi sıra İtalyanları yaratmaya geldi!" dediği gibi, ulus-devlet ulusu öncelendiği için kronik unutkanlık ulusun ontolojik parçasıdır. Tarihsel olarak ilk seküler cemaat olan ulus, zaten tabiiyet bağından dinden ve meşruiyeti din ile ilişkilendirilmiş monarşik yapılardan uzaklaştırarak, yani unutarak ve unutturarak meydana gelmiştir. Renan'ın "unutma" kolaycılığı, empati ve/ya affetme gibi diğer yönelişlerin ulus ve başka toplumsal yapıların kurulmasında bir engel olarak kavramsallaştırılıp gözden düşürülmesine sebep olmuştur. Öyle ki, bahsettiğimiz unutma, sanki hatırlama ve hatırlatma yönündeki bütün kapıları kapatmaktadır. Böylece kronik olsa bile bu sıradan bir unutkanlık olmayıp çeşitli yollarla bir hafıza kaybının gerçekleştirilmesi, yani Cengiz Aytmatov'un ifadesiyle "mankurtlaşma"dır. İşte ulus-devlet, ulus inşasında bahsettiğimiz "unut-

ma" eylemini sistemli bir hafıza kaybı ile işlevselleştirirken doğa boşluk kabul etmediğinden bu boşluğu da yine kendisinin ürettiği başka kurgularla doldurur. Ulus-devlet bu kurguları kendisinin dayattığı resmî tarih anlayışı çerçevesinde siyasallaştırarak "mutlak doğrular" olarak sunar.

Küreselleşme, ulus-devleti özellikle egemenlik tekelinin aşınması bakımından olumsuz yönde etkilediği ve bireysel ile toplumsal olanın resmî olanın önüne geçtiği bir süreçtir. Ulus-devletin yaşadığı bu gerilim, bilgiye daha kolay ulaşılmasıyla toplumsal belleğin siyasal hafızanın önüne geçtiği ve ulus-devletin resmî tarih anlayışının daha sorgulanır hale gelmesiyle ilintilidir. Bilgiyle daha fazla donanan birey ve toplumun, politik toplum (devlet) karşısında güçlendikçe kendisine dayatılan kurguları sorgulaması, demokratikleşmenin de önü hızla açılmaktadır. Böylece devletin, vatandaşlarının toplumsal bellekleriyle daha uyumlu ve paralel politikalar gerçekleştirme ihtiyacı da

***Türk Dış Politikası
(TDP) yeniden inşa
edilirken özellikle
Ortadoğu'nun
hatırlanması, toplumsal
belleğin devletin resmî
hafızasının önüne
geçtiğinin hatta onu
şekillendirmeye
başladığının en
kristalleşmiş örneğidir.***

artmaktadır. Demokratik bir devletin diğerlerine göre en önemli avantajı da buradadır zaten. Yapılan seçimlerle değişen iktidarlar toplumun taleplerine sundukları politikalar aracılığıyla konumlarını sürdürebilmektedirler. Bu bağlamda dış siyasa (foreign policy), ya da Türkçede yaygın kullanımıyla “dış politika” da bu çerçeveden bağımsız olmadığı gibi hatta demokratikleşmenin ve küreselleşmenin en belirgin olduğu politika türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk Dış Politikası (TDP) yeniden inşa edilirken özellikle Ortadoğu'nun hatırlanması, toplumsal belleğin devletin resmî hafızasının önüne geçtiğinin hatta onu şekillendirmeye başladığının en kristalleşmiş örneğidir.

Siyaset ve Siyasa

Siyaset (politics) siyasaların (policies) üretildiği bir platform olarak tanımlanabilir. Siyasa, amaçları gerçekleştirmek üzere alternatiflerin, önceliklerin ve olası olumsuz yan etkilere dair projeksiyonların geliştirildiği açık bir eylem planıdır. Siyasa yapımı (policy-making) bir süreç olarak çeşitli vadelerde (kısa/orta/uzun) ortaya çıkacak konjonktürün hesaba katılarak taktikler ve stratejiler geliştirildiği ve fayda-maliyet analizi (benefit-cost analysis) çerçevesinde kârı azamileştirmeye (profit maximization) dayanır. Siyasa yapıcı (policy-maker) ise sadece karar verici (decision-maker) değil uygulayıcı,

denetleyici ve ortaya çıkan sonuçları itibarıyla hesap vericidir.

Dış politika özgül bir siyasa türü olarak, devletin diğer devletlerle girdiği ilişkilerde mevcut çıkarlarını korumak ve ziyadeleştirmek üzere stratejilerden oluşan bir mekanizma şeklinde tanımlanabilir. Bu tanımın realist teori çerçevesinde ulus-devletin başat aktör ve ulusal çıkarların (national interests) da ana vektör olarak sunulduğunun ve dış politika kavramının da bu bağlamda fazlasıyla basitleştirilmiş ve indirgemeci olduğunun farkındayım. Küreselleşme ile ulus-devletten ve onun ulusal çıkarlarından öte bireysel, toplumsal, yerel, bölgesel, uluslararası (international), ulusüstü (supra-national) ve ulus-ötesi (trans-national) mekanizma ve süreçlerin giderek daha belirginleştiği ortadadır. Küreselleşme, bu bağlamda, ulus-devlete hem alttan hem de üstten baskı uygulayan bir “mengene” işlevi gördüğünü de fark etmek gerekir. Bu gelişme dış politikayı, sadece devletlerin uluslararası ilişkiler sahnesinde tekil aktör olduğu bir yapıdan ziyade bireyden ulus-ötesi kurumlara kadar sayısız aktör ile bir sürü salon ve sahenin yer aldığı küresel bir tiyatro binasını olarak görmeye zorlamaktadır.

“Karmaşık Karşılıklı Bağımlılık”

Her düzeyde ve her alanda artan karşılıklı bağımlılık ile ortaya çıkan “karmaşık karşılıklı bağımlılık”, bireyin toplum ve devlet karşısında artan gücü ve katılımcılığı eşliğinde bütün ezberlerimizi her geçen gün bozmaktadır. Bir matris çerçevesinde düşünürsek bireyler, sivil ve siyasal kurumlar arasındaki ilişkiler ve dolayısıyla etkileşim arttıkça işteşlik de yoğunlaşmaktadır. İşteşlik bizi sadece siyasa yapıcılarının uhdesindeki yönetimden çok katılımcı bir demokrasiyle “yönetişim” kavramına yöneltirken yeni çerçeve de küresel yönetişim olmaktadır. Bu minvalde bir ilişki türü olarak uluslararası ilişkiler (ui), küreselleşirken bu alanı bilimsel bir araştırma sorunsalı haline getiren Uluslararası İlişkiler (UI) disiplini de sadece nominal ve epistemolojik değil ontolojik ve metodolojik olarak

yeniden gözden geçirilmekte ve yeni bir formatta takdim edilmektedir. Uluslararası İlişkilerin hem ilişki hem de akademik bir disiplin olarak böylesine hayatî bir dönüşüm geçirdiği süreçte, dış politika ve dış politika yapımının da yeniden inşa edilmesi eşyanın tabiatı gereğidir. Böylece, dış politika ve yapımı sadece hiyerarşik bir şekilde örgütlenen devletin, hükümetinin ve genelde bürokrasi özelde dışişleri bürokrasisinin münhasır (exclusive) işi olmaktan çıkmış herkesin ev ödevi haline gelmiştir.

Türk dış politikası gerek Cumhuriyet öncesi devrıldığı monarşik Osmanlı hatta Bizans mirası gerekse de devlet seçkinlerinin siyasal seçkinleri bile dışarıda bırakmaya gayret ettiği bir siyasa alanı olagelmıştır. Türkiye’de güvenlikten sonra vatandaşların belirleyiciliğinin en az olduğu dış politika, yukarıda bahsettiğimiz küreselleşme sürecinde köklü bir dönüşüm geçirmektedir. Türkiye’nin 1980’de 24 Ocak Kararları ile daha fazla eklemeli küresel ekonomi, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin (KOBİ) ithal ikameci (import substitution) ekonomik modelden ihracat yönelimli (export-oriented) modele geçişteki yatkınlıkları ve hızla içselleştirmeleri, Türkiye’nin ekonomik algısı ve yapısını değiştirirken siyasal yapıyı da küreselleşmeye daha fazla yönlendirmiştir. Berlin Duvarı’nın çöküşü ile esmeye başlayan sert rüzgârlar Sovyetler Birliği’nin dağılması ile sonuçlanınca, iletişim ve ulaşım alanlarındaki devrimsel dönüşüm küreselleşmenin Türkiye’de daha fazla fark edilmesini mümkün kılmıştır. Ekonomik alanda sıradan insanların artan gücü beraberinde siyasette de daha fazla katılımcılığı sağlarken Türk demokrasisinin konsolidasyonuna hizmet etmiştir.

“Lale Devri” olarak adlandırılan ve ekonomiye yüksek faizlerle sıcak para çekme politikasına dayanan 1990’ların anlayışı, bu saadet zincirinin sürdürülemezliği ile ortaya çıkan 1994, 1999 ekonomik krizleri 2001’deki krizi ile son bulmuştur. 1991-2002 arasında siyasette de zayıf koalisyonlar, Türk demokrasisini >>

daha kırılgan ve 28 Şubat sürecinde yaşandığı gibi müdahaleye daha korunaksız kalmıştır. 2002 Kasım genel seçimlerinde yasaklı lideri Recep Tayyip Erdoğan'ın seçimlere katılamamasına rağmen Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AK Parti) yüzde 34 oy oranıyla tek başına iktidara gelmiştir. Daha önce iktidarı oluşturan koalisyon partilerinin bu seçimlerdeki oy oranlarındaki inanılmaz düşüş hatta yüzde 10'luk ülke barajını aşamayıp parlamento dışında kalmaları, Türkiye'nin demokratik fay hatlarına paralel bir siyasal deprem meydana getirmiştir. Her deprem sonrası olduğu gibi taş yığınları ve molozlar temizlendikten sonra Türkiye siyaseti yeniden inşa edilmeye başlamıştır. Sivil siyasete atanmışların yeni bir müdahalesi olarak okunabilecek Genelkurmay Başkanlığı'nın web sitesine 27 Nisan 2007'de saat 23.30'da konan e-muhtıraya -daha öncesinde hiç rastlanmadığı üzere- AK Parti'nin sağlam karşı duruşu ile Cumhurbaşkanlığı seçimlerine dair Anayasa Mahkemesi'nin kararı nedeniyle ülkede bir referanduma dönüşen 2007 Temmuz genel seçimleri yaşanmıştır. AK Parti artırdığı oyları ve yakaladığı yüzde 47'lik oy oranı bu değişime ivme kazandırmıştır. Bu sayılan dinamikler eşliğinde genelde Türk siyaseti değişirken özelde Türk dış politikasının değişmemesi de beklenemezdi.

2002 ve Sonrası

Dış politika cephesinde 2002'de ilk AK Parti hükümetini bugünkü Cumhurbaşkanı Abdullah Gül kurarken şu anda Dışişleri Bakanı olan Ahmet Davutoğlu da Büyükelçi ve Başbakanın Dış İlişkilerden Sorumlu Başdanışmanı oldu. Erdoğan, yapılan yasal düzenleme ve Mart 2003 Siirt Milletvekili Yenileme Seçimi sonrasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) girdi. Erdoğan'ın Gül'den Başbakanlık koltuğunu devralması sonrasında da Davutoğlu Başdanışmanlık görevini sürdürdü.

Tek parti iktidarının getirdiği istikrarın da katkısıyla Türkiye hızla ekonomik krizden çıkarken Türk

dış politikasında da her anlamda bir canlanma gösterdi. Türkiye, bir yandan hızla Avrupa Birliği (AB) üyeliği için yoğun bir diplomasi trafiğine girerken diğer yandan da Kopenhag Kriterleri'ni sağlamak üzere TBMM de yasal düzenlemelerle meşguldü. Türkiye'nin bu çalışmaları 2004 Ekim'inde bildirildiği üzere gerekli şartların sağlanması durumunda 2005 Aralık'ında müzakerelerin açılması ile taçlanmış oldu. Haziran 2004'de İslam Konferansı Örgütü'nün (İKÖ) tarihinde ilk kez yapılan seçimde, 57 üye ülkeden 32'sinin desteğini alan Türkiye'nin adayı Ekmeleddin İhsanoğlu Genel Sekreter oldu. 1998'de başlatılan "Afrika'ya Açılım Eylem Planı" 2003'de genişletilerek "Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi" olarak uygulamaya konuldu. Türkiye, 2005'i sadece "Afrika Yılı" ilan etmekle kalmadı. Kıtaya Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi (TİKA) vasıtasıyla teknik ve sosyal yardımlar yapan Türkiye, ilk TİKA ofisini de Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da açtı ve Afrika Birliği'nde "gözlemci" statüsü elde etti. Ocak 2008'de Addis Ababa'daki Afrika Zirvesi'nde Türkiye Afrika'nın "stratejik ortağı" olarak kabul edilirken Ağustos 2008'de de "Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi İstanbul'da düzenlendi. 17 Ekim 2008'de yapılan seçimde 151 üye ülkenin oyunu alarak Türkiye, Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine seçildi. Türkiye 2004'de 22 üyeliği Arap Birliği ile Mutabakat Zaptı imzalarken 2006'da da Türk-Arap Forumu oluşturulması kararının alınmasını sağladı. Mart 2006'da Sudan'ın başkenti Hartum'daki Arap Birliği Devlet Başkanları Zirvesine Türkiye ilk kez "gözlemci" statüsüyle davet edilirken bu davet sonraki yıllar için gelenekselleşti. 11 Ekim 2008'de ilk toplantısını İstanbul'da gerçekleştiren Türk-Arap Forumunun ikincisi de 2009'da Şam'da yapıldı. 2010 yılbaşında Arap Birliği Fas asıllı Muhammed Fatih el Nasiri'yi Ankara'ya Büyükelçi olarak atarken Nisan'da da Türkiye'nin Kahire Büyükelçiliği Arap Birliği'ne akredite oldu. 29 Ocak 2009'daki Davos'taki Dünya

Ekonomi Forumu'nda Erdoğan, İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Perez'i ülkesinin Gazze'de yaptıklarına dair sert eleştirisi ve meşhur "one minute" çıkışı ile Arap toplumlarının takdirini topladı. Başta Afrika olmak üzere 20 kadar yeni açılan Türk Büyükelçiliği, Türk dış politikasındaki dönüşümün Ortadoğu ve Afrika'ya özel gönderme ile dikkate değer kilometre taşlarıdır.

Stratejik Derinlik ve Eksen Kayması Tartışmaları

Davutoğlu'nun Türk dış politikasının nasıl şekillendirilmesi ve icra edilmesi gerektiğine dair küresel bir vizyonla birleştirilmiş anlayışını ifade eden Stratejik Derinlik kitabı bir anlamda bu politikanın bugün geldiği konumunun teorik arka planını da sunmaktadır. Türk dış politikasında Ortadoğu'nun bir bölgeden daha fazla ön plana çıkması, Türkiye'deki resmî unutkanlığın savunucularını rahatsız etmesiyle hararetli bir "eksen kayması" (axis shift) tartışması başlamıştır. Türk dış politikasında yukarıda sayılanlarla Kuhnian anlamda bir paradigma değişikliği (paradigm shift) yaşanmakla birlikte, eksen kaymasından bahsedenler genelde Türkiye'nin, Cumhuriyet öncesinde başlayan yaklaşık iki yüzyıllık modernleşme sürecine ket vurulmasından ve Türk dış politikasının "Ortadoğululaşması"ndan şikayetçidirler. Diğer geç-modernleşme örneklerinde olduğu gibi Türkiye'de de modernleşme ile Batılılaşma (Westernization) anlaşıldığı için eksen kayması ile genelde Türk siyaseti Batı ve Batılı değerlerden koparken özelde de Türk dış politikası Batılı referanslarından uzaklaştığı anlatılmaktadır.

Eksen kaymasından bahsedenler kronik ve sistematik unutkanlığı savunmakla oluşabilecek bir naiflik içinde değillerse, kirli bir propaganda mimarlığına ve dezenformasyon mühendisliğine oynamaktadırlar ve bunu yaparken de bilgilerini "bilimsel" ve/ya "stratejik" kılıfı altında mutlaklaştırmaktadırlar. Çünkü herhangi bir ülkenin dış politikasını tek bir eksene hapsedmek başlı başına bir "politi-

kasızsızlaştırma” tercihi olabilir ancak. Tek eksenli bir dış politika benimsemek ve bunda her ne surette olursa olsun bağlı kalınacağını açıklamak ulusal çıkarların nasıl icra edileceğini sorunsalını da beraberinde getirir.

Davutoğlu, Türkiye’nin “proaktif ve bütüncül” bir politika izlediğini belirtirken “Eksenimiz Ankara eksenini, ufkumuz 360 derecedir” vurgusu ile Erdoğan’ın daha önce Kopenhag Kriterlerini yerine getirirse bile müzakerelerin önünün açılmaması durumundaki tavrının ne olacağı sorusuna verdiği, bu kriterleri “Ankara Kriterleri” haline getireceği cevabına paraleldir. Eksen kayması literatüründe oldukça merkezî bir konumda bulunan AB’den uzaklaşılması retoriği, AB’nin dinamosu konumunda bulunan Almanya’nın “imtiyazlı ortaklık” söylemi ve Fransa’nın da bizzat Türkiye’nin bazı müzakere başlıklarının açılmasını engelledikleri ve böylece de Türkiye’ye üyelik perspektifi verilmesini oldukça gölgelediklerini akılda tutmak gerekir. Buna rağmen Türkiye ile on iki tane müzakere başlığının açılması, Türkiye’nin bütün meşakkatlerine rağmen AB yolculuğundan vazgeçmediğinin işareti olarak okunmalıdır.

“Tek Eksenli Değil, Bütüncül ve Sistematik Bir Politika”

Davutoğlu’nun “tüm krizlere doğru yanıtlar üreten, vizyon oluşturan” bir ülke olarak Türkiye perspektifinin, öncelikle bütün yumurtaları aynı sepete koymayarak AB ile şu anda adı konmamış krize bir çözüm arayışı olduğu söylenebilir. Davutoğlu’nun “tek eksenli değil, bütüncül ve sistematik bir politika” yaklaşımı dillendirdiği “ritmik diplomasi” ile mümkün olabileceğini bir yıllık bakanlığı sırasında 100 ülke ziyareti ile ispatlamıştır. Davutoğlu stratejik derinliği fiiliyata geçirirken “komşularla sıfır problem, maksimum işbirliği” ve “sınırsız komşuluk” yaklaşımları ile de teorisini pekiştirmektedir. Türkiye’nin Ortadoğu coğrafyasından komşuları Suriye ve Irak ile Ortak Bakanlar Kurulu toplantıları yaparken sadece 2009’da Latin Amerika’da iki ve Afrika’da on yeni büyükelçiliğin açılması ile eksen kaymasından ziyade çok eksenliliğin pratiğe geçirilmesi ve bunun da pekâlâ mümkün olabileceğinin ispatı ile açıklanabilir.

Eksen kayması savunucuları fildişi kulelerinden kendilerine sanki “siyaset-üstü” bir konum atfederek Türkiye’ye bir eksen ama sadece bir eksen taahhüt etme gayreti içindedir-

ler. Kaldı ki, Türkiye’nin şu ana kadarki dış politikasının “Batıcılık” ve “statükoculuk” olduğunu göz önünde bulundurursak en azından kelime anlamıyla eksen kaymasından değil “eksenler” kaymasından bahsetmemiz gerekir. Böylece Türkiye’ye eksen vaz’ edenler kendi statükoculuklarını dillendirmektedirler. Türkiye’de bir eksen kaymasını bahsetmeden önce Türkiye siyasetindeki demokratik açılımı oluşturan ve sürmekte olan Kürt, Alevi ve Roman açılımları bir yana Ermenistan ile en azından belli bir seviyeye gelen açılımı da hesaba katmak gerekir. Türkiye’nin çok eksenli politikası ile artık hesaba katılmadan hesap yapılamayacak bir ülke konumuna geldiğini ve en azından Sırbistan ile Bosna-Hersek arasındaki yoğun mekik diplomasisi sonrasında elde edilen barış getirici sonuçları fark etmek gerekir.

Orta Asya Politikasında Değişiklik

Türk dış politikası 1990’lar boyunca özellikle Orta Asya’daki Türk Cumhuriyetlerle ilişkilerinde billurlaşan hamaset dolu “ağabey” söylemi, hayal kırıklıkları eşliğinde reelpolitik perspektife sahip ve ayakları yere basan bir söylem ve eylem dizgesine yerini bırakmıştır. Orta Asya politikasındaki değişiklik Türk dış politikasının bugünkü dönüşümüne ışık tutmaktadır. Dış politika yapımının çok bilinmeyenli çoklu denklem olduğu fark edildiğinde yerel, ulusal ve küresel anlamda bir barışın bir eksen yerine birçok eksen üzerinden temin edilmesinin daha gerçekçi olduğunu anlaşılabılır. Taşların yerine oturabilmesi için Osmanlı devletinin kaybedilmesiyle oluşan travma ve sonrasında müptela kalınan sistematik amneziden hızla sıyrılmak adına Türkiye siyasetinin bir hatırlama operasyonundan geçmesi gerekmektedir. Bu vesile ile Türk dış politikasının uzun yıllar Ortadoğu’yu uzaktan seyretmesine sebep olan “Araplar bizi sırtımızdan hançerledi” kurgusunun da değişmesi gerekliliği daha belirginlik kazanır. İşte sırf bu yüzden bile Ortadoğu’yu hatırlamaya değer. ■

SDE Uzmanı*



Ernest RENAN

Aktay Avrupa Parlamentosu'nda Ortadoğu Barışını Anlattı

SDE Başkanı Prof. Dr. Yasin Aktay Strasbourg'daki Avrupa Parlamentosu Ortadoğu Çalışma grubu toplantısına katılarak "Ortadoğu'da Barış Perspektifleri ve Türkiye'nin Barışı Tesisteki Mevcut ve Muhtemel Rolü" üzerine bir konuşma yaptı. Aktay, Türkiye'nin uluslararası ilişkiler alanında son zamanlarda izlediği politikanın ciddi bir paradigma değişikliğine dayandığını ifade etti.

Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Başkanı Prof. Dr. Yasin Aktay Strasbourg'daki Avrupa Parlamentosu'nun Ortadoğu Çalışma grubu toplantısına katılarak "Ortadoğu'da Barış Perspektifleri ve Türkiye'nin Barışı Tesisteki Mevcut ve Muhtemel Rolü" üzerine bir konuşma yaptı.

Konuşmasını Türkiye'nin uluslararası ilişkiler alanında son zamanlarda izlediği politikanın ciddi bir paradigma değişikliğine dayandığını anlatan Aktay, yeni paradigmanın bazı parametrelerini özellikle etrafındaki komşuları düşman olarak görüp ilişkileri donduran bir yaklaşımdan dostluğu ve ilişkileri geliştirmenin faydalarını keşfeden bir yaklaşıma dayanıyor. Türkiye dondurulmuş sorunlarla kendi elini ayağını bağlamak yerine komşularıyla bu sorunları aşmaya cesaret ederek yepyeni bir uluslararası ilişkiler alanının sınırsız faydalarını görmüştür." dedi.

Bölgede 'sıfır sorun' politikasını bir ideal olarak benimseyen Türkiye'nin, buna tamamen ulaşamasa bile en azından bu niyetle olmanın bile sorunların büyük kısmını çözdüğünü anlatan Aktay, Ortadoğu'da da Türkiye'nin çözülemez zannedilen sorunları çözmek üzere önemli roller üstlendiğin kaydetti. Aktay sözlerini şöyle sürdürdü:

"İsrail - Suriye ve İsrail - Filistinliler arasında da bir uzlaştırıcı role soyunan Türkiye özellikle Başbakan Erdoğan'ın Ehud Olmert ile saatler süren ve Suriye ile arabuluculukta önemli bir mesafe kat edildiğini düşündüğü görüşmeden hemen bir gün sonra İsrail'in Gazze'ye hava saldırılarını başlatması üzerine derin bir hayal kırıklığı yaşamış ve Türk milleti adına ağır bir biçimde aldatılmış olduğunu düşünmüştür. Saldırıların trajik sonuçları dolayısıyla bu aldatma Türk milletinde çok daha ağır bir İsrail öfkesine yol açmıştır. İsrail öfkesi Türk milletinde durduk yerde kendi kendine gelişen bir duygu değil bizzat İsrail'in hareketleriyle harekete geçirdiği bir duygu olmuştur. O yüzden Başbakan Erdoğan'ın Davos'ta yaptığı meşhur "one minute" çıkışı Türkiye kamuoyunda bir tür kalplere tercüman olarak algılanmış ve büyük takdirle karşılanmışken Arap ülkelerinin büyük çoğunluğunda da büyük bir sempati ile karşılanmıştır. Ondan sonra Erdoğan'ın İsrail politikalarına karşı artarak devam eden eleştirileri Erdoğan'ın şahsını İslam dünyasında bu konuda var olan kitlesel duyguları en iyi temsil eden önemli bir figür olarak ön plana çıkmasına yol açmıştır. Bu durum belki görünürde bir İsrail karşıtı profil ortaya çıkarmıştır ama eğer barış gerçekten is-

teniyorsa bu barışı tesis etmek üzere Erdoğan'ın şahsının bir arabuluculuk olarak şansını çok daha fazla artırmıştır. Her ne kadar İsrail Erdoğan'ın bu eleştirilerinden yana çok şikayetçi olsa da Araplarla olan sorunlarının çözümünde ancak kendi yanlışlarını bu kadar net bir biçimde söyleme cesareti gösterip bu yolla güvenilirliğini tesis edebilenlerin rolü etkili olabilir. Bugün İslam dünyasında sahip olduğu popülerlik dolayısıyla Erdoğan muhtemel bir Arap-İsrail barış görüşmelerinde önemli bir aktör şansı sanılanın aksine daha fazla artmıştır. İsrail gerçekten barış istiyorsa bu barışın tesisi için ihtiyaç duyduğu aktör Erdoğan'ın bu şekilde oluşan profilden başkası olmayacaktır.

Aslında barış isteniyorsa barış sağlanan taraflar arasında tesis edilir. Ortada bir sorun varsa bu sorunun doğrudan tarafı olmayanlarla değil bizzat sorunun gerçek tarafları arasında görüşülür. Bu noktada tarafların birbirini beğenmemesi gibi bir durum söz konusu olamaz. Daha açıkçası sorunun tarafını beğenmeyip beğeneceği bir taraf arayışına çıkanlar sorunla süresiz yaşamaya mahkum olurlar. Bir noktadan sonra aslında sorunun çözümünü değil çözümsüzlüğünü daha fazla sevdiğine hükmedebilirsiniz. O yüzden İsrail-Filistin sorununda da İsrail'in ve İsrail'in

etkisi altında kalan sözümona arabulucu tarafların sorunun asıl taraflarını, örneğin Hamas'ı dışlayarak ulaşmaya çalıştıkları barışın hiçbir zemini olmuyor. Oysa Hamas bundan beş yıl kadar önce seçimlere girmek suretiyle silahlı mücadelenin alternatifini siyasette bulacağı vaadine inanmışken seçimden aldığı zafer tanınmayınca bizzat demokratik seçeneğe bir darbe vurulmuş oldu.

Geldiğimiz aşamada, daha gerçekçi olmak zorundayız. İsrail'in güvenliği isteniyorsa bu güvenliğin İsrail'in işgal politikasıyla asla sürdürülemediğini de kabul etmek zorundayız. O yüzden Arap-Barış inisiyatifi olarak bilinen ve Alon ben-Meir'in size daha detaylısını sunacağı planın samimiyetle barış ve adalet arayanlar için ideal değilse bile en azından üzerinde uzlaşılabilir asgari koşulları içeriyor olduğunu söyleyebiliriz. Bu plan İsrail'in kendi varlığının Arap ülkelerince tanınması ve güvenliğinin de bu ülkelerce kolaylaştırılması karşılığında 67'de işgal ettiği bütün topraklardan çekilmesi, yerleşimleri durdurması, iki devletli bir yapının kurulması ve Doğu Kudüs'ün bağımsız ve egemen bir Filistin devletini başkenti olarak tanınmasını içeriyor. Bu planın tafralarca benimsenip uygulanmasının sağlanması noktasında Türkiye bugün itibarıyla çok elverişli bir konuma sahiptir. Bu konumu tarafların yanlışlarını görmezden gelmeyerek adil davranacağı hissini bilhassa Filistinlilere yeterince vermiş olduğu için sahiptir. Bu konumu edinirken İsrail tarafını rahatsız etmişse de, İsrail de kendi barış ve güvenliğini gerçekten istiyorsa bu konunun kendisi için de daha uygun olduğunu

kabul etmek zorundadır.”

Yasin Aktay'dan sonra söz alan Alon ben-Meir de Arap Barış İnisiyatifinin bugün için Arap-İsrail sorununun çözümü noktasında alternatifini olmayan en uygun çözüm olduğunu anlattı. Bir şiddet ortamının veya dalgasının bir çok şeyi konuşulamaz hale getirdiğini anlatan ben-Meir, örneğin 2002 yılından beri gündemde olan bu inisiyatif konusunda her seferinde ya intihar saldırılarının veya İsrail'e Gazze'den fırlatılan füzelerin veya İsrail'in Filistinlilere yönelik ağır saldırılarının bunu engellediğini ileri sürdü. Meir-konuşmasını şöyle sürdürdü:

“Bugün ise epey zamandır şiddetin gündemde olmaması büyük bir avantaj oluşturuyor. Bunu bir avantaja dönüştürerek bir an önce hareket ederek bu yolda mesafe kat etmekte büyük fayda vardır. Tek devletli bir çözüm belki daha iyi görünebilir ama bu çözümde İsrail tarafında Filistinlileri uzun vadede ağır tedbirlerle hizaya getirme niyeti, Filistin tarafında da eninde sonunda nüfus yoluyla çoğalarak veya içten verecekleri mücadelelerle İsrail'in güvenliğini tehdit etme niyeti hiç eksik olmuyor. Kısacası görünen kadarıyla iki toplumun bir arada ve barış içinde yaşaması mümkün olmadığından iki devletli bir yapıyı kabul etmek gerekiyor. Buna Ariel Şaron'un bile olduğunu ve Filistin tarafının da razı olduğunu gördüğümüze göre bir başlangıç noktası bir referans noktası var demektir. Şimdiye kadar yapılan barış müzakerelerinin hiç birinde elde bir referans metin yoktu, oysa bir referans metni olarak Arap Barış İnisiyatifi işleri kolaylaştıracak bir metindir. Buna

Arap Birliği üyesi ülkelerin hepsi razı olmuştur. Şimdiye kadar herkes sadece güç dengeleri veya işin maddi alış-veriş düzeyini hesaba katarak konuşmuştur oysa aslolan artık bir zihin yapısını değiştirmektir. İsrail'in daha fazla güvenlik için işgali bir çözüm olarak görmesi son derece yanlıştır. Şu artık anlaşılmış olmalıdır ki işgal güvenlik getiriyor aksine daha fazla güvensizlik getiriyor. Ayrıca Filistin tarafının da artık İsrail devletinin bu bölgede kalıcı ve bir gerçek olduğunu kabul etmesi gerekiyor.

Arap-Barış İnisiyatifinin bazı temel maddeleri vardır: Doğu Kudüs'ün başkenti olduğu bir bağımsız Filistin devletinin kurulmasını içeriyor ki bunda İsrail'in barış için koşullarını karşılayan bir yer de vardır bu planda. Özellikle çünkü İsrail'in uzun vadede meşru güvenlik kaygıları vardır ki bu kaygıları da muğlak olmayan şekillerde karşılanmalıdır. İki devletli çözüm, Filistinli göçmenlerin Yahudi yerleşimleri dolayısıyla oluşan mağduriyetlerine karşı tazminat ve yeniden yerleşim bileşimi yoluyla adil bir çözüm ile Golan tepelerinin Suriye'ye iadesi, yaşayabilir ve sürdürülebilir çözüm için tek yoldur. Arap Barış inisiyatifi bütün bu konularda son derece nettir, Arap devletlerinin şimdi yapmaları gereken aktif ve tavizsiz bir biçimde bu çözümleri geliştirmeleridir. Fakat bunu başarabilmek için kendi siyasi anlatılarını değiştirerek ve kendi Arap kitlelerine İsrail ile barışın Arap devletlerinin ulusal çıkarları açısından en iyi çözüm olduğunu anlatarak başlamak zorundadırlar.

Son olarak Araplarla İsrailliler arasındaki barışın en büyük engeli toprak değilse bile İsrail'in şu veya bu şekilde 1967'den itibaren işgal ettiği bütün topraklardan çekilmesi gerektiği de çok açıktır.”

Alon ben-Meir'in de konuşmasının ardından tartışma kısmına geçildi.

Bir parlamenterin yönelttiği “Hamas Avrupa'nın ve ABD'nin terörist ülkeler listesinde yer alıyor. Bununla muhatap olmanın doğru olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna Yasin Aktay, “İsrail devleti de uygulamalarıyla bütün Arap ülkeleri hatta >>



bütün İslam dünyasında terörist olarak, dahası işgalci olarak anılmakta o yüzden tanınmamaktadır. Ama bugün artık fiili bir durum vardır ve İsrail bölgenin bir gerçeğidir. Arap Barış İnisiyatifi İsrail'i tanıma noktasına gelmişken bölgenin sosyolojik gerçeklerinin üretmiş olduğu bir yapı olan Hamas'ın dışlanması sorunu çözmeye asla hizmet etmeyeceğini görmek gerekiyor. Hem Hamas zannedildiği gibi basit sadece birkaç militan üyesinin oluşturduğu bir örgütten ibaret değil. Hamas İsrail saldırıları ve yayılmacılığı sürdükçe İslam dünyası nezdinde haklılığı ve temsil kabiliyeti daha da artan bir gerçektir. Beğenseniz de beğenmeseniz de bu gerçek değişmiyor ve gerçekten barış istiyorsanız kendi seçtiğiniz ve beğendiğiniz taraflarla değil olayın gerçek taraflarıyla yapmak zorundasınız. Hiçbir zaman değişmeyen bir kuraldır, siyasi yollar tıkanınca radikal ve siyaset dışı yollara kaymalar başlar. Hamas'ın bugün şiddete başvurma sorunların çözümü konusunda siyaset kanallarının tıkanmasından da kaynaklanıyordur. Bunu da göz önünde bulundurmak gerekiyor." şeklinde cevap verdi.

Aynı soruya Alon ben-Meir de "başta Halid Meşal'ın Türkiye'ye gelip Erdoğan ve Davutoğlu tarafından kabul görmesi çok eleştirildi, mevcut AKP hükümetinin İslamcılığa olan ilgisi olarak yorumlandı oysa zamanla bu ilginin ve ilişkinin aslında ne kadar büyük imkanlar barındırdığı net bir biçimde anlaşılacaktır" şeklinde cevap verdi.

Bir parlamenterin "Hamas'ın diğer Arap ülkeleri tarafından da desteklenip desteklenmediğini ve İran'ın Hamas'la olan ilişkisi konusundaki sorusuna Aktay'ın cevabı şöyle oldu: "Ortada bir sorun var olduğu sürece bölgedeki bütün ülkeler bu sorunun üzerinden kendi rollerini oynamak isteyeceklerdir. Hamas'tan yana Arap ülkelerinin liderlerinin bir memnuniyet taşıdığını tabii ki düşünmek mümkün değil. Ancak aynı liderlerin halkları için kesinlikle aynı şeyi söyleyemeyeceğimizi de ifade etmek istiyorum. Bugün İsrail mevcut saldırgan politikalarını sürdürdükçe

buna karşı tepkinin Hamas'a sempati biçimde bütün Müslüman halklar tarafından paylaşılmaya devam ettiğini görürsünüz. Hamas'a terörist diyerek işin içinden kimse çıkamaz bu söylem hatta giderek İslam dünyasında daha fazla islamophobic bir söylem olarak da karşılanıp yüksek bir duvara çarpmış oluyor."

Bir başka parlamenterin İran'la son olarak imzalanan nükleer takas anlaşmasının sürdürülebilirliği ve geleceği hakkında ne düşündüğü sorulduğunda Aktay buna şöyle cevap verdi: "Ben Türkiye adına resmi bir görüş bildirecek durumda değilim, bir akademisyen ve entelektüel olarak konuşuyorum. Türkiye'nin bu konudaki tutumu son derece nettir: Nükleer enerji teknolojisi bütün insanlığın ortak malı ve bunu edinmek her ülkenin hakkıdır. Ancak nükleer silah hiç kimsenin hakkı değildir ne İran'ın ne de başka bir ülkenin. Türkiye dünyanın önde gelen ülkelerinin yapmadığı şeyi yapmış diplomatik bir başarıyla İran'ın güvenini kazandı için bir takas anlaşmasına razı etmiştir. Bu saatten sonra bunu tanımadığını söyleyenler ne istediklerini daha açık söylemek zorundadırlar. Türkiye İran'la bu anlaşmayı yaparken İran tarafından aldatılmayı göze alarak bunu yapmaz. İran veya başka bir taraf anlaşmaya razı olmadığı takdirde sanırım Türkiye'nin anlaşmayı bozanların tarafında yer alacak hali yok. Bölgede nükleer silahların varlığı Türkiye'nin de asla istemeyeceği bir şeydir. Ancak bir de şu noktaya da dikkat çekmek gerekiyor ki, İran'ın nükleer silah yapması sadece bir ihtimaldir oysa bölgede halen fiilen bu silaha sahip olan İsrail var ve hiç kimse İsrail'in bu silaha ne zaman ve nasıl sahip olduğunu bile hatırlamıyor. İsrail'in bölgede daha barışçıl bir misyon mu oynadığı düşünülüyor? Şimdiye kadarki politikaları buna en son ihtimal vereceğimizi gösteriyor."

Aynı soruya karşı Alon ben-Meir, İsrail'in nükleer silah konusundaki durumuyla İran'ınkini karşılaştıran tutumu sağlıklı ve doğru bulmadığını ifade ederek Aktay'a itiraz etti.■

Arap Barış İnisiyatifi Kararları

2002 yılından başlayan sürecin devamında 2007 yılında Riyad'da toplanan Arap Ligi Konseyi, Filistin konusunda, "çatışmaya askeri bir çözüm sunmanın her iki tarafa da barış ve güvenlik getirmeyi başaramayacağı" kanaatini vurgulayarak şu kararları aldı:

1. İsrail'den politikalarını yeniden gözden geçirmesini ve kendisi için de adil bir barışın stratejik seçenek olduğunu beyan etmesini talep eder.

2. İsrail'den ayrıca aşağıdakileri tasdik etmesini talep eder:

a. 4 Haziran, 1967 sınırlarına kadar Suriye Golan Tepeleri ve Lübnan'ın güneyindeki işgal altındaki kalan Lübnan toprakları da dahil olmak üzere, İsrail'in 1967'den beri işgal altındaki tüm topraklardan tamamen çekilmesi.

b. 194. sayılı Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararı'na göre Filistin mülteci sorununa adil bir çözüm için anlaşmaya varılması.

c. başkenti Doğu Kudüs olmak üzere Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki 4 Haziran, 1967'den beri işgal altındaki Filistin topraklarında bir Egemen Bağımsız Filistin Devleti kurulmasının tanınması.

3. Sonuç olarak, Arap ülkeleri aşağıdakileri teyit eder:

a. Arap-İsrail çatışmasının sona erdiğini göz önünde bulundurmak, İsrail ile bir barış anlaşmasına varmak ve bölgedeki tüm ülkelerin güvenliğini sağlamak.

b. Bu kapsamlı barış bağlamında İsrail ile normal ilişkiler kurmak.

4. Ev sahibi Arap ülkelerin özel durumlarıyla çelişen Filistinlilerin ülkelerine geri gönderme usullerinin tamamının reddini garanti eder.

5. Barış olasılıklarını muhafaza etmek ve Arap ülkeleri ile İsrail'in barış ve iyi komşuluk ilişkileri içinde yaşamasını sağlayarak daha fazla kan akmasını engellemek ve gelecek nesillere güvenlik, istikrar ve refah sağlamak için İsrail hükümetini ve tüm İsraillileri bu açılımı kabul etmeye çağırır.

6. Uluslararası toplulukları ve tüm ülkeleri ve organizasyonları bu açılımı desteklemeye davet eder.

7. Zirvenin başkanından, özellikle BM, Güvenlik Konseyi, ABD, Rusya Federasyonu, Müslüman ülkeler ve Avrupa Birliği'nden olmak üzere, tüm seviyelerden açılıma destek sağlamak amacıyla gerekli temasları yürütmek için, bazı üye ülkelere ve Arap Ligi'nin genel sekreterinden oluşan özel bir komite kurmasını talep eder.

Kafkaslarda Son Gelişmeler ve Türkiye- Azerbaycan İlişkileri

Türkiye, Ermenistan'dan mevcut sınırı resmen tanımasını, soykırım iddialarını araştırmak üzere bir alt komite kurulmasını, Ermenistan devletinin soykırım iddialarını uluslararası alanda Türkiye'ye karşı kullanmamasını, bu konuda herhangi bir lobi faaliyeti içine girmeme taahhüdünde bulunmasını, Ermenistan'ın da Türkiye gibi arşivlerini araştırma için açmasını istiyor.

Dr. Mürteza HASANOĞLU*

1990'lı yıllarda dünyada görülen ekonomik ve politik değişim içerisinde en önemli Sovyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması hareketi olmuştur. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bölgede yeni bir süreç yaşanmaya başlamıştır. Sovyetler Birliği dünyada geniş bir coğrafi alanı kapsayan ve içerisinde pek çok topluluğu bir arada barındıran bir devlet olması nedeniyle burada oluşan değişimler tüm dünyayı yakından etkilemiştir. Sovyetler Birliği'nde Gorbachev'in "açıklık" ve "yenden yapılanma" politikalarıyla başlayan yeni dönem, bütün dünyada ideolojilerin değişmesine, duvarların yıkılmasına, demokratikleşme ve etnik milliyet-

çilik hareketlerinin yoğunlaşmasına, iktisadi üretim biçimlerinin ve mülkiyet anlayışlarının, piyasa mekanizması kurallarına doğru kaymasına yol açmıştır. Teknolojinin hızla gelişimi, çevre koşulları, doğal kaynakların sorumsuzca yok edilmesi, artan dünya nüfusu ve artan tüketim talepleri nedeniyle karışımıza yeni bir dünyayı çıkarmıştır. Bu yenisidünya düzeninde gelir, eğitim ve kültür farkları hızla artan terör, kargaşa ve ayrımcılık doğurmuştur. Bölgede barışı tehdit eden uluslararası terörizm, yasadışı göç, uyuşturucu madde ve silah kaçakçılığı sorunları mevcuttur. Bugün, Kafkasya'da her alanda değişim ve dönüşüm yaşanmaktadır. Geçmişten günümüze kadar gelen Kuzey

ve Güney Kafkasya'daki sorunlar halen çözülmemiş durumdadır.

Türkiye ve Ermenistan ilişkileri

Ankara, Erivan ve İsviçre'nin başkenti Bern'den eşzamanlı açıklamalar yapıldı. Türkiye Cumhuriyeti ve Ermenistan diplomatik ilişkiler kurma kararı aldılar. Türkiye'nin Ermenistan'la protokoller üzerinde uzlaşmaya varıldığını dış işleri yetkilileri tarafından bildirildi. Bu protokollerle Ermenistan'la diplomatik ilişki kurulması ve sınırların açılması için bir takvim öngörülüyor. Protokol üzerindeki siyasi müzakerelerin altı hafta içerisinde tamamlanması bekleniyor. Muta-bakata varılan belgeler her iki ülke parlamentolarına da onay için su->

***Türkiye,
Ermenistan'dan
mevcut sınırı resmen
tanımasını, soykırım
iddialarını araştırmak
üzere bir alt komite
kurulmasını,
Ermenistan
devletinin soykırım
iddialarını
uluslararası alanda
Türkiye'ye karşı
kullanmamasını, bu
konuda herhangi
bir lobi faaliyeti
içine girmeme
taahhüdünde
bulunmasını,
Ermenistan'ın
da Türkiye gibi
arşivlerini araştırma
için açmasını istiyor.***

nulacak. Eğer onaylanırsa yürürlüğe girecek. En önemli süreç de bundan sonra başlayacaktır. Çünkü "Ermeni" soykırımı iddialarının ele alınıp çözüme kavuşturulması bu onayın yürürlüğe girmesine bağlıdır.

Peki, neden Türkiye ile Ermenistan arasında diplomatik ilişkiler yok. Sorun hangi ülkeden kaynaklanıyor. Bugün, Ermenistan ile Türkiye arasında hiç bir diplomatik ilişki mevcut değildir. Türk-Ermeni kara

sınırı kapalıdır. Türkiye Cumhuriyeti 16 Aralık 1991'de Ermenistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını tanıyan ilk devletlerden birisidir. İlişkileri derinden etkileyen en önemli iki konu mevcuttur. Bunlardan birisi asılsız soykırım iddialarıdır. İkincisi de Dağlık Karabağ sorundur. Ermenistan'ın Azerbaycan'a bağlı Dağlık Karabağ'ı işgal etmesi yüzünden, Ermenistan'la Azerbaycan arasında meydana gelen savaş, Türkiye'yle Ermenistan arasındaki ilişkilerin bozulmasına neden oldu. 1993 yılında Türkiye Ermenistan'la olan kara sınır kapılarını insan ve mal trafiğine kapattı. Azerbaycan'la Ermenistan arasındaki savaş, Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarının yüzde 20'ini işgali ile neticelendi. Türkiye'nin bunları kabul etmesi ve Ermenistan'ın işgal altında bulundurduğu Azerbaycan topraklarını terk etmemesi iki ülkenin diplomatik ilişkiler kurmasını engellemektedir. Ermenistan, Türkiye Cumhuriyeti ile sınırları belirlenen 1921 tarihli Kars anlaşmasını da tanımıyor.

Son zamanlarda yapılan enerji ve demiryolu anlaşmaları Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye'nin stratejik önemini artırmıştır. Türkiye'nin Ermenistan'la olan sınırlarını kapatması Ermenistan ekonomisini olumsuz yönde etkilemektedir. Nüfus sayısında azalma gözlemlenen Ermenistan'da, yolsuzluk, yoksulluk ve istikrarsızlık hüküm sürüyor. Türkiye Ermenistan'ın Batı'ya açılması önemli ülkelerden birisidir. Türkiye ile sınırların kapalı olması Ermenistan'ı ekonomik, ticari, sosyal ve kültürel yönden çok zorluyor. Ermenistan tarafı Türkiye ile sınırların açılmasını uzun zamandır çok arzu ediyordu. Ermenistan'ın Gürcistan, İran ve Türkiye ile kara sınırı var. İran İslam Cumhuriyeti ile sınırı çok dağlık bölgeden oluşuyor. Doğayısıyla, bu coğrafi durum ticaret

için elverişli değildir. Gürcistan'da son zamanlar istikrarsızlık hüküm sürüyor. Ermenistan için ekonomik ve ticaret açısından Gürcistan riskli bir bölgedir. Ermenistan için en güvenilir ticaret yolu Türkiye'den geçiyor.

Ermenistan, Türkiye'den, kara sınırının açılmasını, diplomatik ilişki kurulmasını, hava, kara ve demiryolu bağlantıları kurulmasını istiyor. Türkiye, Ermenistan'a uluslararası kuruluşlarda uyguladığı tüm vetoları kaldırıyor. Enerji alanında işbirliği yapılmasını istiyor.

Türkiye, Ermenistan'dan mevcut sınırı resmen tanımasını, soykırım iddialarını araştırmak üzere bir alt komite kurulmasını, Ermenistan devletinin soykırım iddialarını uluslararası alanda Türkiye'ye karşı kullanmamasını, bu konuda herhangi bir lobi faaliyeti içine girmeme taahhüdünde bulunmasını, Ermenistan'ın da Türkiye gibi arşivlerini araştırma için açmasını istiyor.

Bilindiği gibi Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarının bir bölümü Ermenistan tarafından işgal edilmiştir. Azerbaycan'dan gelen ilk tepkiler, Dağlık Karabağ Sorunu çözülmeden sınır kapsının açılması Azerbaycan'ın milli çıkarlarına terstir şeklindedir.

Tayyip Erdoğan'ın Azerbaycan Ziyareti

Azerbaycan'a bir ziyaret gerçekleştiren Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Erdoğan, Zagulba Sarayı'nda Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ile biraraya geldi. Başbakan Erdoğan, görüşmede Azerbaycan ile Türkiye arasındaki ikili ilişkileri, bölgesel konuları ve uluslararası gelişmeleri değerlendirdi. Görüşmelerin ardından iki lider açıklamalarda bulundu. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye ve Azerbaycan'ın iki ayrılmaz kardeş olduğunu belirterek, "Bizler ailenin birer fertleri-

yiz. Merhum Aliyev'in ifade ettiği gibi 'tek millet, iki devlet'. Bu tabii lafta değil uygulamada da kendisini gösteriyor, gösterecek. Bizler birbirimize güç katmak suretiyle geleceği hazırlayan iki ülkeyiz" dedi.

Ziyarete çok verimli görüşmeler yapıldı. Bundan sonra iki ülke arasında daha sık görüşmeler olacağı söylendi. Görüşmelerde en önemli adımlardan bir tanesi, Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi'nin kurulması konusunda alınan karardır. Bu konuda çalışmalar yoğun bir şekilde devam ediyor. Azerbaycan Devlet Başkanı Aliyev'in, İstanbul ziyaretinde bunun temeli atılmış olacak. Bu işbirliği Türkiye-Azerbaycan arasında geleceği kuşatan en önemli adım olacaktır. Uluslararası ekonomik krizde Azerbaycan güçlü çıkan, fırsatı iyi değerlendiren ülkelerden birisi oldu. Türkiye de bu işi en az zararla atlatan bir ülke oldu.

Aliyev, Yukarı Karabağ konusunda da Başbakan Erdoğan'ı bilgilendirdi. Başbakan Erdoğan, bu konuyu Rusya Devlet Başkanı Dimitriy Medvedev'le, Türkiye'ye yaptığı son ziyarette ele aldıklarını anımsatarak, "ABD'de Sayın Obama ve Medvedev'le, daha öncesinde de Sarkozy ile bu konuyu görüşme fırsatımız olmuştu. Bizler de konuyla ilgili hassasiyetimizi aynı şekilde devam ettiriyoruz. Bundan

sonra da devam ettireceğiz. Çünkü Azerbaycan'ın bu konusuna bizim duyarsız kalmamız mümkün değil. Her zaman bu işi yakından takip etmenin gayreti içinde olacağız" dedi.

Ayrıca, doğalgaz konusunun bitirilme noktasına getirildiğini bildiren Erdoğan, "Bunu taçlandırma işini de Sayın Cumhurbaşkanı'nın Türkiye ziyaretinde gerçekleştirelim. Türkiye'de bu adımı atmış olalım" diye konuştu. Türkiye ile Ermenistan arasındaki protokollerin parlamentolarda onaylanması sürecine ilişkin soruyu Başbakan Erdoğan, şöyle cevaplandırdı:

"Şu anda Türkiye ile Ermenistan arasındaki bu normalleşme süreci diye ifade ettiğimiz İsviçre'deki anlaşmaların imzalanması, Ermenistan tarafından askıya alınmış durumda. Bizim de biliyorsunuz Parlamente'ye sevk edilmiş durumda. Ancak bizim Parlamente'ye sevk edilen bu normalleşme sürecine yönelik protokolle ilgili çok açık, net bir ifademiz var. O da nedir, dedik ki; bir, bu Dağlık Karabağ konusu, rayonlar konusu bunlar çözüme kavuşmadan, Azerbaycan-Ermenistan arasındaki sorun çözüme kavuşmadan TBMM'den olumlu bir kararın çıkmasının mümkün olmadığını söyledik.

Bölgedeki Nahçıvan ise içişlerinde kendini yöneten, dışişleri ve sa-

vunmada Azerbaycan'a bağlı 340 bin nüfuslu özerk bir cumhuriyet. Nahçıvan'a uçuşlar başlayacak. Bu da çok önemli bir gelişmedir.

Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in, 7 ve 8 Haziran'da, İstanbul'a yapacağı ziyarette Şahdeniz-1 doğalgaz anlaşması yapılacaktır. Bilindiği üzere Türkiye ile Azerbaycan, Şahdeniz doğalgazı projesi kapsamında üç konuda müzakere yapıyor. Bunlar; Şahdeniz-1'den alınan doğalgazın yeni fiyatı, Şahdeniz-2'den Türkiye'nin alacağı gazın fiyatı ve miktarı ile transit taşıma ücretleri.

Bugün yaşanan gelişmelerden dolayı hiçbir ülke karşı karşıya kaldığı sorunları tek başına çözemez. Türkiye'nin bölgesinde izlediği yapıcı ve barışçı politikanın sadece bölgeye değil, aynı zamanda küresel barışa da hizmet ediyor.

Başbakan R. Tayyip Erdoğan'ın Azerbaycan ziyareti ilişkileri geliştirme konusuna yeni bir ivme kazandıracaktır. Azerbaycan - Türkiye ilişkileri çok önemlidir. Türkiye, Azerbaycan'ın ciddi stratejik ortağıdır. Dini, dili, kültürü aynı olan iki kardeş devlettir. Gücünü ve işbirliğini zengin tarihimizden alıyor.■

Araştırmacı*



Globally Yours

**TURKISH
AIRLINES**



A STAR ALLIANCE MEMBER 



Dünyanın 150'den fazla şehrini Türk Hava Yolları'yla keşfedin.

thy.com | 444 0 849





Yunanistan

Yunanistan Bağlamında Avrupa

Yunanistan’da, Avro sayesinde düşük faizle kolay borçlanma imkanı elde eden kesimler sonunu düşünmeden verimsiz yatırımlar yaptılar. Siyasette sol eğilimler üretmeden tüketme taleplerine odaklandı. Maaşlar, ücretler, sosyal desteklerin ne olursa olsun kesintiye uğramasını kabul etmediler. Diğer ülkeler böyle bir ülkeyi niçin desteklesin? Bundan ibret almak lazım.

Doç. Dr. Yaşar AKGÜN

Ünlü İngiliz Financial Times gazetesinin 12 Mayıs 2010 tarihli internet sayısında ABD’nin en önde gelen düşünce üretim kuruluşlarından Dış İlişkiler Konseyi’nin (Council on Foreign Relations) Başkanı Richard Haass tarafından kaleme alınan “Büyük bir güç olarak Avrupa’ya elveda” başlıklı bir yorum yayınlandı. Bay Haass Avrupa’nın askeri öneminin azaldığını, Avrupa siyasi kültürünün kan bedelini göze alacak girişimlerde bulunmaya istekli olmayacak şekilde geliştiğini, bunun da NATO’nun gelecekte üstleneceği rolü sınırlandırdığını ifade etti. Yazara göre, nüfus açısından Avrupa’nın durumu zor görünüyor. Nüfus içinde 65 yaşından büyük olanların yüzdesinin

yüzyılın ortasında şimdiki oranın iki katına çıkacağı tahmin ediliyor. Askerlik yaşındaki nüfus azalacak. Az sayıda çalışan çok sayıda emekli nüfusu sigorta primi kesintileriyle desteklemek durumunda kalacak. Bay Haass yazısını şöyle bitiriyor: “Yapısal ekonomik problemler, siyasi dar görüşlülük, askeri kısıtlar transatlantik sürtünmeyi hızlandıracaktır. Zayıf bir Avrupa daha kısık bir sese ve daha küçük rollere sahip olacaktır. NATO bundan sonra Amerikan dış politikasının çantada keklik bir ortağı olmayacaktır. Onun yerine ABD belirli meydan okumalara karşı mücadele etmek için istekli olanlarla koalisyon oluşturmaya çalışacaktır. Bu koalisyonların içinde zaman zaman Avrupalılar da ola-

bilir, fakat ABD nadiren bir bütün olarak Avrupa’ya veya NATO’ya umut bağlayacaktır. Bu süreç başlamadan bile Avrupa’nın 21.yüzyılda önemli bir dünya gücü olarak zamanı dolmuştur.”

1921’de kurulan ve halihazırda 4.300 üyesi bulunan Dış İlişkiler Konseyi Başkanının görüşlerinin önemli olduğunu vurgulamaya gerek yok. ABD eski başkanlarının, dışişleri bakanlarının, genelkurmay başkanlarının, önde gelen akademisyenlerinin üyesi olduğu bu kuruluş ABD dış politikasının mimarlarında sayılıyor. Demek ki bu kuruluşta Avrupa’nın ve NATO’nun geleceğine ilişkin düşünceler bu yönde. ABD’nin bundan sonra bölge ve

konu bazında ittifaklar arayışı içinde olacağı görülüyor. Bu çerçevede ABD'nin Türkiye'ye yönelik yeni yaklaşımlarının gerekçesi de anlaşılıyor. Enerji, maden ve hammadde kaynakları üzerinde yoğunlaşacak rekabetin Türk aleminin, İslam aleminin ve Afrika'da cereyan edeceği, bu jeopolitik alanda Türkiye'nin kilit konumunda olduğu göz önünde bulundurulduğunda, ABD'nin Türkiye ile işbirliğine ne kadar ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır. Bu yeni durum karşısında ABD'nin Türkiye'yi rahatsız eden terör, antidemokratik yapılanmalar, Kıbrıs meselesi, Ermeni sorunu, AB'ye üyelik gibi konularda ABD'nin engel konumundan çıkıp yardımcı konuma dönüşmesi şaşırtıcı olmamalıdır. Tabii, önemli olan bundan sonraki ilişkilerde milli çıkarların dikkatle ve titizlikle korunmasıdır.

Yunanistan'ın mali durumunun bozukluğunun ortaya çıkması sonrası yaşananlar AB'nin zaafının görülmesine imkan verdi. Bunca yıl Yunanistan bütçe açıkları AB'nin dikkatinden nasıl kaçtı? Milli gelirin yüzde 5'i civarında açık verdiği beyan edilen bütçenin gerçekte yüzde 13 oranında açık verdiği nasıl anlaşılmadı? Yunanistan tahvillerini pazarlayan yatırım bankaları mali durum bozukluğunu nasıl örttü? Böyle bir durum çıktığında nasıl mücadele edileceğine ilişkin mekanizmalar şimdiye kadar niçin oluşturulmadı? Niçin anında müdahale edilmeyerek Yunanistan'ın daha yüksek oranda faiz ödemeye maruz kalıp krizin daha da derinleşmesine sebep oldu?

Kriz Avroyu tehdit eder boyuta yükselme- se belki yardım yapılmayacaktı. Sonunda benzer durumlarda kullanılmak üzere 750 milyar Avro tutarında bir fonun oluşturulmasına karar verilerek piyasalar geçici de olsa rahatlatıldı.

Yunanistan'ın ekonomik durumu yanında sosyal ve siyasi yapısı da gözler önüne serilmiş oldu. Hükümetin

kemer sıkma politikası şiddetli direnç gördü ve protestolar sırasında ölenler oldu. Dış destekle gelirlerinin üstünde yaşamaya alışan kitleler fedakarlığın zenginler tarafından üstlenilmesini istediler. Avro sayesinde düşük faizle kolay borçlanma imkanı elde eden kesimler sonunu düşünmeden verimsiz yatırımlar yaptılar. Siyasette sol eğilimler üretmeden tüketme taleplerine odaklandı. Maaşlar, ücretler, sosyal desteklerin ne olursa olsun kesintiye uğramasını kabul etmediler. Diğer ülkeler böyle bir ülkeyi niçin desteklesin? "Adalarınızı satın!" tavsiyesinde bulundular. Bu duruma düşmek bir ülke için gerçekten acı. Bundan ibret almak lazım. Bu yıl sonunda Yunanistan'da kamu borcunun milli gelire oranı yüzde 133'e ulaşacak. Bu rakam 2013 yılında artarak yüzde 149,1'e yükselecek. Köklü tedbirler almadan bu sorunun üstesinden gelmek mümkün değil. Çok çalışılıp milli gelirin artırılması lazım.

Yunanistan'a benzer sorunların Portekiz, İspanya, İrlanda ve İtalya'da da ortaya çıkması ihtimali var. Bütçe açığının milli gelire oranının 2009 yılı sonunda yüzde 11,2'ye yükseldiği İspanya'da hükümet dış baskılar ve tavsiyeler sonucunda memur maaşlarında Hazirandan geçerli yüzde 5 indirim kararı aldı. 2011 yılında da ücretler dondurulacak. Bu tedbirin bütçe açığını bu yıl milli gelirin yüzde 0,5'i, gelecek yıl yüzde 1'i oranında azaltması bekleniyor. Buna ilaveten

İspanya'da kamu sektörü yatırımlarında 6 milyar Avroluk, bölgesel ve yerel idareleri bütçelerinden 1,2 milyar Avroluk kısıntı yapılacak. İspanya emekli aylıklarını donduracak, gelecek yıl 2.500 Avroluk doğum yardımını kaldırarak, dış yardımda ve ilaç ödemelerinde 600 milyon Avro tasarruf sağlayacak.

İtalya'da bütçe açığını azaltmak için resmi araçlara göz dikildi. İtalya'da 626.000 resmi araba bulunduğu, bu sayının Almanya, İngiltere ve Fransa'dakinin 10 katı olduğu ileri sürülüyor. İtalyan Maliye Bakanlığı 2011 ve 2012 yıllarında ilave 25 milyar Avroluk açık beklediğini belirtiyor.

Mali sorun yaşayan ülkelerin ortak özellikler şunlar: 2002-2008 döneminde düşük faiz döneminde çok borçlandılar, cari işlem açıkları verdiler. Bu özellikler sahip ülkeler başta ABD olmak üzere, İngiltere, İspanya, Portekiz, Yunanistan, İrlanda ve Türkiye idi. Türkiye bütçe disiplini sayesinde diğerlerinin durumuna düşmedi, ama 2009 yılında yüzde 5 daralmadan da kaçamadı. Diğer ülkeler bütçe açıkları ve borç stokları ile mücadele ederken Türkiye mali disiplin konusunda ciddiyetini ve tutarlılığını göstermek için mali kural uygulamasını ilan etti. Buna göre ekonominin yıllık yüzde 5 büyümesi ve bütçe açığının milli gelirin yüzde birini geçmemesi hedefleniyor. Türkiye enflasyon hedeflemesi ile para politikası alanında, mali kural ile de maliye politikası konusunda disiplin iradesini ortaya koymuş oluyor.■



Yunanistan Krizi Avrupa'yı Kendine Getirecek

Fransa, her ne pahasına olursa olsun Yunanistan'ın kurtarılmasının Avro'nun prestiji açısından gerekli olduğunu, Almanya ise bunun "kötü örnek" teşkil edeceği ve bir çeşit "ahlaki tehlike (moral hazard)" sorunu ortaya çıkaracağını ileri sürmektedir. Zor durumdaki ülkelerin "nasıl kurtarılacağı" veya sorunlarının "nasıl çözüleceği" üzerine yapılan tartışmalar, Avro'nun geleceğine ilişkin spekülasyonları da beraberinde getirmektedir.

Doç. Dr. Muhsin KAR*

Amerika merkezli küresel kriz bitti, en kötüsü geri kaldı tartışmaları yapılırken, Yunanistan'dan gelen "kötü haber", Avrupa Birliği'nin kapısını çalmış gözüküyor. Dünyanın ikinci büyük ekonomisinin kapısındaki bu gürültü, sadece evdekileri değil, komşuları ve hatta mahalle muhtarını bile uyandırmışa benziyor. Sorunun çözümüne yönelik olarak evdekilerin ellerini taşın altına koymadaki isteksizlikleri ve kararsızlıkları, AB'nin geleceğine yönelik spekülasyonları da beraberinde getirmektedir. Spekülasyonlar, daha çok Avro'nun geleceğine yoğunlaşmaktadır. Tartışmalar, iki boyutta yapılmaktadır: Avro'nun Yunanistan krizini aşamayacağı ve dağılacağı veya Avrupa bütünleşmesinin daha da derinleşeceği.

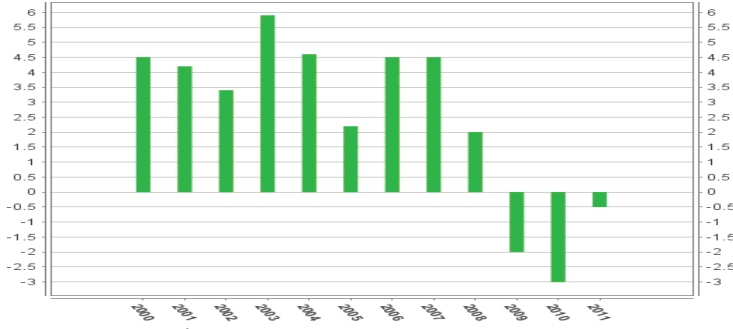
Bu görüşlerin olabilirliğini tartışmadan önce, Avrupa bütünleşmesinin tarihsel gelişimine ve diğer bütünleşmelerden ayrılan karakteristiklerine, Avro Bölgesi'nin istikrarını sağlamaya yönelik geliştirilen mekanizmaları kısaca hatırlamak faydalı olacaktır.

Avrupa Bütünleşmesine Kısa bir Bakış

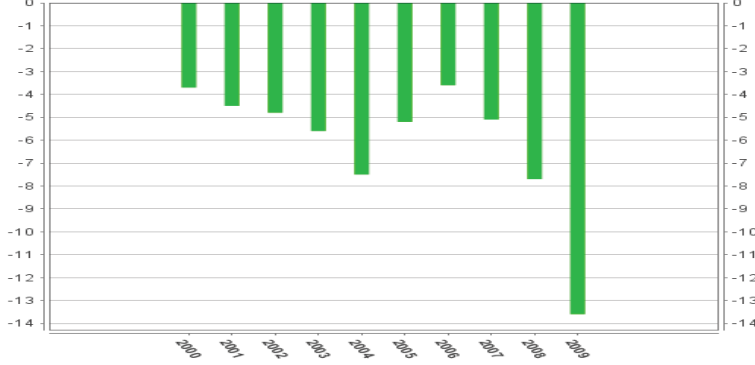
Avrupa kıtasında barış ve istikrarı sağlamak için II. Dünya Savaşı sonrası atılan somut adımlarla (Avrupa Kömür Çelik Topluluğu, 1951; Avrupa Ekonomik Topluluğu, 1957) başlayan Avrupa bütünleşmesi, elitist bir anlayışın ürünü olarak genişleyerek ve derinleşerek bugünkü konumuna ulaşmıştır. 6 ülkeyle yola çıkılmış, zaman içinde katılımlarla

bu sayı 27'ye yükselmiştir. Savaşın hammaddesi olan kömür ve çelik sektörünün yönetiminin bir üst organa devredilmesiyle başlayan süreç, zamanla tüm sektörlerinin entegrasyonuna, her konuyla ilgili standartların ortaklaştırılarak iç pazarın bütünleşmesine doğru ilerlemiştir. Bütünleşmiş bir iç pazarın ortak bir paranın kullanımını zorunlu kıldığında yola çıkılarak, 1993 yılında Ekonomik ve Parasal Birliğe üç aşamalı bir şekilde geçilmesi kararlaştırılmış, bu çerçevede 1999 yılında Avro oluşturulmuş ve 1 Ocak 2002 tarihinde Avro planlandığı gibi banknot olarak tedavüle sürülmüştür. Avro'dan sonra, siyasal bütünleşmeyi gerçekleştirmek için atılan adım, Avrupa Anayasası'nın bazı büyük üye ülkelerde referandumda reddedilmesiyle kesintiye uğramış-

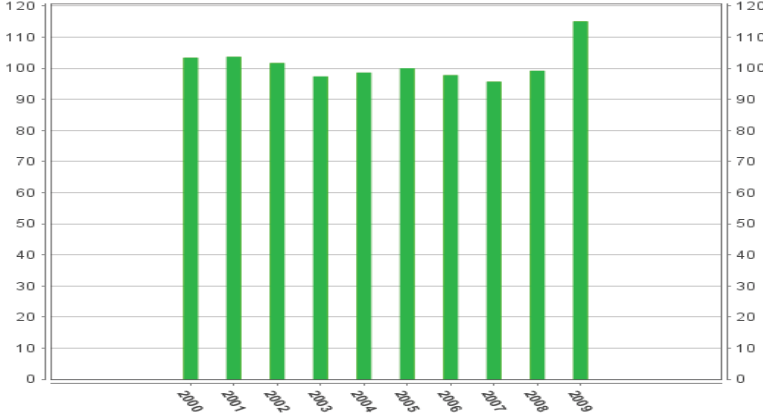
Şekil 1. GSYİH'nın Büyüme Oranı (Yunanistan) Kaynak: Eurostat



Şekil 2. Bütçe Açıklarının GSYİH'ya Oranı (Yunanistan) Kaynak: Eurostat



Şekil 3. Kamu Borçlarının GSYİH'ya Oranı (Yunanistan) Kaynak: Eurostat



tır. Bu hasarı tamir etmek için imzalanmış Lizbon Antlaşması ise, bütün ülkelerde onaylanarak 1 Ocak 2010 itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

Bu kısa tarihçe, AB'nin diğer bütünleşme çabalarından ayrılan karakteristikleri konusunda ipuçları da vermektedir. Birincisi, Avrupa bütünleşmesinin nihai hedefinin siyasal birlik olduğu ve bunun da ekonomik birlik temeline dayandığı görülmektedir. İkincisi, Avrupa bütünleşmesinin ilerlemeci bir yapıda olmasıdır. Nihai hedef doğrultusunda ara hedefler ve buna ilişkin bir takvim belirlenmiş, hedeflerin zamanında gerçekleştirilmesi üzerine yeni hedefler ortaya konulmuştur. Üçüncüsü ise,

Avrupa bütünleşmesi, kendine özgü (sui generis) bir organizasyonel yapı geliştirmiştir. Avrupa Birliği ne tam anlamıyla uluslararası ne de tam anlamıyla ulusüstü bir örgüttür. Her iki organizasyonel yapıdan unsurları içinde barındıran kendine özgü bir (sui generis) yapı geliştirmiştir.

Avro Bölgesi ve İstikrarı için Geliştirilen Mekanizmalar

Ekonomik ve Parasal Birliğe katılım için 1993 yılında geliştirilen Maastricht Kriterleri kullanılmaktadır. Avro'ya katılmak isteyen ülkelerin gerçekleştirmek zorunda olduğu bu ilkeler, enflasyon oranı, faiz oranı,

kamu borçları ve bütçe açıklarına ilişkin üst sınırları belirtmektedir. Özellikle kamu borçlarının GSYİH'ya oranının yüzde 60'ı ve bütçe açıklarının GSYİH'ya oranının ise, yüzde 3'ü aşmaması şartı getirilmiştir.

Bugün 16 AB ülkesi (Almanya, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İspanya, İtalya, Lüksemburg, Portekiz, Yunanistan, Malta, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Slovakya, Slovenya) Avrupa Para Birliği'nin (Avro Bölgesi) üyesidir. Avro'ya 1999 yılında 11 ülke üye olabileceği kararlaştırılmış ve ilerleyen dönemlerde Yunanistan (2000), Slovenya (2007), Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Malta (2008) ve Slovakya (2009) katılmışlardır. Avrupa Merkez Bankası (AMB), bu 16 ülkenin merkez bankası işlevini yerine getirmektedir. Bu 16 ülkedeki ulusal merkez bankaları AMB'nin şubesi olarak çalışmaktadır.

Avro Bölgesinin istikrarının sağlanması içinde iki mekanizma geliştirilmiştir. Birincisi Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (AMBS). AMBS, AB'ye üye olan ve ancak Parasal Birlik içinde yer almayan (Avro kullanmayan) ülkelerle, Parasal Birlik içinde yer alan (Avro kullanan) ülkeler arasındaki koordinasyonun sağlanmasına olanak tanımaktadır. Diğer bir ifadeyle, Avro Bölgesinde uygulanan ortak para politikası, AMB ve AMBS'de yapılan tartışmalar sonucunda gerçekleştirilmektedir.

Avro Bölgesinin istikrarının dayandığı ikinci mekanizma ise, Aralık 1996 tarihinde Dublin'de yapılan Komisyon toplantısında üzerinde anlaşmaya varılan "İstikrar ve Büyüme Paketi"dır. Bu pakt ile fiyat istikrarının, sürdürülebilir bir büyümenin ve istihdam artışının ancak sağlam bir mali politika ile sağlanacağı kabul edilmiştir. Bu bağlamda Komisyon, üye ülkelerin mali politikalarını yakından takip ederek bütçe açıkları ile ilgili erken uyarı sistemi kurmak ve Avro'ya üye ülkelerin bütçe açığı yaklaşma kriterini aşması duru- ➤

munda, Birlik antlaşması ile kendine verilen değerlendirme sürecini başlatmakla görevlidir. Konsey ise, Pakt'ın hassas bir şekilde ve zamanında uygulanmasından sorumludur. Uyarılara rağmen gerekli önlemleri almayan üyelere yaptırım uygulama yetkisi Konsey'in sorumluluğundadır. İstikrar ve Büyüme Paketine ilişkin bütün bu düzenlemelerin amacı, üye ülkelerin özellikle Avro'ya katılmış ülkelerin bütçe disiplinine uymalarını sağlamaktır. Kısacası, üye ülkelerin Avro'nun ve fiyat istikrarının geleceğini tehlikeye atacak politikalar uygulaması engellenmeye çalışılmıştır.

Yunanistan: Huyu Huyundan Vazgeçer mi?

Yunanistan'ın 2000 yılında Avrupa Para Birliği'ne (Avro'ya) girmek için gerekli olan Maastricht Kriterlerini şaibeli bir şekilde sağladığı bilinmektedir. Dönemin büyük ülkeleri bu tartışmalara rağmen, Yunanistan'ın Avro'ya girmesine göz yumdular. Hatta Avro'nun ilk yıllarında da bazı büyük ülkelerin bütçe açıklarına ilişkin yüzde 3'lük kriteri sağlamada zorlanması üzerine, bu ilkenin kısmen "yumuşatıldığı" da görülmektedir.

Yunanistan'da ekonomik büyümenin 2000-2005 arası ortalama büyüme hızı yüzde 4'ün üzerinde ve 2000-2008 ortalaması ise, yüzde 3,75 civarında gerçekleşmiştir (Şekil 1). Bu görece istikrarlı ve AB ortalaması üzerinde olan ekonomik büyüme ise, iç talebe dayanmaktadır. Özellikle yüzde 4'ler civarında olan ücret artışlarının bu büyümede rolü bulunmaktadır. Ancak ücretlerdeki bur artışa rağmen, verimlilik artışı AB'nin altında ve yüzde 1'ler civarında bulunmaktadır.

2009'da büyümenin -yüzde 2 olduğu ve 2010'da ekonominin daha da küçüleceği (-yüzde 3) ve bunun 2011'de de sürmesi (-yüzde 0,5) tahmin edilmektedir.

Ekonomik büyümenin pozitif olduğu yıllarda, 2004 yılındaki astronomik olimpiyat harcamalarının da etkisiy-

le, kamu harcamalarındaki artışın vergi gelirleri ile karşılanamaması, bütçe açıklarının hızla artmasına neden olmuştur.

Yunanistan'da bütçe açıklarının GSYİH'ya oranları Şekil 2'de yer almaktadır. 2000-2009 döneminin tamamında bu oranın Maastricht Kriteri olan yüzde 3'ün üzerinde olduğu görülmektedir. Ancak bu oranın 2009 yılında yüzde 13,6'ya çıkması ülkenin borçlarını ödeyememe riskinin artmasına ve dolayısıyla borçlanma faiz oranlarının astronomik bir şekilde yükselmesine neden olmuştur.

IMF-AB ortak yapımı İstikrar Programı ile bütçe açıklarının hızla düşürülmesi ve 2013'e kadar Maastricht Kriterinin de altına çekileceği taahhüt edilmiştir.

Yunanistan'da kamu borçlarının da yıllar itibarıyla arttığı görülmektedir. 1998 yılında 115,6 Milyar Avro olan kamu borcu, 2009 yılı sonu itibarıyla 273,4 Milyar Avro'ya yükselmiştir. Miktar olarak bu artış 2 kattan fazla olsa da, kamu borçlarının GSYİH'ya oranı 2000-2008 döneminde yüzde 100 yakın bir seyir izlemiştir. 2009 yılında ise bu oran, yüzde 115 olarak gerçekleşmiştir (Şekil 3).

Bütçe açıklarının GSYİH'ya oranı yüzde 13,6'ya (Maastricht Kriterinin 4 katından fazla) ve kamu borçlarının GSYİH'ya oranı ise, yüzde 115'lere (Maastricht Kriteri yüzde 60) çıkması ülkenin bir iflasla karşı karşıya gelmesine neden olmuştur.

Bu kısa açıklamalar, Yunanistan'ın başından beri Maastricht Kriterlerini ve İstikrar ve Büyüme Paketi taahhütlerini ihlal ettiğini göstermektedir. Bu konudaki en ilginç gelişme ise, kendi verileri ile geçmişte (2000 yılında Avro'ya geçişte) de oynayan ve bunu AB'ye "yutturan" Yunanistan'ın huyundan vazgeçmediği, 2009 yılına ilişkin birbirleriyle sık sık çelişen veriler yayınlamasıyla anlaşılmaya başlanmıştır. Ayrıca 2001'den sonrada uluslararası finans kurumları (Goldman Sachs) aracılığıyla yapılan karmaşık swap işlemleri ile ülkeye döviz ticareti adı altında

yüklü miktarda kredi temin edildiği ve bu şekilde borçlarını gizleyerek kamu açıklarını İstikrar ve Büyüme Paketi'nin öngördüğü limitin altında tutulduğu ortaya çıkmıştır. Yunanistan verilerine olan güvensizliği bugün Avrupa Komisyonu'nun resmi istatistik birimi olan Eurostat'ta görmek olanaklıdır. Eurostat, 2004 sonrası Yunanistan verilerini halen geçici/kesin olmayan (provisional) açıklamasıyla yayınlamaktadır.

Yunanistan Avro'yu Sallıyor

Avro Bölgesi ülkeleri, Avro'ya girişinden beri temel kriterleri ihlal eden Yunanistan'ı görmezlikten geldikleri anlaşılmaktadır. Ancak Yunanistan krizinin kapıyı çalmasıyla "uyanık" evdekiler, ne olduğunu veya olacağını anlamaya çalışmaktadırlar. İlk başlarda, evin "haylaz" çocuklarından birinin kredi kartını hesapsızca kullandığının aile reisinden saklanması ve durumun ay sonundaki hesap ekstresinden açığa çıkmasına benzetmek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla, yapılacak iş, aile içinde el birliği ile bu sorunun çözülmesi olarak görülmüştür. Ancak aile içinde yapılan bu tartışmalar, bu durumdaki aile bireyinin "tek olmadığını" ve diğer bazı aile üyelerinin de benzer bir durumda olduğunu anlaşılmaması olayın vahametini göstermiştir. Özellikle Portekiz, İspanya, İtalya, İrlanda ve hatta kısmen Avro Bölgesi dışında kalan İngiltere'nin de benzer sorunlarla karşı karşıya olduğunu açıklanması, hemen herkesin uykusunu kaçırmışa benziyor.

Tablo 1 ve Tablo 2'nin birlikte incelenmesi, Yunanistan'ın tek olmadığını ve tabloda adı geçen diğer ülkelere benzer sorunlarla karşılaştığını göstermektedir. Aynı durumda diğer ülkelerin olması alınacak önlemleri de derinden etkilemektedir.

Dünya'nın ikinci büyük ekonomisi olan AB için, tek başına Yunanistan gibi küçük bir ekonominin kurtarılması fazla bir sorun gibi gözükmemektedir. Ancak aynı durumda diğer ülkelerinde bulunması, sorunun çö-

Tablo 1’de AB, Avro Bölgesi ve seçilmiş bazı AB ülkelerine ilişkin bütçe açıklarının GSYİH’ya oranı sunulmaktadır.

Tablo 1. Bütçe Açıklarının GSYİH’ya Oranı (1998-2009)

Kaynak: Eurostat

	AB27	Avro Bölgesi	İrlanda	Yunanistan	İspanya	İtalya	Portekiz	İngiltere
1998	-1.9	-2.2	2.4	:	-3.2	-2.8	-3.4	-0.1
1999	-1.0	-1.3	2.7	:	-1.4	-1.7	-2.8	0.9
2000	0.6	0.1	4.8	-3.7	-1.0	-0.8	-2.9	3.6
2001	-1.4	-1.8	0.9	-4.5	-0.6	-3.1	-4.3	0.5
2002	-2.5	-2.5	-0.4	-4.8	-0.5	-2.9	-2.8	-2.0
2003	-3.1	-3.1	0.4	-5.6	-0.2	-3.5	-2.9	-3.3
2004	-2.9	-2.9	1.4	-7.5	-0.3	-3.5	-3.4	-3.4
2005	-2.4	-2.5	1.7	-5.2	1.0	-4.3	-6.1	-3.4
2006	-1.4	-1.3	3.0	-3.6	2.0	-3.3	-3.9	-2.7
2007	-0.8	-0.6	0.1	-5.1	1.9	-1.5	-2.6	-2.8
2008	-2.3	-2.0	-7.3	-7.7	-4.1	-2.7	-2.8	-4.9
2009	-6.8	-6.3	-14.3	-13.6	-11.2	-5.3	-9.4	-11.5

Tablo 2 ise aynı ülke grupları ve seçilmiş AB ülkelerinin kamu borçlarının GSYİH’ya oranlarını vermektedir.

Tablo 2. Kamu Borçlarının GSYİH’ya oranı (1998-2009)

Kaynak: Eurostat

	AB27	Avro Bölgesi	İrlanda	Yunanistan	İspanya	İtalya	Portekiz	İngiltere
1998	66,4	72,8	53,6	94,5	64,1	114,9	52,1	46,7
1999	65,8	71,5	48,5	94,0	62,3	113,7	51,4	43,7
2000	61,9	68,8	37,8	103,4	59,3	109,2	50,5	41,0
2001	61,0	68,4	35,6	103,7	55,5	108,8	52,9	37,7
2002	60,4	68,2	32,2	101,7	52,5	105,7	55,6	37,5
2003	61,8	69,4	31,0	97,4	48,7	104,4	56,9	38,7
2004	62,2	69,8	29,7	98,6	46,2	103,8	58,3	40,6
2005	62,7	70,4	27,6	100,0	43,0	105,8	63,6	42,2
2006	61,4	68,7	24,9	97,8	39,6	106,5	64,7	43,5
2007	58,8	66,2	25,0	95,7	36,2	103,5	63,6	44,7
2008	61,6	69,7	43,9	99,2	39,7	106,1	66,3	52,0
2009	73,6	78,7	64,0	115,1	53,2	115,8	76,8	68,1

zümüne ilişkin alınacak önlemlerin şeklinin ve zamanlamasının belirlenmesini güçleştirmektedir. Burada özellikle bütçe açıkları ve borçları yüksek bu ülkelerin bono ve tahvil-lerin büyük ölçüde Avrupa, özellikle de Alman, bankalarının kasalarında tutulmaktadır. Yunanistan’ın olası borç krizi içine girmesi, mali durumu kötü diğer ülkelerin borçlanma faiz oranlarının aşırı yükselmesine sebep olacak ve bu durum AB genelinde bütün finansal sistemde zincirleme bir şekilde sarsıcı bir hasara yol açabilecektir. Dolayısıyla Avro kul-lanan ve kullanmayan tüm AB üyesi ülkelerin hızlı ve etkin bir şekilde sorunun çözümüne ilişkin bir yol haritası belirlemeleri önem arz etmektedir. Zaten bu konuda da başarılı sayılabilecek bir hız ve büyüklükte tepkilerin olduğu da görülmektedir.

Bu çerçevede Fransa ve Almanya’nın başını çektiği iki farklı bakış açısı belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Fransa, her ne pahasına olursa olsun Yunanistan’ın kurtarılmasını ve bunun Avro’nun prestiji açısından gerekli olduğunu istemektedir. Diğer yandan Almanya ise, Yunanistan’ın kurtarılmasının benzer durumda olan diğer ülkelere “kötü örnek” teşkil edeceği ve bir çeşit “ahlaki tehlike (moral hazard)” sorunu ortaya çıkaracağını ileri sürmektedir. Zor durumda olan ülkelerin “nasıl kurtarılacağı” veya sorunlarının “nasıl çözüleceği” üzerine yapılan tartışmalar, Avro’nun geleceğine ilişkin spekülasyonları da beraberinde getirmektedir.

Almanya’nın isteksiz davranması-na rağmen, Avro’nun geleceği açısından son kertede Yunanistan’ın

iflas etmesine izin vermeyeceği de dile getirilmektedir. Almanya’nın IMF ısrarının arka planında IMF’yi devreye sokarak, Yunanistan’ın İstikrar Programı çerçevesinde yapısal reformlarını gerçekleştirmesini zorlaması yatmaktadır. Almanya, IMF’nin bir nevi “dış denetçi” olarak süreçte yer almasını ve reformlarda gözden geçirilmesini istemektedir. Bu durum ahlaki tehlike sorununu kısmen ortadan kaldırmakta ve sorunlu ülkelerinde elini taşın altına koymasını gerektirmektedir.

AB’nin Krizle İmtihani

Avro’nun kaydi para olarak ve ardından banknot olarak elle tutulur bir şekilde 2002 yılında tedavüle girişinden bugüne, ne kadar güçlü olup olmadığı tartışmalı bir konudur. Burada özellikle Avro Bölgesi’nde yer >>

Yunanistan'ın 2000 yılında Avrupa Para Birliği'ne (Avro'ya) girmek için gerekli olan Maastricht Kriterlerini şaibeli bir şekilde sağladığı bilinmektedir. Dönemin büyük ülkeleri bu tartışmalara rağmen, Yunanistan'ın Avro'ya girmesine göz yumdular.

alan ülkelerin bir şok karşısında farklı şekillerde etkilenmeleri durumunda nasıl önlemler alınacağı büyük önem arz etmektedir.

Yunanistan'da başlayan ve bazı diğer ülkeleri de etkilemeye başlayan kriz, Avro'nun ilk krizi olma özelliği taşımaktadır. Bu kriz Avro'nun ne kadar güçlü bir para olduğunu ve AB'nin bir şok karşısında nasıl davranacağını ve ortak bir çözüm

bulup bulamayacağı açısından önemlidir. Zira gerek Maastricht Kriterleri gerekse İstikrar ve Büyüme Pakti taahhütleri bu krizi önlemede yetersiz kalmıştır.

Ayrıca kriz, siyasal bütünleşmenin de tam anlamıyla gerçekleştiremediği bir anda Avrupa'nın kapısını çalmıştır. Aslında yaşanan kriz, "ekonomik bir dev" ve ancak "siyasal bir cüce olan" Avrupa'nın geleceğini de şekillendireceği açıktır. Bu noktada tartışmalar, Avrupa bütünleşmesi derinlemeye devam mı edecek, yoksa derinleşme sürecini bir başka bahara mı erteleyecek sorularıyla da yakından ilintilidir.

AB'nin Sorun Çözme Kültürü ve Entegrasyonun Derinleşmesi

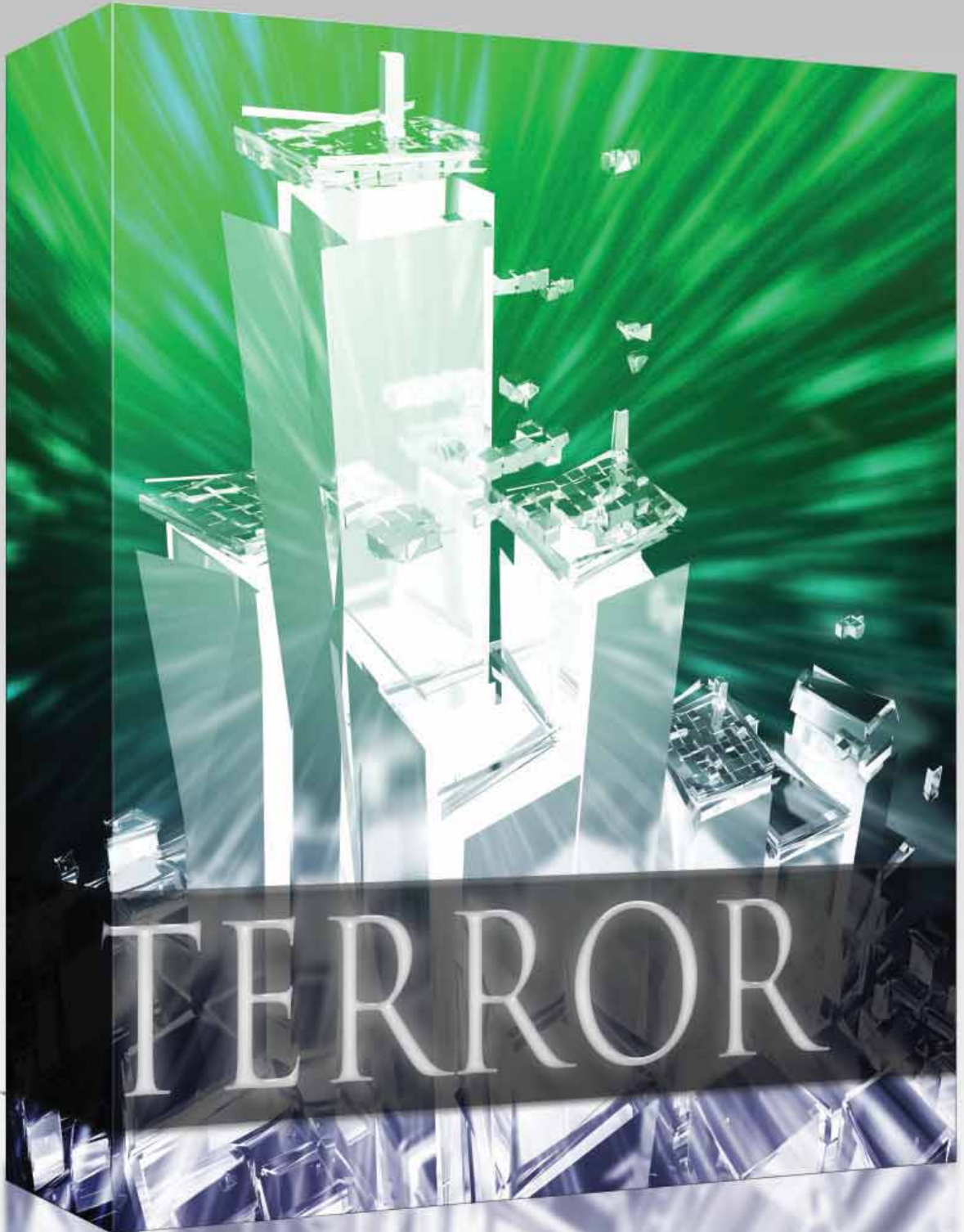
Avrupa bütünleşmesi, nihai hedef olan siyasi birliği oluşturmak için ekonomiyi önceleyen bir tutum içinde olduğu daha önce belirtilmişti. Ayrıca 50 yıldan uzun süredir devam eden bu bütünleşme sürecinin öğrettiği sorun çözme kültürünün burada da devreye gireceği açıktır. Bu çerçevede açıklanan 750 Milyar Avro'luk paket bu yönde bir adım olarak değerlendirilmelidir. Avrupa Birliği'ne tam üyelik müktesebatı diğer ülkelerinde (İngiltere ve Danimarka hariç) zamanla Avro Bölgesine girme yükümlüğünü de içer-

mektedir. Avro Bölgesi ülkeleri, üye ülkelerden birinin Avro dışına çıkar(t)ılmasının maliyetini ve oluşacak prestij kaybının bedelini hep beraber karşılayabilme potansiyeline sahiptirler.

Ancak bu kriz AB açısından yeni bir sürecinde başlangıcını oluşturacaktır. Özellikle, Avro'nun istikrarı için gerekli olduğu düşünülen Maastricht kriterleri ile İstikrar ve Büyüme Pakti'nin krizi önlemedeki yetersizliği, yeni mekanizmaların geliştirilmesinin zorunlu olduğunu göstermiştir. Bu çerçevede ilk olarak, kriterlere ve taahhütlere uymamanın daha katı kurallara bağlanması sözkonusu olabilir. İkinci olarak, kriz üye ülkelerde uygulanan maliye politikalarının daha sıkı bir işbirliği ve koordinasyon içinde yürütülmesi gerektiğini gösterdiğinden, bu yönde adımların atılması olasıdır. Üçüncü olarak, IMF'nin küresel ekonomik yapıda oynadığı role benzer işlevler görecektir bir Avrupa Parasal Fonu'nun kurulması ve etkin bir şekilde çalıştırılması daha şimdiden gündeme gelmiştir. Dördüncü olarak, belirlenen yeni ilkelere üye ülkelerin uyduğunun etkin bir şekilde denetlenmesi ve özellikle istatistik ofislerinin ortak bir standarda kavuşturulması çabaları da artacaktır. Beşinci olarak, siyasi liderliğin önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Dolayısıyla önümüzdeki dönemlerde Lizbon Antlaşması'nın siyasi birlik doğrultusunda yeniden revize edilmesini ve bütünleşmenin daha da derinleştirilmesini de gündeme getirecektir. Son olarak, AB ekonomilerinin işgücü verimliliğinin düşüklüğü, yaşlanma ve rekabetçiliğinin artırılmasına yönelik yeni önlemlerin geliştirilme çabasını ve böylelikle Birliğin temel sorunlarının çözümüne ilişkin tartışmaların yapılmasını da hızlandıracaktır.■

Çukurova Üniversitesi, İktisat Bölümü*





Güvenlik



Organize Suç - Terör Sarkacında Değişen Dengeler

Organize suç örgütleri, haberleşmede, suç işlemede ya da karşı istihbarat faaliyetlerinde ileri teknolojiden yararlanmaya çalışmaktadırlar. Örneğin, Kolombiya ve Meksika uyuşturucu kartelleri, uyuşturucu soruşturmaları yürüten görevlilerin izlenmesi, haberleşmelerine müdahale edilmesi, görevlilerin fotoğraflarının ve diğer kişisel bilgilerinin toplanması için ileri teknolojiden yararlanmaktadır.

Ömer Ersoy*

Günümüzde devletler açısından ciddi bir tehdit olarak algılanan terörizm, gelişen ve değişen küresel koşullara bağlı olarak yeni imkân ve kabiliyetler elde etmektedir. Öte yandan, maksimum çıkar elde etme amacıyla hareket eden organize suç grupları da, yasadışı faaliyetlerini, ülkelerin yargısal denetimi dışında tutacak ve güvenli bir şekilde devamını sağlayacak alanlar kurmaya çalışmaktadır.

Toplumlari değişik düzeylerde ve şartlarda tehdit eden terör ve organize suçların bazı durumlarda iç içe geçtiği ya da kendi aralarında ortaklıklar kurabildiği ve birbirinden beslenebildiği artık bilinen bir gerçektir. Sınır aşan organize suçların elinde bulunan büyük maddi kaynaklar, terör örgütlerinin ihtiyacı olan finansmanın önemli bir unsuru haline gelirken, terör ve iç çatışmalar nedeniyle istikrarsızlaşan coğrafyalar, sınıraşan kaçakçılar için güvenilir

rotalar ve özellikle silah kaçakçılığı bakımından uygun pazarlar haline dönüşmektedir.

Siyasal şiddet tanımı içinde yer alan terör örgütlerinin, siyasal amaçlarını öne çıkararak kendilerine meşruiyet zemini bulma çabaları sorunun önemli bir parçasıdır. Bunun yanında, gerek örgütsel gerekse bireysel anlamda organize suç grupları ve suç faaliyetleriyle yakınlaşma içinde olmaları, sorunun gizlenmeye çalışılan diğer bir yönünü teşkil etmektedir.

Bu bağlantının adli soruşturma ve mahkûmiyetlerle açığa çıkarılması terör örgütleriyle ulusal ve uluslararası alanda daha etkin ve çok yönlü mücadele edilebilmesine imkân verecektir. Bu açıdan bakıldığında, terör ve organize suçlar arasındaki bağlantının ortaya çıkartılmasına yönelik çabaları, yeni geliştirilen kapsamlı mücadele anlayışının bir parçası olarak kabul etmek gerekir.

Bu kısa değerlendirmeden sonra sırasıyla nihai hedefleri farklı olan ancak kesiştiği noktalar giderek artan terör ve organize suçlara, farklı ve benzer yönleri de vurgulanarak değinilecek ve etkin mücadele adına atılması gereken adımlar sıralanacaktır.

Kesişen Özelliklerden Gelişen Benzerliklere

Başlangıç noktaları zıt olsa da, hem terör örgütlerinin hem de organize suçların hedefinde kamu düzeni ve meşru otorite vardır. Öncelikle yapılanma konusundaki benzerliklere değinecek olursak, organize suçların, terörist örgütlerin hücre yapısını kendi bünyelerine adapte ettiğine dair çeşitli tespitler yapılmaktadır. Hücre örgütlenmesi esasında terör gruplarının klasik örgütlenme modelidir. Hücre örgütlenmesinde 3-5 kişilik yapılanma söz konusu olup, bu grup içerisindeki üyeler örgütün diğer hücrelerini tanımamaktadır. >>

Soğuk savaşın sona erdiği, küreselleşmenin son dalgasının hissedildiği, teknoloji, ulaşım ve haberleşmede devrimlerin yaşandığı 1991'den sonraki dönemde terör-organize suç yakınlaşmasında da artış görülmüştür. Organize suçların baskın bir şekilde sınıraşan bir yapıya kavuşması da aynı döneme denk gelmektedir.

Hücre grubunun lideri iletişim kuracak olan sorumludur. Hücre yapılanması sayesinde örgüt içerisine sızma girişimleri ya da örgüt mensuplarının yakalanması, örgütün varlığını en az düzeyde etkilemektedir. Bu grupların izlenmesi ve çökertilmesi genellikle daha zordur.

Yapılanmalarındaki gizlilik, grup kontrolü, örgüt içi disiplin ve görev dağılımı birbirine benzemektedir. İtirafçı ve gizli tanıkların ortaya çıkmaması için örgüt içi kontrole her ikisinde de ihtiyacı vardır. Zira örgütlerin çökertilmesinde kendi içlerinden çıkan itirafçılar kilit konumdadır.

Her iki örgüt de seyahatlerinde sahte pasaport, sahte kimlik kartları, sahte plaka takılmış çalıntı ya da kiralık araç kullanmaktadır. Eleman temini, suç eşyalarının transferi ya da gizlenmesinde kullanabilecekleri güvenli yerlere ihtiyaçları vardır. Bunun için kendi diasporalarından yararlanma eğilimi içindedirler.

Organize suç örgütleri, haberleşmede, suç işlemede ya da karşı istihbarat faaliyetlerinde ileri teknoloji-den yararlanmaya çalışmaktadırlar. Örneğin, Kolombiya ve Meksika

uyuşturucu kartelleri, uyuşturucu soruşturmaları yürüten görevlilerin izlenmesi, haberleşmelerine müdahale edilmesi, görevlilerin fotoğraflarının ve diğer kişisel bilgilerinin toplanması için ileri teknolojiden yararlanmaktadır.

Aynı temayül terör örgütleri için de geçerlidir. Türk Polisinin, Nisan 2004'de DHKP-C terör örgütüne karşı eşzamanlı olarak Almanya, İtalya, Hollanda ve Belçika'yla ortaklaşa gerçekleştirdiği operasyon sonucu, örgütün 1993 yılından bu yana iç haberleşmesinin şifreli sistemler üzerinden yapıldığı tespit edilmiştir.

Uygulanan taktikler açısından baktığımızda, organize suç faaliyetlerinde terör taktiklerinin kullanılmasının yeni bir olgu olmadığını görmekteyiz. Bu durum, özellikle saldırılarında sıklıkla araba bombalama yöntemini kullanan Cali ve Medellin kartellerinin bulunduğu Kolombiya'da iyi bilinmektedir. Rusya ve İtalya'da zaman zaman devlet adamlarını öldürmeye ya da korkutmaya yönelik eylemlerde bazı terör metotları kullanılmaktadır. 1993'de İtalya'da mafyaya karşı hukuk mücadelesi veren meşhur savcılardan Giovanni Falcone ve Paolo Borsellino'nun öldürülmesi en çok bilinen örneklerdendir.

Terör-Organize Suç Yakınlaşması

Soğuk savaşın sona erdiği, küreselleşmenin son dalgasının hissedildiği, teknoloji, ulaşım ve haberleşmede devrimlerin yaşandığı 1991'den sonraki dönemde terör-organize suç yakınlaşmasında da artış görülmüştür. Organize suçların baskın bir şekilde sınıraşan bir yapıya kavuşması da aynı döneme denk gelmektedir.

Bu dönemde terörist gruplara yönelik doğrudan devlet desteğinin azalmış ve küreselleşmenin cazip imkânları terör örgütlerinin ilgi alanına girmiştir. Bu örgütlerin organize suçlarla daha fazla yakınlaşmasına, bu gruplarla etkileşim içine girmelerine ve bazı durumlarda önemli miktarlarda

kazanç getiren suç faaliyetlerine doğrudan karışmalarına sebep olmuştur. Bu yasadışı faaliyetler, uyuşturucu madde kaçakçılığı, haraç alma, korumaya parası alma, adam kaçırma, insan ticareti, göçmen kaçakçılığı, silah ticareti, silahlı soygun, sigara kaçakçılığı, nitelikli sahtecilik, kıymetli taş ve maden kaçakçılığı, kredi kartı dolandırıcılığı, karapara aklama ve yasal ekonomik aktivitelerden fon sağlama gibi çeşitli suç türlerini kapsamaktadır.¹

Günümüzde, bazı akademisyenler, terörizmle organize suçluluk arasında bir ayırımı gitmeyi dahi gereksiz bulmaktadırlar. Örneğin, sınır aşan suçluluk ile ilgili tanımlamalara dikkat çeken Stanislawski, terörizmi, en sert yöntemi kullanan sınır ötesi suçluluk türü olarak ele almakta ve terörizmle mücadelenin de organize suçlulukla birlikte ele alınması gerektiğini ifade etmektedir.²

Bu yakınlaşmaya dünyadan örnekler vermeden önce bunun muhtemel nedenleri üzerinde kısaca durmamız gerekir. Öncelikli sebepler arasında, finans temininin garanti altına alınmasına, yakalanmamak için uyguladıkları karşı taktiklere ve örgütlerin şiddet uygulama vasıtası olan silah ve mühimmata duydukları ihtiyaca bakmak gerekir.

Bunu biraz açacak olursak; karapara aklama, sahtecilik ya da bomba yapımı gibi uzmanlık gerektiren alanlarda paylaşım, uyuşturucu ekim alanlarını ve kaçakçılık güzergâhlarını güvence altına alma ihtiyacı, politik ve ekonomik yapının terör örgütleri eliyle kaosa sürüklenmesi ve böylece organize suç gruplarına yaşam alanı açılması, kolluk birimlerin terörle mücadeleye odaklanması nedeniyle organize suç grupları üzerindeki baskının azalması gibi muhtemel beklentiler ve sebepler söz konusudur.

Örneğin, Rus mafyasının Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (Fuerzas Armadas Revolucionarias Colombianas-FARC) ile silah karşılığı uyuşturucu değişimi yaptığı ve karapara aklama imkânları sağladığı ileri sürülmekte, Kolombiya- ➤

lı Medellin ve Cali uyuşturucu kartellerinin, kokain laboratuvarlarının güvenliğini sağlamaları için FARC gerillalarını kiraladıkları birçok raporda belirtilmektedir.

Böylece teröristler ileriki eylemlerinin finansmanı için kazanç sağlarken, uyuşturucu kartelleri ise kazançlı faaliyetlerini güvenli bir şekilde sürdürmek için etkin bir yol bulmuş olmaktadır. Dolayısıyla, ideolojik bir amaçla hareket eden terör örgütlerinin organize suç gruplarıyla kurdukları bu tür bir ilişkiye ancak bir çıkar ittifakı demek mümkündür. Bu çıkar ittifakının coğrafi olarak belirli bir bölgede izini sürmek mümkün müdür sorusuna verilecek yanıt çok basittir: terör örgütünün ve organize suç gruplarının faal olduğu her yerde bu yaklaşmanın ipuçları ve delilleri görülebilmektedir.

AB bünyesinde ise 1995’de AB Konseyi’nin La Gomera Deklarasyonu’yla, Konsey, ilk defa terörün uluslararasılaşmasına vurgu yaparak, terör örgütlerinin organize suçların metotlarını kullanmakta olduğunu ve teröre karşı mücadelenin, salt teröre yönelik düzenlemeleri değil aynı zamanda diğer suç faaliyetleri ile de mücadeleyi de kapsayacak şekilde olması gerektiğini kabul etmiştir.

Bazı terör ve organize suç grupları bu ittifaktan bir adım öteye geçerek, artık hem terör hem de organize suç özelliğini aynı anda gösteren bir yapılanmaya bürünebilmektedir. Bir terör grubunun herhangi bir politik amaçla ortaya çıktığını düşünelim. Eğer grup maddi kaynak bulamazsa ayakta kalması mümkün değildir. Zira kamuoyunun dikkatini çeken eylemler yapabilmesi, eleman temini ve bunları eğitilmesi için maddi kaynağa ihtiyacı vardır. Örneğin, Kuzey İrlanda’daki IRA ve IRA’nın İngiliz hükümetiyle müzakerelere başlamasına tepki olarak 1997’de ortaya çıkan ‘Gerçek IRA’ için sigara kaçakçılığı en önemli finans kaynaklarından birisi olmuştur.

Diğer taraftan böyle bir terör örgütü maddi kaynak bulmakta başarılı olur ancak kendisine politik bir rol bula-

mazsa, organize suç karakterine bürünmesi kaçınılmazdır. Tarihte buna ilişkin örnekler de bulunmaktadır. Örneğin, 1644’te Çin’in Mançular tarafından ele geçirilmesinin ardından Ming Hanedanlığını tekrar kurmak amacıyla ortaya çıkan “Triads” sonraki yıllar içinde gevşek bir ağa sahip sınıraşan bir suç grubuna dönüşmüştür. Bugün Bunun gibi, Mafya, Fransa’nın Sicilya Krallığı’ndan vergi almasına karşı çıkan bir grup olarak doğmuş, zaman içerisinde büyük bir uluslar arası suç grubu haline gelmiştir.

Bugün ‘yaklaşık 300.000 kişinin bağlantısı olduğu düşünülen Triads, Çin topraklarında özellikle Hong Kong’da oldukça aktiftir. Haraç, kumar, fuhuş, göçmen kaçakçılığı, sahtecilik, dolandırıcılık, lüks ve ileri teknoloji ürünlerinin çalınması, silah kaçaklığı, uyuşturucu kaçakçılığı, karapara aklama ve yasal iş sektörüne sızma gibi birçok farklı suç faaliyetine karışmaktadırlar. Triads’ı oluşturan suç grupları dünyanın birçok bölgesine dağılmış olan Çinli yasal ya da yasadışı göçmen grupları suç faaliyetlerinde kullanmaktadır.

Narko-Terörizm

Uyuşturucu, soğuk savaş yıllarından itibaren, bir işgali sürdürmek, bir direnişi hareketini veya terör örgütünü desteklemek ya da gizli bir operasyonu yürütmek için gerekli olan maddi desteği hızlı bir şekilde sağlayacak önemli bir finans kaynağı olarak görülmüştür. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi tahminlerine göre yasadışı uyuşturucu ekonomisi yıllık 380-400 milyar Dolar civarındadır. Dolayısıyla, devlet dışı aktörlerin bu yasadışı sektöre girmesi şaşırtıcı değildir.

Narko-terörizm tabiri ilk defa 1983 yılında, Peru’nun eski devlet Başkanı Belaunde Terry tarafından, uyuşturucu kaçakçıların narkotik polisine karşı uyguladığı terör-tipi saldırıları (bombalama, adam kaçırma, suikast) tarif ederken kullanılmıştır. Bu tabir 1980 ve 90’larda Latin Amerika uyuşturucu kartelleriyle

bağlantılı olarak sıklıkla kullanılmış ve uluslararası literatürün bir parçası haline gelmiştir. Uyuşturucu kartellerinin bu sistematik saldırılarındaki amaç hükümetleri kendi işlerine karışmamaya zorlamaktır.

Günümüzde, narko-terör tabirine yüklenen anlam değişime uğramış durumdadır. Bu tabirle kastedilen, terör örgütlerinin kendi faaliyetlerini finanse etmek üzere uyuşturucu kaçakçılığına yönelmeleri anlatılmaktadır. Bu alanda görülen terör-organize suç bağlantısı üç seviyede ortaya çıkmaktadır. Bunlar: vergi almak, ticari ağa girmek ve uluslararası ağ oluşturma aşamalarıdır.

İlk seviyeye verilebilecek güncel örnek Taliban’dır. Taliban’ın güçlü olduğu güney Afganistan’da uyuşturucu üretimi atmaktadır. Tüm dünya pazarlarına, çoğunlukla eroin formunda ulaşan bu yasadışı ticaretten Taliban yüzde 10-15 civarında vergi almaktadır ki bu da en az 100 milyon Dolara denk gelmektedir.

İkinci seviyeye örnek olarak Kolombiya’nın uyuşturucu ticaretine büyük oranda karışmış FARC verilebilir. ABD yetkililerine göre, Kolombiya’daki terör gruplarının finansmanı yüzde 60-90 oranında uyuşturucu ticaretine dayanmaktadır.³ Kolombiyalı bir askeri yetkilinin açıklamasına göre, FARC toplam mevcudunun yaklaşık yarısı uyuşturucu faaliyetlerinde kullanılmaktadır. Bu seviyenin 3. seviyeden ayrıştığı nokta faaliyetlerin çoğunlukla ülke toprakları ile sınırlı kalmasıdır.

Son seviye olan uluslararası ağ oluşturmaya, PKK/KADEK terör örgütünü örnek göstermek mümkündür. Pek çok raporda da belirtildiği gibi, terör örgütü, uyuşturucu kaçakçılığını önemli bir finans kaynağı olarak görmektedir. Yukarıda sayılan iki seviyenin özelliklerini de bünyesinde taşıyan örgüt, uyuşturucunun İran sınırından Güney Doğu Anadolu’ya geçişinde ve oradan da balkan Rotası üzerinden Batı Avrupa’ya kadar ulaşmasında rol oynamaktadır. PKK, uyuşturucunun Avrupa için>>

Bugün ‘yaklaşık 300.000 kişinin bağlantısı olduğu düşünülen Triads, Çin topraklarında özellikle Hong Kong’da oldukça aktiftir. Haraç, kumar, fuhuş, göçmen kaçakçılığı, sahtecilik, dolandırıcılık, lüks ve ileri teknoloji ürünlerinin çalınması, silah kaçaklığı, uyuşturucu kaçakçılığı, karapara aklama ve yasal iş sektörüne sızma gibi birçok farklı suç faaliyetine karışmaktadırlar.

deki dağıtım ağları üzerinde de ciddi bir kontrol mekanizmasına sahiptir. 2009 Ekim ayında, ABD Hazine Bakanlığı tarafından, PKK’nın üst düzey mensuplarının uluslararası uyuşturucu kaçakçıları listesine alınması bu durumu teyit eder niteliktedir. 2004 yılında PKK tarafından kurulan ve İran’a karşı silahlı saldırılar gerçekleştiren PJAK da Şubat 2009’da aynı listeye alınmıştır.

2009 Şubat ayında Kıbrıs Rum Kesimi’nde 3 PKK üyesinin araçlarında yapılan aramada 10 kg. eroin, makineli tüfek ve PKK’a ait çeşitli dokümanlar tespit edilmiştir. Bu olayın hemen ardından Kıbrıs Rum Kesimi’ndeki üst düzey örgüt mensu-

bu iddialara göre 225 bin Dolar nakit parayla Yunanistan’a geçmiştir.⁴ Bu da terör örgütünün uyuşturucu kaçakçılığındaki rolünü gösteren diğer bir bilgidir. AB’nin 2007 yılından itibaren yıllık olarak hazırlamakta olduğu Terörizm Durum Raporları da, PKK’nın bu ve benzeri suç faaliyetlerine karıştığına ilişkin tespit ve değerlendirmelere yer vermeye başlamıştır.

Bu sayılan üç aşamanın dışında kalan bir ihtimal daha vardır. O da suçluların sabıka geçmişi içinde hem uyuşturucu hem de terörün bulunabilme ihtimalidir. Örneğin terör örgütü içinde bulunup kendi adına uyuşturucu kaçakçılığı da yapanlar olabildiği gibi, eskiden ya da halen uyuşturucu kaçakçısı olup da terör örgütleri mensuplarıyla irtibatlı olanlar da bulunabilmektedir. David Coleman Headley’in hikâyesi bu açıdan dikkate değerdir.

2008 yılında Hindistan’ın en kalabalık şehirlerinden Bombay’da düzenlenen terör saldırıyla bağlantılı olarak 2010 yılında yakalanan ABD vatandaşı David Coleman Headley, suçunu kabul etmiştir. ABD Federal Polisi’ne yaptığı itiraflarda ABD yabancı terör listesinde yer alan Leşker-i Tayyiba’nın Pakistan’daki eğitim kamplarına 2002-2005 döneminde katıldığını ve Bombay saldırılarından önce keşif yapmak üzere kendisinin de bu şehre gittiğini ayrıca karikatür krizi nedeniyle İslam dünyasının tepkisini çeken Danimarka’daki gazete binasına saldırı planlayanların arasında olduğu itiraf etmiştir.⁵ Cezasında indirim şartıyla yaptığı bu işbirliği, Headley’nin ABD makamlarıyla yaptığı ilk anlaşma değildir. 1990 yılında uyuşturucu kaçakçılığından mahkûm olduğunda da böyle bir anlaşmayla ABD Uyuşturucu ile Mücadele Birimi’nin (DEA) muhbiri sıfatıyla Pakistan’da en azından 2001 yılına kadar görev yapmıştır.⁶

Sonuç

Terörist örgütlerin, varlıklarını sürdürürken yerel ve yabancı organize suç gruplarıyla irtibatlı olmayacağını ileri sürmek günümüz koşullarında artık gerçekçi bir yaklaşım değildir. Terör örgütleri finans kaynaklarını güçlendirmek ve ihtiyaç duydukları silah, mühimmat ve lojistiği temin etmek için başta uyuşturucu olmak üzere, silah ve mühimmat kaçakçılığı, göçmen kaçakçılığı, bilişim suçları ve karaparanın aklanması gibi birçok suç alanına yönelmektedir.

Toplumun her kesiminin terör, organize suçlar ve bunların ortaklıklarından doğan tehdidin farkında olması etkin ve kalıcı mücadele için hayati öneme sahiptir. Toplumun bu konuda bilinçlendirilmesinde siyasi otoriteye, kolluk birimlerine, medyaya ve ilgili akademisyenlere ciddi sorumluluklar düşmektedir.

Diğer önemli adım ise, terör ve organize suç gruplarının, gelir kaynaklarından mahrum bırakıldığı etkili müsadere sistemlerinin kurulmasıdır. Bunun için, polis, gümrük ve mali uzmanların bir arada çalışacağı ulusal bir ‘müsadere birimi’nin kurulması tercih edilebilir bir yöntemdir.

Müsadere sonucu devlete intikal eden gelirin diğer bazı gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, terör ve organize suçla mücadelede ya da bu tür suçların sebep olduğu zararlarının önlenmesinde ve meydana gelen zararların telafisinde kullanılabileceği düşünülmektedir.

Diğer önemli bir husus ise ileri teknolojisi kullanabilen örgütlere karşı polisiye mücadelenin mutlaka siber alanının olmasıdır. Bunun için öncelikle, ihtisas kolluk birimlerinin gerekli donanımına sahip olması gereklidir. ■

Araştırmacı*

1. E. Alper Güvel, “Organize Suç Ekonomisi ve Hukuk Uygulaması”, 1 Baskı, (2004), Ankara: Roma Yayınları s.85.
2. Ersin Yalçın, “Sınırşan Organize Suçlarla Mücadelede Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkileri”, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007, s.43
3. Federal Research Division, “Report on a Global Overview of Narcotics-Funded Terrorist and Other Extremist Groups”, Washington, D.C. 2002, s. 50.
4. Benjamin Freedman ve Matthew Levitt, “Contending with the PKK’s Narco-Terrorism”, 9 Aralık 2009, Washington Düşünce Enstitüsü, <http://www.washingtoninstitute.org/templateC05.php?CID=3151>
5. <http://chicago.fbi.gov/dojpressrel/pressrel10/cg031810.htm> (erişim tarihi: 10.04.2010)
6. <http://www.nytimes.com/2010/03/26/world/asia/26pstan.html> (erişim tarihi: 10.04.2010)



Modern Terörizmin Siber Silahı: İnternet

Terörle mücadele alanında çalışan bazı uzmanlara göre, internetteki terörist grupların varlığı günden güne artmaktadır. Mevcut, aktif olarak çalışan terörist web sitesi sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte, 1998’de 100’ü geçmeyen bu sitelerin günümüzde 5 bin’e yaklaştığı söylenmektedir.

Özlem Pınar ORAN*

21. yy’da terörizm teknikleri, terörist faaliyetlerini kolaylaştırmak için internet kullanımının artmasıyla birlikte, şüphesiz, eskisinden çok farklıdır. İnternetin dünya çapında yaygınlık kazanması ile kıtalararası iletişim ve bilgi aktarımı bir tuşa basmaktan ibaret hale gelmiştir. Teknolojideki bu gelişmelerden toplumlar pozitif anlamda yararlandıkları gibi, organize suç örgütleri ve terör örgütleri de, gelişen bu teknolojiyi yakından takip ederek, hem kazançlarını katlamakta, hem de geleneksel suç türlerinin dışında yeni suç türleri geliştirmektedir. Devletlerin iç güvenliğini tehdit eden ve hedefine ulaşmada hiçbir sınır tanımayan suç örgütleri, bilgisayar teknolojisi yardımıyla tahmin-

lerin ötesinde bir mobilite kazanarak uluslararası suç trafiğine yeni bir boyut kazandırmıştır.

Terörle mücadele alanında çalışan bazı uzmanlara göre, internetteki terörist grupların varlığı günden güne artmaktadır. Mevcut, aktif olarak çalışan terörist web sitesi sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte, 1998’de 100’ü geçmeyen bu sitelerin günümüzde 5 bin’e yaklaştığı söylenmektedir. Arama motoruna “I am a terrorist” (ben teröristim) yazdığınızda, saniyesi dolmadan 1 milyon 400 bin sonuç veren bir internet ortamında, bu rakamlar korkutucudur ve kuşkusuz göz ardı edilmemelidir.

Prof. Dr. Gabriel Weimann, “İn-

ternetteki Terör: Yeni Arena, Yeni Zorluklar”¹ adlı kitabında siber ortamda gerçek bir savaşın sürmekte olduğunu fakat kimsenin bu savaşın farkında olmadığını ileri sürmektedir. Weimann, kitabında, terör örgütlerinin günlük hayatta yıkıcı faaliyetlerini gerçekleştirmek için interneti nasıl ve hangi amaçlarla kullandıklarını çok kapsamlı ve çarpıcı örnekler ile anlatmıştır.

Teröristlerin İnterneti Kullanım Amaçları

İnternet, terörist örgütler tarafından, bilgi toplama, ağ oluşturma, örgüte üye temini ve nakli, talimat verme ve online bomba-silah yapım kılavuzları dağıtımı, eylemlerini planla-

Örnek Eylemler

1996 Eylül ayında CIA web sitesi kırıldı. Her ne kadar gizli dosyalara giriş olmasa da site içeriğinin değiştirilmesi büyük etki yarattı.

1999 Ocak ayında San Antonio'daki Kelly Hava Üssü bilgisayarları iki gün boyunca sürekli saldırıya uğradı. Saldırı Kanada, Norveç ve Tayland'da ki ağlar üzerinden deneyimli kişilerce yapılan ve koordineli bir saldırı idi.

1996 yılında Peru'nun Lima şehrinde Japon Büyükelçiliğine saldırarak diplomatik, askeri ve siyasi personeli rehin alan Tubac Amaru adlı terör örgütünün ABD'de ve Kanada'da bulunan sempatizanları örgütün faaliyetini destekleyen birçok site kurmuşlardır. Bu sitelerde, propaganda ve eyleme destek ile birlikte örgütün Japon Büyükelçilik binasına saldırı planlarını da yayınlamışlardır.

Meksika'da faaliyet gösteren Zapatistalar (Zapatista National Liberation Army) 1994 ayaklanmasından bu yana internet üzerinden yoğun bir propaganda faaliyeti içine girmiştir. Kolombiya'da faaliyet gösteren The Revolutionary Armed Forces of Colombia örgütü, Peru'daki Shining Path örgütü interneti propaganda aracı olarak etkin şekilde kullanan terör örgütleridir. Genel olarak Latin Amerika menşeli terör örgütleri net ortamını etkin olarak kullanan terör örgütleridir. Bu örgütler ve diğerleri web sayfalarında linkler vererek terör eğitimi konusunda sempatizanlarını eğitmektedir.

Hamas ve Hizb-ut-Tahrir gibi radikal örgütler de interneti propaganda aracı olarak kullanılmaktadırlar. Lübnan da bulunan İran yanlı Hizbullah örgütü, internet üzerinden kitap ve diğer yayınlarını satarak örgüte mali destek sağlamaktadır. Hamas ve İslami Cihad örgütlerinin, teröristlere internet üzerinden haritalar, fotoğraflar ve bomba yapımında kullanılan teknik bilgileri ayrıntılı bir şekilde ulaştırdıkları bilinmektedir.

ma ve koordinasyon, bağış toplama, diğer örgütlere bu yolla saldırma ve elektronik bombardıman gibi amaçlar için yaygın olarak kullanılmaktadır. Kısaca açıklamak gerekirse;

Bilgi Toplama - İnternet temelde büyük ve sanal bir dijital kütüphanedir. Teröristler, nükleer güç tesisleri, havaalanları ve terörle mücadele önlemleri hakkında bile ayrıntıları araştırmak için interneti kullanıyorlar. Bu örgütler, saldırı için gerekli bilgilerin yüzde 80'ini yasal olarak kamuya açık olan bu bilgileri kullanarak internetten sağlıyorlar.

Ağ Oluşturma - İnternet, çeşitli terörist gruplar arasında iletişimi kolaylaştırmakta ve faaliyetlerinin etkin bir şekilde koordine edilmesine imkân tanımaktadır. Web, iletişim maliyetini azaltırken paylaşılabılır bilgilerin çeşitliliğini ve karmaşıklığını artırır. İnternet, terör örgütleri mensuplarının birbirleri ile iletişim kurmada, şiddet ve nefret içerikli mesajlarını kitlelere ve sempatizanlarına ulaştırmada etkin bir forum haline gelmiştir.²

Üye Temini ve Nakli - Bilindiği üzere, üye toplama her türlü örgütün sürdürülebilirliği için gereklidir. Bazı örgütlerin amaçlarına ilgileri olan ya da bu alana yönelik çalışmalarını yürüten kimi internet kullanıcıları, örgüt ile bu sayede temasa geçebilmektedir. Örgütte işverenler de bazı sanal sohbet odalarında interaktif internet teknolojisini kullanarak sempatizanlar ya da potansiyel üyeler toplarlar. Teröristler saflarına yeni kişileri çekebilmek için son zamanlarda, yetkililer tarafından giderek daha sıkı gözetlenen camilerin yerine, internetteki islami sohbet forumlarına sızmayı tercih ediyorlar. Söz konusu kesimleri denetim altında tutmayı zorlaştıran bir diğer neden de, cihat propagandası yapan ve sayıları gittikçe artan, biri kapanınca yerine hemen başka bir adreste yenisi açılan internet siteleridir.³

Talimatlar ve Online Kılavuzlar - El Kaide için internet, sadece önemli bir istihdam ya da iletişim aracı olarak değil, artık sanal bir eğitim

kampı olarak da kullanılmaktadır. İnternetteki bazı web siteleri, kimyasal ve patlayıcı silah üretiminin nasıl yapılacağını öğreten kitapçık ve kılavuzlarla doludur. Bu kılavuz, kitapçık ve videokasetlerini internette bulmak, artık çok kolay bir hale gelmiştir. Özellikle Afganistan'da bu şekilde istihdam edilen ve eğitilen teröristler bulmak mümkündür. İnternette Teröristin El Kitabı "Terrorist's Handbook"⁴ ya da Anarşistin Yemek Kitabı "The Anarchist Cookbook"⁵ şeklinde çeşitli kılavuzlar yer almaktadır. Yani kimyasal ya da patlayıcı silah ya da bomba yapmayı öğrenmek, hatta terörist olmak, günümüzde, farenin bir tık ötesinde, parmaklarımızın ucundadır.

Planlama ve Koordinasyon - Öte yandan, belirli saldırıların planlanmasında ve koordinasyonunda internet teröristler için paha biçilmez bir değerdedir. 11 Eylül saldırılarında da El-Kaide çalışanlarının, interneti, yoğun bir şekilde kullandıkları söylenmektedir. Örgüt üyeleri rutin bir şekilde mail olarak bilinen elektronik posta aracılığı ile mesajlar göndermekte, saldırılar düzenlemek ve eylemlerini koordine etmek için sohbet odalarını kullanmaktadır.

Bağış Toplama - Yine teröristler, çevrimiçi anket ve sipariş formlarındaki kişisel bilgiler aracılığıyla, muhtemel sempatizanlarını belirlemek için interneti kullanıyorlar. Bu insanlardan sonrasında da elektronik posta aracılığı ile terörist örgütler için bağışlar toplanıyor.

Diğer Terörist Örgütlere Saldırı - Ayrıca net, terörist örgütler arasında ve içinde de sanal bir savaş alanı olarak kullanılmaktadır. Hem Hamas ve El Kaide gibi gruplar arasındaki tartışmalar hem de grupların kendi içindeki çatışmalar bu web siteleri aracılığı ile yürütülmektedir.

Kimi terörist örgütler amaçlarını ve kullandıkları yöntemleri web sitelerinde yayınlamaktadırlar. İnternetteki teröristlere ait web sitelerinin iyi takibi ve analizi sonucunda edinilen istihbarata göre, bir takım saldırılar- ➤

İnternet, terörist örgütler tarafından, bilgi toplama, ağ oluşturma, örgüte üye temini ve nakli, talimat verme ve online bomba-silah yapım kılavuzları dağıtımı, eylemlerini planlama ve koordinasyon, bağış toplama, diğer örgütlere bu yolla saldırma ve elektronik bombardıman gibi amaçlar için yaygın olarak kullanılmaktadır.

rın gerçekleşmeden öğrenilmesi ve bu doğrultuda önleyici müdahalelerde bulunulması olasılığı da vardır. 2004 Madrid bombalamasından 3 ay önce, El-Kaide web sitesine sanal ortamda saldırıyı önceden tasarlayan bir plan yayınlamış ve Norveçli bir araştırmacının bunu görüp dosyalamasına rağmen bir şey yapılmamış, kimseler de bu ipucunu zamanında fark edememiştir.⁶

Elektronik Posta Bombardımanı - Günümüzde birçok kişi haberleşmesini artık elektronik posta adresleri aracılığıyla yapmaktadır. Terör örgütleri bu şekilde protesto amaçlı olarak devlete ait siteleri mail bombardımanına tutmaktadırlar.⁷ Bilinen ilk e-mail bombardımanı ayrılıkçı Tamil Gerillaları tarafından gerçekleştirilmiştir. Tamil Gerillaları Sri Lanka'nın yurtdışı temsilciliklerine binlerce mail göndermişlerdir. Mail'de şu ifade yer almaktadır: "We are the Internet Black Tigers, and we are doing this to disrupt your communication"(Bizler İnternetin Siyah Kaplanlarıyız ve bunu iletişimimizi altüst etmek için yapıyo-

ruz). Tamil gerillalarının saldırıları günlük ortalama 800 mail olmak üzere yaklaşık 2 hafta sürmüştür. Savaş Altyapı Sistemleri Çalışmaları Merkezi'nin başkanı olan William Church, Tamil gerillalarının o dönemlerde gerçekleştirmiş olduğu kanlı saldırılardan sonra kamuoyunda ciddi anlamda destek yitirdiğini ve bu eylem ile yeniden destek kazandığını belirtmiştir. Saldırının Sri Lanka'nın dış temsilciliklerinde istenilen korkuyu ve endişeyi (ki bunlar terör eyleminin asıl amacıdır) oluşturduğu kabul edilmiştir.⁸

Teröristlerin Kendilerini İfade Dili

ABD'deki yetkililerin başını ağrıtan bir yeni gelişme de, El Kaide'nin kendi fikirlerini yaymak ve taraftar toplamak için yaptığı propaganda İngilizceye ağırlık vermesidir. Örneğin, Bin Ladin'in internette izlenebilen birçok video mesajın kısa bir süredir İngilizce altyazısı bulunuyor. Örgütler, İngilizce sayesinde milyonlara ulaşabiliyor ve propagandasını bu yolla daha etkin bir şekilde gerçekleştirebiliyor.

Siber Terörizm

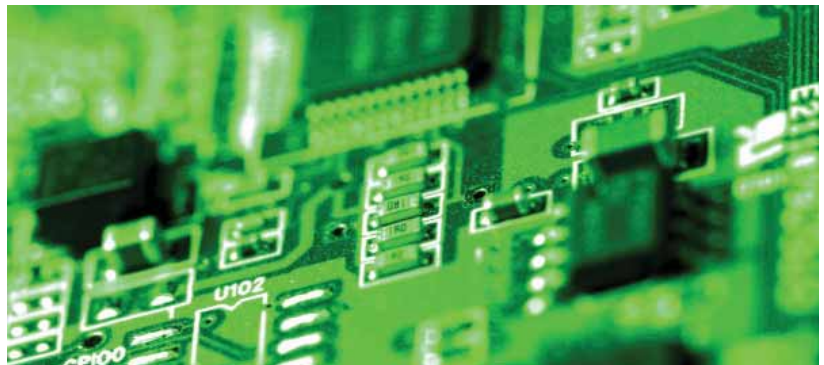
Terör örgütlerinin eylemlerini bilgisayar ve bilgisayar sistemleri kullanarak gerçekleştirmesi olgusu, günümüzde, siber terörizme karşılık gelmektedir. Kavram olarak bakıldığında, siber terörizm, belirli bir politik ve sosyal amaca ulaşabilmek için bilgisayar veya bilgisayar sistemlerinin bireylere ve mallara karşı bir hükümeti veya toplumu yıldırma, baskı altında tutma amacıyla kullanılmasıdır.⁹

Siber terör, yeni yüzyılda terörizmin yeni yüzü olarak yansıyacaktı ki teröristlerin elektronik bir saldırı yaparak bir barajın kapaklarını açmaları, ordunun haberleşmesine girip yanıltıcı bilgiler bırakabilmeleri, kentin bütün trafik ışıklarını durdurabilmeleri, telefonları felç edebilmeleri, elektrik ve doğalgazı kapatabilmeleri, bilgisayar sistemlerini karmakarışık hale getirebilmeleri, ulaşım ve su sistemlerini al-lak bullak edebilmeleri, bankacılık ve finans sektörünü çökerte-bilmeleri, acil yardım, polis, hastaneler ve itfaiyelerin çalışmasını engellerebilmeleri, hükümet kurumlarını alt üst edebilmeleri, sistemin birden durmasına neden olabilmeleri ihtimaller dahilindedir.¹⁰

Problemin sivil tarafında ise maddi zararlar dikkati çekiyor; ilgili istatistikî bilgiler, hacker'ların bilgisayar sistemleri ve şirketlere, ticarete, bankalara verdikleri zararın 10 milyar dolara yaklaştığını gösteriyor. FBI ve diğer ülkelerdeki denetleme kurumları siber güvenlik olgusuna daha fazla dikkat sarfetmeye başladılar. Siber güvenliğin ticari anlamda yarattığı zararı kesin olarak tespit etmek kolay değil. Temelde bilginin salt olarak değerin saptanmasının yanı sıra, sonuçta zararların milyar dolar seviyelerine ulaşması, siber güvenliğin kontrol altında tutulması gerektiğini gösteriyor.¹¹

Türkiye'de Siber Terörizm

Türkiye'de de görüldüğü gibi terör örgütleri interneti daha çok propaganda ve iletişim aracı olarak kullan-



maktadır. Bazen elemanları arasında şifreli elektronik postalar aracılığıyla iletişim kurarak terör eylemlerini planlayan terör örgütlerinin, interneti daha çok politik ve ideolojik anlamda bir propaganda aracı olarak kullandıkları görülmektedir.

Bölücü örgütler, özellikle PKK, sıcağ terör eylemlerini yapamaz hale geldikten sonra “siyasallaşma” sürecine girmiş ve bu konuda yoğun bir çaba göstermektedir. Bu alanda kullandıkları en önemli araç, yine, internet ortamıdır. Yüzlerce web sitesinden yoğun bir propaganda faaliyeti yürütmektedirler.

Terör örgütlerinin gelişen teknolojiyi kullanarak eğitim ve propaganda faaliyetlerinin yanı sıra, bilişim teknolojilerinden yararlanarak devletin kullandığı link hatlarına, bilgi işlem ve veri merkezlerine, bakanlıklara, PTT-Telekom, EGM ve TSK gibi önem arz eden birimlerin sistemlerine sanal saldırılarda bulunabilecekleri veya tahrip edici virüsler aracılığıyla bu sistemleri çökertmek için uğraş verdikleri konusunda istihbari bilgiler mevcuttur.¹²

Emniyet kaynaklarına göre şu an ülkenin bütünlüğü aleyhine faaliyet gösteren zararlı internet sitesi sayısı yaklaşık 8000 civarındadır. Bu sitelerden 150 tanesi aktif olarak hergün ortalama 500-1000 kişinin ziyaret ettiği ve çoğunluğu yurtdışından yönetilen sitelerdir. Genelde

com, org, net uzantılı olan bu siteler Amerika, Almanya, Hollanda ve diğer Batı Avrupa ülkeleri üzerinden yayın yapmaktadır.¹³

El-Kaide gibi kimi örgütlerin faaliyetleri, internette sadece ideolojik ya da teolojik ilkeleri yaymakla kalmayıp, geniş siber alanları cihat için açık bir üniversite haline de dönüştürebiliyor. Bugün özellikle, Usama Bin Ladin tarafından yönetilen merkez El-Kaide, bir medya fenomeni olmuştur. El-Kaide internet üzerinden tüm dünyaya mesajlarını yaymakta çok etkili olsa da, ABD’ye yapılan 11 Eylül 2001 saldırılarına benzer yeni bir operasyonda, örgütün bugüne kadar başarı sağladığı görülmemiştir.

Sonuç

Günümüzde siber terörizm tehlikesine bu denli dikkat çekilirken, teröristlerin, faaliyetlerini gerçekleştirmek ve koordinasyon sağlamak için günlük hayatta interneti etkin bir şekilde kullanmaları konusunda henüz engelleyici bir mekanizma geliştirilememiştir.

Teröristlerin internetteki varlıkları dinamiktir. Onlar tarafından açılan web siteleri bir anda kayboluverir, hızlı bir şekilde format değiştirir ya da başka bir isim ya da adresle yeniden kurulur. Örneğin El-Kaide’yi internet kullanmaktan alıkoymanın faydasız olduğu çoğu kez kanıtlanmıştır.

Çağımız teknoloji çağıdır. Her gün yeni bir programın ya da sistemin çıktığı bir sanal dünyada interneti yasaklamak ya da her an yeniden oluşturulan terörist web sitelerini kapatmak gün geçtikçe içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Peki, ‘özgürlük’ kavramı ile bütünleşen internetin kimileri için bir sınırlandırması olmayacak mı? Gerçek ve sanal dünyadaki teröristlerin birbirlerinden tek farkı kullandıkları araçlardır.

Önemli saldırılar planlayan, bomba yapmayı öğreten, teröristlerin eğitilmesine ve kendilerine yandaş toplanmalarına izin veren bunca internet sitesini kontrol altında tutmak, kısa ve orta vadede zor görünmektedir. Sanal dünyadaki bu terörist faaliyetler, ancak, uluslararası bir çaba ile üstesinden gelinebilir. Ancak, batı ile aramızdaki kavram karmaşası bu noktada düğümlenmektedir. Siber terörizmin düşüncüyü ifade özgürlüğünden ayırt edilmesi gerekmektedir. Modern terörizmin günümüzdeki en etkin silahı olan internet ile mücadelede sanal özgürlüğün sınırını çizmeden uluslararası alanda yapılacak işbirliği çabaları ülkemiz açısından istenilen sonuçları doğurmayabilir.■

SDE Asistanı*

1. Weimann, Gabriel (2006) *Terror on the Internet: The New Arena, the New Challenges*, the United States Institute of Peace (Washington), <http://www.usip.org/resources/terror-internet>.
2. ADL (Anti-Defamation League), *American Ideologues Reach Western Audiences with Online Terror Propaganda*, 8 Mart 2010, www.adl.org/main_Terrorism/online_terror_ideologues.htm
3. Qantara.de, *El Kaide'nin İnternet Stratejisi*, http://tr.qantara.de/webcom/show_article.php/_c-670/_nr-278/i.html/
4. *Terrorist's Handbook*: <http://www.capricorn.org/~akira/home/terror.html>
5. *The Anarchist Cookbook*: <http://haldal.dk/handbook/indanarcook.html>
6. Worth, Robert F. (2006), *Terror on the Internet: TheirSpace*, *The New York Times*, 25 Haziran 2006, <http://www.nytimes.com/2006/06/25/books/review/25worth.html>
7. Denning, Dorothy () *Activism, Hacktivism, and Cyberterrorism: The Internet as a Tool for Influencing Foreign Policy*, sf. 239 – 288, http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1382/MR1382.ch8.pdf.
8. Özcan, Mehmet () *Siber Terörizm ve Ulusal Güvenliğe*
9. *Tehdit Oluşturma Boyutu*, <http://www.bayar.edu.tr/bilisim/dokuman/siberteror.pdf>
10. *Cybercrimes: Infrastructure Threats from Cyberterrorist*, "Cyberspace Lawyer, 4 No 2. Cyberspace Law 23.
11. Sertoğlu S. , *Sabah Gazetesi*, 06.12.1999.
12. *Ntvmsnbc* (2003) *Siber Terör: Gerçek Tehdit*, 4 Eylül 2003, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/232107.asp>
13. Yamaç, Fatih () "Siber Terörizm" *Emniyet Genel Müdürlüğü TEMÜH Daire Başkanlığı Psikolojik Kursu Notları*; ---- (2001) *Cyber Protests Related to the War on Terrorism: The Current Threat*, <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nipc/cyberprotests1101.pdf>.
14. Özcan, M. (2003) *Yeni Milenyumda Yeni Tehdit: Siber Terör*, *Polis Dergisi Özel Sayı*, http://www.egm.gov.tr/egitim/dergi/eskisayi/37/web/makaleler/Bunyamin_ATICI_Cetin_GUMUS.htm.
15. *ITAC* (2006) *A Framework for Understanding Terrorists Use of Internet*, *Canadian Centre for Intelligence and Security Studies, The Norman Paterson School of International Affairs, Carleton University*, <http://www.carleton.ca/cifp/app/serve.php/1121.pdf>
16. Kimmage Daniel (2010), *Al-Qaeda Central and the Internet*, *Foreign Policy*, 26 Nisan 2010, http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/04/26/al_qaeda_central_and_the_internet





CHP Aradığı Karizmayı Kılıçdaroğlu'nda Buldu mu?

Prof. Dr. Yasin AKTAY*

Kılıçdaroğlu'na bu aşamada verilebilecek güçlü, karizma yapıcı bir önerimiz; Referandum konusunda şimdiye kadar sürdürdüğü politikaya dair 'büyüklük jesti' havasında bir katılım sergilemesi olabilir. Bu, hükümete karşı Kılıçdaroğlu yönetimindeki CHP'yi gerçekten bir adım öne geçirebilecek ve halkta belli ki büyük bir karşılığı olan anayasa değişikliği ile ilgili politik kâra CHP'yi büyük ortak haline getirebilir.

CHP içinde Kurultay'a doğru gidilirken yaşanan baş döndürücü hızdaki değişiklik birçok bağlamda tartışma zemini buldu. Bu zeminlerin ilki sabık lider Baykal'ın devrilme biçiminde uygulanan ahlak dışı yol üzerineydi. Baykal'ın özel hayatına tecavüz edilerek en mahrem görüntülerinin internet üzerinden servis edilmesinin CHP içinde yarattığı deprem Baykal'ın liderlik koltuğunda daha fazla oturmasını neredeyse imkânsız hale getirdi. Baykal bu operasyona "kompro" diyerek hükümeti sorumlu tutsa da yaklaşan Kurultay'a dönük hesaplar dolayısıyla failin parti içinden hem de en yakınındakilerden birileri olduğu kanaatini sarsamadı. Tam bir nokta operasyonu son derece muayyen bir hedef gözetilmiş ve Baykal'ın istifası sağlanmıştı. Baykal, yakın çevresi tarafından ancak tekrar geriye dönebileceği şartların bozulması vaadiyle istifaya ikna edilmesine karşılık, bizzat yakın zannettiği çevresi bu vaadi ancak birkaç gün tuttu ve kısa bir süre içinde geri dönebileceği yollar tamamen tılandı. Baykal'ın 1999 seçimlerinin hemen ardından yaptığı gibi tekrar dönmek üzere istifa hesabı tutmamış, büyük ihtimalle artık başkanlık için bütün umudunu yitireceği bir noktaya gelmiş oldu.

Baykal'ın Özeli Nereye Kadar?

İkinci zemin, Baykal'ın görüntüleri-

nin ne kadar mahrem sayılabileceği ve bunun kendisine bir fatura çıkarılmasının ne kadar haklı olduğu noktasındaydı. Kuşkusuz Baykal'ın veya başka herhangi bir insanın özel hayat mahremiyeti bir hak olarak kutsaldır. Ancak bir medya tüketicisi olayın bu kutsallığa müdahale aşamasında tercih belirtmiyor, dolayısıyla tartışmanın bu kısmı aslında biraz beyhude. Bu tıpkı haksız yere takip edilmiş birinin bir cinayet esnasında görüntülenmesi gibi bir duruma benziyor. Belki takip kendi başına bir haksızlıktır ama bu takibin sonucunda tanık olunmuş bir cinayet bilgisi de geçersiz ve etkisiz sayılmaz. Baykal'ı suçlamak üzere haksız yollarla edinilmiş bilgiler tabii ki kullanılamaz, ama bu, ortaya çıkan bilginin siyasi bir etkisinin olmayacağı anlamına da gelmiyor, nitekim gelmedi. Kaset skandalı ile ortaya dökülen bilginin toplumdaki karşılığı ahlâkî açıdan Türk aile yapısının tolere edebileceği sınırları fazlasıyla aşıyordu ve kaset haksız ve etik dışı bir takip sonucunda üretilmiş olsa bile bu bilginin doğruluğu gerçeğini değiştirmidi.

Solda Karizma Arayışı

Üçüncü ve son zemin de Kılıçdaroğlu'nun Baykal'ın yerine, ona rağmen neredeyse bütün CHP'lilerin uzlaşmasıyla gelmesiyle ilgiliydi. CHP'lilerin, liderlerinin etik-dışı bir yolla tasfiye tarzının yeni liderin ge-

lişiyle tamamlandığına aldırmaksızın yeni lideri bağrılarına basmaları ortaya gerçekten çok ciddi bir kompleks durum çıkardı. Neticede Kılıçdaroğlu sonrası düzenin kurucu momentinin, Baykal'a karşı yürütülen bu operasyon olduğunu birkaç gün içinde hatırlayan çıkmaz oldu.

Kılıçdaroğlu etrafında oluşan bayram havası, CHP'lilerin iktidarla ilgili şimdiye kadarki asıl büyük ihtiyaçlarının güçlü, karizmatik, popüler bir liderlik olduğu yönündeki kanaatlerinin ne kadar güçlü olduğunu açığa çıkardı. Belli ki CHP'liler kendilerini iktidardan mahrum bırakan başka hiçbir etken olmadığını düşünmüşler. Şimdiye kadarki bütün siyasetleri hakkındaki öz-eleştiri Baykal'ın liderliğinin bir anda değersizleştirilmesiyle sonuçlanmış oldu. Kılıçdaroğlu'nun kurultaya sadece birkaç gün kala sunulmasına rağmen ismi etrafında oluşturulan hızlı uzlaşma ve toplanmaya, CHP'nin kendi özeleştirisini yine aynı hızda kotarıvermesi eşlik etti. Bu yolla CHP'nin gönlünde aslında bir tür Recep Tayyip Erdoğan karizması yattığı çok net anlaşıyor. Çünkü AK Parti'yi doğuran yegane şartın sadece lider olduğu kanaati alttan alta bütün liderlik vurgularının altından rahatlıkla okunabiliyor.

CHP'nin ne programında ne partisinin de ne de söylemlerinde hiçbir değişikliğe gitmeden sadece liderini de- ➤

g stirerek iktidarla aralarındaki bütün engeli açmış olacaklarına inanmaları CHP'lilerin bütün sorunu lidere indirgediğini ima ediyor. Kurultayda yaptığı konuşma CHP'lilerin herhangi bir konuda değişime açık olduklarına dair en ufak bir işaret vermedi. Aksine Ergenekon avukatlığını muhtemelen Baykal'dan bile daha iyi yapacaklarını vaat etti. Özel yetkilendirilmiş mahkemelerin kaldırılacağını söyledi. Kendi kimliğini Kuva-yı Milliyeci olarak ifade etti. Kürt sorununa "Kürt" sözcüğünü hiçbir şekilde telaffuz etmeden bir Güneydoğu sorunu olarak değindi ve bunun da ekonomik olduğu, a  i  verildiği taktirde sorunun kökünden c z leceği bayat tezini tekrarlayarak yaptı. Yargı reformu konusunda Baykal'ın tutumunun aynen devam ettirileceğinin, dolayısıyla anayasa referandumundaki tavrını sürdüreceğini söyleyerek ilgililere gereken mesajları yolladı. Ba  rt s  sorununu öyle bir yerinden gördü ki, bu görüş kesinlikle Baykal'ın bile sorunu gördüğü yerin c k altındaydı, tabiri caizse kendi ifadesiyle merdivenin altına bakıyordu. Ba  rt s  sorununu c zmek değil, başörtüsü sorunu dolayısıyla okul okuyamayanların kaderlerine razı olarak gittikleri üretim atölyelerinde emeklerinin sömürüldüğünü ve bu emek sömürüsüne kendi dönemlerinde son verileceği umudunu verdi. Bu sorun nasıl bir sorundur, böyleyse bile bu sorunun nasıl c z leceğine dair en ufak bir plan yok tabi.

Doğrusu yetmi li yılların Ecevit CHP'si bu c zigiden c k daha ilerdeydi. CHP eski söylem ve siyasetlerine sadece yeni bir temsil edici, satıcı, pazarlayıcı bir figür buldu. Eski malın yeni bir satıcıyla daha iyi satabileceği

inancına samimiyetle bağlı...

Solun Muhtaç Olduğu Karizma Kılıçdaroğlu'nda Bulunur mu?

  in liderlik kısmıyla ilgili yönleri ise zannedildiğinden c k daha c tretil ve Kılıçdaroğlu'nun bu liderliği ne kadar yürütebileceği tartışılır. Kuşkusuz liderlik, hele hele karizmatik liderlik bir parti için c k önemli bir unsurdur. Her ne kadar karizma kavramının geçmişte kaldığı ve c ağımızın yönetim anlayışının artık liderden ziyade programa öncelik verdiği iddiası geçerli bir iddia ise de, karizmatik kişiliğin yönetim süreçlerinde önemini yitirmiş olduğu da söylenemez. Birçok modernist beklenti gibi c ağda  ve teknik yönetim anlayışının devreye girmesiyle birlikte akıl-dışı sayılan karizmatik unsurun geride kalacağı beklentisi de bo a c kmı , yönetişim sürecinin akıl-dışı motive edici unsurlara ihtiya ı her geçen gün daha fazla hissedilmiştir. Bunun da karizma kavramına gerekli ilgiyi tekrar canlandırıdığı, böylece birçok yönetim sürecinde karizmanın öneminin gideerek daha fazla  ne c ktığı söylenebilir. Üstelik sadece siyasette değil, basit  irket veya dernek yönetimlerinde bile müessesenin başında karizmatik bir figürün bulunması kurum ba arisında önemli bir etken oluyor. Program ne kadar kurumsal dayanaklara sahip ve verimli olursa olsun, etkili bir liderliğin ona katacağı c k şey vardır. "At sahibine göre ki ner" diyenler haksız sayılmaz.

Ancak bugün için yine de bilmemiz gereken bir şey var ki, siyasi hareketlerin başarılarında veya yayılma-larında karizmatik liderlik tek başına yeterli değildir. Hiçbir sosyolojik karşılığı olmayan bir sosyal harekette, lider ne kadar g c l  ve ağzı ne kadar iyi laf yapan biri olursa olsun ciddi bir

başarı kaydedilmesi c k zordur. Hele karizmatik denilerek birileri tarafından hariçten ithal edilen liderlere halkın sağduyusu aynı notu vermeyebiliyor. Türk siyasi tarihi bu tarz liderlik sunumlarının fiyaskoyla sonuçlanan örnekleriyle doludur. Sadece son yirmi yıldır, medya desteğiyle veya kendi c basıyla palazlanan nice lider adaylarının tam da bu sosyolojik kar ılıksızlık dolayısıyla kısa süre içinde sahneden c kilmesine tanık oluyoruz. Başarıya ula mı  örnekleri varsa da, başarının sadece kendi liderlik yeteneklerine değil aynı zamanda g c l  bir sosyolojik zemine dayandığını da anlamak gerekiyor. Kuşkusuz c k büyük ve g c l  bir karizmaya sahip olsa da başbakan Erdoğan'ın da bütün gücü sadece kendinden menkul değildir. Türkiye'de ciddi bir sosyolojik karşılığı olan bir hareketin ihtiyaç ve söylemleriyle organik ilişkisi ve ifade paralelliği olmasa Erdoğan'ın karizmasının hiçbir getirisi olamazdı. Esasen g c l , toparlayıcı ve kuşatıcı bir liderliğin en önemli koşulu da bu karşılıklı c kicilikten başkası değildir.

Bugün CHP belli bir toplumsal tabanın varlığına dayanıyor, bu tabanın duygu ve meramını ifade ediyor. Bu açıdan onların ihtiyaçlarına karşılık geliyor. Doğrusu Baykal tabanın bütün duygularını ifade edecek şekilde kendi kendini ayarlıyor ve kişilik olarak karizmatik liderlik unsurlarını barındırıyordu. Tek sorunu ba arıydı. Karizmanın sürdürülebilir olması için başarıyla desteklenmesi şarttır. Kılıçdaroğlu'nun liderliğinin Baykal'ın yapmadığını yapacağını beklemek mümkün görünmüyor. Kendisine atfedilen özellikleri dolayısıyla CHP'de bir karizma arayışının ifadesi olabilir ama kendisinin bu karizmayı, CHP'lilerin ve belki de medya desteğinin kendilerine sürekli olarak yükleyeceği kerametlerin dışında, sunabilmesi kolay gözükmüyor.  stanbul B y k  ehir Belediye Başkanlığı adaylığı esnasında CHP seçmeninin oranını zorlamı  olması Türkiye'de de benzer bir misyonu üstlenebileceğine dair umut vermiştir. Ancak  stanbul'da yarı tığı kişinin Kadir Topba , Türkiye c pında bir genel ba kan olarak yarı acağı ki ininse Erdoğan olduğunu unutmamak gerekiyor. Ayrıca medyanın sürekli ve yoğun ilgisine bağımlı bir liderliğin halk algısının medyanın c zmek istediği gibi kalma mecburiyeti de



yok. Halk kendi algısını çoğu kez medya yönlendirmelerinden çok bağımsız yapabilmektedir. Öyle olmasaydı bugün AK Parti iktidarda, Tayyip Erdoğan diye bir şahsiyet de siyaset sahnesinde olmazdı.

CHP'nin Tek Sorunu Liderlik Değil?

Dolayısıyla CHP'nin Türk siyasi bağlamındaki tek sorunu liderliği değil, her şeyden önce söylem ve pratiğidir. Buna rağmen CHP'nin paradoksu, bu söylem ve pratiği değiştirdiğinde onu hemen terk etmeye hazır öfkeli bir kitlesinin var olmasıdır. Genellikle Baykal'ın iktidar isteyecek kadar oy istemediği üzerinde çok durulur. Oysa bu hiç de doğru değildir. O da bütün parti liderleri gibi iktidar veya başbakanlık istemiştir, ancak kendi tabanının ısrarlı beklentilerine ve söylem ihtiyaçlarına kulak verme kaygısı önplana çıktıkça bu beklentilerin demokrasi pazarındaki gücü ve etkisi daha fazlasına imkân tanımamıştır. Kendi kitlesini ikna edip onları belli demokratik açılımlara razı etme misyonunu ise belki partinin genişleme ilkesini harekete geçirebilirdi ama Baykal'ın böyle bir riskli misyona ayıracak ne zamanı ne de cesareti oldu. Kendi tabanını ile yaptığı zımnı anlaşma ile tabanı ne istiyorsa onu vermeye çalıştı, kendi kitlesinin demokratik kalitesini artırmak, daha ileri bir ufka taşımak için bir gayret göstermedi. Oysa liderin temsil ettiği kitlenin taleplerini karşılamaktan öte ve daha geniş bir ufka sahip olması beklenir.

Kılıçdaroğlu tipinin Baykal yerine ikame edeceği misyon, ne yazık ki daha demokratik veya daha ufuklu değil, Baykal'dan beklenenlerin de demokratik değerler açısından daha gerisindedir. İşin pratik yanında ise Baykal'ın nispeten daha güçlü liderlik profili dolayısıyla parti dengelerini kollayıp kontrol edebilme yeteneği çok yüksekti. Bu durum CHP içinde lider merkezli, otoriter bir yapılanmayı partinin karakteri haline getiriyordu. Oysa Kılıçdaroğlu'nun görece daha zayıf liderlik profili dolayısıyla CHP içinde bir tür adem-i merkeziyet yaşanabileceği düşünülebilir. Çünkü liderin daha zayıf olacağı durumda paradoksal bir biçimde parti içinde çok seslilik hâkim olur ve Ergun Babahan'ın çok yerinde olarak işaret ettiği gibi (Star Gazetesi, 25 Mayıs 2010) CHP'nin içsel yapısı itibarıyla daha fazla demokratikleşme-

sini beraberinde getirebilir. Ancak yine CHP'nin siyasal geleneği ve yapısı göz önünde bulundurulduğunda bu tür bir demokrasinin veya çoksesliliğin idaresinin zannedildiğinden çok daha zor olacağı anlaşılabilir.

Cumhuriyet Mitingi Havaındaki Kurultay CHP'ye Ne Getirir?

CHP tabanı içinde Kılıçdaroğlu'nun gelişile birlikte yaşanan heyecan parti içinde kapalı devre bir rüzgâr olarak mı kalır yoksa bu heyecan partiye bir cazibe de getirebilir mi? Kongre esnasında medyanın yoğun ilgisiyle oluşan büyük heyecanın cumhuriyet mitinglerindeki kampanya havasıyla aynı telden çalıyor olduğu gözden kaçmıyordu. Cumhuriyet mitingleri solda ne kadar sinerji ve cazibe yarattıysa Kılıçdaroğlu'nun gelişile ve bu gelişile eşlik eden havanın böylesi bir etki yapması umulabilir. Belki daha fazlası Kılıçdaroğlu'nun veya onun etrafında şekillenecek olan yeni liderliğin parti tabanını kaçtırmadan, parti dışından yeterince kesime de anlamlı ve inandırıcı gelecek bir dil kurabilmesiyle mümkün olabilecektir. Medyanın ona atfettiği karizma büyük ölçüde Kılıçdaroğlu'nun bu dil ve pratik üzerinden üreteceği siyasetle sürdürülebilir hale gelebilecektir. Karizmayı inşa eden en önemli unsurlardan biri ciddi ezber bozucu, yaratıcı ve şahsiyet yapısına da yakışan hareketlerdir. Kurultay esnasında kendisine son anda poşet içinden çıkarılan bir Ecevit kasketiyle veya Gandhi yakıştırmalarına karşı uyanık bir "yan canibine koy" mahcubiyetiyle sergilenen kabul ile yapılacak bir karizmada hiç bir yaratıcılık olmadığı anlaması lazımdır. Karizma risk almayı, her zaman çatışmayı değil bazen güzel jestlerle rakiplerine karşı bir adım öne geçmeyi de içeren taktiklerle beslenebilir. Daha açıkçası karizma gerçek anlamda siyasete, yani sürekli bir reddiye halinde olmak yerine tartışarak, gerektiğinde uzlaşma noktaları üzerinde çalışarak ve ortak alanlarda işbirliğine yanaşarak çok daha iyi yapılır. Kılıçdaroğlu'na bu aşamada verilebilecek güçlü, karizma yapıcı bir önerimiz Referandum konusunda şimdiye kadar sürdürdüğü politikaya dair "büyüklik jesti" havasında bir katılım sergilemesi olabilir. Bu, hükümete karşı Kılıçdaroğlu yönetimindeki CHP'yi gerçekten bir adım öne geçirebilecek ve halkta belli ki büyük bir kabul konusu olan

anayasa değişikliği ile ilgili politik kâra CHP'yi büyük ortak haline getirebilir.

CHP'nin ihtiyaç duyduğu karizma, onu gerçekten iktidara alternatif hale getirecek bir karizma ise bu zamanın ruhundan uzak kalmaz. Bugün zamanın ruhu daha fazla demokratikleşme, özgürlükler ve insan haklarının geliştirilmesi istikametinde seyrediyor. Bu ruha karşı üretilecek bir siyaset dünyanın en karizmatik liderini bile kısa süre içinde tüketir, karizmasını yerle bir eder. Kaldı ki karizmanın bir kısmı doğuştan Allah vergisi özelliklere dayanıyorsa da azımsanmayacak bir kısmı da başarıya dayanır. Mustafa Kemal'in bile karizmasında kendi kişisel özelliklerinden ziyade başarısına yüklenebilecek miktar çok daha fazladır.

Kılıçdaroğlu ile birlikte yeniden oluşan Parti Meclisi'ne giren isimlerden ODTÜ Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Sencer Ayata, güçlü sosyolojik nosyonuyla sadece CHP içinde değil Türkiye'nin genel siyasi yapısında, liderliğin gerektirdiği karizma ile toplumsal süreçler arasındaki ilişkiyi en iyi takdir edebilecek isimlerdendir. CHP'nin bundan sonraki süreçlerde Türk siyasetine hem katkı yapan hem de küçülmekten kurtulup daha fazla büyümesini temin edecek koşulları çok iyi görüp okuyacağını düşünüyorum. Bu açıdan Ayata'nın siyasete girmesini hem CHP için hem de Türk siyaseti için önemli bir şans olarak görüyorum. Ancak yine de siyaset ile akademi dünyası arasındaki o anlaşılması ve kavranması güç denge içinde rolünü nasıl oynayacağı hususunda kendisinin de önünde çetrefil bir test alanının bulunduğunu kaydetmeden geçemeyeceğim. Hele sözkonusu olan CHP'nin zor siyaset denklemleri olunca...

Sonuç olarak şunu da belirterek bitirmek istiyorum: Sol siyasetin de bütün yükünü omuzlamış olan CHP'nin onca siyasal birikimin sonunda bütün sorununu lidere yani aslında karizmaya yükleyen özeleştirisi, karizma ile ilgili bu temel bilgileri görmezden gelmemeli. Aksi takdirde Mustafa Kemal karizmasıyla bile yetinilemediği, yerine Gandhi'nin karizmasından medet umulduğu bir arayışta Kılıçdaroğlu'nun medyatik sunumu ne kadar şaşıla olursa hayal kırıklığı da o kadar büyük olur.■

*SDE Başkanı**



Baykal Neden Harcandı?

Alper TAN*

İstifa ertesinde CHP’de yaşananlar bilinen bir gerçeği teyit etti. CHP’yi yöneten liderin aslında Baykal değil, Genel Sekreter Önder Sav olduğu.. Birkaç gün içinde Baykal 18 yıldan beri başında olduğu partide aslında kimsenin kendi arkasında olmadığını gördü. Baykal “Tek adam”lıktan “Yalnız adam”lığa hızlı bir giriş yaptı. İpler “Derin lider”in kontrolündeydi.

Türkiye’de siyasi liderler ya ölünce, ya darbeyle ya da Anayasa Mahkemesi’nin siyasi yasak getirmesiyle liderlik koltuğunu bırakırlardı. Şimdi yeni bir yol daha bulundu. Filmini yayınlayarak lideri koltuktan indirmek.

CHP lideri Deniz Baykal, onun önce sekreteri sonra da kontenjanından milletvekili olan Nesrin Baytok’la beraber olduğu anlaşılan video görüntülerin internette yayınlanmasıyla liderlik koltuğundan indi. Teferuata gerek yok. Süreci herkes takip etti. Baykal bu ahlak dışı görüntülerin yayınlanmasından hükümeti sorumlu tuttu. Görüntülerin kendisine ait olduğunu kabul de etmedi inkar da. Sadece yayınlanmasının komplo olduğunu ileri sürdü. Aslında Baykal’ın tavrı inkar değil, dolaylı bir ikrar anlamına geliyor. Siyasi lider veya milletvekili gibi bir konumda olmasalar, bu yasak aşk sadece onların kendilerini ve ailelerini ilgilendirirdi. Toplumun örnek aldığı bu ve benzeri konumdaki herkesin özel hayatlarında da dikkatli olmaları, olumsuz örnek olmamaları gerekiyor.

O sebeple, bu yasak aşkın haber yapılması son derece doğal ve normal bir durum. Yalnız o iğrenç görüntülerin videosunu yayınlamak, o ahlak dışı ilişki kadar yanlış bir davranıştır.

Gelelim bu görüntülerin kim tarafından ne amaçla yayımlanmış olduğuna ve bundan sonra nelerin beklendiğine.. Ergenekon davasında yargılanan ve bir kısmı da tutuklanmış olanlardan bazıları -ki içlerinde generaller ve diğer yüksek rütbeli subaylar da var- bunların çok sayıda siyasetçi, iş adamı, bürokrat ve başka kişileri yasa dışı yollarla takip ettikleri, telefonların dinlendiği, gizli görüntülerin kaydedildiği yüzlerce örneklerle ortada. Tehdit, şantaj, sindirme ve yönlendirme amaçlı kullanıldığı veya kullanılmak istendiği anlaşılan görüntülerle insanlar üzerinde baskı sağlandığı görülüyor. Baykal’la ilgili görüntülerin de bu çerçevede, şimdiye kadar avukatlığını yaptığı malum örgüt eliyle kaydedildiği ve yayımlatıldığı anlaşıyor.

Tüm agresif tutumlarına ve bu denli demokrasi karşıtı manevralarına

rağmen Deniz Baykal’ın Ergenekoncu dostlarını tatmin edemediği görülüyor. CHP, MHP, BDP ve Bağımsızların tam ittifakına rağmen TBMM’den geçmiş olan Anayasa değişikliğinin son oylamasının yapıldığı gece bu kasetin yayımlanmış olması çok manidar. Telkin, tehdit ve şantajla CHP’yi yönlendirenler, ölümüne de olsa CHP’nin bu Anayasa değişikliğini engellemesini bekliyorlardı. Çünkü pakete göre Anayasa Mahkemesi’nin yapısı da değişeceği için bu değişikliği kendi düzenlerinin sonu olarak algılıyorlardı.

Baykal istifa etti. İstifa ertesinde CHP’de yaşananlar bilinen bir gerçeği teyit etti. CHP’yi yöneten liderin aslında Baykal değil, Genel Sekreter Önder Sav olduğunu.. Birkaç gün içinde Baykal 18 yıldan beri başında olduğu partide aslında kimsenin kendi arkasında olmadığını gördü. Baykal “Tek adam”lıktan “Yalnız adam”lığa hızlı bir giriş yaptı. İpler “Derin lider”in kontrolündeydi. Bütün bu gelişmeler ayrı ayrı irdelenmesi gereken hususlar. Ama ona girmeyeceğiz.

İkinci sahne CHP'ye geçici bir başkan getirmektir. Kılıçdaroğlu vitrine konularak Önder Sav güdümünde bir parti yönetimi oluşturuldu. Bu süreçte Doğan Grubu, tam bir seferberlik ruhu ile hareket etti.

Kaset planını yürütenlerin aşamalı olarak ilerlemeye çalışacakları anlaşıyor. İlk hedef hükümet karşısında beklenen direnci başaramayan hatta yer yer “değişimcilere destek olmakla” suçlanan Deniz Baykal’ı CHP’nin başından uzaklaştırmaktır. Bu yapıldı.

İkinci sahne CHP’ye geçici bir başkan getirmektir. Kılıçdaroğlu vitrine konularak Önder Sav güdümünde bir parti yönetimi oluşturuldu. Bu süreçte Doğan Grubu, tam bir seferberlik ruhu ile hareket etti. Bu güne kadar manşetlerden indirmedikleri, siyasette doğal avukatları olan Deniz Baykal’ı bir çırpıda silip attılar. Yerine ise son iki yıldan beri şişirdikleri, sözümona halk kahramanı Kemal Kılıçdaroğlu’nu oturtular. İkinci sahne de başladı. Bu sahne ne kadar sürecektir? Kılıçdaroğlu sahnesi muhtemelen 5-6 ayı geçmeyecek. Bu süre zarfında, hızla CHP’nin il ve ilçe başkanları değişecek. Parti, Kılıçdaroğlu sonrası yeni bir sahneye hazırlanacak. Doğan Grubu’nun yürüttüğü PR çalışmaları sayesinde son dönemde sol cemaatte aranan adam durumuna getirilmiş olan Kılıçdaroğlu, Gürsel Tekin’le birlikte bu 5-6 aylık süre içinde hızla yıpranacak ve harcanacak. Bu süreçte davul Kemal Kılıçdaroğlu’nun boyunda tokmak Önder Sav’da olacak.

Şu sıralar, Kılıçdaroğlu sonrası için saksıda yetiştirilmeye çalışılan öteki lidere uygun bir CHP dizayn edilme-ye çalışılacak.

Kemal Kılıçdaroğlu sonrası planlanan lider, Mayıs’taki kurultayda son dakika parti üyesi yapıp en yüksek oyla partinin en üst organlarına sokulan Süheyl Batum olarak görülüyor. Ergenekon saksısında özenle yetiştirilmiş, deşifre olan Balyoz darbe planına göre, darbe sonrası başbakan yardımcısı yapılması düşünülmüş olan Süheyl Batum. Batum da Kılıçdaroğlu gibi Doğan Grubu’na ait Star televizyonunun Pazar programında pazarlanmış olanlardan. “Örgüt,” Kılıçdaroğlu sonrası onun üzerine oynuyor. Eğer planlamalar tutturulursa Kemal Kılıçdaroğlu ile beraber şu an onu destekliyor görünen Önder Sav da harcanacak. Böylece Süheyl Batum’un hareket kabiliyetini zorlayacak kimse bırakılmayacak. Parti örgütü, Kılıçdaroğlu döneminde Süheyl Batum için hazırlanacak.

Kemal Kılıçdaroğlu bu süreci kabul- lenir mi veya bu süreci engellemeye güç yetirebilir mi? Onun partideki gücü açısından bu zor. Ne olacağını yaşayıp görmek lazım. Ancak bundan sonra CHP’nin yeniden toparlanması kolay görünmüyor. Taht kavgaları, iç çekişmeler, partide içi iktidar mücadelesi, hizipleşmeler birbirine karışabilir. Böyle bir CHP’den de büyümenin aksine bölünme, parçalanma ve küçülme çıkabilir. Kaset komplosunda avukatlığını üstlendiği örgütle partinin içinden insanların işbirliği yaptığını bilen ama bunu açıklamayan Deniz Baykal’ın bundan sonra nasıl bir tavır alacağı da önemli ve gidişatin yönünü belirlemede bir etkidir.

Kemal Kılıçdaroğlu Kürt ve Alevi kimliği taşıdığı için o kesimler kurultayda büyük bir beklenti içine girdiler. Ama Kılıçdaroğlu bu beklentileri ilk günden boşa çıkardı. Konuşmasında o konulara hiç değinmedi. Kaset planını işleten örgütün, CHP’yi BDP ile birleştirmeyi veya ittifak yaptırmayı istiyor. Böylece hem solcu Kürtler hem de Aleviler

CHP çatısında toplanmış olacak. Ayrıca MHP üzerinde de yeni bir dizayn yapmaya kalkışabilirler.

Ak Parti, başlattığı Kürt açılımı, Alevi açılımı gibi önemli projelerini bir an evvel hızlandırarak yürürlüğe koymalı. Eğer bunu hızlandırırsa CHP ve yeni başkanı da bir sınava tabi tutulmuş olacak. Açılım sürecine CHP destek olursa, önemli sorunlardan kurtulma adına büyük adımlar atılmış olacak. Yok destek olmazsa “Gandhi”li CHP’nin de eskisinden farklı olmadığı netleşecek. Alevi ve sol cemaatte Kılıçdaroğlu umut olmaktan çıkmış olacak. Statükonun kurucusu CHP, eğer bu saatten sonra sırtını halka dayamak istiyorsa buna sadece sevinmek gerekir. Keşke öyle yapsalar.

Hükümetin özgürlükler, sivilleşme, demokratikleşme ve açılımlara hız vermesi gerekir. Aksi halde beklentilerine hükümetten yeterince karşılık bulamayan seçmen bir serap uğruna yön değiştirebilir. Geçmişte bunun çok örnekleri var. Hiçbir şeyi küçümsememek gerekir. Aksine her gelişmeyi ülke açısından şansa çevirmek için projeler üretmek lazım.

Son söz olarak şunu hatırlatmak isterim. Artık farklı bir Türkiye’de yaşıyoruz. Kağıt üzerinde yapılan toplum mühendislikleri gibi siyaset mühendislikleri de tutmuyor. CHP’de uygulanmaya çalışılan medya destekli siyaset mühendisliğinin de orta ve uzun vadede tutması çok zor. Bazı planlar şimdiden deşifre olmuş durumda.

Ergenekon davasının ne kadar önemli olduğu kaset olayı ile bir kere daha ortaya çıkmış oldu. Umarım bunu Deniz Baykal da anlamıştır. Ve yine umarım Baykal bundan sonra kendine daha savunulabilir müvekkiller bulur. Çıkarılması gereken en önemli derslerden biri de herkesin hayatının her alanında dürüst ve ahlaklı olma-ya özen göstermesi gerektiği, yüzünü kızartacak, başını öne eğdirecek işlerden uzak durması gerektiği.■

SDE Yönetim Kurulu Üyesi*



Değişime en çok yaklaşıldığı dönem, partinin ikinci adamı İsmet İnönü'nün Kurultay'da demokratik bir şekilde yenilmesiyle sonuçlanan Bülent Ecevit'in genel başkanlığı dönemidir. CHP şimdi, iflas eden tüccarların eski defterleri karıştırması gibi 70'li yıllardaki Ecevitli bu altın döneme, efsaneye dönmeye çalışıyor.

Dr. Murat YILMAZ*

CHP 33. Olağan Kurultayı olağanüstü gelişmelerle tamamlandı. Deniz Baykal'ın özel kalem müdürlüğünü yaptıktan sonra CHP'den bir milletvekili olan bir hanımla uygunsuz halini gösteren görüntülerin yayınlanmasından sonra istifa etmesiyle başlayan süreç, Kemal Kılıçdaroğlu'nun milletvekili seçilmesiyle neticelendi. İki hafta bile sürmeyen bu süre zarfında yaklaşık 90 yıllık CHP'nin yenilenme ve değişme taleplerinin genel başkanın değişmesiyle karşılandığını iddia eden medya kampanyasına rağmen, Kılıçdaroğlu'nun konuşması ve parti meclisinin yeni üyeleri cid-

di şüpheler doğurdu. Esasen CHP tek parti yönetimi döneminde de, daha sonra geçilen çok partili dönemde de hiçbir zaman değişimini tamamlayamamış, yarım yamalak değişim imajlarıyla sola ve demokrasiye büyük zararlar vermiştir.

Model, 1970'lerin Ecevit'i ve CHP'si

Bu değişime en çok yaklaşıldığı dönem, partinin ikinci adamı İsmet İnönü'nün Kurultay'da demokratik bir şekilde yenilmesiyle sonuçlanan Bülent Ecevit'in genel başkanlığı dönemidir. CHP şimdi, iflas eden tüccarların eski defterleri karıştırması gibi 70'li yıllardaki Ecevitli bu altın dön-

me, efsaneye dönmeye çalışıyor. Kılıçdaroğlu'nun Ecevit'i çağrıştıran kasketi ve kendisini destekleyen medyanın Ecevit benzetmeleri bu bakımdan manidardır. Ancak Kılıçdaroğlu da, kadrosu ve söylemi de 10 yıllık arayışın sonunda gerçekleşen Ecevit başarısının çok gerisindedir. Üstelik bu Ecevit başarısını takip eden ağır bir başarısızlık ve 1977'de yüzde 40 aşan oy oranının 1979 ara seçimlerinde yeniden yüzde 30'un altına düştüğü ağır başarısızlık vardır. Bu bakımdan Kılıçdaroğlu'nun henüz zayıf halini değil de, model olarak aldığı başarılı dönemi örnek alarak konuya yaklaşırsak bu modelin yeniden başarılı olması ihtimalini değ-

lendirebiliriz. Bu değerlendirmeyi, 70'li yılların demokratik sol bakış açısının en önemli temsilcilerinden Toplumcu Düşün Dergisinin bakış açısını esas alarak yapmaya çalışalım. Bu çaba belki de, bugün değişimden bahsedenlerin Toplumcu Düşün ve Özgür İnsan gibi dergilerden mahrumken nerede nasıl ve hangi metinler üzerinden tartıştıklarına, daha doğrusu tartışmadıklarına dikkati çekebilir.

TD, siyasi partileri değerlendirmeye önem vermiştir, bu bahiste bilhassa CHP'nin üzerinde durulmuştur. Bunda CHP'nin iktidarda olmasının yanı sıra demokratik sol olma iddiası da rol oynamıştır. CHP, 1960'lardaki ortanın solu hareketini takip eden 70'lerdeki Ecevit'in demokratik sol çıkışıyla bir yol ayrımına gelmiştir. CHP'nin bu arayış ve dönüşme gayretlerine rağmen ideoloji, örgüt ve lider anlayışında ciddi problemler olduğu görülmektedir.

Lider Kültü ve İdeolojik Boşluk

Türkiye'de siyasi partiler ve bu arada CHP de, devletçi geleneği devam ettirerek "toplumun katmanlar üzerinde, bütünleştirici olmayan fakat kapsayıcı bir şemsiye" yaratmışlardır. Bu şemsiye-

nin işlevselliği birbirini besleyen iki boyuyla mümkün olmaktadır: Parti-lider bütünleşmesi ve ideoloji boşluğu. Bu durum siyasetin liderler etrafında bir mücadeleye dönüşmesine yol açmıştır. Sınıfsal ve ideolojik farklılaşmalar ikincil kalmıştır. Böylece siyaset, partiler arası bir rekabetten, liderler arasında bir ölüm-kalım savaşına dönüşmüştür. Bu şekilde partiler, otorite ve itaat kavramları etrafında şekillenen bir disiplinli lider örgütlerine dönüşmüştür. Bu tablo, az gelişmiş ülkelerde görülen batılılaşma hareketlerinin yarattığı kültür çatışmasıyla tamamlanmaktadır. Türkiye'deki birçok gelişmeye rağmen siyasal düalizm 1970'lerde de "sınıfsal-ideolojik olduğu kadar kültürel temellere kadar dayanmıştır". CHP, 1950'den önce DP'nin yaptığını 1977 seçimlerinde yaparak toplumun "kurtuluş umudu" haline gelmiştir.

CHP'nin yüzde 41,3 lük Başarısı

CHP, 1977 seçimlerine on yıllık arayışının neticesinde yenilenmiş bir şekilde girmiş ve yüzde 41,3 oyla birinci parti olarak çıkmıştır. CHP, lider kadrosunu değiştirmiş ve yeni bir program hazırlamıştır. Buna rağmen, CHP'nin 1970'ler Türkiye'sinin imkan ve beklenti-

lerini bağdaştıracak siyaset perspektifine hazır olmadığı dikkat çekmektedir. TD, bu eksiklikleri şöyle sıralıyor: "Geniş halk yığınlarına da inebilecek ideolojik donanım, hükümet olduğunda partinin temel siyasal doğrultuları ile uyumlu bir şekilde çalışabilecek tekno-bürokrat kadrolar ve somut durumların somut çözümlemelerinden üretilmiş iş programları konusunda ciddi hazırlık eksiklikleri vardı."

Muğlâklık ve Evrenselden Kopuk Yerellik

CHP, üstelik "ortanın solu" kavramından itibaren ideolojik bir netlik kazanmamış, farklı grupların farklı anlamlar verdiği amorf bir ideolojik konuma savrulmuştu. Eski bürokrat-devletçiler, YÖN'cü cuntacılar, işçi sınıfının sendikal hareketi içinde bir açılım yapmak isteyenler, sosyal demokrat eğilimli aydınlar ve hatta Marksistler "ortanın solu" kavramına sahip çıkmışlardı. Bu yüzden Ecevit genel başkan seçildiği gün yaptığı konuşmada, CHP'nin Marksist ve her türlü yabancı ideolojiye kapalı olduğunu ilan etmişti. Hâlbuki demokrat-sosyalist anlayışta bir örgütlenme modeli ve ideoloji>



CHP, 1979 ara seçimlerinde yaşanan yenilgiden sonra 8. Olağanüstü Kurultayını toplamıştır. Bu kurultayda da, CHP demokrat-sosyalizm istikametinde bir değişim yaşamamış, muğlak bir devrimcilik ve popülizm arasında lider kültürünün güçlendiği bir tabloyu pekiştirmiştir. Bu Kurultayda Ecevit, 1980 sonrasında DSP’de geliştirerek uygulayacağı ve daha sonra da Deniz Baykal tarafından CHP’de uygulanmaya başlanan bir politikayı ortaya koymuştur.

üretmeye çalışmak, daha etkin bir siyaset olabilirdi. CHP’nin bir başka problemi de, arayışın fazlasıyla yerel kalması, dünyadaki iki yüz yıllık tecrübelerden istifade etmemesidir. Bu yüzden de “Köykent, halk sektörü, özyönetim gibi konular bir tarih ve ideoloji boşluğu içinde afakî önermeler” olarak kalmıştır.

CHP’nin Ecevit’in liderliğinden sonra, içindeki bürokratik-devletçilerin bir kısmını tasfiye

etmesi, Özgür İnsan dergisinin çoğulcu bir yapı ile demokrat-sol bilgi üretmesi, Sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonunun öğrenciler arasındaki etkinliği önemli örgüt başarıları olarak kaydedilmelidir. Fakat CHP, bunlar dışında örgütsel bir yenilenme, çoğulcu bir taban ve tavan oluşturma istikametinde bir gayret göstermemiştir. Siyasi kültürdeki hâkim kodlara dayanarak bir lider partisine dönüşmüştür. Bu durum, CHP’nin demokrat-sol iddiasıyla bağdaşmamaktadır.

CHP’yi Aydınlardan Halka Taşımak

CHP’de değişimi temsil eden Ecevit ve çevresi, Türk siyasi hayatının aydın-halk zıtlaşmasına dayanan tasnifte, CHP’yi aydın saflarından halk saflarına taşıma iddiasındadır. Ancak bu iddia, ne ideolojik ne de örgütsel bir modelle hayata geçirilebilmiş, bir iddia olarak kalmıştır. Bu yüzden de bürokratik-devletçi kadronun parti içindeki ağırlığı, özellikle iktidar döneminde yeniden artmıştır. CHP’nin az gelişmiş ülkelerde rasyonellik adına uygulanan “yeni devletçilik” akımına yönelmesi, rasyonel bir tercih değildir. CHP devletçiliği, kalkınmacılıktan ziyade “yeniden dağıtıcı” bir rol üstlenmek zorunda kalmıştır.

Üçüncü Dünyacılık

CHP, üçüncü dünyacılık ve demokrat-sosyalizm arasında bir tercihte bulunmalıdır. Üçüncü dünyacılık, Türkiye gerçeklerine uygun değildir. Türkiye, 200 yıllık modernleşme tarihiyle, üçüncü dünyadan uzaklaşmıştır. Marksistlerin “üçüncü dünya ülkeleri” değerlendirmesi, farklı tarih, iktisat ve toplum özellikleri gösteren ülkelerin farklılıklarını ihmal etmektedir. Türkiye, üçüncü dünya ülkeleri olarak görülen ülkelerin hemen hepsinden, hatta Japonya’dan dahi, daha önce ba-

tıyla etkileşime girmiştir. Türkiye, toprak aristokrasisinin olmayışıyla da Latin Amerika ülkelerinden ayrılmaktadır. Sanayileşme düzeyi ve yetişmiş insan gücü ile Türkiye, daha çok bir Akdeniz ülkesi niteliğini taşımaktadır. Buna rağmen Türkiye’nin demokratik sisteminin yaşaması ince dengelere bağlıdır. Bu bakımdan CHP’nin tercihi hayati önemdedir:

“Sınıf ve katmanların yapısının gitgide belirginleştiği Türkiye’nin farklılaşan yapısında CHP’nin başarısı, tercihini demokrat-sosyalist doğrultuda yapabilmesinde yatmaktadır. Demokrasi anlayışında açık seçik, sosyalizm anlayışında açık seçik ve demokrasi ile sosyalizm arasındaki ilişkide açık seçik bir yöneliş, partiyi popülizme kayma tehlikesinden uzaklaştırabilecektir. Bu da ne parti içinde, ne de parti dışında demokrasiden uzaklaşmadan, demokrat-sosyalist doğrultuda bir ideolojiyi ve örgüt yapısını geliştirebilmeye bağlıdır.”

24. Kurultay ve 79 Seçim Yenilgisi

CHP, bu önerileri yerine getir(e) memiş ve bunun sonucunda da başarısız bir hükümet etme tecrübesi de yaşamıştır. 1979’daki CHP 24. Kurultayı, CHP’yi yol ayrımına getirmiştir. CHP demokrat-sosyalizm istikametinde bir ideolojik, örgütlenme, kadro ve liderlik anlayışı değişikliği yaşamamıştır. TD’e göre, 1979’da yıl yapılacak ara seçimlerde CHP’nin bir yenilgiye uğrayarak hükümetten çekilmesi muhtemeldir. İşte bu halde CHP’nin tercihleri, CHP’yi yolunu seçmeye götürecektir. Bu yollar-dan tercih edilme şansı en zayıf olanı, CHP’nin sahiden demokrat-sosyalist olmamasının sebeplerinin tahlil edilerek, parti ve toplum meselelerine bu doğrultuda çözüm aranmasıdır. İkinci ve tercih edilmesi kuvvetle muhtemel olan yol, CHP’nin başarısızlığının radika-

lizm ve emperyalizm tahlillerine dayanarak iç ve dış düşmanların komplolarına bağlanmasıdır. Bu yolun, CHP'nin iktisadi bağımsızlık bahsinde gerçeklikten kopuk goşist gençlik fantezilerinin etkisinde kalması ve hatta batıyla ilişkilerin koparılması veya yine aynı kapiya çıkmak üzere darbecilerin tesiri altına girmesi ve lider kültürünü güçlendirmesi beklenebilir.

CHP, 1979 ara seçimlerinde yaşanan yenilgiden sonra 8. Olağanüstü Kurultayını toplamıştır. Bu kurultayda da, CHP demokrat-sosyalizm istikametinde bir değişim yaşamamış, muğlak bir devrimcilik ve popülizm arasında lider kültürünün güçlendiği bir tabloyu pekiştirmiştir. Bu Kurultayda Ecevit, 1980 sonrasında DSP'de geliştirerek uygulayacağı ve daha sonra da Deniz Baykal tarafından CHP'de uygulanmaya başlayan bir politikayı ortaya koymuştur. TD bu politikayı, isabetle şöyle kaydedecektir:

Halkçılık, Demokrat Olmayan Bir İdeoloji

“ ... (H)alkçı olmak, yeterince bilinçli olmayan ve 'geçici bir süre için tutucu olan' halka 'öncü kişi ve grupların' bilinç götürmesi ve kendisi için iyi olanı ona anlatması

şeklinde anlaşılırsa; diğer bir deyişle, popülizmin halkçılık anlayışı benimsenirse, ortaya demokrat olmayan mekanizmalarla çalışan demokrat olmayan bir ideoloji çıkacaktır. Bunun uzantısı ise parti içinde 'tek adam' modeli, parti dışında ise tek bir partiyi uzun süre (aslında süresiz olarak) iktidarda tutmayı amaçlayan, parlamenter sistemi salt bu amaç için kullanan bir siyaset anlayışıdır.”

Hâlbuki CHP'nin seçtiği bu yol, demokrat- sosyalizmin yolu değildir.

1979 Ara Seçimleri: Halk Demokrasi İstiyor Ama CHP...

14 Ekim 1979'da yapılan ara seçimlerde, CHP büyük oranda oy kaybına uğrayıp yüzde 29,2'ye düşerken AP oylarını büyük oranda arttırarak yüzde 46,8'ya ulaşmıştır. TD'ün seçim değerlendirmesi dikkat çekicidir. TD, öncelikle halkın, tercihleriyle demokrasiyi tercih ettiğini ve anti-demokratik sağ ve sol radikalizmden uzak durduğunu vurgulamaktadır. Seçimler “...hemen herkesin tahminin aksine Türkiye'de yüzde 15 civarında akışkan oy potansiyeli bulunduğunu ve insanların gerçekten de seçim yapabildiklerini göstermiş, diğer bir deyişle Türkiye'deki insanların demokratik mekanizmayı kullanabildiklerini ortaya koymuştur.” Siyasetin demokrasi kural-ları çerçevesinde vatandaş tarafından değerlendirilmesi ve katılım oranındaki artış, 'bu iş demokrasi içinde olmaz' şeklinde düşünenleri tekzip etmiştir. Ancak demokrasinin işlediğinin seçimlerle ortaya çıkması, sivil toplum öğelerinin zayıf

olduğu düşünülürse, demokrasi dışı zorlamalara karşı bir güvencenin olmadığını da dikkate almayı gerektiriyordu. Bu bakımdan AP ve CHP, demokrasiyi ve bu arada kendi varlıklarını da koruyabilmek için beraberce sivil toplumun geliştirilmesine çalışmalı, diyalog ortamı yaratmalı ve uygulanabilir politikalar üretmelidir.

TD çevresi, siyasette determinist şartların ötesinde aktörlerin tercih imkanına dikkat çeken, lider kültürünün aşılmasında bireyin teşekkülünün ve yeni model arayışlarının rolünü vurgulayarak, bu vadide CHP'nin 10 yıldır süren arayışının demokratik- sosyalizm istikametinde durulmadığını tespit etmiştir.

Sonuç olarak bugün bir efsane olarak anlatılan 70'lerin CHP'si ve Ecevit'i sol için model alınacak bir başarı hikâyesi değildir. Tam aksine ders çıkarılacak bir başarısızlık hikâyesidir. Popülizmle ve iktidarın zafiyetiyle iktidara gelen CHP, çok kısa sürede başarısız olmuş, bu başarısızlık parti içinde ve ülkede ciddi bir istikrarsızlık yaratmıştır. Bugünün CHP'si, 70'lerin on yıllı arayışından ve motivasyonundan oldukça uzaktır. CHP o dönemin entelektüel ufkundan, demokratik grupların varlığından ve kendi dışındaki güçlü solun varlığından bugün mahrumdur. Medyanın bir kısmının olağanüstü desteği bu eksiklikleri ancak kısa bir süre için örtebilir. CHP'nin Baykal'ın otoriter liderliğinin gizlediği zaafı şimdi Baykal'a söylenilerek geçirilemeyecek hale gelecektir. Bu bakımdan CHP böyle gider yenilikçi ve demokrat bir çıkış yapamazsa yeniden bir dağılma sürecine girmesi kuvvetle muhtemeldir. Kılıçdaroğlu soldaki yenilenmenin CHP içinde olup olmayacağının sınanacağı son şans olarak görünüyor. Bu şans kullanılamazsa, arayış CHP dışına kayacaktır.■

*SDE Uzmanı**





İç Politika



AK Parti; Fırsatlar, Risk ve Beklentiler

Yrd. Doç. Dr. Necdet Subaşı*

Diğer siyasi geleneklere karşılık oldukça genç sayılabilecek bir hareket olarak AK Parti partileşme sürecinde daha en başta muhaliflerinin başarısızlığından güç devşirmeyi başarmış, ardından da, toplumun önüne, üzerinde düşünülmüş sahici hedefler koyarak, her bir vatandaşı rasyonel gelişim talepleriyle buluşturarak önemli bir siyasi kazanım elde etmiştir.

AK Parti çok partili siyasal yaşam tecrübemiz içinde “kenardaki” politik ilgi ve talepkârlıkların da merkeze taşınmasına öncülük eden sınırlı sayıdaki partiler arasında yer alır.

Kuruluş dinamikleri karşılaştırıldığında AK Parti’yi DP’nin ya da ANAP’ın ilk ortaya çıkışındaki temsil siyasetiyle eşleştirmek mümkündür. DP, merkezi üreten değer ve dünya algılamalarının otoriter ve hegamonik ağı karşısında, aynı merkezin dilini yakalamayı başaran bir muhalif lehçeyi temsil eder. Böylece DP, kendi lehçesini muktedirlerin diline tahvil ederek muhalefet yapan, hatta merkezin kuşatmasını aynı gramerle bağlılık kaydıyla ancak farklı açılım ve gerekçelerle yarmaya çalışmış bir harekettir.

Aynı şekilde başlangıç itibarıyla ANAP da kuruluş sistematigi açısından DP’yle aynı minvalde kendi siyasetini kurgulamıştır. ANAP’ın efsanevi lideri Turgut Özal, siyasi kariyerini merkezkaç söylemlerin yeni bir dil etrafında toparlanmasına

çaba sarfederek oluşturmuştur.

AK Parti, ANAP’ın, 80 sonrasının politikadan arındırılmış dünyasında siyaset kodlarını önemli ölçüde yitirmiş ve esaslı bir referans kargaşası yaşayan tüm toplumsal kesimler için yeni bir mecra oluşturmayı vaat eden heyecanını kendi demokratik tasavvuruna eklemleyerek siyasetin genel geçer dilini altüst etmiştir. Bu bağlamda AK Parti, hem DP’nin merkeze dahil olma konusundaki politik stratejisini hem de ANAP’ın yeni bir söylem ve mecra üretimini yansıtan dinamik bir tecrübe olarak değerlendirilebilir.

İç politikada gerginlikler, toplumsal huzursuzlukları takviye eden buyurgan bir devlet anlayışı, bu çerçevede dinin bir çatışma unsuru olarak kodlanmasına yönelik kurumsal stratejiler, insan hakları ihlallerinin rutinleşmesi, ayrılıkçı hareketlerin ülkeyi bir iç savaş ortamına sürükleyici adımlarının politik çekişmelerde esaslı bir istismar aracına dönüşmesi, ekonomide belirsizliği kamçılayan keyfi ve günübürlük uygulamalar

vs. gibi pek çok sorunun kalıcılaşma eğilimi gösterdiği bir bağlamda bezgin, yorgun ve umutsuz bir yapıya karşı ümitvar olma seçeneğini ısrarla sunan ve bunda azımsanmayacak bir başarı elde etmeyi başaran AK Parti olmuştur.

AK Parti hem ümit yaratışıyla hem de bu ümidi beslemeye yönelik çıkışlarıyla önemli bir başlangıç olarak görülmelidir. Aslında AK Parti, Avrupa Birliği’ne giriş sürecinde belli başlı müzakere adımlarındaki performansıyla ve ülke içindeki yapısal değişiklikleri toplumun menfaatleriyle ilişkilendirmek konusunda bir hayli mesafe almıştır. Böylece AK Parti bir yandan toplumu yeni özgürlük alanlarıyla tanıştırmak bir yandan da bu özgürlüklere sahip çıkma konusunda eğitici bir pozisyon üstlenmiştir.

Sonuçta marjinalleştirilmiş politik unsurların bile merkezin diliyle buluşmasına önayak olan AK Parti, bir başka açıdan da politik ve entelektüel yetersizliklerle tam bir ufuk daralması yaşayan Türk siyasetine yeni bir kapı açmıştır. ➤

***Ne var ki toplumsal
desteği sürekli bir duygu
ve sadakat modunda
korumak imkânsızdır.
Somut adımlar atmaya
devam edilmeli, yeni
hedeflerin gerekliliği
toplumsala mal edilerek
gündem belirlemede
ısrar edilmelidir.***

Üstünlük

AK Parti'yi Türk siyasetinde etkin kılan en önemli özelliği, bugün onun için her zaman bir sorun olarak görülen temel bazı özelliklerine dikkat kesilmeyi gerektirir. Her şeyden önce AK Parti'yi hem politik bir güç hem de onsuz tasarlanamayacak bir aktör olarak ele almamızı mümkün kılan özelliklerinin başında, Türk kamuoyunu yoran yüzeysel tartışmalar, politik açmazlar, ekonomik kaygılar, insan hakları ihlallerinin rutinleştirilerek makulleştirilmesi ve toplumun önündeki liderlerin kelimenin tam anlamıyla aşınması hatta yorgunluklarının aşıkârlaşması gelmektedir. Öyle ki hem iç siyaset yapılanmasında hem de uluslararası ilişkilerde ciddi bir kayıp olarak görülebilecek bu durum, toplumun bir türlü üzerinden atamadığı kalıcı

bir yüke de dönüşmüştür.

AK Parti mevcut belirsizliklerin içinden çıkan yepyeni bir oluşum olarak artık beklentileri hızla karşılanması bekleyen toplumsal bir hissiyata yeni ve güçlü bir tercüman olmuştur. Artık politik bir lehçeye kavuşan talepleri, istek ve beklentileri doğru okumak zorunda olan AK Parti, bir yandan kendi dışındaki siyaset tercihlerinin başarısızlıklarını oya tahvil etmeyi başarmış, bir yandan da alışlagelmiş tekrarlardan oluşan ezberlerin meşruiyetini tartışmaya açarak kendine güçlü bir manevra alanı açmıştır.

Diğer siyasi geleneklere karşılık oldukça genç sayılabilecek bir hareket olarak AK Parti partileşme sürecinde daha en başta muhaliflerinin başarısızlığından güç devşirmeyi başarmış, ardından da, toplumun önüne, üzerinde düşünülmüş sahici hedefler koyarak, her bir vatandaş rasyonel gelişim talepleriyle buluşturarak önemli bir siyasi kazanım elde etmiştir. Hiç kuşkusuz bu başarıyı tetikleyen pek çok unsur olsa da sürecin esas aktörü Tayip Erdoğan'dır. Erdoğan'ın kişisel karizması başta olmak üzere, AK Parti'nin a takımının dürüstlük, özgüven ve toplumun derin taleplerine sadakat gibi belli başlı hususlarda kamuoyuna verdikleri güvence ve taşıdıkları müktesebat etkili olmuştur. Yanı sıra karizma kadar vefa, sadakat, azim ve sebat da önemli sayılmalıdır.

Ne var ki toplumsal desteği sürekli bir duygu ve sadakat modunda korumaya imkânsızdır. Somut adımlar atmaya devam edilmeli, yeni he-

deflerin gerekliliği toplumsala mal edilerek gündem belirlemede ısrar edilmelidir.

AK Parti, bu konuda hemen her alanda başarılı sayılabilir mi? Karmaşık güç ilişkileri, iktidar teknikleri anlaşılmaz değildir. Ancak kabul etmek gerekir ki siyaset, bütün bunları bilmenin ve bütün bunların ayırında olmanın bir ürünüdür. Başarısızlıkları, "biz çok çabaladık ama gördüğünüz gibi elimiz kolumuz bağlı" kalıbına hapsedmek hazırdaki hükümete her zaman yeterli bir savunma gücü vermeyecektir. Bu nedenle toplumun yeni bir açılıma, sağlıklı gelişim stratejilerine olan inancının sekteye uğratılmadan mesafe almak gerekir. Hükümet risk ödemek zorunda kaldığında ödemelidir, siyaset bu riskleri en aza indirme sanatıdır. Ancak çekingenlik ve hatta acemiliklerden beslenen beceriksizlikler konusunda halkı ikna etmek kolay değildir ve bunu onlara anlatmanın siyasi bedeli de bir hayli ağırdır. Şartların olgunlaştığı süreçlerde, değişik politik manivelaların içinden süzülüp gelen kadroların güçlerini her zaman artırdığını unutmamak gerekir.

Yerel belediyelerde gözlemlenebilir başarılar, dürüstlüğü kurumsallaştırmış bir vizyona dönüşmesi AK Parti'nin önlenemeyen yükselişinde başlı başına belirleyici olmuştur. AK Parti'nin sağ ve sol geleneklerden beslenen seçmenlerini bir araya getiren asıl unsur bu güven duygusudur. Ne var ki bugün için AK Parti'yi kuşatan en büyük tehlike de bu kredinin nasıl kullanıldığı, hatta kullanılıp kullanılmadığıdır. AK Parti



üzerinden toplumun gerçekte neyi talep ettiği, toplumun talepler kataloğundaki öncelikler sıralamasının nelerle sınırlı olduğu bugün pek açık değildir. Oysa AK Parti, bu kredilerin sağlıklı bir dökümünü yaparak, kendisini iktidarda güçlü kılacak desteklerin sürekliliğini sağlamak zorundadır. Bu konuda hissedilir kopukluklar artık sıklıkla dillendirilmeye başlamıştır.

Fırsatlar

İçinden başarıyla çıktığı her iki seçim atmosferinde de seçmenlerinin yüksek düzeyde desteğini alan AK Parti, başından beri toplumsal tepkileri örgütlemek ve bütün bunlardan devşirdiği enerjiyi güçlü bir politik güce dönüştürmek konusunda belirleyici olmuştur. Toplumda denemiş partilere karşı oluşan ve oldukça çeşitlilik arzeden sivil tepkiler AK Parti'yi bir umut odağı haline getirmiştir. Nihayet AK Parti de bu konjonktürden doğan fırsatları iyi kullanmış ve ANAP'ın 11 yıl önce elde ettiği başarısını katlayarak yakalamayı başarmıştır. Bu tartışılmaz bir tek parti iktidarındır ve arkasında toplumsal düzeyde oluşturulmuş sivil bir konsensüsten meşruiyetini almıştır. Ne var ki bu durum, onun hem handikapı hem de fırsat alanıdır. Belirtmek gerekir ki AK Parti gerçek bir muhalefet örgütlenmesinden mahrumdur. Düşmanları az değildir ancak siyasal anlamda demokratik itiraz kültürünü içselleştirmiş organlardan mahrumdur. Kendi dışındaki tüm partiler nerdeyse iktidar talep etmeyen birer kadrolu muhalefet partisine dönüşmüşlerdir.

Örneğin anamuhalefet partisi yeteneksiz ve içeriksiz bir muhalefet görünümüyle, siyaset sosyolojisi açısından görünürde AK Parti'nin en büyük şansı olmasına karşılık gerçekte onun en büyük çelişisini de oluşturmaktadır. CHP, gününbirlik ve çoğu çağrışımına ve mevcut medya yönlendirmelerine bağlı olarak gerçekleştirilen bir tepkiselliğe kilitlenmiştir. Doğrusu CHP'nin seçmen tabanı da kendini temsil edecek bir oluşum konusunda

CHP'den yana şanssız bir durumdadır. CHP büyük bir kargaşa içinde ve her an gerçekleşebilecek bir bölünme riskiyle karşı karşıyadır. Liderlik kadrosu etrafında oluşan kaygılar artmış, yönetim bir saltanat hizbi olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Nihayet bu hizipçi oluşum partiden tabana doğru yayılan ve yaygınlaşan istikrarsız ve güvensiz bir yapılanma yaratmıştır. Parti içindeki huzursuzluklarını ve yeteneksizliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkan başarısızlıklarını sert muhalefet yaparak kapatmaya hatta aşmaya çalışmaktadır.

Güçlü bir meclis, onu tahkim eden bir halk desteği AK Parti için bulunmaz bir fırsat alanı olarak değerlendirilebilir. AK Parti'nin meclisteki hakim çoğunluğu, Türkiye'deki siyasi partilerin zayıf noktası olan milletvekili istifaları karşısında bile kendisini rahatlıkla koruyabilecek güçtedir. Öte yandan Hükümet'in başta ekonomik büyümedeki başarısı olmak üzere enflasyonu önemli oranda düşürmesi ve sivil özgürlükler alanını genişletmeyi başarması, yeni fırsat alanları oluşturmak için başlattığı açılımlar mevcut pozisyonunu güçlendirmeye devam etmektedir. Topluma verdiği güven, her aşamada hissedilen huzur ve rahatlık uzun soluklu ve kalıcı reformlara ivme kazandıracak güçtedir. AK Parti'nin yönelim ve tercihleri hakkında sadece kendi seçmen kitlesi arasında değil genel kamuoyunda da hissedilir bir mutabakattan söz etmek mümkündür. Ne var ki bu mutabakatın daha da pekiştirilmesi için partinin sık sık kendini masaya yatırarak gözden geçirmesi gerekir.

Muhalefet yokluğunun yaratabileceği en önemli sorun, siyasi kibir, denetim karşıtlığı ve otoriteryenliği meşrulaştırmak olabilir. Bu önemli bir sorundur. Esasen bu gerilim, parti içi muhalefet kanallarını çalıştırarak, dahası sivil toplum örgütlerinin reflekslerine sürekli bir meşruiyet kazandırarak aşılabılır. Toplumsal empati, eğer sık sık başvurmayı denerse, onun en büyük şansı olacaktır. AK Parti'nin temsil siyaseti top-

***Başlangıç itibariyle
ANAP da kuruluş
sistematigi açısından
DP'yle aynı minvalde
kendi siyasetini
kurgulamıştır. ANAP'ın
efsanevi lideri Turgut
Özal, siyasi kariyerini
merkezkaç söylemlerin
yeni bir dil etrafında
toparlanmasına
çaba sarfederek
oluşturmuştur.***

lumda devlete soğukluk duyan tüm grupların ilgisini üzerine çekmeyi başarmıştır. İç dengelerin başarılı ve ustaca diyalogu, toplumun marginal kesimleri de dahil tüm seslerinin etkili bir dile kavuşmasına hatta dillenmesine olanak tanımıştır. Bunun korunması gerekir ama giderek zorlaştığı da açıktır.

Riskler

AK Parti, politik yönelimindeki kararlılığını zaman zaman sekteye uğratacak iniş çıkışlardan kendisini alamamaktadır. Kendi duruşunun Devletin vazgeçilemezleri arasında yer almasını gerçekleştirme konusunda hala problemli sayılabilecek kimi çıkışlara sahiptir. Devlet ve millet arasındaki gidiş-gelişliliğin çok fazla farkında olan AK Parti, bazen bu tanıklığını abartmakta ve korkularını topluma yansıtmaktadır. AK Parti'nin kurucu elitinin siyasi geçmiş(ler)inin birer leke olarak sık sık gündeme getirilmesi karşısında, kamuoyunda ve medyada “gömlek değiştirme” şeklinde karşılık bulan teminat arayışlarının belli çevreleri yeterince tatmin etmediği açıkça anlaşılmıştır. “Kime hesap veril- ➤



melidir” sorusunu açık yüreklilikle cevaplamak gerekir. Bu sorunun mümkün tek cevabı halk olmalıdır. Hesap topluma verilmelidir. Ne var ki ne halk ne de devlet bu vurgunun yeterince farkında değildir.

AK Parti’nin dış politikadaki açılımları sık sık tartışma konusu yapılmakta, bu çerçevede “AK Parti ülkeyi satıyor”dan, “AK Parti ülkeyi batırarak” iddialarına uzanan bir dizi suçlama edebiyatı ortalıkta dolaşma sokulmaktadır. Bu kampanyalar karşısında genel topluma kendini açıklama konusunda AK Parti’nin esaslı bir çabası söz konusu değildir. Medya ve özellikle yaygaracı alt söylemler, yurtseverlik konusunu AK Parti’nin yumuşak karnı ha-

line getirme çabasındadırlar. Oysa bu konu herkes gibi AK Parti’nin de kımızı noktalarını belirlemektedir. Bu ayrıntıya dikkat edilmediği her seferinde, toplumun hafızasında kodlanmış kaygı ve korkular harekete geçirilerek bir saldırıya yataklık edilmektedir.

Ordunun gücü ve toplum katındaki tartışılmaz konumu hakkında AK Parti her zaman saygıdeğer bir üslup kullanma çabası içinde olmuştur. Ne var ki bu hassasiyet ilişkilerdeki soğukluğu ya da mesafeyi örtmeye yetmemektedir. AK Parti karşıtları hükümete ilişkin eleştirilerini genellikle laiklik ekseninde kenetlenerek yapmaktadırlar. Ordunun bu konudaki hassasiyeti anlaşılır bir şey olmakla birlikte, bu hassasiyetin AK Parti tarafından da aynı duyarlılıkla sürdürüldüğü konusunda sık sık açığa çıkan bir tedirginlik söz konusudur. Bu durum AK Parti için her zaman potansiyel bir risk alanı olarak görülmektedir. Tahrikler, provokasyonlar hep din alanına ilişkin vurgularla öne çıkmaktadır.

Aslında bu beklentileri tetikleyecek olan asıl nokta AK Parti’nin başta ekonomi olmak üzere adalet, eğitim ve uluslar arası ilişkilerdeki başarısızlığı olacaktır. Nihayet başarısızlık onu demirbaş bazı sorunlarda açıkça taraf olmaya zorlayacaktır ki, bu kısmi radikalleşme, kendisi için tasarlanan her türden senaryonun hayata geçirilmesinde muhalefet için ciddi bir motivasyon kaynağı olacaktır. Bu bağlamda kendi hakim tabanının beklentilerini karşılamaya ve onları rahatlatmaya yönelik bir çabanın öteden beri kullanılmaya açık bir laik-dindar çatışmasını harekete geçireceği düşünülebilir.

Beklentiler

Bu nedenle AK Parti’nin özgürlükler alanı daha fazla genişletmekten korkmaması, oy tabanının çeşitliliğini doğru okuyarak tüm toplumu kuşatan politikalar geliştirmeye çalışması gerekir.. Toplumda AK Parti’li seçmenlerin dışındaki grupların ciddi bir temsil sorunu yaşa-

dıkları açıktır. Ne var ki bu sorun, açıkça tanımlanamayan sözkonusu kitleyi tehlikeli bir kullanım alanına sürüklemektedir.

Kamuoyunda AK Parti’nin politikaları iki ileri bir geri şeklinde tanımlanmaktadır. Ulusal ve uluslararası ilişkilerde AK Parti’nin en büyük şansı spontaneliği ve şeffaflığıdır. O halde çifte dillilikten uzak bir söylem arayışını hızlandırmak gerekir.

Öte yandan kimlik tanımlamaları önemlidir ancak kimliğin sert vurgusunun tıkayıcı yanları da unutulmamalıdır. Zaten kamuoyu bu konuda açık beyanatlara gerek duymaksızın AK Parti hakkında genel geçer yargılara sahiptir. Toplumda farklı çağrışım ve atıflara sahip kavramlara aşırı vurgu yapılması beklenmedik eşleştirmelere yol açmaktadır.

AK Parti, öncelikli olarak toplumsal talepleri bu hangi kesimden gelirse gelsin karşılamak ve gerekeni yapmak zorundadır. AK Parti’nin başarısını perçinleyen bu çoğulculuğu olacaktır. Aynı şekilde laiklik, Kürt sorunu, Alevilik, ulusal bağımsızlık, irtica, Avrupa Birliği katılım, Kıbrıs sorunu gibi belli başlı konularda AK Parti, birbiriyle çelişmeyen ve çekişmeyen tutarlı politikalar üretmeli; bunları da hayata geçirmekte pek vakit kaybetmemelidir. Genelde AK Parti, muğlak ve çifte bir dil siyasetiyle toplumdaki birbirinden ayrılmış grupları tatmin ettiğini düşünmektedir. Ne var ki bunun sonuçlarını gözlemlemek gerekir.

Parçalı siyaseti ve birbirinden kopuk söylem arayışlarını önlemek ya da bir paydada buluşturmak gerekir. Bu parçalanmışlık hükümetin yeteneklerini tartışmaya açmaktadır. AK Parti’nin kimi fiili durumları topluma taşıyarak, herkesin demokratik açıdan bilinçlenmesine katkı sağlaması gerekir. DP iktidardan uzaklaştırılırken eksik olan tek şey parti tabanının kaderciliği idi. Bunu unutmamak gerekir.■

*SDE Uzmanı**



Açılımın Kışkacında Kürtler!

Büyük heyecan uyandıran açılım, istihbari çalışmalar sonucu teslim olmaya gelen PKK militanlarının, Habur'da “şölen” havasında karşılanması üzerine, Başbakanın askıya aldık sözünden sonra, ne yazık ki devleti ve hükümeti “acı” durumda gösteren bir şekilde bürünmüştür.

Sinan BAŞAK*

2009 yılı Kürtler için milattı. Kürt meselesinin çözümüne yönelik olarak uzun zamandır devlet organları tarafından sürdürülen çalışmalar, hükümet nezdinde atılan adımlarla “demokratik açılım” şeklinde resmi hüviyet kazandı.

86 yıldır Türkiye’de inatla ve sistematik şekilde sürdürülen “Türkiye’de Kürt yoktur” anlayışı, 2009 yılında devletin aldığı “demokratik açılım” kararıyla terk edildi. Bu terkinde; Avrupa Birliği’ne girişte temel alınan kriterler ve Türkiye’deki demokratik gelişmeler esas olsa da, siyasette ve bürokrasideki “etkili” değişimin payı da vardır.

Türkiye’yi bu noktaya getiren hususlar arasında, yukarıda yazdığım

hususlar olmakla birlikte, açılıma esas olan, kurucu unsurun (Kürtler) devletteki etnikçi ve tekçi yaklaşımının, yozlaştırma, değiştirme ve uyumlu hale getirme girişimlerine rağmen, varlığını, kendisine has sosyal, kültürel ve geleneksel özellikleriyle sürdürmesi, milletimizde var olan -vahiy temelli- kardeşlik duygusunun devlete demokrasi formunda egemen olması ve PKK terör örgütünün 1998’den sonra, siyasette kendilerini temsil eden siyasi parti vasıtasıyla, siyasi ve sosyal taban bulması da etkili olmuştur.

Halkta büyük heyecan uyandıran açılım, istihbari çalışmalar sonucu teslim olmaya gelen PKK militanlarının, Habur’da “şölen” havasında karşılanması üzerine, Başbakanın

askıya aldık sözünden sonra, ne yazık ki devleti ve hükümeti “acı” durumda gösteren bir şekilde bürünmüştür. Açılım hükümetin tribünlere oynama mekanizmasına dönmüştür. Eğer askıya aldık sözünün arkasından “romanlaştırılan” milli birlik ve beraberlik hareketi, başka alanlarda meyvesini vermiş olsaydı tribüne oynandığını söylemek haksızlık olabilirdi. Fakat öyle olmadığını ileriye zaman ve bir türlü yapılamayan açılımlar göstermektedir.

Devlete hazırlıksızlık yakışmaz veya başka bir ifadeyle “öngörüsüzlük” devletin işi olamayacağına göre, Habur’daki şölene mukabil, neden yeni planlamaların devreye sokulmadığını her Anadolu evladı merak etmektedir. Açılımın birinci muhata- ➤

***BDP'nin varlığı
demokratik açıdan
bir şansken, açılımı
yürütenlerin basiretsiz
söz ve davranışları
sebebiyle engel haline
gelmeye başlamıştır.
Ahmet Türk'ün,
Samsun'da yediği
yumruğun akabinde,
sarf ettiği sözlerin, açılım
sahiplerine güç ve destek
vermesi beklenirken,
açılımı yürütenler sanki
hiçbir şey olmamış ve
hiç bir şey söylenmemiş
gibi davranarak fırsatı
tepmişlerdir.***

bi bir kitlenin dışında kim varsa “askıya aldık” sözünün sahibi Başbakan tarafından muhatap alındı. Açılımın birinci ayağı adeta romanlaştırıldı. Şarkıcılarla, türkücülerle, artist ve aktristlerle ve bilumum şöhret sahipleriyle görüşülürken sessiz yığınlarla görüşmek şehir şehir, kasaba kasaba ve köy köy gezmek nedense planlama dışında tutuldu.

Gerçi alttan alta birçok çalışma yapıldı, yapılıyor. Ama Habur sonrası meydana gelenler, Kürtleri istismar eden çevrelerin siyaseten ellerini güçlendirdi. Devlet ve hükümet Kürtleri uzun zamandır açılım hususunda başıboş bırakmak suretiyle, devlete ve açılıma duyulan güvenin sarsılmasına sebep olmaktadır.

Habur'daki karşılama sürprizine! mukabil, sorunun haline kendisini adadığını ifadeden çekinmeyen Başbakan Erdoğan tarafından söylenen

“askıya aldık” cevabı; Sebepleri aylardır aranan ve cevabı da bilecek verilmeyen, adeta direnilen bir sorundur. Ergenekon gibi bir yapılanmanın üstesinden gelmek için olmadık işlere imza atanların, açılım konusunda karşılaştıkları sürprizlere! Anında geri dönüşlü cevaplar vermesi manidardır. Kabul edilebilir değildir.

PKK ve BDP

PKK'nın ve onun siyasi temsilciliğine soyunan BDP'nin Kürt meselesinin sorun olmaktan çıkması yönündeki samimiyeti! Habur karşılamasından sonra daha net ortaya çıktı. BDP lider kadrosu İçişleri Bakanından aldığı bilgiyi partilileriyle paylaşmadan önce, başkaları tarafından (PKK, dış istihbarat örgütleri ve Ergenekon) hazırlandığı her halinden belli olan karşılama, hassas dengeler üzerine bina edildiği -sonradan- anlaşılan “Demokratik açılımın” Kürt ayağına pranga vurulmasına sebep oldu. Bu prangayı ne acıdır ki hükümet erki vurdu. Kayıtsızlık, umursamazlık hatta daha da ileri giderek diyebiliriz ki, PKK dışındaki Kürtleri adamdan saymamak devlete ve hükümete egemen oldu adeta.

Türkiye'de hiç yaşamadığımız var sayılıyor. Fakat varız ve ısrarlıyız kardeşlikte, birlikte ve hürriyetlerde. Hükümet etme yetkisini ellerinde bulunduranların devletin asli unsurunun temel haklarını ötelemesinin, umursamaz tavırlar içine girmesinin sebeplerini, temel hak ve hürriyetler yönünden anlamak zor.

“Başbakan bunu neden sorun haline getirdi?” diye sormak veya bunu bu şekliyle ifade etmek, fazla saflık olmasa üzerinde ciddiyetle düşünülmesini gerektirir. Hâlbuki bu soru sorulmuyor. Veya hiç kimse devletin aldığı demokratik açılım kararının neden uygulamadan kaldırıldığını sormuyor. Çünkü cevabı hazır: “

Habur'daki Görüntüyü Görmediniz mi Kardeşim? Kör müsünüz?

Habur körlüğünü yaşatanların sağırlığıdır rahatsızlık veren. Sorunun

muhatapları bellidir. Açılımı idarenden yoksun olanlar. Körlüğe sebep olanların vereceği çok cevaplar olmalıdır.

Biz elbette biliriz “Kağnı arabasıyla tavşan yakalayan” devleti. Fakat bazı meseleler vardır ki kağnı arabası hızında olmaz, tazı hızında koşanlara mukabil yeni ve modern usullerle yeni metotlar ve takipler gerektirir.

Etnik temelli siyasetin sonucu oluşan ve Osmanlı'dan günümüze kadar gelen Kürt meselesi 21. yüzyılın eşiğinde sorun olmayı sürdürüyor. Babanzade Ahmed Naim'in 30'lu yıllarda, Kürtler için “ırk hastalığına tutulmamışlar” tespiti o tarih itibarıyla ne kadar doğruduyduysa, Anadolu insanının vahiy kaynaklı halis düşüncesinin sonucu oluşan “kardeşler topluluğu” da o denli doğrudur. Açılımın askıya alınmış olması (en azından öyle görünüyor) vahiy temelli kardeşliğin altına dinamit bırakıyor. Devletin büyümesi ve gelişmesi karşısında cenderede olan Kürtlerin, çözüm bekleyen meselelerinin anlamsız sebeplerle askıda bırakılması, ırkçılığın yüreklerde meydana getirdiği tahribatı arttırmaktadır.

Bütün bu bilgiler, tozlu raflardan indirilip demokratik çözüme esas olacak planlamalara sebep olurken iki arada bir derede sıkışık vaziyete sokulan ve geçen her gün, Kürt meselesinin siyasi istismarcıları tarafından ablukaya alınan Kürtler kendilerini mengineye sıkıştırılmış hissediyor. Bürokrasi ve siyasetin, meseleyi rayından çıkaran girişimlerinin halk üzerinde meydana getirdiği olumsuz hava yapılacak atılımlarla derhal giderilmelidir.

15 milyona yaklaşan bir topluluğun hakkı olan meselelerin hangi saikler gözetilerek veya devlete yakışmadığına inanılan “çözumsuzlük” metoduyla zamana yayılması hayal kırıklığına ve üzüntüye sebep olmaktadır.

Devlet problemleri olan bütün vatandaşlarına yönelik yaptığı açılımlarla devletin büyümesi ve demokratikleşmesinin önündeki büyük engel-

leri ortadan kaldırmaya çalışırken, açılıma esas olan bir topluluğun sorunlarına ise kulaklarını kapatmış vaziyette.

Alevilik gibi önemli bir sorunu, dış politikanın temel sorunu olan Ermeni meselesini çözmekte kararlı bir devlet, 15 milyona karşı ilgisiz gözükmekle, kendi altını oymaktadır.

1. Cihan Harbinde kendisini arkadan hançerleyen ve milletlerarası bir sorun olan Ermeniler konusunda, içeride ve dışarıda her türlü tepkiyi göğüsleyerek bu sorunu çözmeye uğraşanların, hatta bırakın Ermenistan protokollerini, Ermenilerin içeride uyguladığı vahşete maruz halkın (Vanlılar) gözünün içine bakarak onlara ait mabetlerin devlet eliyle restorasyonu ve ayine açılması bile sağlanırken, Kürtlere ait sorunlar ise, kimisi anlaşılır ama büyük bir kısmı anlaşılmasız sebeplerle beklemeye devam ediyor.

TRT6, Mardin Artuklu Üniversitesinde “yaşayan diller” bölümü, cezaevlerinde lütuf gibi sunulan Kürtçe yasağının kaldırılması gibi açılımın sesi olan meseleler geride kaldı. Artık ayağı yere basan kararların alınması vakti geldi geçiyor.

Ermenilerle elini güçlendirmek isteyen devletin, dışarıda Kürtlerle güçlenen elini, neden içeride görmezden gelmeye devam ettiği merak konusudur. Irak Kürdistan’ıyla kurulan ilişkilerle, elini uzun zamandır güçlendiren devletin, içeride, niçin çekindiği ve korktuğu bilinmemektedir.

Çevresini siyasal Kürtçülerin sardığı insanların tavsiyeleri ve buna dayalı çözüm önerileriyle hatta metotlarıyla “kağnı arabası” misali bekleniliyorsa, bilinsin ki hata ediliyor. Geçen her gün, etnik siyasetin teşkilatı yapısının propagandalarıyla milliyetçilik duygularının güçlenmesini sağlamaktadır. Devletin içinde bir kısım insan veya organize güçler bunu bu şekliyle isteyebilir. Yani bölünmeye dayalı Kürt milliyetçiliğinin körüklenmesini isteyen çevreler olabilir, fakat Kürtlerin kendilerine ait haklarla alakalı olarak, binlerce defa yazılmış ve söylenmiş kısımların hayata geçmesini istemişleri, milliyetçiliklerinin veya ırk hastalığının sonucu değildir. Alakasızlık, umursamazlık ve görmezden gelme duygularının tekrar başlamasındandır. Devlet sanki Kürtler artık yoktur gibi davranmaya başlamıştır. Veya fazla insafsızlık olmasın diye, PKK

yüzünden demokratik açılım kilitlendiği için Kürtlerle ilgili konular ötelenmektedir diyelim.

BDP’nin varlığı demokratik açıdan bir şansken, açılımı yürütenlerin basiretsiz söz ve davranışları sebebiyle engel haline gelmeye başlamıştır. Ahmet Türk’ün, Samsun’da yediği yumruğun akabinde, sarf ettiği sözlerin, açılım sahiplerine güç ve destek vermesi beklenirken, açılımı yürütenler sanki hiçbir şey olmamış ve hiç bir şey söylenmemiş gibi davranarak fırsatı tepmişlerdir.

Kürtler arasında elbette absürt istekleri olanlar vardır ve olacaktır. Lakin çok büyük ekseriyet, her vatandaşın Anayasada kendilerine verilen tabii haklarının verilmesinden başka amaç taşımamaktadır.

Demokratik açılım bu haliyle sürdürülmeye devam ederse halkta ve özellikle de gençlerde meydana gelecek milliyetçi duygular, bölgenin geleceğini karartır.

Hülasa; Kürtler şu anda kendilerini demokratik açılımın kısılcığında hissediyorlar, devlet ve hükümet elini çabuk tutup, milletimizi bunu hissetmekten kurtarmalıdır. ■

*Gazeteci, Yazar / VAN**



Siyasal Devletten Sosyal Devlete

Sosyal devlet yegâne modern bir tip değildir. Geçmişin imparatorlukları tüm baskıcı görünümüne rağmen refah devleti örneği sergilemişlerdir. Buna karşılık mesela totaliter siyasal devlet olgusu tipik bir modern oluşumdur. Çağımızda yeniden üretilmiş otoriter yapılarıdır ki modern ulus devlet denen oluşumların büyük bir kısmı bizde olduğu gibi hala siyasal devlet olgusu olarak karşımızda durmaktadır.

Doç. Dr. Mustafa AYDIN*

Ülkemiz gerek iç gerek dış politikada ciddi bir yapısal dönüşüm yaşıyor. Tabi hemen her yapısal değişim gibi belli sancıları beraberinde getiriyor. Mevzii olsa bile birlikte anayasa değişikliği bu gelişmenin önemli bir parçasıdır. İçinden geçmekte olduğumuz sözkonusu süreç, siyasal devletten sosyal devlete geçiş olarak adlandırılabilir. Esasen gizil yapıların çözülüp toplumsallaştırılması karşısında gösterilen tepkiler de tipik bir siyasal devlet yandaşlığı tepkisidir. Şu anda elde edilen başarı hangi düzeyde olursa olsun, gelişmenin yönü siyasal devletten sosyal devlete geçiş istikametindedir.

Bilindiği üzere Türkiye’de devletin temel niteliklerinden birisi “sosyal” olmasıdır. Anayasanın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti devletinin bir “sosyal, demokratik, laik, hu-

kuk” devleti olduğu belirtilmektedir. Herkesin keyfince anlamaması için bu özellikler burada açıkça sayılmıştır. Gerçi mevcut devleti topluma rağmen tekelinde görenler, bu kabullerini ifade edebilmek için de cumhuriyeti daha çok laik niteliğiyle tanımlayıp onun bu sosyal niteliğini mümkün olduğunca göz ardı etmişlerdir.

Esasen orada zikredilen, devletin sosyal oluşu, Weberyen bir ifadeyle onun yapısı ile değil, yaptıklarıyla ilgili bir özelliktir. Buna göre sosyal devlet, topluma sosyal hizmetler veren ve bu arada özellikle başta sosyal güvenlik işleri olmak üzere sağlık, eğitim, toplumun ihtiyaç sahibi kesimlerine yardım gibi görevleri yerine getiren devlet demektir. Hâlbuki siyasi literatürde asıl sosyal devlet (veya devletin sosyalliği ilkesi) bu demek değildir. Çünkü bu görevler,

her türlü devlet anlayışının ve çoğu kere sosyal devletin karşısında konumlandırılan siyasal devletin de en temel görevleridir. Bu hizmetler devlet sayılan ve bir toplumun üstüne tabir caizse bağdaş kurup oturmuş herhangi bir devlet olgusunu en temel görevidir. Bunların yerine getirilmesi o toplum için başlı başına bir lütf değildir. Şüphesiz sosyal devlet bundan daha öte bir şeydir. Sosyallik bir hizmet işi değil, öncelikle bir yapısal özelliktir.

Sosyal Devlet ve Siyasal Devlet Ayırımı

Devlet, konusunda farklı açılardan ama birbirlerine çok uzak olmayan tipler yapılmıştır ki bunlardan en yaygın olan ve çok kullanılanı, siyasal devlet ve sosyal devlet tipleridir. Ünlü siyaset sosyologu Tömm Bottomore’un egemenlikçi

Türkiye’de devlet hiçbir zaman gerçek anlamında sosyal devlet olmadı. Türkiye’de ortaya çıkan devlet modern olmakla birlikte, sosyal değil, bir siyasal devlettir, merkezi üniter bir egemenlik sistemidir. Bizdeki siyasal devlet anlayışını “bir güvenlik sistemi olarak devlet” şeklinde ifade edebiliriz.

devlet – refah devleti sınıflamasına paralel olarak işleyen bu ayırımı göre genelde siyasal devlet çoğu kere üniter bir egemenlik sistemi iken, sosyal devlet toplumsal karmaşıklıkları bir hukuk sistemi içinde tutan, toplumsal taleplerle paralelleştirilmiş bir yapıdır.

Günümüzde sosyal devlet, ideal devlet anlayışıdır. Gerçi sosyal devlet yegâne modern bir tip değildir. Geçmişin imparatorlukları tüm baskıcı görünümlerine rağmen refah devleti örneği sergilemişlerdir. Buna karşılık mesela totaliter siyasal devlet olgusu tipik bir modern oluşumdur. Çağımızda yeniden üretilmiş otoriter yapılardır ki modern ulus devlet denen oluşumların büyük bir kısmı bizde olduğu gibi hala siyasal devlet olgusu olarak karşımızda durmaktadırlar.

Sınıflamada kullanılan sosyal- siyasal adlandırmasında ilk bakışta bir tutarsızlık gözüküyor, çünkü devletler her haliyle siyasaldır. Ancak burada “siyasal” nitelemesiyle anlatılmak istenen, devleti toplumun üstünde ve hatta yerine göre dışında

mutlak merkezi –kurucu bir güç, ilkeleri itibarıyla değişmez bir özne, halkın ise kendine uymak zorunda olduğu bir obje sayıldığı bir devlet anlayışıdır. Sosyal hayatın geleceği devletçe planlandığı gibi, toplumsal değişimdeki farklı gelişmeler, devletin dayandığı ilkeler temel alınarak düzeltilmek istenir. Sosyal devlet ise, birincisinin aksine, toplumu çıkış noktası yapan, bir başka deyişle devleti toplum için var sayan ve dolayısıyla da toplumsal değişim ve ihtiyaçlara göre devletin de değiştiğini kabul eden bir anlayıştır.

Siyasal devleti vurgulayan en önemli nokta bir ideolojiye sahip olmasıdır. Şüphesiz her toplumun, yakın ve uzak vadede gerçekleşmesini düşündüğü, ideallerini işaretleyen kültür matrisi anlamında bir ideoloji olabilir. Ancak bu her halükarda topluma ait bir olgudur. Bir sosyal devlet ortamında halk ve devlet etoslarını birbirinden ayıran ve devletinkini toplum üstü bir öz alanı sayan bir ideoloji olamaz. Bir ideoloji sözkonusu ise bu topluma hastır ve devletin izlediği kültür politikası da bununla örtüşür, bunun yaşanmasını sağlar.

Siyasal devlet, doğrudan siyasi kurumların öncelendiği, toplumun devlet için var sayıldığı devlet tipidir. Orada devlet bir yerlerde durmakta ve değişmeyen bir yapıya sahip bulunmaktadır. Siyasal devletin en belirgin özelliklerinden birisi askeri- sivil bir seçkin zümrenin vesayetinde olmasıdır. Onlar her şeyi bilmekte ve aklı bir şeye ermeyen halkı sevk ve idare etmektedirler. Buna karşılık sosyal devlet kısaca toplum eksenli bir devlet anlayışıdır. Buna göre, toplumsal ihtiyaçlara bağlı olarak devlet de değişir. Çoğulcu, rekabetçi, toplumla eşgüdümlü bir siyasal seçkinler yapısına sahiptir.

Günümüzün ideal devlet tipi sosyal devlet ise de kapasitelerine bağlı olarak toplumlarda farklı düzeylerde

gerçekleşmektedir. Batı Avrupa ülkelerinde devlet, bütünüyle toplum eksenli hale gelememişse de, salt siyasal eksenli olmaktan çıkmış, en azından üretim merkezli hale gelmiştir. Ne var ki modern ulus devlet yapılarının çoğu, aralarında derece farkı gösterse de, siyasal devletlerdir. İdeal tip sayılan sosyal devlet, gücün nesnel hukuk kurallarıyla düzenlenip sınırlandırıldığı, fert ve toplum arasındaki (vakıf, belediye, dernek, parti gibi) ikincil yapıların gelişmesine imkân tanındığı, vatan-daşa gelişigüzel sınırlamaların getirilmediği bir devlet tipidir.

Türkiye’de Sosyal Devlet

Şimdiye kadar Türkiye’de devlet hiçbir zaman gerçek anlamında sosyal devlet olmadı. Türkiye’de ortaya çıkan devlet modern olmakla birlikte, sosyal değil, bir siyasal devlettir, merkezi üniter bir egemenlik sistemidir. Bottomore’un ifadesiyle bu egemenlik genelde bir halk egemenliği değildir, onun adına seçkinlerin kullandığı bir egemenliktir. Sözü edilen devlet tipleri ülkelere göre farklı biçimlerde gerçekleştiği gibi Türkiye’deki siyasal devlet de kendine özgü bir biçimde gerçekleşmiştir.

Bizdeki siyasal devlet anlayışını genel hatlarıyla “bir güvenlik sistemi olarak devlet” şeklinde ifade edebiliriz. Buradaki güvenlik, uygulamada öncelikli olarak ferdin güvenliği değil, devletin kendini güvenceye alması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Askerin büyük yetkilerle donatılması ve gerektiğinde darbe yapabilmesi bu temel espiye dayanmaktadır. Yani devlet fert ve topluma karşı güvenceye alına gelmiştir. Güvenlik tedbirleri öncelikle devletin kendisi içindir. Hâlbuki çağdaş demokratik teamül zaten bir güç birikimi demek olan devlete karşı bireyi korumaya alır. Tabii ki bu anlayış ülkemizdeki pek çok siyasal sorunun da dayanağını oluşturur.

Siyasal devlet ortamında siyaset unsurlarının en önemli özelliği mümkün olduğunca topluma iş düşürmemektir. Öylesi bir ortamda toplum fazla güvenilmemesi gerekli bir mercidir. Güvenilecek olan yer yine bir siyasal devlet çerçevesinde işleyen kurumsal yapılardır. Bu yargının tipik örneklerini anayasada değişiklik sürecinde bulabiliriz.

Türkiye’de seçkinlere göre devlet, normal siyasal yapıda yer alan birimlerin sosyal hukuki, örgütsel bir olgu değil orada durmakta olan bir siyasal iradenin bazen önünde bazen gerisinde yer alan, etkin ama farazi bir olgudur. Hatta bu devlet çoğu kere kurumlarından ayrı ve gerektiğinde onların karşısına yerleştirilebilen bir olgudur. Bu durum devleti toplumun dışında kabulden kaynaklanan bir çelişkidir.

Tabii ki bu anlayış doğal olarak devleti bir kesimin özel işletmesine dönüştürmektedir. Onun için hemen başından beri Türkiye’de devlet değişik kesimlerden birilerinin yıkabileceği, ele geçirebileceği bir kuruluş olarak düşünüle gelmiştir.

Sancılı Bir Sosyalleşme Süreci

Bu gün Türkiye’de devlet sosyalleşme yönünde önemli adımlar atıyor. Ne var ki bazı kurumlar ve onları temsil eden seçkinler, sürece uyum sağlamada zorlanmaktadırlar. Bir

kısmı süreci anlamada zorlanırken bir kısmı seçkinleri refleksiyle direnmektedir. Şöyle ya da böyle uyum sağlamada zorlanan kurumların başında yargının örgütsel yapısı gibi bir erki temsil eden kurumların yanında siyasal partiler gelmektedir. Bir medeni toplumun en önemli unsurlarından birisi olan ve genel olarak birey ile devlet arasında ikincil yapı görevi yerine getiren siyasi partiler bugün bizde devletin sosyalleşmesine karşı açık bir şekilde direnmektedirler.

Bu durumun, onların siyasal devlet anlayışının devam edeceğine ve bundan nemalanmak için onun yanında yer almak gerektiğine ilişkin bir tarihsel siyasal düşünce tortusuna dayandığını söyleyebiliriz. Hatta onlar bunu devletin bekası ve bölünmesi gibi muhayyel rizikolara karşı yaptıklarını söylemektedirler ki bu da tipik bir siyasal devlet meşrulaştırma mantığıdır. Kaldı ki tutarsız ve gerekçesiz davranışları, zaman zaman belli yerlerden talimat aldıkları veya yönlendirildikleri kanaatini bile doğurmaktadır. Yoksa anayasa değişikliği sürecinde olduğu gibi parti kapatmayı zorlaştıran bir yasa karşı çıkmak, normal şartlarda bir siyasal partinin izleyeceği bir yol olamaz.

Ülkemizde bu kurumsal yapılar toplumun bir hayli gerisinde kalmışlardır. Olaya tersinden bakan bir seçkin kesim, halk ile aralarındaki mesafeyi halkın geride kalışı anlamında irtica gibi kavramlarla anlata gelmiştir. Demek ki sosyalleşmesi gereken, sadeci devlet değil, kişiler, gruplar, örgütler, kurumlar ve partilerdir.

Burada tabir caizse ilginç bir paradoks yaşanmaktadır. Bilindiği üzere Batıda sosyal devlet olgusu toplumsal şartların zorlamasıyla çoğu kere aşağıdan yukarıya doğru işleyen bir gelişim çizgisinde ortaya çıkmıştı Türkiye’de tersi bir süreç yaşanmaktadır. Devlet açılma ve demokratik-

leşme arzusundadır ve toplumdan da ciddi bir kamuoyu desteği almaktadır. Ne var ki bürokratik kurumlar buna uyum sağlayamadıkları gibi bu sürecin önünü kesmek için çaba harcamaktadırlar.

Sürecin Önündeki Engeller

Görüldüğü kadarıyla Batı ülkelerinden farklı olarak bizde hem devlet, hem de kendi adına hareket ettiğine inanan totaliter siyaset aktörlerini sosyalleştirecektir.

Sosyolojide sosyalleşmenin en genel anlamı, sağlıklı hareket etmesini bilmeyen veya yanılma riski taşıyan bireyleri toplum geneline uyarılma sürecidir. Yani topluma uymayan, onun formatlamasından geçmeyen bireyler normal değil, asosyaldirler. Devletin sosyalleşmesi de sonuç olarak onun topluma uygun hale gelmesi demektir. Toplumun devlet için değil devletin toplum için olduğu düşünülürse olması gereken, devletin topluma uygunluğudur.

Demek ki siyasal devlet unsurlarının sosyal devlete uyumu da sonuç itibarıyla bir tür toplumsallaşma işidir. En temel konularda nihai kararı verecek olan toplumdur. Anayasa hukukunda kurucu irade olarak nitelendirilen merci de bizzat toplumun kendisidir. Güncel sorunların çözümünde güvenle başvurulacak yer de orasıdır. Eğer mevcut sistem bir yasa düzeni, bir yargıçlar oligarşisi değilse sosyal politik süreçler ona göre işler. Mesela bir toplumsal anlaşma metni olan Anayasa için nihai kararı verecek olan da bu toplumdur.

Siyasal devlet ortamında siyaset unsurlarının en önemli özelliği mümkün olduğunca topluma iş düşürmemektir. Öylesi bir ortamda toplum fazla güvenilmemesi gerekli bir mercidir. Güvenilecek olan yer yine bir siyasal devlet çerçevesinde işleyen kurumsal yapılardır. Bu yargının tipik örneklerini anayasada değişiklik sürecinde bulabiliriz.

Türkiye’de açılım talebinin devletten gelmesi, sonucun beklenen düzeylerde gerçekleşmesi bakımından bazı sorunlar taşısı bile sosyal devlet süreci için önemli bir avantajdır. Batı toplumlarında bu gelişme genelde aşağıdan yukarıya doğru toplum veya toplum adına ortaya çıkan taleplerin siyasal devleti sınırlandırmasıyla gerçekleşmişti.

Sistemin sosyal devlet doğrultusunda değişimini amaçlayan anayasa değişikliğiyle ilgili maddelerin meclisten geçmesi üzerine bir sosyal devlet işlevi yerine getirmesi gerekirken siyasal devlet görevi üstlenen ve değişikliğe başından beri itiraz eden ve sonuç ne çıkarsa çıksın Anayasa Mahkemesi nezdinde itiraza hazırlanan CHP lideri Sayın D. Baykal, “Mahkemeye güvenim sonsuzdur, ama oradan beklediğimiz sonuç çıkmaz da halka iş düşerse yapacağımız bir iş kalmaz” demektedir. Burada dikkat çektiğimiz nokta sadece sonuca rıza gösterip göstermek değil, toplumsal iradeye yeterince güven duymamak, kabullenmek zorunda kalmaktır.

Yine Mecliste ortaya çıkan milli iradeyi bir türlü içine sindirememiş bir diğer muhalefet partisi MHP nin lideri Sayın Devlet Bahçeli’nin de konuyu meydanlara taşıyacağını söylemesi ne denli siyasal devlet ögesi olarak orada durduğunu göstermektedir. Şüphesiz vatandaş

meydanlarda meramını anlatabilir, bu demokratik ortamların bir siyasal katılım yoludur. Ancak milli iradeyi fiilen Mecliste temsil eden bir kuruluşun bir karardan sonra bunu meydanlara taşıması olacak şey değildir. Esasen meydan, meramını meydanlarda anlatması gerekmeyen birilerinin yöntemi olarak kullanılıyorsa bu, bir gövde gösterisi kabaca bir kabadayılık olarak değerlendirilmeye açıktır.

Devlet Sosyalleşme Sürecindedir

Türkiye’de devlet gerçekten kök salmış bir siyasal devlet geleneğine sahipse de artık bir sosyal devlet olma süreci de işlemektedir. Burada ilginç olan yukarıda da işaret edildiği üzere bu sosyalleşme arzusunun devlet içinden gelmiş olmasıdır. Bir süredir kullanılmakta olan demokratik açılım bu iradenin bir ifadesidir. Yani bu konuda istekli görünen bizzat devletin kendisidir. Hâlbuki hiçbir güç kendini açmak ve sınırlandırmak istemez. Devlet bir güçtür ve her güç gibi hep gücüne güç katmak ister, bunun bir sınırı yoktur. Devlet Gücünü elinde bulunduranlar bunu bir layüs’ellik içinde kullandıkları gibi kendilerini hiçbir şekilde sınırlandırmak istemezler. Darbe mantığı bunun tipik bir örneğidir. Ayrıca gizlilik ve gizlilikten de ciddi bir destek sağlarlar. Yani devlet denen gücün açılım talebi örneğine az rastlanan bir durumdur.

Türkiye’de açılım talebinin devletten gelmesi, sonucun beklenen düzeylerde gerçekleşmesi bakımından bazı sorunlar taşısı bile sosyal devlet süreci için önemli bir avantajdır. Çünkü yukarıda da belirtildiği üzere Batı toplumlarında bu gelişme genelde aşağıdan yukarıya doğru toplum veya toplum adına ortaya çıkan taleplerin siyasal devleti sınırlandırmasıyla gerçekleşmişti. Bazı merkezi aktörlerin dışında siyaset öğelerinin önemli bir kısmı

da devleti sınırlandıran unsurların içinde yer alıyordu.

Türkiye tam da bunun tersi bir süreci yaşıyor. Sadece siyasal devlet rolüne uyarlanmış örgütsel yargı gibi kurumlar değil, halk ile devlet arasında tam anlamıyla bir ikincil yapı görevini yerine getirmesi gerekli partiler bazen açık bazen üstü örtük biçimde bir direnç göstermektedirler. Hatta siyasal devlet uygulamalarından zarar gördüğünde şüphe bulunmayan bazı etnik ve dini unsurlar da yeterince destek olmamakta ve yerine göre bir engel oluşturmaktadırlar ki bunun tipik bir örneği BDP dir.

Bütün bunlara rağmen şüphesiz Türkiye’de devlet sosyalleşecektir ve bunun ilk belirtilerini de vermektedir. Tabi ülkenin önünde avantaj ve dezavantajlarıyla uzun bir yol vardır. Yapılması gerekli şeylerin başında asker ve yargı kurumlarının topluma açılması gelmektedir. Gerçekten sosyal devlet her şeyden önce daha kapsamlı bir anayasa gerektirmektedir. Umarız yakın bir gelecekte Türkiye bir sosyal devlet olmanın gereklerine uygun kapsamlı bir anayasa değişikliğini gerçekleştirir ve devletin üzerine oturtulduğu demokratik, sosyal, laik, hukuk ilkeleri bir siyasal devlet mantığının ötesinde anlamlarını bulurlar.

Bu çerçevede umudumuz, anayasada yer alan demokratiklik orada duran bir merkezi kanaati ispatlama yolu, sosyallik toplumu bir formatlama ilkesi, laiklik siyasal devlet öznesi seçkinciliğin halka karşı koruyucu zırhı, hukuk merkezi bir korunma refleksi olmaktan çıkar. İhtiyacımız olan şey, bu ilkeler bir ana çerçeve oluştursa bile toplumsal sorunların kaşe ilkelerle değil, alanı doğrudan ilgilendiren yasalarla çözüldüğü bir anayasal düzendir ki sosyal devlet dediğimiz şey de budur.■

*SDE Uzmanı**



Çelişkiyi Sorgulamak Atılımı Tetikler

Yrd. Doç. Dr. Caner ARABACI*

Adalet kurumunu güvenilirmez, tartışılır hale getirmek; cinayetten beter bir durumdur. Ülkenin başbakanının bile adalet kurumunun tepesindeki birimleri, bir siyasi parti gibi değerlendirmesinin anlamı nedir?

Zaman zaman düzenin yabancılaşmasına, yönetici-halk farklılaşmalarına dikkat çekenler çıkmıştır. Fakat onlar, yabancılaşmaların sona erdiğini görmeye ömürleri yetmeden fani dünyadan çekip gitmişlerdir. Böyle bir sonuçla karşılaşabileceğini bile bile dürüst insanların, çelişkiye dikkat çekmeye devam etmeleri bir görevdir.

Diyelim ki, üniversitelerin asli görevi, ilim üretmekken niçin zaptiye görevine soyundukları sorgulanmalıdır. On binlerce vatan evladının, en dinamik çağlarının heba edilmesinin hesabını kim, kimler verecektir?

Adalet kurumunu güvenilirmez, tartışılır hale getirmek; cinayetten beter bir durumdur. Ülkenin başbakanının bile adalet kurumunun tepesindeki birimleri, bir siyasi parti gibi değerlendirmesinin anlamı nedir? Kendi içinde kapalı devre kast sistemi oluşturan bir mekanizmanın, millete, milletin güven duygusuna darbe vurmaktan, geriletti olmaktan başka etkisi var mıdır? Bu millettten maaş alarak, milletin devlete, adalete olan güvenini heba edenlerin; kurumların asıl sahibi olan topluma hesap vermeleri gerekli değil midir?

Genel ahlâk ve aileyi koruma ko-

nusunda, dünyada özel yönelişler varken, Türkiye'deki salaşlık nasıl anlaşılmalıdır? Daha net bir soru ile toplum gözünde "zina" olarak değerlendirilen, aile saadet ve güvenini yok eden; çocukları, anne-babaları hayatta iken öksüz bırakan fiiller, yasal olarak serbest hale getirilirken, kadın kıyafetindeki mazbut tercihlerin yasaklı halde tutulmasının tutarlılığı/mantığı var mıdır? Özgürlüğü, vücudunu kazanç kapısı olarak kullananlara kadar yayan genişlik; kıyafet tercihinin sıra gelince niçin aşılmaz engellere dönüşebilmektedir?

Önceden haber alındığı halde, baskınlarda asker kaybının verilmesi nasıl değerlendirilecektir? Baskın yiyen bir karakola, yardımın tabii şartlar (sis gibi) yüzünden yetişmediği belirtilirken, ambulansın yetişmesi nasıl izah edilecektir? Vatani, milleti korumakla görevli olan kurumların, vatan, millete zarar verir hale gelmesi normal midir?

Ormanı korumak ve geliştirmekle görevli bir kurumun olduğu devirlerde ormanların azalması, yeterince geliştirilip korunmaması, ormanlık arazilerin heba edilmesi nasıl izah edilecektir? Diyelim ki, tarım arazilerinin şehir; şehirlerin şehirden başka her şey olduğu bir yapılanma, in-

sana tuzak değil midir? Hayvancılığı geliştirmekle ilgili kurumlar varken hayvancılığın gerilemesinin akla ziyan olduğu açık değil midir? Atomla ilgili yarım asırlık kurumlar varken, atom enerjisi ile ilgili gelişmelerin olmaması nasıl açıklanacaktır?

İki asırdır yenileşme döneminde, ilim ve teknikteki açığı kapatmak için katlanmadık fedakârlık bırakmazken, kurulmuş uçak fabrikalarının yok edilmesini, birilerinin millete açıklaması gerekmektedir. Tamamıyla kendi mühendislerimizin yaptığı Devrim Otomobili niçin geliştirilmemiştir, birilerinin akılları erdire erdire açıklaması gerekmektedir. Bu milletin iki asırdır enerjisini boş yere tüketen, gücünü yokuşlarda tüketen odaklar artık bilinmelidir. Koca Türkiye Cumhuriyetini dün kurulan İsrail'e muhtaç hatta gerisine itenlerin açıklanması, hesap vermesi gerekmektedir. Adlarında "millî" kavramı olanlar, niçin millî değillerdir? Alınlarında "ilim" yazanlarda, niçin ilim bulunmamaktadır? "Millet adına" diyenler, niçin milleti horlamakta, dışlamaktadır? "Halk adına" diyenler, niçin halktan uzak, yabancı hatta hasım durumdadır?

Sorular çoğaltılabilir, ama birisi var ki sistem kurgusundaki samimiyet-

***Toplum gözünde
“zina” olarak
değerlendirilen, aile
saadet ve güvenini yok
eden; çocukları, anne-
babaları hayatta iken
öksüz bırakan fiiller,
yasal olarak serbest
hale getirilirken, kadın
kıyafetindeki mazbut
tercihlerin yasaklı halde
tutulmasının tutarlılığı/
mantığı var mıdır?
Özgürlüğü, vücudunu
kazanç kapısı olarak
kullananlara kadar
yayan genişlik; kıyafet
tercihine sıra gelince
niçin aşılmaz engellere
dönüşebilmektedir?***

sizliğin ta baştan itibaren olduğunu düşündürmektedir.

Cumhuriyet devrinin önemli kadın yazarlarından Münevver Ayaşlı, İşittiklerim Gördüklerim Bildiklerim adlı hatıratında (s. 115-116), can yakıcı örneği bir vesile ile anlatır. 1930’lu yıllardır. Macaristan

Büyükelçiliği, Ankara-Çankaya Caddesi’nde yeni yapılmış, resmi açılış töreni yapılmaktadır. Türkiye’de uzun süre görev yapan, güzel Türkçe konuşan Büyükelçi Tahy, eşi, kızı ve oğlu da törende canla-başla misafirlerle ilgilenmektedir. Şenlik tarzında, neşe içinde geçen açılışın, akşam yemeğinde garip bir gelişme olur.

Münevver Ayaşlı’nın da bulunduğu masada, şeref misafiri olarak TBMM Reisi Kâzım Paşa (Özalp), Çekoslovakya Büyükelçisi, İtalya Büyükelçisinin eşi, Ruşen Eşref Ünaydın, ev sahibi Macar Büyükelçisi vardır. Nefis yemekler yenir, Budapeşte’den getirilen Macar Çigan (Tzigan, Çingene) orkestrasının parçaları dinlenirken, Macaristan elçisi; Ruşen Eşref’e Fransızca bir soru sorar. Soru, sistemdeki garip yapılanmanın can alıcı noktasını sorgulamaktadır: “Bir zamanlar Büyük Millet Meclisi’nde kürsünün arkasında ‘Hâkimiyet milletindir’ yazılı idi, şimdi bu yazıyı kaldırdınız, neden?”

Ayaşlı’nın ifadesiyle, “çok zeki olmayan” Ruşen Eşref, soruya cevap veremez. “Gayet yapmacıklı” Fransızcası ile yükü yanındaki, Meclisin 1924 ile 1939 yılları arasında uzun süre başkanlığını yapan Kâzım Paşa’ya atarak: “Başkanım burada iken ben cevap veremem” der. Bu defa Macar Büyükelçisi, aynı soruyu Türkçe olarak Paşaya sorarak: “Paşaa, Paşaa, ‘Hakimiyet milletindir’ levhası nerede? Neden bu yazıyı kaldırdınız?”

Ayaşlı’nın tespitiyle, Ruşen Eşref’ten

“daha az zeki olan Kâzım Paşa”; ıkınır, sıkınır, dişlerini karıştırır ve “koyu bir Rumeli şivesi” ile cevap verir: “O zamanlar var idi padişahlar, lâzım idi o yazı, şimdi padişahlar gitti, lüzumu kalmadı o levhanın”.

Sorgulama rezaleti bu kadarla bitmez. Bu defa İtalyan Büyükelçisinin hanımı, Ruşen Eşref’e, İstanbul’da köprü üstünde bile göze çarpan sefaletin sebebini sorar, “hükümetiniz buna karşı bir şey düşünmüyor mu?” der. Cevap şaşırtıcıdır: “Eskiden tekkeler vardı, bu işsiz güçsüz mahlûklar tekkelerde barınırlardı, şimdi tekkeler kapatılınca bunlar sokaklara döküldüler”. İtalyan bayanın düşüncesi, daha şaşırtıcıdır: “O halde neden tekkeleri kapattınız? Madem bu kadar faydalı sosyal iş görüyorlarmış”.

Ruşen Eşref’in gardı dağılmıştır. Cevabı, tatmin etmez: “Ama, bu hal yalnız İstanbul’dadır” der. Bunun üzerine Çekoslovakya Büyükelçisi, lafa karışır ve: “Hayır, yoksulluk yalnız İstanbul’da değil, bütün Anadolu’da var. Siz memleketinizi tanımıyorsunuz, çünkü gezmeyorsunuz. Ben her sabah altı saat atla Ankara’nın civarında dolaştığım gibi, bütün Anadolu’yu da geziyorum. Maalesef her yerde büyük bir fukaralık göze çarpıyor” deyiverir. 1930 başlarında bu tür konuları, ancak dokunulmazlığı olan Batılılar, ürkmeden konuşabilmektedir.

Çünkü Batıda “Kameralizm” denilen “aydın despotizmi”, ülkede hükümdardır. Hürriyeti, kişiyi merkeze alan bir modernleşme yani “felsefi bir aydınlanma” değil; emreden, zorlayan bir merkezi planlama öne çıkmıştır. Bağımsız kalma söylemi ile Batıyı örnek alma, halka rağmen halkçılık, hizmet üreten değil emreden memuriyet gibi çelişkiler, diz boyudur. Temel değerlerdeki aşınmanın yerini doldurmak üzere yeni bir değer de üretilmeye çalışılmaktadır. Aferizmin kol gezdiği ortamın, elbette boş bırakılmaması gerekmektedir. II. Meşrutiyet’te Türkçü/Panturanist, 1909’da Hamburg Siyonist Kongresi’nde Türk vatanında Yahu- ➤



di devleti kurma çabasının parçası olarak Selânik delegesi Tekin Alp (Moiz Cohen), 1936'da Kemalizm kitabını yayınlamıştır. O, gelişme aşamalarını da işleyerek bir ideoloji kurgulamaktadır. M. Kemal'i bir 'Türk peygamberi' olarak nitelemesi, 'Kahrolsun Şeriat' diye yazılar yazması, son günlerini Fransa'nın Nice'inde geçirip orada bir Yahudi mezarlığına gömülmesi (1961), yazarın samimiyeti, peşinde koştuğu planları hakkında kuşku uyandırmaktadır. Hakkında, Tekinalp Bir Türk Yurtseveri (1883-1961) Tekinalp, Turkish Patriot 81883-1961) kitabını yazan Yahudi Prof. Jacob M. Landau bile değerlendirmesini; "bu yurtsever Türk'ün, Tekinalp'in, atalarının dininde yaşayıp atalarının dininde öldüğüne dair kesin bir kanıttır" (s. 22) şeklinde yapar.

Gökâlp'in kendi ikinci adını müstear olarak verdiği Moiz Cohen, gerçekten bir samimi arayışın peşinde olabilir. Ama o, anlaşılmalıdır ki, kendi gerçeğini aramaktadır. Haham olarak yetiştirilen Moiz'in, yıkılış sürecindeki Osmanlıdan bir parça üzerinde iki bin yıllık Yahudi Devleti kurma idealine hizmet etmesi, normal değil midir? Burada kınanması gereken Moiz veya Moizler değildir. Ahmetler, Mehmetler, Eşreflerin konumlandığı yerdir. Sistemin, kurumların hangi kültüre, hangi medeniyet değerine yamanıp hizmet ettiği. Batı Medeniyetine hizmet edildiği sürece, adların Türk olmasının anlamı var mıdır? Gönüllü köleliği benimsemenin, "şeref" gibi takdiminin hangi psikolojik hastalığın belirtisi olduğu açık değil midir? Zira kurumlar ve benimsenen değerler de millî temsil yönüyle aidiyet içerirler. Jakobin laisizmin, İngiltere devlet başkanının (kraliçe), hâlâ aynı za-

manda Anglikan Kilisesinin de lideri olmasını nasıl açıklayacaktır? Türkiye'de devlet veya hükümet başkanlarının, bir askerî temsilcinin Cumaya gitmesini laikliğe aykırı gören anlayış sahipleri, iyi derecedeki demokrasinin temsilcisi İngiltere'deki bu somut durumu nasıl anlamalıdır? Aslında İngiltere Krallığı, kendi halkını, halkının değerlerini dışlamama, onunla bütünleşme basiretini göstermektedir. Batıcılığı öne çıkaranların bu özelliğe dikkat etmemeleri nasıl anlaşılacaktır? Bir samimiyetsizlik mi, ülke bütünlüğünü parçalamak, millî gücün oluşmasını önlemek isteyenlere gönüllü hizmet mi?

Değerlendirme suçlama değildir. Çünkü sonuca bıkıldığında varılan yer, ülke bütünlüğünün, güçlenmesinin önüne gerilme olmaktadır.

Cumhuriyet başlarındaki hâkimiyet anlayışında da aynı sorun öne çıkmaktadır. Sivas'ta 14 Eylül 1919'da İrade-i Milliye adında bir gazetenin çıkarılması ne kadar sevindiricidir. Çünkü millet iradesi öne çıkartılmaktadır. Hemen ardından 10 Ocak 1920'de Ankara'da Hâkimiyet-i Milliye adında gazetenin neşri ne kadar güzeldir. Çünkü hâkimiyetin millete ait olduğuna, her sayısı ile vurgu yapmaktadır. Aynı sıralar Meclis'in alnına yazılan "Hâkimiyet bilâ kayd ü şart milletindir" yazısı da öyle. Kayıtsız şartsız hâkimiyetin millete ait olduğunu gözlemlere çakıp, gönüllere yerleştirmekte, üstelik o yazının gölgesinde İstiklâl Savaşı vermekte ve kazanarak Cumhuriyeti kurmaktadır. Anlaşılmaz olan yer ise, 1934'te Hâkimiyet-i Milliye adının niçin Ulus yapıldığıdır. Aynı sıralar, Macar Büyükelçisinin dikkatini çeken meclisin alnından, hâkimiyetin kime ait olduğunu vurgulayan o yazının kaldırılmasıdır. Özalp Paşa'nın açık-

laması, safça ve bütün açıklığı ile kendini ele verse de samimiyet sorununu düşündürmektedir. Millet gücünün kullanılarak, modernist değişiklikler gerçekleştirmek.. Ama hak ve hürriyetler konusunda iyileştirmeler düşünmemek.. Milleti de hasım bellemek. İdris Küçükömer'in dikkatleri üstüne çektiği İsmet Paşa'nın sözleri yeterince açıklayıcıdır. Ne diyordu Paşa hazretleri: "İçinde bulunduğunuz vaziyeti bilersiniz, Padişah düşmanınızdır. Bana bakın, kimse işitmesin, millet düşmanınızdır." İşte hâkimiyetin kaynağını gizleyen anlayış.. Millete karşı dobradobur olamayan çok yüzlü, seçkinci hatta Küçükömer'in tespiti ile gerici, jakoben anlayış. Bu anlayış, bilim ve teknolojiyi geliştirme konusunda samimi ve azimli bir gayreti ortaya koymamıştır. Ortaya konanları da engelleyip, kapatmıştır.. Kazanç ve gelir düzeyi yükseldiği zaman değişimin hızlandığı bilinmektedir. Aç bırakarak, değişime zorlamanın artık sorgulanması gerekmektedir. Boğazı tokluğuna yaşamak zorunda bırakılan insanların, üstündeki çulun şeklinin değiştirilmesinin anlamı verilmeli değil midir?

Türkiye, coğrafya itibarıyla büyük düşünmek, büyük oynamak, evrensel değerleri öne çıkarmak zorundadır. Küçük düşünme, marjinalleşme, küçük oynama ancak bu ülkenin bölünmesine, küçülmesine hizmet eder. Kültür coğrafyası yönünden kendine dikilen dost gözleri, sükût-ı hayale uğratmanın zararı, küçük düşünen hazine ortaklarına değil asıl millete, devlete olmaktadır. Atılıma geçmenin görünmez dinamikleri buradadır. Sistem ve kurumlardaki çelişkiyi sorgulama, atılımı tetikleyecektir. Asla unutulmamalıdır.■

SDE Uzmanı*

KAYNAKÇA

İdris Küçükömer, 2007, *Batılaşma Düzenin Yabancılaşması*, Bağlam Yayınları, İstanbul.

Jacob M. Landau, 1996, *Tekinalp Bir Türk Yurtseveri (1883-1961) Tekinalp, Turkish Patriot 81883-1961*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Mehmet Özden, *Atatürk Döneminde Kemalist Metinler: A'râf'ta Bir Kemalizm: Tekinalp ve Kemalizm (1936)*, Bilig, Ahmet Yesevi Üniversitesi yayını, Yaz 2005, S. 34, s. 45-81.

Mustafa Aydın, 2009, *Moderniteye Dışarıdan Bakmak*, Açılımkitap yayını, İstanbul.

Münevver Ayaşlı, 2002, *İşittiklerim Gördüklerim Bildiklerim*, Timaş Yayınları, İstanbul.



27 Mayıs Nedir? Veya “Bütün Kötülüklerin Anası” Ne Doğurdu?

Hakim (E) Faik TARIMCIOĞLU*

Sonda söyleyeceğimizi başta söyleyelim: 27 Mayıs, son derece kaba, kötü, icapsız, yersiz, akılsız, ahmakca bir askeri darbedir! Başarılı olması bu gerçeği değiştirmez!

Nihayet, 38 subayın tekme tokat, birbirlerine silah çekerek, itiş kakışla gerçekleştirdiği bir darbe!

Tarih, çarpıtılabilir, yalanlarla sapıtılabilir, bir müddet yönlendirilebilir, ama eninde sonunda, tarihin apaçık gerçeğine, o şaşmaz mizanına karşı gelmek mümkün değildir ve o tıkr tıkr hükmünü yürütür!

Bunun için, aradan geçen elli yılda atılan bunca yalanlara, iftiralara, demagojik saldırılara rağmen bugün, açıkça görülmektedir ki, 27 Mayıs, ne “Devrim” dir, ne “İnkılap” tır, ne de bir “İhtilal” dir! Düpedüz yoz bir darbedir! “Devrim”, “İnkılap”, “İhtilal” gibi, tarihi ve sosyolojik temelleri olan kavramlar, 27 Mayıs gerçeğini bizatihi reddetmekte ve yalanlamaktadır! 27 Mayıs için, patenti bana ait olan, “Bütün kötülüklerin ANA’sı 27 Mayıs’tır!” değerlendirmesini biraz açalım:

1) 27 Mayıs’ın temelleri Kore Savaşı’ndan sonra 1954’lerde atılmıştır. Bir avuç maceracı subay bir çete kurarak, darbe için yeminli bir gurup oluşturdular. Dişe dokunan, kendilerine ait hiç bir fikir, alt yapı, donanımı yokken!

2) DP eğrisiyle, doğrusuyla, yanlışıyla, acemilikleriyle beraber, iyi şeyler de yapıyordu. Halk memnun olmazsa ne diye oy versin di? Halkın tercihi bu yönde ise, “Hayır, benim dediğim olacak!” demek doğru olabilir mi?

3) Bu bakımdan, bu çetenin eylem ve söylemlerinin hiç bir haklılığı olamaz! Bu tarih önünde korkunç bir vebaldir.

4) 1954 seçimlerinden sonra, bütün iktidar yıpranmasını da hesaba katarsak,

1957 seçim sonuçlarına ne demeli? “Benim suyum bulandırıyor, ben seni yiyeceğim!” mantığının galip geldiği bir yerde, haklılık, yani, meşruiyet olabilir mi?

5) 9 Subay olayı, Menderes hükümetinin bir gaffetidir. Menderes, bunu hafife almış, kendi trajik sonunu hazırlamıştır. Ama bu, askeri yargı ve yüksek bürokrasinin meş’um işbirliğini, dolayısıyla suçunu yok etmez. Bu, 27 Mayıs’ın kilometre taşıdır.

6) 27 yıllık tek parti iktidarını 1950’de kaybeden CHP, seçim yolu ile iktidara gelemeyeceğini anlamış olmalıdır. Amansız ve yıkıcı bir muhalefetle, ORDU+CHP=İKTİDAR formülünü ortaya atarak, 12 Mart’ın, 12 Eylül’ün, 28 Şubat’ın, 27 Nisan’ın zararlı tohumlarını atmıştır. Yani CHP, iktidar uğruna, bir avuç çeteye zemin kazandırmıştır. Bunun adı, düpedüz iş birliğidir.

7) DP, her iktidar gibi bir dizi hatalar, yanlışlıklar yapmıştır. VATAN CEPHESİ, TAHKİKAT KOMİSYONU gibi uygulamaları, bugün kimse onaylamaz! Yolsuzluk, enflasyon, tahsis ve kota sistemi de cabası! Ama bütün bunlar seçimle halledilecek şeyler olmalıydı.

8) 27 Mayıs’ın, Atatürk, Cumhuriyet, Laiklik vurgusu bir maskedir. Bugün de kullanılmaktadır. Artık, maske düştü, düşecektir.

9) Vatan, millet, Sakarya edebiyatı, o zamanki büyük basın, üniversite ve aydınlar da makes bulmuş, 27 Mayıs bir bayram olarak, silah zoru ile dayatılmıştır. Bazı aydınlar, kendilerine ihanet ederek, bunu benimsemişlerdir. 1976’da, GEN. KUR. BŞK.’lığı, “Gizli” kaydıyla, bütün birliklere “27 Mayıs’ın söndürülerek, bayram olmasından çıkarılmasını” emretmek zorunda olduğunu algılayabilmiştir! 12 Eylül’le de kaldırılmıştır! Ferasetin böyle-

lesine can kurban!

10) 27 Mayıs, Yassıada Hukuku yaratarak, bugünkü hukuksuzluğu yani askeri vesayet sistemini kurgulayarak, Türkiye’de demokrasinin önünü tıkmıştır. Anayasa Mahkemesi, HSYK, DANIŞTAY, YSK, YAŞ, YÖK gibi vesayet rejiminin temelleri atılmıştır. Bazıları 12 Eylül’de bitirilmiştir.

11) Yassıada Mahkemeleri kara bir leke olarak, hukuk ve siyasi tarihe geçmiştir. “Sizleri buraya tıkan güç böyle istiyor!” diyen baş hâkim, Anayasa Mahkemesi Başkanı olmuştur! Buna, ancak, “Başka sorum yok, sayın yargıç!!” demekten başka ne denebilir?

12) 27 Mayıs, TSK’nın piramidini alt üst etmiş, 12 Eylül’ün komuta kademesi bile, emir ve komuta zinciri ile yaptıkları darbede bu dengesizliği giderememişlerdir. TSK, halen bunun sıkıntısını çekmektedir.

13) 27 Mayıs en kıyıcı tasfiyeyi yapmış, 7 bin 200 asker TSK’dan atılmıştır. Kalan” kılıç artıkları” hemen derin cuntalarını kurmuşlardır. TSKB, budur. 12 Mart, 12 Eylül kadroları bunlardır. Bir bayrak yarışı gibi, bayrak elden ele dolmaktadır!

14) İdamlar milletin yüreğini kanatmaktadır.

15) 27 Mayıs, bu haliyle “Haileyi Osman”, “Patrona Halil”, “Kabakçı Mustafa”, “Resneli Niyazi” zihniyetinden pekte farklı sayılmaz!

16) 27 Nisan öğrenci olayları, Uşak, Çanakkale, Himmetdede ve bir dizi gerginliklerin, provokatif tertipler olduğu ayan beyan ortaya çıkmıştır. Kanlı 1 Mayıs’lar, faili meçhuller, tertiplerin profesyonel yanını göstermektedir. Uzun söze ne hacet? Şaşmaz tarih terazisi artık hükmünü vermiştir! ■

SDE Yönetim Kurulu Üyesi*

50. Yılında 27 Mayıs Konferansı

Tecrübeli devlet ve siyaset adamı Ferruh Bozbeyli, “50. Yılında 27 Mayıs” konulu konferansta, Türkiye’de çok partili hayata geçiş ve darbeler dönemini anlattı. Bozbeyli, Demokrat Parti’nin devamı niteliğindeki Adalet Parti’sinden ayrılan Demokratik Parti’nin kuruculuğunu yaptı ve 1960’dan sonraki TBMM’de başkan vekilliği görevinde bulundu.

Stratejik Düşünce Enstitüsü Konferans salonunda, SDE Uzmanı Doç. Dr. Yusuf Tekin tarafından yönetilen “50. Yılında 27 Mayıs Konferansı”nda konuşan Bozbeyli, 1946 yılında Türkiye’de çok partili hayata geçilmesi, 1950 yılında yapılan seçimle Demokrat Parti’nin iktidara gelmesi ve 27 Mayıs 1960 darbesi ile ardından yaşananların canlı şahidi olarak birikimini SDE uzmanları ve misafirlerle paylaştı.

Adnan Menderes ve iki arkadaşının önceden verilen karar doğrultusunda idama mahkum eden Yassıada Mahkemesinde mağdurlarının avukatlığını yapan Ferruh Bozbeyli özetle şunları kaydetti:

“Darbeler Türk siyaset zeminini sallıyor. Bunun üzerinde olan her şey de zeminle beraber sallanıyor. Çünkü zeminde istikrar yoksa zeminle beraber sallanır. Böyle bir zeminde insanlar ellerini tutunmak

için kullanıyorlar oysa bu eller rahat oturmak ve hizmete uzanmak içindir. Keşke bütün ömrümüzü yerimizde oturarak ellerimizi hizmete uzatarak ellerimizi dua için uzatarak hayır ve sevgi için uzatarak kullanabilseydik bugün bulunduğumuz yerden çok daha ileride olacağımızı tahmin ediyorum. İkinci temas etmek istediğim nokta ise Türkiye’de insanlar beğendiğinden evvel beğenmediğini seçiyor ona göre karar veriyor. Bir toplumun ileriye doğru gitme kararı ile ileriye gitmesi başkadır. Arkadan gelen bir tehlikeden korktuğu için koşarak ileriye gitmesi başkadır. Bu sebeple biz propaganda yapmak için hiçbir şey yapmıyorduk sadece Halk Partisi geri gelecek diye korkutuyorduk yani bizi çok beğendiklerinden değil, bizi de tanımıyorlardı. Bu da Türkiye’nin ikinci sorunudur. İnsanlar hangi istikamete gidecekse adım adım oraya gitmelidir.”

“Bir gece düşünün 27 Mayıs gecesi Cumhurbaşkanlığı muhafız alayı kumandanı Cumhurbaşkanını tutukluyor. Bir başka albay Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun’u tevkif ediyor. Harp Okulu talebelerinin eline listeler halinde milletvekillerinin ev adresleri verilmiş, milletvekili topluyor. Harp Okulu’na getiriyorlar. Orada iyi muamelede bulunmuyorlar. O sıra aklıma şu atasözü geldi: “Öfke gelir göz kızarır, öfke gider yüz kızarır.” Demek ki adamlar öyle bir öfkelenmişler ki öfke aklın önüne geçmiş.”

“Ben şu sonuca vardım bir millet için ortak tek değer vardır o da hukuktur. Din o dine mensup olanlar için önemlidir. Bir felsefi düşünce farklı farklı itikatlara bölünebilir. Ama bunlar inananlar kadardır. Ancak hukuk herkesindir. Müşterek bir ortak değerdir. Bir toplumda hayatınızı hukuka değil de bir ideolojiye nispet ederseniz hayatınız o ideoloji kadardır.”



Siyaset Ahlakından Anladığımız

Prof. Dr. Talip ÖZDEŞ*

Bir toplumda yanlış ve çirkin işlerin yaygınlık kazanması, iyi ile kötüyü aynı teraziye koyup tartmaya çalışan, onlara karşı nötr bir duruş sergileyen birtakım yaklaşımların olması, insan fitratına kodlanan sözkonusu değerlerin kıymetini ortadan kaldıramaz.

Ahlak (morals), insan ilişkilerinde “iyi” veya “kötü”, “doğru” veya yanlış olarak adlandırdığımız değer yargılarını ifade eder. Bir sosyal bilim olarak ahlak, bireysel ve sosyal yönlerden bir toplumda geçerli örf ve adetlerin, değer yargıları ve normların oluşturduğu sistem bütününcü inceler. Normatif ahlak kuralları, insanlığın başlangıcından günümüze kadar gerçekliğini insan fitratında bulan, din, felsefe ve mistisizmle derinlik kazanan evrensel bir boyuta sahiptir. Fitrat ise insanın üzerinde yaratılmış olduğu ilahi formatı ifade eder. Detaylara inildiğinde, insanlar arasında ahlakın ne olduğu ve kaynağı konusunda yaklaşım ve yorum farklılıkları olsa bile doğruluk, dürüstlük, sadakat, iffetini koruma, aldatmama, ahde vefa, emanete riayet, adalet, alçak gönüllülük, cömertlik gibi normatif kurallar, bütün insanlığın ortak vicdanı ve sağduyusu tarafından kabul edilen, hukuka ve insan ilişkilerine temel oluşturan değerlerdir.

Bir toplumda yanlış ve çirkin işlerin yaygınlık kazanması, iyi ile kötüyü aynı teraziye koyup tartmaya çalışan, onlara karşı nötr bir duruş sergileyen birtakım yaklaşımların olması, insan fitratına kodlanan sözkonusu değerlerin kıymetini ortadan kaldıramaz. Örneğin işlerin yalan ve aldatma üzerinden yürütülmesi, ikiyüzlülük, özel hayatın deşifre edilmesi gibi durumlar kamu vicdanında kabul görmez. Tabiatı gereği ahlak meselesi çoğu defa din konusu ile beraber mütalaa edilir. İslam’ı esas aldığımızda, dinin inanç, ibadet, ahlak, muamelat ve hukuka dair koyduğu prensip ve hükümler bütünlük içerisinde olup birbirinden kopartılamaz. İslam’ın Kur’an ve sahih sünnet gibi kaynakları esas alındığında, sözkonusu düzenleme içerisinde ahlak merkezi bir konuma sahiptir. Kur’an’da Hz. Peygamber’in büyük bir ahlak üzerine olduğunun vurgulanması (Kalem, 68/4), yine onun iman, ahlak ve eylem bütünlüğüne dair Buhari, Müslim ve diğer hadis

kaynaklarında yer alan birçok sözleri bu gerçeği teyit eder. Dolayısı ile İslamiyet açısından kişinin kalbi durumu ile; yani Allah’a ve Hesap Günü’ne imanının, ibadetlerindeki samimiyet ve ihlâsının derecesi ile niyet ve eylemleri arasında tam bir ilişki vardır. Bir kimsenin İmanının büyüklük derecesi ahlakının güzelliğinde ifadesini bulur.

Ahlakın Mutlaka Dine Dayanması Gerekmez

Ahlakın mutlaka dine dayanması gerekmediği, dindar olmayan seküler dünya görüşüne sahip kimselerin de ahlaklı olabileceği gündeme getirilmektedir. Laik veya seküler ahlak olarak ifade edilen ahlak anlayışı, din ve Allah inancıyla ilişkisi olmayan, sırf akli ilkelerden hareketle otoritesini fert ve toplumun vicdanından aldığı kabul edilen ahlak anlayışıdır. Ancak böyle bir ahlak anlayışının insanın çıkar ve ihtirasları, peşin yargı ve ideolojileri devreye girdiğinde ne kadar aksiyoner, >>

Halkının çoğunluğunu

Müslümanların

oluşturduğu bir

toplumda yönetim

ve idareye talip

olanların, siyaset/

politika adamlarının

üzerlerine aldıkları

ağır sorumluluğun

bilincinde olmaları,

ilişki ve icraatlarında

çifte standartlı ve

ikiyüzlü olmadan ahlaki

ilkelere ve toplumun

değer yargılarına

uygun hareket etmeleri

beklenir.

devamlı ve etkin olabileceği tartışma konusudur. Seküler ahlak anlayışına sahip herhangi birinin ideal olarak kabul edip benimsediği davranışları yerine getirip getirmemesi, bir iman sisteminin kontrolü altında olmaksızın ve sevap-günah gibi değerlendirmelere de konu olmaksızın tamamen o kişinin anlayış ve arzusuna bağlı bir durumdur. Bu şekilde bir anlayışa sahip herhangi birinin de güzel ahlak sahibi olması, onu kendince içselleştirmesi mümkündür. Ancak böyle bir ahlak anlayışının ahlaki değerler konusunda toplumda kolektif bir şuur meydana getirip getiremeyeceği ayrı bir değerlendirmenin konusudur. Hâlbuki laik ahlak

ka kaynak oluşturduğu iddia edilen toplum şuurunun dinden ve manevi değerlerden bağımsız olmadığı, söz konusu şuurun o toplumda yaşayan seküler anlayışa sahip kişileri de belirli derecelerde etkilediği vakıadır. Nitekim bu bağlamda, kaynağı insan düşüncesi olan bir ahlak anlayışının evrensellik iddiasının önünde insanın faniliğinin ve tarihselliğinin bulunması, Immanuel Kant gibi akıllı felsefi sisteminin merkezine alan bir filozofu Tanrı'yı ahlak sistemine dâhil etmeye mecbur bırakmıştır.

Siyaset ahlakı denildiğinde, toplumun kolektif ahlak şuurundan bağımsız olmaksızın ahlakın evrensel norm ve değerlerinin devlet yönetimi ve yönetilenler bağlamında siyasetin intikal ettiği bütün alanlarda belirleyici olması akla gelmektedir. Neyin iyi veya kötü olduğunu bilmek, ahlakı etkin kılmak için yeterli değildir. Ahlakın edebiyatını veya demagogjisini yapmak, ahlak yasaları çıkarmak ahlaklı olmak anlamına gelmiyor. Ahlakın işlevsellik kazanması, normatif değerlerle ilgili bireysel ve toplumsal bilincin oluşumuna ve seviyesine bağlıdır. Ahlaki değerlerin erozyona uğrayıp yozlaştığı bir toplumda söz konusu bilincin restorasyonu kısa bir müddet zarfında gerçekleşebilecek bir durum değildir. Özellikle sekülerleşme ve ahlak yozlaşmasına konu olan toplumda insanın bütün ideal ve hedefleri sadece dünya ile sınırlanıyor, maneviyatla ilgili bağları zayıflatılıyor, nefisler ve şehvetler azdırılıp bencillikler sonuna kadar pompalanıyorsa, temiz toplum yaratma projelerinin önünde aşılması gereken çok büyük engeller var demektir. Yöneten ve yönetilen ayrımı olmaksızın toplumun bütün kesimlerinin farklı derecelerde söz konusu yozlaşmanın etkisi altına girmiş olmasında anlaşılmayacak bir durum olmaması gerekir.

Arapça toplumun yönetim işlerini yürütmek, hükmetmek, yönetmek anlamına gelen "sâse" fiilinin mastarı olarak gelen siyaset kavramı, ait olduğu medeniyetin temellerini oluşturan değer yargılarından ve kültür kodlarından bağımsız düşünülemez.

Siyasetin hem amacı hem de yapılış tarzı kendisine anlam kazandıran değerlerle bütünleşir. Buradan çıkarılacak sonuç, siyasetin, topluma yön veren temel değerlerden kopuk olmaksızın ahlakla beraber yürütüleceğidir. Ahlak, hem siyasetin üzerinde gerçekleşeceği zemini, hem de onun amacını belirler. Siyaset ahlakı, fiili siyaset yapan insanların yolsuzluklardan, kirliliğe ve çirkin işlerden uzak kalmalarının da ötesinde, yönetime talip olanlarla beraber yönetimin oluşumunda payı ve rolü olan toplumun, siyaseti hayırlı işlerin yapılması noktasında ağır bir sorumluluk ve hizmet yarışı olarak görmesini gerektirir. Siyasetin başlıca amacı, fert ve toplumun gelişimini, kalkınmasını, huzur ve refahını gerçekleştirmek olmalıdır. Hz. Ebubekir'in seçim yoluyla Medine Devletinin başkanı olduğunda topluma, kendisine yapılacak itaatin ancak meşru icraatlar için söz konusu olabileceğini, yanlış yaptığında kendisine itaatin olamayacağını söylemesi böyle bir siyaset anlayışının tezahürüdür. Yine adaletin sembolü haline gelen İkinci Halife Hz. Ömer'e, niçin kendi oğlunun halife seçilmesini istemediği sorulduğunda, kendisinden sonra gelecek halifenin seçimi için oluşturulan şura üyelerine, "Bir evden bir kurban yeter" şeklinde cevap vermesi, onun siyaset mekanizmasını ne kadar ağır bir mesuliyet olarak gördüğünü bize açıklar. Hz. Ali'nin devlet yönetimine ve memuriyetine talip olanlara yaptığı siyaset ahlakının temel prensiplerine vurgu yapan meşhur öğütleri; yine aynı bağlamda Türkistanlı Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig adlı eseri bizim medeniyet tasavvurumuzda ahlakla siyasetin nasıl iç içe olduğunu ve hiçbir şekilde birbirinden ayıramayacağını açıkça göstermektedir. Hz. Ali, yöneticilerden, çıkar beklemeden devletin ve milletin menfaatlerini dile getirecek doğru, dürüst, nazik ve cesareti olan kimseleri devlet memuriyetlerine seçmelerini, adaletle hükmetmelerini, kibire girmeden halka karşı daima alçakgönüllülükle, sevgi ve şefkatle yaklaşımlarını, haksız yere yakınlarını kayırmamalarını istemiştir.

Aynı ruhla kaleme alınmış Kutadgu Bilig’de de devlet adamlarına yönelik benzer öğütler edebi bir üslupla dile getirilmiştir. Yine bu anlayışın bir tezahürü olarak büyük İslam filozofu Farabi’nin felsefi sisteminde de metafizik, ahlak ve siyaset tam bir bütünlük oluşturur. Siyaset gücünü hikmet ve ahlaktan almak durumundadır. Farabi’ye göre ahlak, siyaset biliminin bir koludur. Toplumu yönetmeye talip olan siyasi lider bir ahlak prototipi ve lideri olmak durumundadır.

Söz konusu öğütlerin hayat bulması, devlet adamlarının bilgi ve becerilerinin yanında güçlü bir manevi donanımına sahip olmalarını gerektirmektedir. Kibir, saltanat, sefahat ve şehvet düşkünlüğü, kalplerin taşlaşması, ikiyüzlülük, samimiyetsizlik, kişisel çıkarların toplum çıkarlarının önüne geçirilmesi, rüşvetin yaygınlaşması gibi ahlaka mugayir durumlar birçok siyasi hareketin başarısız olmasına ve devletlerin çöküşüne neden olmuştur. Son yüz elli yılda Türkiye’nin içerisine girdiği Batılılaşma, modernleşme ve sekülerleşme serüveni, entelektüellerin zihin dünyalarında köklü değişikliklere ve özgün medeniyet tasavvurunun yitirilmesine neden olmuştur. Söz konusu süreç, siyaset, hukuk, ekonomi vb. alandaki değişimlerin yanında kavram değişimlerini de beraberinde getirmiştir. Bu arada “siyaset” kavramı da ona anlam veren tarihi ve kültürel kodlarından soyutlanarak yönetim erkini elde etme yolunda gösterilen

çabayı, yönetim meslek ve bilimini, yönetim ilişkilerinin ve uygulamalarının yürütülmesini ifade eden Batılı “politika” kavramı ile aynı anlamda kullanılır olmuştur. Konunun toplumun yönetim ve idaresi, devlet işlerinin düzenlenip yürütülmesi olması hasebiyle her iki kavramın da bulunduğu ortak noktalar mevcuttur. Ancak her iki kavrama da ruh veren metafiziksel, sosyo-kültürel ve tarihi zemin birbirinden oldukça farklıdır. Politika kavramı bize siyaset-ahlak bütünlüğünü, Kutadgu Bilig’i çağrıştırmaktan çok yönetim erkini elde etme ve tekelinde tutma amacına matuf her türlü yöntem, çaba ve uygulamaları meşrulaştıran Niccolo Machiavelli’nin “Hükümdar”ını (The Prince), ikiyüzlülüğü ve entrikaları çağrıştırmaktadır. Halkın arasında politikanın yalancılık ve ikiyüzlülükle özdeşleştirilmesi bundandır. Problem kavramların kendisinden değil, onlara ruh ve anlam kazandıran metafizik, tarihi ve kültürel altyapıdan kaynaklanmaktadır. Yoksa kelime olarak politikanın siyaset, siyasetin de politika yerine kullanımında bir mahzur olmaması gerekir. Önemli olan bu kavramları kullananların onların içeriğini nasıl doldurdıkları ve onlardan ne anladıklarıdır.

Siyaset Adamları ve Sorumlulukları

Halkının çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu bir toplumda yönetim ve idareye talip olanların, siyaset/politika adamlarının üzerlerine al-

dıkları ağır sorumluluğun bilincinde olmaları, ilişki ve icraatlarında çifte standartlı ve ikiyüzlü olmadan ahlaki ilkelere ve toplumun değer yargılarına uygun hareket etmeleri beklenir. Ancak son zamanlarda bir şekilde medyaya yansarak toplumun gündemine oturan olay ve durumlar, ülkemizde siyasetin ne kadar kirletildiğinin en açık göstergeleridir. Son günlere kadar hiç gündeme getirilmeyen siyaset ahlakı konusunun muhalefet partisi başkanına karşı servise sokulan bir kasetle gündeme oturması oldukça anlamlıdır. Siyaset ahlakını gündeme getirirken bile ikiyüzlü, çifte standartlı ve samimiyetsiz bir politikanın varlığı seziliyor. Türkiye, siyasi erki ne pahasına olursa olsun haksız ve gayr-i meşru yollardan elde etmeyi amaçlayan bir sürü entrikaya, çetecilik ve yolsuzluklara sahne olurken, en olmadık yorumlarla hukuk çarpıtılıp demokrasi ve özgürlükler bastırılırken siyasi ahlakın sözünü etmeyenlerin bugün siyasi ahlaka sarılmaları düşündürücüdür. İçerisinde bazı yargı mensuplarının, avukatların, askerlerin, öğretim üyesi ve siyasetçilerin yer aldığı oluşumlar tarafından parlamentonun kuşatılmasına davetiye çıkarılıp darbe tellallığı yapılırken, hukuku feda ederek alınan kararlarla çete davalarının önü kesilmeye çalışılırken siyasi ahlak neredeydi? Bir zamanlar zinanın suç sayılmasına karşı çıkanların, modern ve çağdaş dünyada böyle bir suça yer olamayacağına (!) ahkâm kesenlerin şimdi muhalefet partisi lideriyle ilgili kaset olayı gündeme oturduğunda ahlak havarisi kesilmelerini anlamak biraz >>



***Bugün gelinen
noktada
parlamentoda
yer alan bütün
siyasi partilerin
bulundukları
pozisyonları,
ideolojilerini,
savundukları
ilkeleri eleştirel bir
yaklaşımla yeniden
gözden geçirmeleri,
ileriye doğru
adımlar atabilmek
için geçmişin
muhasebesini
yapmaları
gerekmektedir.***

zor görünüyor. 28 Şubat'a giden yolda içerisinde şeyh rolü oynayanların ve onlara inanmış müritlerin yer aldığı senaryolar sahneye konulduğunda, bazı mahrem ilişkilerin seks skandalı olarak deşifre edilip piyasaya sürülmesi ne hikmetse hiçbir şekilde siyasi ahlak, özel yaşam hakkının korunması zemininde tartışılmamıştır. Aksine, söz konusu senaryo üzerinden dönemin meşru iktidarının alaşağı edilmesine, sivil siyasete müdahale

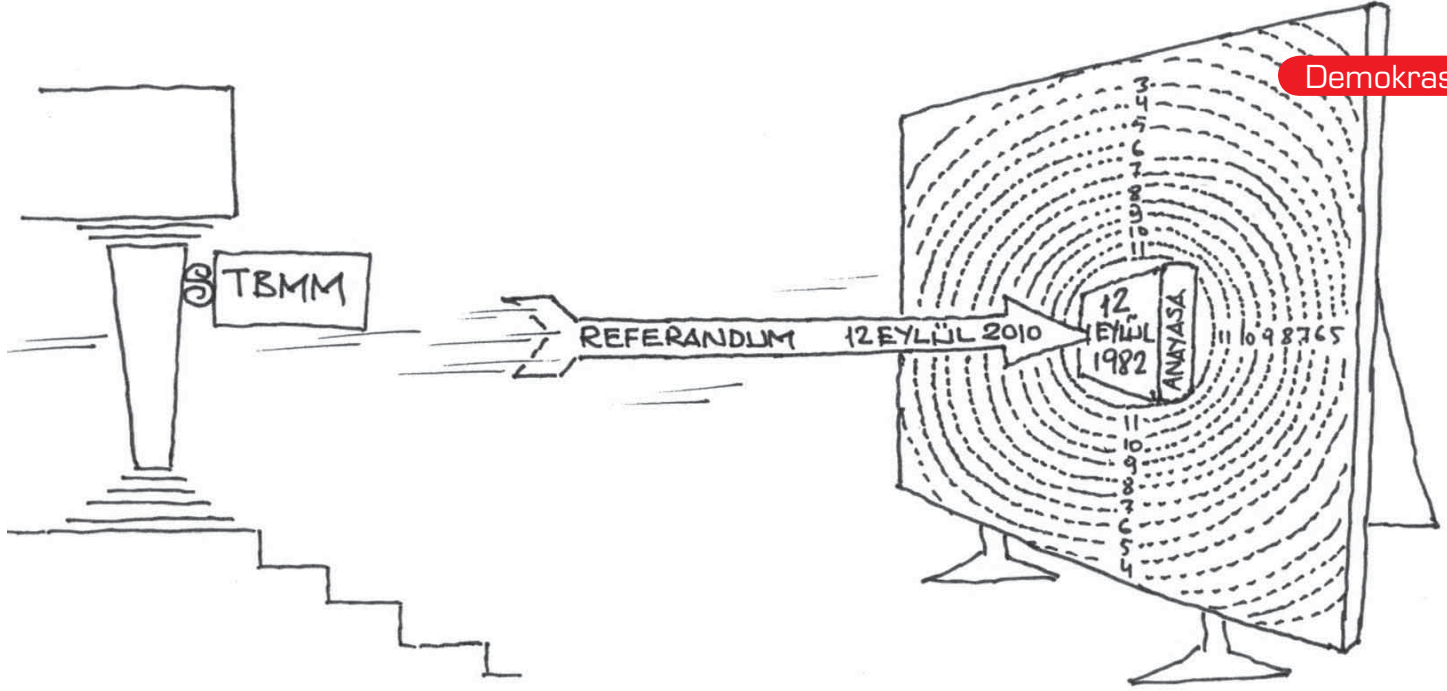
leye giden yolda sergilenen ahlaksız oyunlara, Susurluk skandalı ile patlak veren kirli ilişkiler ağının deşifre edilme sürecinin önünün kesilmesine bir şekilde alkış tutulmuş, alet olunmuştur.

Ana muhalefet partisinin liderinin bir kaset skandalı ile karşı karşıya gelerek istifa etmek mecburiyetinde bırakılması elbette ki kabul edilebilir bir şey değildir. Ortaya çıkan durum ve mevcut gelişmeler bu olayın bir komplo olabileceğini akla getirmektedir. CHP'nin artık Deniz Baykal'la bir yere gidemeyeceğini, iktidara alternatif olamayacağını, dolayısı ile onun böyle bir tertiple istifa ettirilmesiyle parti içerisindeki değişim ve yeni gelişmelere kapı açabileceklerini düşünen bazı çevrelerin bu işi planlamış olmaları kuvvetle muhtemel gözükmektedir. Bu durumda CHP liderinin mağduriyete uğradığı düşünülebilir. Ancak ne kendisi ve ne de mağduriyet söylemi üzerinden onu savunmak durumunda kalanlar şu ana kadar kasetin içeriğinin asılsız olduğunu söyleyememişlerdir. Dolayısı ile böyle bir meselede mağduriyet söylemi, senelerce Türk siyasi hayatında merkezi rol alan bir partinin liderini tamamen haklı ve masum bir konuma sokamaz. Halka liderlik misyonu ile öne çıkanların hayatlarına dikkat etmeleri, toplumun manevi ve kültürel hassasiyetlerini gözetmeleri gerekir. Ayrıca siyasi lider durumundaki bir kimsenin eşinden başka bir hanımla evlilik dışı bir ilişkiyi sürdürmesinin de ne kadar "özel hayat" kategorisi içerisinde değerlendirilebileceği de tartışma konusudur. Bir taraftan ahlaki olmadığı, tertip olduğu üzerinde hemen herkesin ittifak ettiği kaset olayı kınanırken, diğer taraftan darbe süreçlerini hazırlamak için her türlü hukuk ihlalinin ve illegal faaliyetlerin odağında bulunduğu artık iyice belirginleşen Ergenekon olu-

şumunun avukatlığına soyunmanın ahlaki olmadığı, hukukun üstünlüğüne ve demokrasiye inanan dürüst bir siyasi anlayışla hiçbir şekilde bağdaşamayacağı da kabul edilmelidir. Yine aynı şekilde her ikisi de evli olan iki insanın sergiledikleri evlilik dışı ilişkinin masum bir aşk ilişkisi olduğunu, bu ilişkiye saygı duyulması gerektiğini iddia etmek veya da böyle bir olayda erkeği masum göstermeye çalışırken, olayın parçası olan veya mağduriyete uğrayan kadını/kadınları ikincil duruma düşürmek hiç ahlaki gözükmemektedir. Yine gündem değiştirmek için ciddiyetten uzak gözüken bir suikast senaryosuyla parti içi muhalefetinden dolayı CHP'den ayrılmış bir siyasetçinin şaibe altına alınması, söz konusu kaset skandalının sorumluluğunu ana muhalefet partisine yükleme teşebbüsleri, bir cemaat liderinin söz konusu olayla ilgili üzüntülerini dile getirdiği samimi ifadelerinin çarpıtılarak iç politikaya alet edilmeye çalışılması da siyasi ahlakla bağdaştırılması mümkün olmayan durumlardır. Ahlakı öne çıkarırken bile çifte standartlı yaklaşımların sergileniyor olması toplumun vicdanında kabul edilebilir bir durum değildir.

Bugün gelinen noktada parlamentoda yer alan bütün siyasi partilerin bulundukları pozisyonları, ideolojilerini, savundukları ilkeleri eleştirel bir yaklaşımla yeniden gözden geçirmeleri, ileriye doğru adımlar atabilmek için geçmişin muhasebesini yapmaları gerekmektedir. Doğruluk, dürüstlük ve ahlak zemininde yürütülecek bir siyaset modeli ve temiz toplum yaratma ideali, ancak böyle bir hesaplaşmayla, diyaloglarla, değişim ve gelişmeye açık bir anlayış ve çabanın mevcudiyetiyle gerçekleşebilir.■

SDE Uzmanı*



Demokrasiye Geçişin İki Yolu

2000’li yıllar, Kazım Berzeg’in “Eski Sınıf” olarak adlandırdığı ayrıcalıklı zümre açısından eski görkemli günleri ifade etmiyor. Üst ve orta sınıftan bazı yaşlıların bir tür “asrı saadet” olarak andıkları Tek Parti Dönemi ve o dönemin imtiyazlarının üstünden çok zaman geçti; köprülerin altından çok sular aktı. Artık sınırları kapatıp ülkeyi dünyadan yalıtmaq da mümkün değil.

Doç. Dr. Bekir Berat ÖZİPEK*

Türkiye uzun zamandır bir “geçiş süreci”nin içinde. Bu sürecin başlangıcını takvimde ne kadar geriye götüreceğimiz tartışılabilir. Ama en azından 1950’den, çok partili hayatı yeniden tesis ettiğimiz yıldan başlatmak mümkün görünüyor. Bu tarihi temel alacak olursak, ülkenin en azından 60 yıldır oligarşiden demokrasiye, zümre egemenliğinden halk egemenliğine geçmeye çalıştığı tespiti yapılabilir.

Çok gerilimli ve acılı bir süreç bu. Ayrıcalıklı zümre, demokrasi adına sahip olduğu mevkileri makamları kaybetmemek için direniyor. O zümrenin çıkarlarının siyasi aktörü olan partileriyle, devletten beslenen sermayesiyle, ideolojik işlev gören

yargısı ve on yılda bir darbe yapan cuntacılarıyla direniyor. Demokrasinin iyi kötü işlemesiyle kaybettiği mevzileri, Cumhuriyetten beri elinde tuttuğu ayrıcalıkları, yani “Cumhuriyetin kazanımları”nı, darbe ve muhtıralarla geri almaya çalışıyor.

Hiçbir zümre veya sınıf için kolay değildir bu. Yeni yükselen toplumsal güçlerle aynı sofrayı paylaşmak zorunda olduğunu kabullenmek, o güne kadar kendisine tahsis edilen masada dün kendisine hizmet edenler için de birer tabak koymak acı verir. O ister ki, “ötekiler” kendisine hizmet etmeye devam etsin, ötekilerin çocukları da kendi çocuklarına hizmet etsin.

Ama dünya değişir, toplum değişir ve bir “karar anı” gelir. Esas olarak ayrıcalıklı zümrenin/sınıfın karar anıdır bu; ve onun vereceği karar, değişimin niteliğini belirleyecektir.

Geçişin Niteliği Demokrasinin Kalitesini Belirleyecek

Eğer sahip olduğu ekonomik ve siyasi iktidarı olduğu gibi muhafaza etmeye çalışırsa, değişimi kabullenmeye ve ayrıcalıklarından kısmen dahi olsa feragat etmeye yanaşmazsa, demokrasiye geçiş herkes için can yakıcı olur. Dahası, egemen zümre veya sınıf sahip olduklarının tümünü kaybedebilir ve yeni toplumsal güçler de onlara acımaz. Sorunlu bir demokrasi olur. ➤

Ama muhafazakar düşünürlerin dedikleri gibi, “muhafaza için değişim”i kabullenmeyi başarır ve eşitlikçi bir sisteme geçiş yönünde adım atması gerektiği gerçeğini kabul ederse, eski avantajlarının bir bölümünü elinde tutmaya devam edeceği daha demokratik bir sosyo-politik düzenin inşasını da kolaylaştırır. Bu iki yol, geçilecek demokrasinin kalitesini de belirler.

İngiltere ve Fransa Örnekleri

Fransa ve İngiltere demokrasileri arasındaki farkın bir nedeni de, bu ülkelerin egemen sınıflarının değişime karşı gösterdikleri tutum olmuştur. Fransız egemenleri zaman içinde siyasal bünyeyi demokratikleştirmeyi başaramadıkları için, yeni gelişen toplumsal güçlere ekonomik ve siyasi kanallar açmayı içlerine sindiremedikleri için toptan kaybederken, İngilizler yeni gelişen toplumsal güçlere toptan karşı koyma basiretsizliğine düşmemişlerdir. Tersine onlar, zaman içinde oy hakkını genişleterek yeni toplumsal güçler için meşru siyaset alanı sağlamaya, Avam Kamarası’nın yetkilerini artırıp Lordlarinkini azaltmaya, monarşiyi geri çekip demokrasiye yol vermede kadar esnek ve “tedrici” (gradu-



alist) bir yolla değişime katkı dahi sağlamışlardır. Böylece bir yandan avantajlı kesimlere, sahip olduklarının kayda değer kısmını muhafaza edebilecekleri bir uzlaşma için zemin oluştururken, diğer yandan da yükselen toplumsal güçlerin temsilcilerine, sistem içinde yüklebilecekleri ve belirleyici olabilecekleri “meşru” kanallar açmayı başarmışlardır. (Pareto’nun “seçkin dolaşımı” dediği bu kanallar, istikrarlı bir değişimin de sigortası olmuştur.

Türkiye’nin Ayrıcalıklı Zümresinin Tercihi

Türkiye’de 2000’li yıllar, artık Kazım Berzeg’in “Eski Sınıf” olarak adlandırdığı ayrıcalıklı zümre açısından eski görkemli günleri ifade etmiyor. Özellikle üst-orta ve üst sınıftan bazı yaşlıların bir tür “asrı saadet” olarak andıkları Tek Parti Döneminin ve o dönemin imtiyazlarının üstünden çok zaman geçti; köprülerin altından çok sular aktı. Artık sınırları kapatıp ülkeyi dünyadan yalıtmaq da mümkün değil.

İşte “Müesses Nizam”ın ayrıcalıklarından yararlanan kesimlerin ve onların siyasi temsilcilerinin “karar anı” da tam bu noktada belirginleşiyor: Ya sahip olduğu imtiyazları toplumun geri kalanıyla paylaşmayı ve böylece avantajlı konumu daha uzunca bir süre elde tutmayı başaracak, ya da hepsini riske edecek.

Neyleyelim ki bizde bu kesimin başlıca siyasi örgütü olan CHP bu basireti göstermiyor. Demokrasiyle “ayaklar baş oldukça” çıldırıyor, askeri ve sivil bürokrasi seçilmişlerin emrine girmesin diye çırpınıyor, daha düne kadar kendi zümresine rezerve edilmiş makamlarda “kuyruk”ları, “düşükler”i gördükçe bir darbe ortamından medet umar hale geliyor.

Trajik bir durum bu. Türkiye’nin ayrıcalıklı “Eski Sınıf”ı, ayrıcalıklarından feragat etmeye yanaşmı-

yor. Anayasa değişikliğinin ülke için ne kadar hayati önem taşıdığını bildiği halde engellemeye çalışıyor; gerginliğin toplumsal dokuda açtığı yarayı gördüğü halde, siyasi, etnik, dinse ve mezhepsel ne kadar çelişki varsa hepsine oynuyor.

Bugün pakete canhıraş bir direnişle karşı koymaya çalışmasının anlamı bu. (Diyeceksiniz ki, “peki MHP ve BDP’ye ne oluyor? Onlar konumuzun dışında ama yeri gelmişken belirtelim, emin olunuz aynı soruyu onlara sandıkta seçmen de soracak).

Elbette bunu sadece bir partinin “hırçınlığı”yla açıklamak yanlış olur. Bu geçişin niteliğini esas olarak “Devlet Mahallesi”nin sakinleri belirleyecek. Eğer egemen zümre, oyunun kurallarını göz göre göre değiştirip hile yapmaya devam ederlerse, sahip olduklarının tümünü riske edecek. Düşünün, eğer 367 kararı olmasaydı sadece Gül cumhurbaşkanı olacaktı, ama buna razı olmadıkları için hem Gül cumhurbaşkanı oldu, hem Anayasa Mahkemesi kendi saygınlığını sıfırladı ve bir reformu kaçınılmaz kıldı, hem de asla istemeyecekleri bir sonuç gerçekleşti ve bundan sonra cumhurbaşkanlarını halkın seçmesi kuralı getirildi. Bugün bu sonucu görmüş olsalardı, Gül’e daha ilk günden razı olurlardı.

Ama bu ileriye görme, demokrasinin gerçeklerini kabul etme ve uzlaşma meselesi. Ve bugün “Eski Sınıf”ın ülkeyi rahatlatma veya kendi uzun vadeli çıkarını düşünme adına dahi bunu yapacağı kuşku.

Dileyelim yarınki demokrasinin daha sağlam temellere oturmasını sağlayacak bir değişim mümkün ve dileyelim Türkiye bu yoldan güvenli bir geçiş yapsın.■

SDE Uzmanı*



Batının Medeniyet Stratejisi Var mı?

Ahmet ÜNAL*

Batının dünyaya refah ve mutluluk getirecek bir projesi olmadığı her geçen gün netleşiyor. Aydınlanma Çağı ve Sanayi Devrimi iç çatışmalar, geçen yüzyıl dünya savaşları, ekonomik kriz, ahlaki çöküntü ve ideolojik kavgalarla geçti. 21. Yüzyıla ise 11 Eylül kabusu ile girildi. Güvenlik kaygısı paranoyaya dönüşürken gençler uyuşturucu, fuhuş ve sapık akımların esaretinde...

Batı uygarlığı için bir medeniyet tasavvuru olan Stefan Zweig, 2. Dünya Savaşı'nın en şiddetli, Hitler'in en saldırgan döneminde dünyanın gözü önünde yaşanan vahşete katlanamayarak eşiyle birlikte intihar eder. Yarına dair hayalleri "Dünün Dünyası"na öykünmeye dönüşür. Özlemleri, vasiyeti olur.

Batı uygarlığı, sahiplendiği çoğu yazara göre ruhunu şeytana satmıştır. Goethe'nin Dr. Faust'u, dünyası için ruhunu 'mefisto'ya ipotek eder. Oscar Wilde ise yaşlanmamak ve sürekli genç kalma tutkusuyla yaşayan Dorian Gray'in Portresi'ni çizerken 'soylu' ihtirasları ve bencil hazcılığı ile "üzerinde güneş batmayan" imparatorluğun merkezi Londra'nın psikolojisini tuvale yansıtır. Üstü örtülen resimdeki insan yaşlanacak ve güçsüzleşecek ancak kendileri hep genç kalacaktır. Yakışıklılık sırrının anlaşılması için çok kan dökülmesi gerekmektedir. Gençlik, güzellik

ve güç "Dünyada sahip olmaya değer" tek değerdir. Dorian Gray'in de Faust gibi sonu hüsrandır, her türlü keyif çatar, mutluluktan başka...

Can suyunu; ötekilerin hayat damarından beslendiği kana, zindeliğini ise sırtına bindiği bedenlerin emeğine borçludur. Hırslının karşısında sömürdüğü deniz olsa doymaz. İçer ama kanmaz, içtikçe susar. Sonucu 'bunaltı'dır. Modernite çağı, düşünen beyinler için bunalımdan da öte bir ızdıraptır. Bir yandan sonsuz güç hırslı bir yandan da yolun sonunda yokluk cehenneminin korkusu benliğini kemirmektedir.

Şahsen empati kurarak cevabını bulamadığım soru, savaşı bitirmek için şehirleri, günahsız bütün sakinleri ile birlikte atom bombasıyla yakarak imha eden bir uygarlığın hangi yüzle insanlık erdeminden bahsedebildiği ve vicdan azabı çekmeden(!) ruh sağlığını nasıl koruyabildiğidir.

Batı kaynaklarını kuruturken aralarına nifak soktuğu çaresiz toplumlardan "Basit yaşa ki başkaları da varolabilsin" diyen Gandiler çıkmasına engel olamadı. "Bencilliğin gözü perdelidir" teşhisiyle Gandhi herhalde seçkinlerin uygarlık sırrını keşfetmişti. Yeri gelmişken meraklılarına Gandhi'den iki cümle daha aktaralım: "Adaletsiz rejimi, adaletle yıkınız. Alkışlar önüne kansız elle çıkınız."

1960'larda değerlerini yitiren Avrupalılar kurtuluşu Jean-Paul Sartre'nin Varoluşçuluk tezinde bulduğunu sandı. Teşhisten doğru tezler öneren Sartre, tedavide yanılıyordu. "Bulanmadan durulmaz" diyerek insanın varoluşunu isyanda arayan Sartre materyalizmi, takipçilerine ancak 'bunaltı' ve 'tiksinti' önerebiliyordu. Oysa isyandan erdem seviyesine ulaşmak gerekiyordu ve insanlık makamına 'iğrençliğe' bulaşarak yükselmek mümkün değildi... Batının tedavi>

için ne kadar geç kaldığı bilinmez ama onların midelerini bulandıran artık kaseler sonradan bizim de önümüze sürüldü. Toplumumuzdaki karın ağrılarında bunun da etkisi gözardı edilmemelidir. Batı yeniden maneviyata sarılmak istediğinde ise vakit çok geçti. Üstelik (özellikle Katolik) kiliseleri, insanlığı sapkınlıktan kurtaracak ahlaki yoldan epeyce uzaklaşmıştı.

Sömürge Ajanı Nasıl Yetiştirilir?

Hakkını da yemeyelim, Frantz Fanon'un "Yeryüzünün Lanetlileri" kitabındaki unutulmaz önsözün altındaki imza Sartre'nindir. Dünya üzerindeki nüfusun dörtte birini 'seçkinler' kalanları ise 'yerliler' olarak sınıflandıran Sartre sömürgecilik çarkını şöyle özetliyordu:

"Seçkinler 'Kutsal Söz'e, yerliler ise onu 'kullanma hakkına' sahiptir. Bu ikisi arasında, arabulucu olarak hizmet veren satılmış prensçikler, derebeyleri ve başından sonuna kadar sahte bir burjuvazi vardır. Sömürgelerde gerçek çırpıplak ortadadır, fakat batılılar gerçeği 'giyinik' görmeyi yeğler. Yerliler onları annelerini sevdikleri gibi sevmelidir. Bunun için Yerlilerden seçkin bir tabaka oluşturdular. Umut vaat eden gençleri; kızgın demirle batı kültürünün ilkeleriyle dağladılar. Anavatanda kısa bir süre kaldıktan sonra tümüyle değişmiş olarak ülkelerine yolladılar. Paris'ten, Londra'dan, Kardeşlik' sözcükleri edildikçe, Afrika ya da Asya'nın herhangi bir yerinde dudaklar 'kardeşlik' demek için aralanıyordu. 'Altın Çağ'dı bu."

Ancak 'seçilmiş yerliler' arasından dahi üretim hataları çıkabilmektedir! Sartre'ye göre yarım yüzyıl önce 'Altın Çağ' başlamış ve yerliler artık uyanmıştı. Fransızların Cezayir'deki soykırımına sessiz kalamayan, Fransız kolonisi Karayip adaları doğumlu melez Fanon bunlardan biriydi. Kendisini yetiştirenlerin kirli yüzlerini görüp eli-

ne bir eline silah aldığında, diğer eliyle "Yeryüzünün Lanetlileri" kitabını bir vasiyet olarak yazmıştı. Hazindir, sömürgecilerin 'altın çağı' da henüz kapanmamıştı. Hatta 'pırlanta çağı'nı yaşadıkları bile söylenebilirdi.

Süper Güç Körlüğü

Bir İngiliz atasözü, "İktidar kötüyü zayıflatır." der. Üzerinde düşünmeye değer. Biz ise, "Gücü kullanan aklını kullanamaz." deriz. Kötüler zayıftır; fakat zayıfladıkça kötüleşirler. Öfkeleri ve hırslarına mahkum akılları dünyayı yeniden ateşe atacak projeler üretir. Süper güç; insanı insan ve devleti devlet yapan kıymetlere saygı duymaz. Herkesi ve her şeyi satın alabileceğine, dünyayı dehşet senaryolarıyla sindirebileceğine inanır. Yalnızca sömürülecek ve yönetilecek kitleler vardır. Üstünlük hakkının değil, güçlünün hakkıdır.

"Nükleer katliam taraftarları" kulübü olarak kurulan Birleşmiş Milletler açısından dünyanın güvenliği, "Güvenlik Konseyi'nin değişmez ve değiştirilmesi teklif edilemez kurucu üyelerinin" sorumluluğundadır. Güçlüler Konseyi lütfederse birkaç yıllığına toplantı masasında 'geçici' koltuk verebilir. Kanlı mürekkeple yazılan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin güzelliği dahi BM'nin 'gücü doğrudan üstün tuttuğu' gerçeğini değiştirmemektedir.

BM'nin utanç tablolarından birisi olan Ruanda, 1. Dünya Savaşı'ndan sonra BM tarafından Belçika mandasına devredildiğinde, azınlıktaki kuzeyli Tutsi kabileleri yönetim kadrolarına getirilir. Mandacılık devredilince bu kez Fransızlar Hutular'ı seçkinler grubuna yükseltir. 1994'te BM gözetimi altında tarihin en büyük iç savaşı gerçekleşir. 9 milyon nüfuslu Ruanda'da 1 milyon Tutsi, Çin malı palalarla katledilir. Yerlilere, kabilelerinin daha 'soylu' ve burunlarının daha

'ince' ve olduğu telkin edilmiştir. Şartlandırılmış yerliler birdiğerini 'hamamböceği' olarak görmektedir. Hollywood, Hotel Rwanda (Ruanda) filmiyle ibretlik bir günah çıkarma seansı düzenlemiştir. Meraklılarına tavsiye ederim.

Mankurtlaşan Yönetimler

Medeniyetler Çatışması tezi, işgal-leri meşrulaştıran bir tezgah. Açık-tan köle, beyaz kadın ve uyuşturucu ticareti yapamayan, doğrudan madenleri gasp edemeyen uygar Batı, kendini besleyen kaynakları işletmeyi sürdürmek için sosyal sondajlar yapıyor. Üstelik akla zarar oyunlarla, yaktığı alanlara itfaiyeci olarak çağırılıyor. Katliamlarını durdurmak için yine BM Barış Gücü'ne muhtaç kalmak da herhalde tarihin farklı bir ironisi...

Emperyalizm artık 'kurtarıcı' ünvanıyla işgal ediyor. Yerliler, aralarında din, dil, ırk farkı olmasa bile bir etiket uyduruluyor, Kuzeyli ve Güneyli olarak bölünüp savaştırılıyor. Yüzyıllarca birlikte yaşayan kültürler ve etnik kimlikler, süper güçlerin ilgi alanına girdiği anda, nedense(!) birbirleriye amansız bir savaşa tutuşuyor.

Aynı din, dil ve ırktan Kırgızlar; Kuzeyli ve Güneyli, aynı kültür ve ırktan Ortodoks Gürcüler; Oset, Abhaz diye ayrılarak birbirleriyle savaştırılıyor. Somali'de El-Şebab, Afganistan'dan Taliban BM aracılığıyla iktidardan indirildikten sonra radikal dinci örgütler listesine kaydediliyor. Dünyayı BBC ve CNN ekranlarından izleyenler Sudan'da bir Kuzey-Güney ayrılıkçılığı yahut dinci-liberal çatışması yaşandığını sanır. Zengin petrol yataklarının kimin tarafında kaldığı ise kurcalanmaz. Vahşi ve bedevi toplulukları uygarlaştırmak, Irak'ı Saddam'dan kurtarmak, Afganistan'ı uluslaştırmak için Batılı askerler fedakarlık yapmaktadır!

Nükleer Katliam Teknolojisi

Birinci dünya savaşına katılan 65 milyon askerin 10 milyonu ölmüş, 22 milyonu yaralanmış ve 8 milyonu kaybolmuş veya esir düşmüştü. Ayakları üzerinde veya sedyeyle evine dönen askerlerin de çoğunun beyininde psikolojik travmalar oluşmuştu. Öldürülen, işkence gören, tecavüz edilen insanlığın acılarını ve ahlarını beraberlerinde getirmişlerdi.

1. Dünya Savaşı'nda Batı uygarlığı, ilk ve orta çağlarda yaşanan toplam vahşetten daha dehşetli bir katliam gerçekleştirdi. 2. Dünya Savaşı'nda ise bu rekor katlanarak egale edildi. Tahmini rakamlarla dünya nüfusunun yüzde 4'ünün öldürüldüğü tarihin en kapsamlı teknolojik soykırımda, 3'te 2'sine yakını sivil 73 milyon kişi hayatını yitirdi. Yaralı ve kayıpların miktarı ise tahmin dahi edilemiyor.

Batı uygarlığının nükleer dehası sayesinde, 1945 yılında zenginleştirilmiş uranyum ve plütonyumdan elde edilen atom bombaları, bir anda 220 bin (Hiroşima'da 140 bin Nagasaki'de 80 bin) kişinin hayatına mal oldu. Radyasyon sebebiyle ölü sayısı toplamda 400 bin'e yükseldi. Nükleer bombalar, daha fazla kadın, çocuk ve savunmasız insan öldürmek için özel stratejik planların ardından ateşlendi. Uygarlık bir rekor daha kırdı: En kısa zamanda en büyük soykırım rekoru... Hiroşima'daki katliamın boyutları ABD yönetiminin yetersiz bulununca, bu kez zenginleştirilmiş plütonyumla katliam Nagasaki üzerinde tekrarlandı ve bombanın füyesini ateşleyenler üstün hizmet maddesiyle ödüllendirildi. Teknolojik tasarımlarla dizayn edilen 'savaş' maskeli katliam sanatı bugün de hız kesmeden yenileniyor.

Mankurt kavramını siyasi literatüre kazandıran büyük Kırgız yazar Cengiz Aytmatov, "Gün Olur Asra Bedel" romanında mankurtlaşmanın hikayesini anlatır: Kırgızların acımasız düşmanları Juan-Juanlar, esirlerinin saçlarını kazıdıktan sonra kafasına hayvan derisi geçirilmektedir. Saçlar yeniden çıkarken deriyi delemeyi ve dönerek kafatasına girerek beynine doğru ilerler. Esir bir süre sonra aklını ve hafızasını yitirir. Artık yalnızca efendilerinin emirlerine göre hareket eden bir robota dönüşmüştür.

Toplumun içinden itirazlar yükselse de kültürüne sahip çıkmayan köksüz devletler, kafasına televizyon kutusu geçirilerek mankurtlaştırılan seçkin yerli grup eliyle yönetiliyor. Çıkar kavgalarının 'medeniyetler çatışması' olduğuna inanmamızı bekleyenler, bugün hayvan derisi yerine başımıza açıkça çuval geçirecek kadar pervasızlaştı.

Huzur Vermeyen Uygarlık

Aydınlanma çağı ve sanayi devrimi 18 ve 19. yüzyıllarda ne batıya ne de dünyaya huzur verdi. 20. yüzyıl, insanı insanlığından utandıran dünya savaşları ile başladı. İlkel çağlarda dökülen kan toplansa 1. Dünya Savaşı'nda akanın yarısı etmezdi. Arada 1929 krizi eski dünyayı sarstı. 2. Dünya Savaşı da birincisinin toplu kıyım rekorunu ikiye katladı. Ardından yaşanan maddi ve manevi sefalet döneminde, Batıda aile kavramı ve ahlaki değerler neredeyse tamamen çöktü. 1960'lı ve 70'li yıllar ideolojik çatışmalarla geçti. Atom bombalarının yakıcılığıyla başlayan Soğuk Savaş, Doğu ve Batı arasına 'utanç duvarı' ördü. Berlin'deki beton duvar 28 yıl dayanabilse de zihinlerdeki önyargı duvarları hala ayakta.

Sovyetler Birliği'nin önderliğindeki Komünizm halk devrimiyle başladı, grevlerle yıkıldı. İhtilaller ve işgaller birbirini takip etti. Afga-

nistan süper güçlerin geçiş kapısı oldu, savaşlardan başını kaldıramıyor. Afrika sömürgecilerden nefes alamıyor. Bir tarafta İran-İrak Savaşı, Bosna Hersek'te soykırım, Irak'ın ve İran körfezinin işgalleri. Öte tarafta her gün daha da kaynamaya devam eden Afrika'daki ve uzak doğudaki sömürü düzeni. Dökülen kanın azalacağı yönünde fazla ümit yok. İsrail ise kurulduğu günden beri sorun.

Batının dünyaya refah ve mutluluk getirebilecek bir projesi olmadığı her geçen gün netleşiyor. Geçen yüzyıl dünya savaşları, ekonomik kriz, ahlaki çöküntü ve ideolojik kavgalarla geçti. 21. yüzyıla ise 11 Eylül kabusu ile girildi, güvenlik tedbirleri birer paranoyaya dönüştü. Şimdi gençler uyuşturucu, fuhuş ve akla zarar sapık fikirlerinin esiri durumunda.

21. yüzyılın bireylerini çağdaşlaştırması umulan değerler ne Batı'da, ne Doğu'da saygıya dayalı sınıf ilişkisi kuramadı. Vatandaşlarını kısmen refaha kavuştursa da, genelde ferah ve mutluluğunu sağlayamadı. İnsana esir muamelesini layık gören sistem yıkılsa da yerine insanı ücretli köleliğe mahkum eden insafsız bir düzen kuruldu.

Bizler, medeniyetini kansız yükseltebilen tek milletin varisleri olarak dünyaya alternatif sunabiliriz. Doğu – Batı, İslam – Hristiyan, Asya – Avrupa, Kuzey – Güney arasında hem coğrafi hem de kültürel köprü kurabilme potansiyeline sahip Türkiye, istikametini kendi çizmeli, stratejisini kendi belirlemelidir. İyilikleri alır, kötülükleri atarız. Sözümüzü Nazım Hikmet'ten bir şiirle noktalayalım: "Konuşup anlaşalım/ Yoktur sözle çözülmeyecek düğüm/ Davaları halletmez ölüm/ Hayatı paylaşalım." ■

*SD Yazı İşleri Müdürü**

Üretim ve Kalitenin Güçlü İsmi



Dünyaya Profil Üreten Teknoloji

Ürünlerimiz:

- Alüminyum Cephe Profilleri
- Alüminyum Kapı ve Pencere Profilleri
- Küpeşte Profilleri
- Sanayi Profilleri
- Özel Profiller
- Alüminyum ve Plastik Doğrama İçin Makinalar,
Aksesuarlar ve Havalı El Aletleri



TS 5247 EN 12020
TS EN 755-1
TS EN 4922



Hürriyet Mah. Dr. Cemil Bengü Cad. No:6 Kağıthane - İstanbul

Tel: +90 212 224 20 55 Pbx Faks: +90 212 224 71 37

akpa@akpaltd.com.tr

www.akpaltd.com.tr

kastamonu

ENTEGRE AĞAÇ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
INTEGRATED FORESTRY INDUSTRY AND TRADE INC.



Sektörünün Lideri!

Yurt Dışındaki Yatırımlarıyla, Türkiye'nin Uluslararası Gururu.

dünya kalitesinde dünyanın markasını üretiyor.



Altunizade, Mahir İz Cad. No:23 34662 Üsküdar - İstanbul / Türkiye Tel: +90 (216) 554 30 00 Fax: +90 (216) 474 00 64 - 65

www.kastamonuentegre.com.tr | info@kastamonuentegre.com.tr



LED TV

İnce. Ruhen ve Bedenen...